

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Halkbilimi Anabilim Dalı

İNTERNETTE DOĞMUŞ HALKBİLİMİ ÜRÜNLERİNİN METİN MERKEZLİ İNCELENMESİ: CAPS ÖRNEĞİ

Nida KUŞKU

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2025

İNTERNETTE DOĞMUŞ HALKBİLİMİ ÜRÜNLERİNİN METİN MERKEZLİ
İNCELENMESİ: CAPS ÖRNEĞİ

Nida KUŞKU

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Halkbilimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2025

Bu alışma,
bursla okumuş Türk çocuklarına
adanmıştır.

TEŞEKKÜR

Bilgi birikimi, yönlendirici yaklaşımı ve ilham verici akademik duruşuyla bu çalışmanın her aşamasında yolumu aydınlatan tez danışmanım Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU'na,

Derslerdeki bitmeyen enerjisi, bilgisini cömertçe paylaşan, Deliorman'ın en zarif hocası Doç. Dr. Zehra KADERLİ'ye,

Sorduğu sorularla düşünce sürecimi berraklaştıran, anlatmak istediklerimi daha iyi fark etmemi sağlayan ve düzeltme yapmaya teşvik eden jüri başkanım Prof. Dr. Abduselam ARVAS'a,

Tez jürimde yer alarak yapıcı katkılar sunan Prof. Dr. Merdan GÜVEN'e ve Doç. Dr. Şirin YILMAZ'a,

Hem yüksek lisans sürecim hem de tez sürecim boyunca bana moral kaynağı olan; arkadaşlığını, bilgisini, tecrübesini, dikkatini ve desteğini esirgemeyen Dr. Ezgi Oya GÜMÜŞ'e,

Aldığım derslerle, dahil olduğum tartışmalarla ve ufuk açıcı sohbetlerle kendilerinden çok şey öğrendiğim Hacettepe Üniversitesi Türk Halkbilimi Bölümü hocalarımıza,

Henüz mühendislik lisans eğitimim sırasında beni İnci Sözlük'le tanıştıran, yıllar sonra bu tez konusunu keşfetmeme vesile olmuş; hem kaynak kişi olarak katkı sunmuş hem de diğer kaynak kişilere ulaşmamda önemli destekler veren sevgili eski oda arkadaşım Canberk GÜMÜŞSU'ya,

Değerli anılarını ve gözlemlerini benimle paylaşarak, çekinmeden bana kaynak kişi olmuş, sayelerinde araştırmam seviye atlayabilmiş, zeki, çevik ve enerjik Doğa KARATAŞ ile naberlankeranaci'ye,

Mesleki deneyimlerini ve kişisel gözlemlerini aktarıp çalışmamın hassasiyetini arttırmama katkı sunmuş Özgür EKŞİ'ye,

Tez sürecim nedeniyle son dakikada aldığım izinlere ve fazladan başına açtığım sıkıntılara rağmen; beni hoş görmüş, aba altından sopa göstermiş, heybetinde gölgelendiğimiz şefim Özer DEMİR'e,

Yönelttiği sorular ve tavsiyeleriyle yazdıklarımın anlaşılabilirliğine katkısı olmuş Doç. Dr. Haluk GÖZDE'ye,

Fince diliyle ilgili sorularımı içtenlikle yanıtlayan Gizem ÖZTÜRK'e,

Yüksek lisans sürecimde yaşadığım kişisel zorluklarda yanımda olmuş, sabır ve sevgileriyle bana destek vermiş anneme, babama ve kardeşime,

Arkadaşlığı, enerjisi ve gazıyla tez sürecime sürekli tam destek veren; kavgaya girsem yanımda isteyeceğim ilk kişi Dr. Birce BOĞA'ya,

Hem psikolojik desteği hem de araştırma araçları konusundaki katkılarıyla fikirden teze daha verimli gitmemi sağlayan, geleceğin bilim doktoru Zeynep Seda MOR'a,

Akademi, işletme, bilim kurgu, fantastik, kuntastik, bilim konularında zihnimi açık tutan; içten uyarılarını benden sakınmayarak ardımı benden fazla kollayan, Dr. Ö. Alperen ONAY'a,

Desteğini bin km öteden bile hissettirebilen, sevgi pıtırıcığı olsa da tam on ikiden vurmasıyla meşhur, kültür ortağım Dr.rer.nat N. Duygu YILMAZER'e,

Evinden çıkarak, iki sokak arkadaki Helsinki Kütüphanesi'ne kadar gidip bana bir kitabı bulamayan; yine de araştırma yolculuğumda desteğini enseme hissettiğim, EU4 oynayamasa da can yoldaşım, Deliorman'ın fahri pehlivanı Selçuk ÖZTÜRK'e,

Yaralı parmağa niyetlenmeyen, harun abiliğini görmesek de hoş geldin dediğimizde lafını sakınmayan, kardeş olmak için kan bağına gerek olmadığını kendisinden öğrendiğim; Dekartçı olduğunu iddia etse de aslında Şopenhaurcu, Büyük Menderes'in asi efesi Halil SERBEST'e,

Candan duruşuyla @2 kalitesinde yorumlayan, İzmir'in yerel, Türkiye'nin küresel markası Gökhan Gökçe'ye,

Tezinki yetmediğinde muhabbet ve eğlenceşinas karakterleriyle yanımda olan, halimi hatrımı soran, beni tez rutininden koparan sevgi kelebeğimiz Burcu Eda ARSLAN'a; lafını sakınsa da gediği kaçırmayan Özge KONDOLOT, MA'ya ve fahri kirvem Özlem TOMRUK, MSc'ye,

Sosyal medyadan sürekli komik videolar atarak odaklanmamı sürekli engelleyen, öneri algoritmamı bile değiştirebilmiş Nuri TANRIKUT'a ve diğer panpalarım,

Birbirlerine saydırırken yaratıcılıklarının yüzde biriyle bile harika görseller üretmiş, paint terk ruhunu bir yaşam tarzı olarak benimsemiş, altını şer İncicilere,

Bireylerin kendini ifade edebilecek ortamları ve araçları yaratan iyi niyetli tüm tasarımcı, mühendis ve grafikerlere,

Hem benim hem de çevremdekilerin gülüp eğlendiği kültürel formları tarihe mal etme hayalime eşlik eden tüm dostlarıma,

Bu tezin hazırlanmasında bilgi, emek ve destekleriyle çalışmamda bana katkı sunan aklıma gelmeyen veya sansürlediğim tüm kişi ve kurumlara,

Ekranınızdan veya elinizdeki sayfalardan; kaleme alırken müthiş eğlendiğim, gece uykusuz kalmadan, gündüz işimden olmadan, ilimi töremi bozmadan, çoğunlukla sırtarak, sistemli bir şekilde bitirdiğim; 2025 yılının en eğlenceli tezini merak ettiğiniz için size,

Üşengeçliği bir kenara bırakıp düşüncelerini önemseyerek, yeni fikirlere ket vurarak fikir fırtınasından sağ çıkabildiği, eli ayağı tutarken aklındakileri yazıya dökabildiği, cesareti ve ferasetinden dolayı (omzumdan öperek) kendime,

kalpten teşekkür ederim. İyi ki varsınız.

ÖZET

KUŞKU, Nida. *İnternette Doğmuş Halkbilimi Ürünlerinin Metin Merkezli İncelenmesi: Caps Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2025

Bu çalışmada, internet ortamında doğmuş bir halkbilimi ürünü olan capslerin (keps) metin merkezli bir yaklaşımla incelenmesi amaçlanmaktadır. 19.YY'da Fin Okulu tarafından geliştirilen Tarihî-Coğrafi Yöntem'in (TCFY), internet kültür ortamına, internet ürünlerinin araştırılabilmesi amacıyla nasıl uyarlanabileceği sorgulanmış; internetin kendine özgü kayıtlı olma özelliğinin, halkbilimi verisi elde etmede ve metin merkezli incelemede nasıl kullanılabilceği ele alınmıştır. TCFY halk anlatılarını tarihî, coğrafi ve yapısal özellikleri temelinde çözümlenmeyi amaçlarken; bu çalışmada geliştirilen internet halkbilimi araştırması yöntemi benzer bir analitik yaklaşımın internet ürünlerine nasıl uygulanabileceği ortaya konmuş ve internette doğmuş halkbilimi ürünlerine başarıyla uygulanmıştır.

Bu bağlamda, kepslerin üretim ve paylaşım ortamları, biçimsel özellikleri ve yayılma dinamikleri incelenerek ur-formları (temel yapı) ortaya konmuştur. İnternetin kayıtlı yapısının verdiği avantajlar, katılımcı sözlüklerde, forumlarda ve diğer platformlarda yürütülen arşiv çalışmaları ve derlemeler, ilk kepslerin tespit edilmesine hatta doğum öncesi aşamalarına ulaşılmasına imkân tanımıştır.

Çalışmada kullanılan yöntem hem metnin hem de görsel içeriğin eşzamanlı incelenebileceği verilere ulaşılabilmesini sağlamıştır. Çalışmada ayrıca, görsel halkbilimi ürünlerinin de metin merkezli yöntemlerle sistematik olarak çözümlenebileceği gösterilmiş ve bu ürünlerin temel yapılarına ulaşmanın mümkün olduğunu ortaya konmuştur. TCFY'nin eleştirildiği temel yapı tespitindeki sınırlılıkları, internet kültürünün kayıtlı yapısı sayesinde aşılmış; kepslerin gelişim zinciri ayrıntılarıyla ortaya konmuştur. Kepslerin görselleri, üretildikleri andan itibaren izlenebilmiş; böylece temel yapıları çıkarılarak bu yapıdaki ilk kepslere ulaşılmıştır.

Bu çalışma akademide kepsleri ilk defa bu kadar kapsamlı olarak ele alması yönüyle de bir ilktir. Çalışmanın odağını metin merkezli inceleme oluştursa da kepslerin biçimsel özelliklerinin, kepslerin üreticilerinin ve tüketicilerinin, kepslerin yaratım ve paylaşım dinamiklerinin, bu kepslerin ortaya çıkmasını sağlayan internet ortamının hem anlaşılabilmesi hem de tarihe kayıt düşülmesi adına keps kültürünün nitelikleri özetlenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma; internet temelli halkbilimi araştırmalarına metodolojik bir katkı sunarken neredeyse terk edilmiş bir halkbilimi ürünü olan kepslerin kültürel önemine dikkat çekmektedir. Bu çalışmayla, internetin halkbilimi araştırmalarında kullanılabilceğini ve kepsler gibi ürünlerin kültürel tarih içindeki yerlerinin sistematik yöntemlerle belirlenebileceğini göstermektedir.

Anahtar Sözcükler

Keps (caps), metin merkezli halkbilimi incelemesi, Tarihi Coğrafi Fin Okulu ve Yöntemi, internet kültür ortamı, İnternet Halkbilimi Araştırması Yöntemi, temel yapı (ur-form) çalışması, mizah kültürü.

ABSTRACT

KUŞKU, Nida. *Text-Based Analysis of Folklore Products Born on The Internet: The Example of Caps*, Master's Thesis, Ankara, 2025

This study aims to examine capses, a folklore product born in the internet environment, through a text-based approach. It questions how the historical-geographical method (HGM), developed by the Finnish School in the 19th century, can be adapted to cultural environment of the internet for the purpose of analysing internet-based folklore products. The study addresses how the unique archival nature of the internet can be utilized in obtaining folklore data and conducting text-based analysis. While HGM seeks to analyse folk narratives based on their historical, geographical, and structural features, the internet folklore research method developed in this study demonstrates how a similar analytical approach can be applied to the internet products. This method was successfully implemented on folklore products that emerged in online platforms.

In this context, the production and dissemination environments of capses, their formal characteristics, and their circulation dynamics were examined, and their ur-forms (basic form) were identified. The recorded nature of the internet, combined with archival studies and compilations carried out in collaborative dictionaries, forums, and other platforms, allowed for the identification of the earliest capses and even their pre-formation stages.

The methodology used in the study enabled access to data where textual and visual elements could be examined simultaneously. Furthermore, the study showed that visual folklore products can also be systematically analysed using text-centered methods, and that their basic forms can indeed be identified. The limitations of HGM regarding the identification of basic forms—one of its key criticisms—have been overcome thanks to the recorded nature of internet culture. The evolutionary sequence of capses was revealed in detail, and their visual content could be traced back to their moment of creation, allowing access to the earliest examples in their structural lineage.

This study is also the first in academia to address capses in such a comprehensive manner. Although the main focus is text-based analysis, the formal properties of capses, the profiles of their producers and consumers, their creation and dissemination dynamics, and the characteristics of the internet environment that enables their emergence to have been summarized to contribute both to the understanding and historical documentation of caps culture.

While offering a methodological contribution to internet-centered folklore research, this study also draws attention to the cultural significance of capses, a folklore product that is now nearly obsolete. It demonstrates that the internet can be used effectively in folklore research and that products like capses can be located within cultural history through systematic methods.

Keywords

Caps (keps), text-centered folklore analysis, Historical-Geographic Finnish School and Method, Internet cultural environment, Internet-based folklore research method, original form (ur-form), humour culture.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
ADAMA SAYFASI	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	viii
ABSTRACT	x
İÇİNDEKİLER.....	xii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xvi
GÖRSELLER DİZİNİ	xvii
ÖNSÖZ	xxiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM İNTERNET KÜLTÜR ORTAMI VE KEPSLER	15
1.1. İNTERNET HALKBİLİMİ ÇALIŞMALARI	19
1.2. KEPS İÇERİKLİ AKADEMİK ÇALIŞMALAR.....	31
1.3. İNTERNETE DOĞMUŞ HALKBİLİMİ ÜRÜNÜ NEDİR?	41
1.4. KEPSLERİ ETKİLEYEN İNTERNET KÜLTÜR ORTAMLARI.....	42
1.4.1. İnternet Forumları.....	43
1.4.2. Katılımcı Sözlükler	46
1.4.2.1. Ekşi Sözlük.....	46
1.4.2.2. İnci Sözlük.....	48
1.5. KEPSLER	53
1.5.1. Kepslerin Ortak Biçim Özellikleri.....	56

1.5.1.1. Kepslerde Resim	58
1.5.1.1.1. Resimlerine Göre Kepsler?	60
1.5.1.2. Kepslerde Yazı	62
1.5.1.2.1. Yazısına Göre Kepsler	63
1.5.1.3. Kepslerde Şerit	69
1.5.2. Keps Birleştirme ve Birleşik Kepsler	71
1.5.3. Kepslerin Üretim Süreçleri	73
1.5.4. Kepslerin Paylaşımı	75
1.6. KULLANICI ETKİNLİKLERİNİN KAYDEDİLMESİ	82
2. BÖLÜM İNTERNET KÜLTÜR ORTAMINDA TARİHİ-COĞRAFİ FİN OKULU	88
2.1. İNTERNET ORTAMINA TARİHİ COĞRAFİ FİN OKULU AÇISINDAN BAKIŞ VE DEĞERLENDİRMELER	91
2.1.1. TCFY'e Göre Çalışma Alanının Sınırlanması	92
2.1.2. TCFY'e Göre Konunun Seçimi ve Etkinlik Alanı	94
2.1.3. TCFY'e Göre Malzemenin Elde Edilmesi	95
2.1.4. TCFY'e Göre Malzemenin Elenmesi	97
2.1.5. TCFY'e Göre Malzemenin Düzenlenmesi	99
2.1.6. TCFY'e Göre Coğrafi Sınırlandırmanın Yapılması	101
2.1.7. TCFY'e Göre Analiz İşlemi	102
2.1.8. TCFO'ya Göre Yanlış Hatırlamanın Etkisi	103
2.1.9. TCFO'ya Göre Yayılma (Genişleme) Eğilimi	105
2.1.10. TCFO'ya Göre Dönüşme Yaraları	106
2.1.11. TCFO'ya Göre Ölçütler	107
2.1.12. TCFO'ya Göre Epik Yasalar	108
2.1.13. TCFO'ya Göre Temel Yapı (Ur-Form)	110
2.1.14. TCFO'ya Göre Özdeşlik (Aynîlik)	112

2.1.15. TCFO'ya Göre Ana Vatan ve Göç	113
2.1.16. TCFO'ya Göre Yayılma Yönü	114
2.1.17. TCFO'ya Göre Yayılma Biçimi	116
2.1.18. TCFO'ya Göre Çıkış Zamanı (Yaratılış Zamanı).....	118
2.1.19. TCFO'ya Göre Temeller (Çekirdek Yapı).....	119
2.2. TCFO'YA GELMİŞ ELEŞTİRİLER.....	120
2.2.1. Halktan Kopukluğu	123
2.2.1. Temel Yapının (Ur-form) Kesin Olarak Bulunamaması	124
2.2.1.1. Yerel Tür Önerisi (Ekotip - Oikotip)	126
2.2.2. Yapısal İncelemenin Eksikliği	128
2.2.3. Katılık ve İndirgemecilik.....	128
3. BÖLÜM İNTERNET HALKBİLİMİ ARAŞTIRMASI YÖNTEMİ	130
3.1. GENEL İNTERNET ARAŞTIRMASI	133
3.2. SİTE VE FORUM TARAMALARI.....	137
3.3. İNTERNET ARŞİVLERİ ARAŞTIRMASI.....	139
3.3.1. Tersine Görsel Araması	142
3.4. KAYNAK KİŞİLERLE GÖRÜŞME.....	144
3.5. ODAKLI ARAŞTIRMA VE TEYİT	145
3.5.1. Köken Araştırması.....	147
4. BÖLÜM KEPSLERİN İNCELENMESİ VE DEĞELENDİRİLMESİ.....	149
4.1. KEPSLERİN GELİŞİM BASAMAKLARI.....	149
4.1.1. Keps Adının Kökeni, Keps- Kepşin (Caption)	149
4.1.2. İlkel Kepsler	155
4.1.3. Yabancı Bir Biçimin Etkisi.....	157
4.1.4. Öncel Kepsler ve Ön Yapı (Ön-Form)	160
4.1.5. Kırmızı Şeridin Kökeni ve Kepslerin Dönüm Noktası	165
4.1.6. Gerçek Kepsler ve Temel Yapı (Ur-Form)	167

4.1.7. Kepslerin Yükseliş ve Yeni Keps Varyantları	171
4.1.8. Kepslerin Gözden Düşüşü	173
4.2. DEĞERLENDİRMELER	175
4.3. TARTIŞMALAR	178
4.3.1. Ortaya Çıkmiş Sorunlar	181
4.3.2. Kepslerin Temel Yapısı (Ur-Form).....	184
4.3.3. Kepslerin Yerel Türü (Ekotip, Oikotype).....	198
4.3.4. Kepslerin Kökeni	201
4.3.5. Eldeki Verilerin Netliğı	203
4.3.6. Keps Örnekleri	204
SONUÇ	223
KAYNAKÇA	228
EK1: ORJİNALLİK FORMU	249
EK 2: ETİK KURUL İZİNİ	251

KISALTMALAR DİZİNİ

TCFO	Tarihi Coğrafi Fin Okulu
TCFY	Tarihi Coğrafi Fin Yöntemi
YY	Yüzyıl
HGM	Historical-Geographical Method
DH	Donanım Haber İnternet Sitesi
İHAY	İnternet Halkbilimi Araştırması Yöntemi

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 0-1: Mem ve Keps Eşitliğini Eleştiren Bir Keps (Reddit 1, 2019).....	6
Görsel 0-2: “Şukunu (Beğeni) Verdim Panpa (Kanka)” Keps (Donanım Haber 1, 2014)	10
Görsel 1-1: 2019'un En Çok Kullanılan İnternet Forumları (Webtekno 1, 2019)	44
Görsel 1-2: Forum Sayfası Örneği (Donanım Haber 3, 2001)	45
Görsel 1-3: Ekşi Sözlük Başlık Örnekleri (Ekşi Sözlük 1, 2005)	47
Görsel 1-4: “Adam Ekşici Beyler”; İnci'de Yazarları Horlamak için Kullanılan Bir Video Öncel Keps (Uludağ Sözlük 1, 2010)	49
Görsel 1-5: İnci Sözlük'ün İlk Giriş Sayfası Tasarımı (İnci Sözlük 2, 2009).....	51
Görsel 1-6: “Sakin Ol Liseli” Keps Başlıkta Etkin Olan Bir Yazara Hitaben Paylaşıldı (Uludağ Sözlük 3, 2010)	53
Görsel 1-7: “Nerede Okudun” Keps. Yazılanlar Merak Edilince Kullanılırdı (Onedio 1, 2014)	54
Görsel 1-8: “Hissediyorum Yakınlarda Bir Pezevenk Var” Keps. Sonraki Dönem Kepslerindedir (Onedio 2, 2025)	55
Görsel 1-9: Devlet Bahçeli "Gülmedim" Keps (Eksi Up 1, 2025).....	56
Görsel 1-10: GÜDÜ Bozan Afiş Örneği (Know Your Meme 4, 2020).....	57
Görsel 1-11: Öğüt Hayvanı Örneği (Meme Generator 1, 2020).....	58
Görsel 1-12: Atla Gel Şaban'ın Bir Sahnesinden Yapılmış Keps (Milliyet 1).....	59
Görsel 1-13: Yazının Fotoğrafının Kullanıldığı Bir Keps (En Komik Capss 1, 2015)....	60
Görsel 1-14: Hem Baykuş Hem de Bayram Keps (Memurlar 1)	61
Görsel 1-15: Fatih Terim Keps Örneği (Pinterest 1, 2025).....	62
Görsel 1-16: Bir "Gözlerim Kanadı" Keps (Uludağ Sözlük 4, 2017)	63
Görsel 1-17: Bir Seslendirme Keps (Memelerimiz 1, 2019)	63
Görsel 1-18: Bir Seslendirme Keps (En Komik Capss 2, 2015)	64
Görsel 1-19: Bir Seslendirme Keps (En Komik Capss 3, 2015)	64

Görsel 1-20: Bir Seslendirme Keps (Listelist 1, 2014)	64
Görsel 1-21: Sakar Şakir Filminden Kesilmiş, Replikten Bir Seslendirme Keps (Donanım Haber 4, 2021).....	65
Görsel 1-22: "Temsili" İbareli Tanımlayıcı Keps Örneği (Milliyet 2).....	66
Görsel 1-23: "T" İbareli Tanımlayıcı Keps Örneği (Yeni Şafak 1, 2016).....	67
Görsel 1-24: İbaresiz Bir Temsili Keps (En Komik Capss 4, 2015).....	67
Görsel 1-25: Bir Temsili Değil Keps Örneği (Twitter 1, 2014)	68
Görsel 1-26: Tanımlayıcı Keps Örneği (En Komik Capss 5, 2015).....	68
Görsel 1-27: Tanımlayıcı Keps Örneği (Türk ve diğ., 2016)	69
Görsel 1-28: "... Ben" Tanımlayıcı Keps Örneği (Yemek 1 2016).....	69
Görsel 1-29: Kırmızı Şeride Vurgu Yapan Bir Keps (Tamindir 1, 2025).....	70
Görsel 1-30: Farklı Renkte Bir Şerit Örneği (Uludağ Sözlük 5, 2010)	70
Görsel 1-31: Birleşik Keps Örneği (Facebook 1, 2013)	71
Görsel 1-32: Birleşik Keps Örneği (En Komik Capss 6, 2015).....	72
Görsel 1-33: Birleşik Keps Örneği (Donanım Haber 5, 2016).....	72
Görsel 1-34: Birleşik Keps Örneği (En Son Haber 1, 2017).....	72
Görsel 1-35: "Önce Güldüm, Sonra Bastım Eksiyi" İlk Birleşik Kepslerdendir (Uludağ Sözlük 6, 2011).....	73
Görsel 1-36: Atatürk Konulu Bir Keps (Onedio 3, 2016).....	74
Görsel 1-37: Caps Yapmak için Telefon Uygulaması Örneği (Play Google 1).....	75
Görsel 1-38: Keps Arşivi Başlığı Örneği (İnci Sözlük 3, 2011).....	78
Görsel 1-39: İncicaps Anasayfası (İncicaps 1, 2010)	79
Görsel 1-40: İncicaps Görsel Görüntüleme (İncicaps 2, 2010)	80
Görsel 1-41: Tanımlayıcı Keps Olarak Hazırlanmış Bir Paint Terk Keps (Güldüm.net 1, 2025)	81
Görsel 1-42: 2009 Yılı Sozlukspot Başlığı (İnci Sözlük 4,2009).....	84
Görsel 1-43: 2025 Yılı Sozlukspot Başlığı (İnci Sözlük 5, 2010).....	85

Görsel 1-44: İnternette Silinmemiş "Naber Lan Keranacı?" Görseli (Dailymotion 1, 2010)	87
Görsel 2-1: Finlandiya Konulu Bir Keps (GZT 1, 2015)	89
Görsel 2-2: Çökertme Türküsü Sözlerinden Yapılmış Yararalı Bir Keps (Donanım Haber 11)	99
Görsel 3-1: İnternet Halkbilimi Araştırması Yöntemi Akış Şeması	133
Görsel 3-2: Keps Seçkisi Örneği (Neolacakki.com 1, 2018)	134
Görsel 3-3: Aynı Keps İncicaps'tan Alarak Paylaşan Haber Siteleri (Haber Vaktim1, 2016 & En Son Haber 2, 2016 & CNN Türk, 2016)	135
Görsel 3-4: Halkın Kendi Eliyle Oluşturduğu Keps Arşivi Niteliği (Uludağ Sözlük 12 2015)	138
Görsel 3-5: Arşivlenmiş İncicaps Sayfası, Gerçek Kepsler Çoğunlukta (İncicaps 3, 2010)	142
Görsel 3-6: Tersine Görsel Araması Sayfası (Tin Eye 2, 2025)	143
Görsel 4-1: Caps Başlığı (Ekşi Sözlük 5, 2006)	151
Görsel 4-2: Caps (Ekşi Sözlük 6, 2013)	152
Görsel 4-3: Film Sahneleri Capsi Örneği (Screen Caps Movie, 2023)	152
Görsel 4-4: Karşılaşılan İlk İlkel Keps (Image Shack 1, 2010)	156
Görsel 4-5: Karşılaşılan İkinci İlkel Keps, Lenin Haklı (Uludağ Sözlük 9, 2010)	157
Görsel 4-6: "Harbi Mi Lan?" Öncel Keps (Gstastic 1, 2025)	158
Görsel 4-7: "O RLY?" Resim Kısayolu (Know Your Meme 6, 2008)	159
Görsel 4-8: "Murtaza" ve "O RLY" Resim Kısayolu Yapımı (Donanım Haber 8, 2010)	160
Görsel 4-9: "Napak İnanak Mı Kanka" Öncel Keps (Donanım Haber 9, 2010)	162
Görsel 4-10: "Çaktırma Kanka" Öncel Keps (Pining 1, 2025)	162
Görsel 4-11: Adam Haklı Beyler Öncel Keps (Swfci.blogspot 1, 2012)	163
Görsel 4-12: 1995'te Ana Haberlerde Kepsin Kullanımı (Youtube 3, 2019)	166
Görsel 4-13: "Sen Ne Diyon Amk" İlk Kırmızı Şeritli Öncel Keps (Donanım Haber 10,2025)	167

Görsel 4-14: Eyvallah Gardaş" İlk Keps (Pini mg 2, 2025)	168
Görsel 4-15: "Ciddi Olun Beyler" İkinci Keps (Eksi Up 2, 2025).....	169
Görsel 4-16: "Liseli Capsleri" Google Görsel Araması (Google 1, 2025)	170
Görsel 4-17: Kepslerin Doğum ve Gelişim Zinciri	177
Görsel 4-18: İlk Kepsin Kökenleri.....	181
Görsel 4-19: İlkel Keps Biçim Yapısı	190
Görsel 4-20: Öncel Keps Biçim Yapısı ve Kepslerin Ön Yapısı	191
Görsel 4-21: Gerçek Keps Biçim Yapısı ve Kepslerin Temel Yapısı.....	191
Görsel 4-22: "Çaktırma Kanka" Öncel Keps Varyantı (Facebook 2, 2012).....	205
Görsel 4-23: Liseli Öncel Keps Örneği (Uludağ Sözlük 14, 2010)	205
Görsel 4-24: Kırmızı Şeritli, Haber Görünümlü Keps Örneği (Uludağ Sözlük 15, 2010)	205
Görsel 4-25: Öncel Keps Örneği (Onedio 5, 2025).....	206
Görsel 4-26: Karikatür Üzerine Yapılmış Keps Örneği (Haber Türk 1, 2015).....	206
Görsel 4-27: Baykuşlu Öncel Keps Örneği (Uludağ Sözlük 17, 2010).....	206
Görsel 4-28: Öncel Keps Örneği (Uludağ Sözlük 18, 2010)	207
Görsel 4-29: Futbol Bağlamında Kullanılmış "Napak İnanak Mı Kanka" Öncel Keps Varyantı (Uludağ Sözlük 19, 2010)	207
Görsel 4-30: Liseli Öncel Keps Örneği (Uludağ Sözlük 20, 2010)	207
Görsel 4-31: Baykuş Öncel Keps Örneği (Donanım Haber 12, 2013).....	208
Görsel 4-32: Bayram Keps Örneği (Neolacakki.com 1, 2018)	208
Görsel 4-33: Fatih Terim "Ne Diyon Sen" Varyantı (Memurlar.net 2, 2013).....	208
Görsel 4-34: Keps Örneği: (Steemit 1, 2018)	209
Görsel 4-35: İlber Ortaylı Keps Örneği (Gazete Vatan 1, 2014).....	209
Görsel 4-36: "Adam Haklı Beyler" Varyantı (Reddit 1, 2019).....	209
Görsel 4-37: Şenyuva Dizisi Gösterimi (Dailymotion 1, 2010)	210
Görsel 4-38: Küçük İbolu Öncel Keps Örneği (Uludağ Sözlük 13, 2010).....	210

Görsel 4-39: Öncel Keps Örneği (Dailymotion 1, 2010).....	210
Görsel 4-40: Çok kullanılan “Anan” Keps (Uludağ Sözlük 21, 2012).....	211
Görsel 4-41: Başka Bir Fatih Terimli “Ne Diyon Amk” Öncel Keps Örneği (Dailymotion 1, 2010)	211
Görsel 4-42: Farklı Renkte Şerit Denemeli Öncel Keps Örneği (Dailymotion 1, 2010)	211
Görsel 4-43: Eski İnci Sözlük Arayüzünde Başlığı Açandan Sonraki İlk yorumu (@2) Öven Öncel Keps Örneği (Dailymotion 1, 2010)	212
Görsel 4-44: Öncel Keps Örneği (Dailymotion 1, 2010).....	212
Görsel 4-45: İlkel Keps Örneği (Dailymotion 1, 2010)	212
Görsel 4-46: Küçük İbolu Keps Varyantı (CNN Türk 2, 2014)	213
Görsel 4-47: İlkel Keps Örneği (Uludağ Sözlük 22, 2010)	213
Görsel 4-48: İlkel Keps Örneği (Uludağ Sözlük 23, 2010)	213
Görsel 4-49: Keps Örneği (Facebook 3, 2014).....	214
Görsel 4-50: Keps Örneği (Ayı Sözlük 1, 2023)	214
Görsel 4-51: Keps Örneği (Uludağ Sözlük 24, 2017)	214
Görsel 4-52: Keps Örneği (Güldüm.net 2, 2017).....	215
Görsel 4-53: Sonraki Dönemde Resim Kısayolu Görseli Üzerine Yapılmış Bir Öncel Keps, Tepkisel Kullanımı ve Capsomat Sitesinde Yapılmış Olması Dikkat Çekmektedir (Uludağ Sözlük 25, 2014)	215
Görsel 4-54: Tombili Keps (Uludağ Sözlük 26, 2016).....	215
Görsel 4-55: İncicaps Baykuş Sekmesi (İncicaps 5, 2010).....	216
Görsel 4-56: Kral Caps Keps Üretim Sitesinden Bir Görüntü (Kral Caps 1, 2014).....	216
Görsel 4-57: Keps Örneği (WM Aracı 1, 2016).....	217
Görsel 4-58: Keps Örneği (Uludağ Sözlük 27, 2017)	217
Görsel 4-59: Keps Örneği (Donanım Haber 13, 2012)	217
Görsel 4-60: Tanımlayıcı Keps Örneği (En Komik Capss 7, 2015).....	218
Görsel 4-61: Keps Örneği (Facebook 5, 2012).....	218

Görsel 4-62: İlk İkel Kepslerden Mahatma Gandhi (Uludağ Sözlük 8, 2010)	218
Görsel 4-63: Keps Örneği (Toknoseyir 1, 2017).....	219
Görsel 4-64: Keps Örneği (Milimaj.com 1, 2025).....	219
Görsel 4-65: Keps Örneği (Facebook 4, 2012).....	219
Görsel 4-66: Yazmak İçin Dışarı Çıkamayan Kepsi (Uludağ Sözlük 28, 2014).....	220
Görsel 4-67: Tezi Gören Özkul Hoca'nın Tepkisini Belirten Keps Örneği (Uludağ Sözlük 29, 2013)	220
Görsel 4-68: Hocadan Dönene Arkadaşının Tepkisini Belirten Keps Örneği (Uludağ Sözlük 30, 2014).....	221
Görsel 4-69: Çoklu Keps Örneği (Uludağ Sözlük 31, 2014)	221
Görsel 4-70: Keps Örneği (Haber Türk 2, 2014)	222
Görsel 4-71: Cüneyt Arkin Keps Örneği (Haber Türk 3, 2014)	222
Görsel 4-72: Bitince Yazarın Tepkisini Belirten Keps Örneği (Uludağ Sözlük 32, 2017)	222

ÖNSÖZ

Bu çalışma, halkbilimi disiplininin dijital dönüşümüyle karşı karşıya kaldığı çağdaş evrede, internet ortamında doğmuş kültürel ürünlerin bilimsel yöntemlerle nasıl incelenebileceğine dair bir deneme niteliğindedir. Klasik halkbilimi kuramlarının güncel teknolojik ürünlere uygulanabilirliği bir süredir tartışılmakta; ancak görsel içeriklerin, özellikle de internetin anonim, hızlı ve geçici doğasında üretilenlerin bu çerçevede değerlendirilmesi çoğu zaman göz ardı edilmektedir. Bu tez, “caps” (keps) adı verilen, metin ve görselin birleşiminden oluşan, mizahi bir internet ürününü halkbilimi nesnesi olarak ele almayı amaçlamaktadır.

Çalışmada, 19. YY’da Fin Okulu tarafından geliştirilen Tarihi-Coğrafi Yöntem’in internete özel güncellenmiş bir yorumu geliştirilerek, internet ortamında üretilen görsel içeriklerin temel yapıları (ur-form) ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kayıt altında olma niteliğiyle internet, halk anlatılarının doğum ve yayılım süreçlerine dair geleneksel kültür ortamlarında ulaşılamayan verilere ulaşmayı mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda, sözlü kültürdeki izi sürülemezlik sorununu aşan bir yöntem önerisi sunulmuş; kepsler üzerinden hem yeni bir inceleme yöntemi denenmiş hem de terk edilmekte olan bir halk mizahı biçimine akademik kayıt düşülmüştür.

Bu çalışmayı mümkün kılan akademik birikim, dijital alanlara duyulan merak ve halkbiliminin sınırlarını genişletme arzusu, sürecin her adımında önemli bir motivasyon kaynağı olmuştur. Yöntemsel olduğu kadar kültürel bir arayışın ürünü olan bu tez, halkbilimiyle dijital dünyanın kesişiminde yapılacak çalışmalara bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

GİRİŞ

Önceleri tellallar, çığırtmaçlar, çığırtkanlar ve hutbe okunması gibi biçimlerde karşılanan sesini belli bir gruba duyurabilme ihtiyacı sonraları gazete, dergi biçiminde karşılanmaya başlanmıştır; teknoloji yardımıyla da radyo ve televizyon kullanımı biçiminde karşılamaya dönüşmüştür. 20. YY'da teller, kabloların önce bilgisayar sistemlerinin sonrasında da kişisel bilgisayarların birbirine bağlanmasında kullanılarak oluşturulmuş internet, ihtiyaç duyulan tüm bilginin sayısal hale getirilmiş olması koşuluyla, bu bilginin ilgili cihazlar arasında paylaşılabilmesini olanaklı kılmıştır. İnternetin ortaya çıkması birey başına düşen iletişim altyapısı kurma maliyetini ucuzlatırken, kendinden önceki ulak, mektup, telgraf, telefon, televizyon gibi tüm iletişim biçimlerini kendi üzerine almış ve bir anda yeni iletişim biçimlerinin evrilmesini sağlamıştır. Ortaya çıkan bu iletişim biçimleriyle karşılanmaya başlanan sesini bir gruba duyurabilme ihtiyacı bireysel ve kurumsal internet siteleri, sohbet odaları, forumlar gibi ortamlarda karşılanmış daha sonraları da gönderi paylaşım ve sosyal medya gibi biçimlere önyak olmuştur.

İnsanların gündelik yaşantısında çok önemli bir yeri olan mizah da zaman içinde gelişen iletişim biçimlerinden etkilenmiş ve bir yerde toplanarak mizahi anlatıların paylaşıldığı ortamlar zamanla mizah dergileri ve gazeteleri biçimine evrilmiştir. Radyo ve televizyonun iletişim biçimlerinin de katılmasıyla küçük gruplar tarafından üretilen mizah kitlelere yayılmaya başlanmıştır. Ne yazık ki, internetin yaygınlaşması öncesindeki tüm iletişim biçimleri mizahın ve mizah ürünlerinin tüketilmesinde bireyler tarafından kullanılmış fakat bireylerin kendi mizah yaratımlarını geniş kitlelere yaymalarını sağlayamamıştır. İnternet öncesi mizah üretimi ve yayılımı ancak belirli üretimci grupların tekelinde olabilmiştir.

Türkiye'de de 19.YY'da yayınlanmaya başlamış dergilerle başlayan yayımcılık uzun süreler boyunca insanların sesini bir gruba duyurma ihtiyacının temel karşılanma biçimi olmuştur. 1852'de yayınlanan "Boşboğaz Bir Adem"

dergisinden (Demirkol, 2016) itibaren mizah dergileri de Türk yayım hayatında yer bulmuştur. Fakat basılı yayımcılığın mali talepleri bireylerin -ve dolayısıyla halkın- içerik üretimine katılmasına çok sınırlı olanaklar tanıdığı, sırayla neredeyse hiçbir zaman mizaha gelmemiştir. “90’ların başında Türkiye geneli yayım yapan bir gazetenin ara sayfasına, çeyrek sayfa ilan vermek dönemin lüks bir arabası fiyatındaydı (Ekşi, 2025)” cümlesiyle özetlenebilecek basılı yayım maliyetleri bireylerin kendi seslerini duyurmalarının, dolayısıyla da ürettikleri mizah öğelerini paylaşmalarının, önüne geçmiştir. Kısıtlı sayıdaki kişinin karşılayabildiği “bir grupta topluca iletişim” de ölüm, alım-satım ilanı vb. çok önemli ve mali değeri olan konularda olabilmiş; mizaha sıra gelmemiştir. Pek yeteneği bulunmayanlar gazete, dergi, radyo, televizyon üzerinden mizah ve eğlence tüketimi yapabilirken, kendi yaratım süreçlerine ancak, binlerce yıldır olduğu üzere, dokunabildikleri yakınlıktaki sosyal çevrelerinde katılabilmişlerdir.

İnternetin getirdiği iletişim ucuzlaması ve erişebilirliği daha önceki iletişim biçimlerinin karşıladığı tüm haber alma, bilgi edinme, alım-satım gibi daha önemli kabul edilebilecek ihtiyaçları zaten karşılamış, sıranın mizah yaratımına da gelmesini sağlamıştır. İnternet türkülerin, masalların, atasözlerinin halka verdiği serbestliği mizah alanında da sağlamış ve halkı mizah üretimi alanında özgürleştirmiştir. Sesi güzel olmasa da türküyü okuyabilen, hafızası kötü olsa da masal anlatabilen, güzel konuşmasa da atasözünü uygun yere kondurabilen farklı kişilerin hepsi internetle mizah üretim ortamlarında bir araya gelebilmiş ve seslerini kendileri gibi gördükleri kitlelere duyurabilmiş, birbirlerini etkileyebilmişlerdir.

Bölgesel tesadüflerle değil, ilgi ve yakınlık ortaklığıyla bağlı (Subaşı, 2001) olarak 90’larda kurulmaya başlanan yeni internet grupları giderek çeşitlenmiş ve insanların farklı ihtiyaçlarını yine internetten karşılamasına neden olmuştur. Eğlenme, gülme ve mizah da bu ihtiyaçlar arasındadır. Başlarda mizahi içerikler ancak internet sitelerinin kurucuları tarafından meraklı gruplarıyla paylaşılabilirdi. Bu kişiler kendilerinin mizahi bulduğu öğeleri hazırladıkları durağan sayfalara koyar, bireyler de fıkra, gülünç resimler vb. arayarak bu içeriğe ulaşır ve görüntülerdi. Sonralarıysa bireyler sadece görüntüleyen olmaktan

çıkarak oyunlar, bilgisayar donanımları gibi mizah dışı ilgi alanlarına hitap eden forumlarda birbirlerine espriler yapmaya başladı. Böylece internet kitlelere mizah üretimine katılabilme imkanı sağladı. Halk eline yeni geçirdiği ve kendini gösterebildiği bu yeni mizah oyuncağını benimsemiş ve dilediği internet ortamında, altın gününde veya kahvehanede yapabildiği şakalarını bu sitelerin diğer üyelerine yapabirmiştir.

Başlarda sadece metinden oluşan olan bu mizah öğelerine, internet bağlantı hızı arttıkça resimler de eklenmiş, son raddede de video dahil olmuştur. Açıklamak gerekirse, telefon hattından, çevirmeli 56k modemle (saniyede en yüksek 56 kilo bit) metin dolu bir sayfa birkaç saniyede, resim içerikli bir sayfaysa 10-20 saniyede görüntülenebilirdi. Dolayısıyla da kimse forumlarda resimleri indirmek istemez; resim yükleme araçlarını kullanmaksızın zor bulunduğu için kimse resim de yüklemeydi. Bağlantı hızlarının artmasıyla birlikte resim paylaşmanın da bireylerce bir ihtiyaç haline gelmesi ancak 2000'lerin başında olabirmiştir. 2016 yılında, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) tarafından ilan edilmiş en düşük hızın saniyede 3 mega bit (56k modemden 50 kattan daha hızlı) olmasıyla (BTK, 2016) videonun da mizah öğesi kullanımında artık kullanılabilmesini anlamlandırabiliriz.

Aynı ihtiyaçları hisseden insanların ve meraklı gruplarının fiziksel olarak aynı yerde bulunmaları ihtiyacını ortadan kaldıran internetin; mektup arkadaşlığı gibi, posta teşkilatlarına bağımlı grupları kendi üzerine taşıması beklenen, doğal bir sonuçtur. İnsanların ortak ihtiyaçlarını karşılayan siteler o meraklı grubundan ilgi görerek genişler. Nasıl bilgisayar alacağını bilmeyenler bilgisayar forumlarına üye olup sorular sorar, ödevini kopyasız yapamayan kötü öğrenciler ödev forumlarına girer, oynadığı oyunda bir bölümü geçemeyenler oyun sayfalarında sorar, bedava kitap arayanlar kaçak ekitap sayfalarını takip eder. Bu nedenle gülmeye, eğlenmeye ve mizaha ihtiyaç duyan insanların da bu odakla bir araya gelmesine şaşdırmamak gerekir.

Yukarıda özetlenmiş süreçler Türk halkındaki meraklı gruplarını mizah tüketirken aynı zamanda üretebilecekleri sitelere yöneltmiş ve dolayısıyla bu siteleri geliştirmiştir. Binlerce farklı insanın bir araya gelerek, kendi hünerlerini sayısız

deneme hakkıyla, mizahla dışa vurması, başkalarına icra etmeye çalışması ortaya yine kendileri tarafından kabul gören anlatı türleri ortaya çıkarmıştır. Bu sitelerdeki mizah öğelerini eğlendirici bulan üyelerin, bu öğeleri başka internet sitelerinde de paylaşımları pek çok gönderinin yaratıldıkları ortamdan taşarak Türk mizah tarihini etkileyecek güçte esprilere dönüşmelerini sağlamıştır. Böyle, internet teknolojilerinin sağladığı gelişmeler sonucunda, tamamen internetin yarattığı kendine has ortamlarda, kullanıcıların el birliğiyle üreterek yaydıkları halkbilimi ürünlerine internette doğmuş halkbilimi ürünleri denmiştir.

İnternette doğmuş halkbilimi ürünlerine en güzel örnek İnci Sözlük üyelerinin topluca oluşturduğu “caps”lerdir (keps olarak okunuşu yaygın olsa da çaps veya Türkçe “c” harfi ile caps olarak da okunmaktadır). Ülkemizde kepsler akademide sınırlı miktarda işlenmiştir. İşlenirken de kepslerin özellikleri ve onları yaratanlar göz ardı edilmiş, kepslerin neyi sembolize ettiklerine veya neyin anlaşıldığına odaklanılmıştır (Şahin & Duğan, 2020) (Kırık & Saltık, 2017). Akademide sıkça yapılmış bir hata da kepsin İngilizce’de kullanılan “meme” (Türkçe mem diye okunumu kabul görmüştür) teriminin Türkçe tercümesi olduğunu varsaymaktır (Aktaş, 2016) (Kırık & Saltık, 2017) (Karataş & Binark, 2016), (Öncül, 2018). Tüm bu araştırmacıların ortak olarak iddia ettiği kepslerin mem olması iddiası yanlıştır. Bu çalışmada, görsel halkbilimi mizah ürünü olan kepslerin hem başka mizah formlarında olmayan kendilerine has özellikleri hem de internette doğmuş olmaları nedeniyle internet kültür ortamından kaynaklı nitelikleri incelenmeye çalışılmıştır.

TEZ ÇALIŞMASININ AMACI

Bu çalışmanın amacı internette doğmuş görsel halkbilimi ürünlerinden kepslerin, metin merkezli incelemesinin yapılabilmesi adına; masallar ve halk anlatıları gibi sözlü kültür ortamı ürünlerinin incelenmesi için ortaya atılmış Tarihi Coğrafi Fin Yöntemi’nin (TCFY) internet kültür ortamına uyarlanarak yeni bir araştırma yöntemi oluşturulması, bu yöntemle de ilk kepslere ve kepslerin ur-formuna (temel yapı) yaklaşılması amacı taşımaktadır. Böylece internette gelecekte yapılacak halkbilimi araştırmaları için bir temel hazırlanmış olacaktır.

ARAŞTIRMA SORUSU VE İNCELENMESİ

Farkına Varma

Farklı araştırmalarda, memlerle¹ kepslerin aynı kavramlar olduğu öne sürülmektedir (Aktaş, 2016) (Kırık & Saltık, 2017) (Karataş & Binark, 2016) (Kullar, İnci, 2015) (Öncül, 2018). Yabancı dillerde yayın yapan internet sitelerinde "meme" olarak adlandırılan görsel gönderi türlerinin Türkçede "keps" olarak karşılandığı yönündeki yorumlar keps üretim ve tüketim süreçlerine katılmış kişilerce şaşkınlıkla karşılanmıştır. Keps kültürü mensupları adına memlerin keps olduğu veya kepslerin mem olduğu iddiası büyük bir iddia olmakla birlikte aynı derecede büyük kanıtlarla savunulmasını gerektirmektedir. Bahsi geçen araştırmacılar birer cümleye bu ikisinin eşit olduğunu ortaya atmış ve geri çekilmişlerdir. Yine de mem ve keps kelimelerinin eş anlamlı kullanılması akademide kepslerin açık bir tanımının eksikliğini göstermiştir.

Meraklı grubuna üretim bile değil, sadece mizah tüketimi amacıyla kısa bir süre dahil olmuş birisi karşısına gelen görselin keps mi mem mi olduğunu kolayca ayırt edebilmekte; fakat kepsin net bir tanımını yapamamaktaydı. Bu nedenle kepsin tanımını netleştirmek ve kavramsal çerçevesini ortaya koymak merakıyla başlatılan araştırma temel sorulara yanıt arayışını beraberinde getirmiştir. Ancak bu süreçte daha net bir soru gündeme gelmiştir: İlk keps hangisidir? Bu sorudan hareketle sürdürülen araştırma hem internet kültürünün hem de halkbilimi disiplininin geçmişine uzanan bir çalışmaya dönüşmüştür.

İlk keps el yordamıyla ulaşabilmek için, arama motorlarına "ilk caps hangisi?" gibi soruların yazılmasının hiçbir işe yaramayacağı kısa sürede anlaşılmış ve daha sistematik bir yaklaşım gerektiğini ortaya koymuştur. Bu aşamada doğrudan internette doğmuş bir halkbilimi ürününün incelenmesi için halkbiliminin uygun yöntemlere henüz sahip olmadığı ve araştırma çabalarının sistematiklikten uzak olacağı anlaşılmıştır. Böylece halkbiliminin yaklaşık yüz elli yıldır kullandığı

¹ Mem kelimesi klasik memler (classical memes) veya öğü hayvanları (advice animals) gibi görsel mizah ürünleri için kullanılmıştır. İnternet ortamında "tekrar eden kültür parçası" anlamı hakkındaki incelemeler için bkz. L. Shifman 2014.

TCFY'nin internet ortamında araştırma yapabilmek için uyarlanmasına ve geliştirilecek bu yöntemin doğrudan internette doğmuş keps ürünlerine uygulanmasına karar verilmiştir.

Görsel 0-1: Mem ve Keps Eşitliğini Eleştiren Bir Keps (Reddit 1, 2019)

Kepslere mem diyenlerin sadece akademisyenler olduğunu belirtmek gerekir. Konuyla ilgili literatür taraması için [Bölüm 1.2](#)'ye bakılabilir. Keps kültürü mensupları arasında kepslerin mem olduğuna yönelik bir söylem olmadığı gibi, bu söylem eleştirilmektedir. Türk akademisinin kepsleri bir yere bağlamak adına, kepslere HATALI olarak mem demiştir.

Keps nedir?

İnci Sözlük sitesi ilk kurulduğu günlerden itibaren pek çok kullanıcının eğlence ve mizah üretebildiği bir internet ortamı ortaya koymuştur. Sitenin sadece metin

içerikli gönderilerin paylaşılmasına vermesine rağmen insanlar, Ekşi Sözlük gibi daha önce kurulmuş benzer sitelerden de alıştıkları üzere, görselleri görsel barındırma sitelerine yükleyip bağlantısını ilgili başlıklara yapıştırarak tüm kullanıcılarla görseller paylaşabiliyorlardı. Zaman içinde bu biçimde paylaşılan görseller arasından özel bir biçime sahip olanlar oldukça yaygınlaştı ve tekrar tekrar kullanılmaya başlandı. Yazılışıyla “caps”, okunuşuyla “kaps” denilen bu görseller Türkçe internete yayıldı ve oldukça yaygın bir hale geldi.

İnternet kullanıcıları sadece belirli bir görsel biçimine kaps demiş ve paylaşmışlardır. Yine bu kullanıcılar o belirli görsel biçime dahil olmayan başka görselleri kaps olmamak veya onu üreten kişinin kaps üretimindeki tecrübesini “paint terk” olarak nitelermekte görsel yeteneklerini eleştirmekteydi. Mizahi görsel üretimindeki yeteneğini başkalarının görebileceği İnci Sözlük başlıklarında sunarak icra etme, tebrik ve eleştirileri kabul etme serüveni meraklı grubunun pek çok üyesini kaps geleneği taşıyıcısına dönüştürerek binlerce görsel üretimini tetiklemiştir.

O. Önürmen ve A. Doğan Topçu'nun aktardığına göre, 2018 yılı ortası itibariyle sadece İncicaps internet sitesinde 997.803 adet görsel bulunmaktadır (Önürmen, Doğan Topçu, 2018). Yazarlar bu görsellerin tamamından kaps olarak bahsetmiş olsa da aralarında resim, karikatür veya farklı biçimlerdeki görsel mizah türleri de bulunmaktadır. Yine de Türk internetinde 2018'e kadar yüz binlerce kapsin üretildiği, bu kapslerin de en az bir milyonun üzerinde görselden beslendiği rahatlıkla söylenebilir.

İlk Kaps hangisidir?

Herhangi bir arama motoruna “caps” yazıp görsellerde aratıldığında onlarca kaps görüntülenmektedir. Bu kapsler hem İnci Sözlük'te üretilmiş olanları hem de kapsler yaygınlaşınca İncicaps gibi görsel paylaşım sitelerinde, Facebook gibi dönemin yaygın sosyal medya sayfalarında üretilen kapsleri hatta haber sayfalarını bile kapsamaktadır. Farklı kelime kombinasyonlarıyla arayarak üretilmiş binlerce kepe, on binlerce defa paylaşılmış kapslere ve bunlar arasından da meşhur olmuş yüzlercesine ulaşmak mümkündür.

Herhangi bir anahtar kelimeyle keps arayıp ekrana düşen görselleri herkes kendi mizah tarzına göre ‐iyi‐, ‐olmuş‐ veya ‐olmamış‐ olarak yorumlayabilir. Bu yorumlara haftanın o günü, günün o saati, kişinin içinde bulunduğu durum etki edebilir. Fakat tüm öznel yorumlara rağmen değişmeyecek nesnel gerçekler de bulunmaktadır. Bunlardan birisi de ilk kepsin hangisi olduğu sorusudur.

Bugün arama motorlarında karşımıza çıkan bir dolu keps bakarak her birisinin temelinde yatan ilk kepsin hangisi olduğu sorusu aslında 19.YY'dan bu yana, çoğunlukla Finli halkbilimcilerin takip ettikleri, TCFY'nin ilk masalları bulma çabasına denktir.

TEZİN ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Literatürde henüz kepslerin oluşumunu inceleyen ve ilk keps ulaşmaya çalışan bir çalışma yapılmamıştır. İlk keps erişmenin zorlukları bu çalışmayı şekillendirmiş ve internet ortamında bir halkbilimi araştırmasının sistematik olarak nasıl yapılabileceğinin değerlendirilmesine neden olmuştur. Bu çalışma hem internet halkbilimi araştırması yönteminin ortaya konulması hem de kepslerin ne olduğu ve nasıl oluştuğunu incelemek adına gerçekleştirilmiştir.

Kepslerin internette doğmuş bir halkbilimi ürünü olması nedeniyle, ilgili araştırmanın öncelikle internet kaynaklarından yapılması gerekmiştir. Literatürde internet kültür ortamı ürünlerinin araştırılmasına yönelik sistematik bir yöntemin bulunamaması bu yönde bir yöntemin geliştirilmesine ihtiyaç olduğunu göstermiştir.

Kepslerin tarihsel gelişiminin sistematik olarak incelenebilmesi ve ilk keps ulaşılabilmesi için benzer soruları sözlü halk anlatıları için yanıtlamaya çalışmış TCFO'nun metin merkezli yöntemi seçilmiştir. Bu bağlamda Kaarle Krohn'un TCFO'nun bakış açısını en derli toplu şekilde ortaya koyduğu ‐Halkbilimi Yöntembilimi (Folklore Methodology)‐ kitabı (Krohn, 1971) incelenecek TCFY'nin internet kültür ortamı ürünlerine uygulanabilecek kısımları değerlendirilmiştir. K. Krohn'un aktardığı metin merkezli değişkenlere eklemeler ve çıkarmalar yapılarak internet görsel mizah ürünlerine nasıl uyarlanabilecekleri ve kepslerin

oluşumunun tarihsel süreçlerinin incelenmesi sırasında nelere odaklanılması gerektiği ortaya çıkarılmıştır.

İnternette doğmuş görsel bir ürün olarak kepslerin nasıl bulunacağı konusundaysa izlenebilecek sistematik bir araştırma yöntemi gerekmiştir. TCFY'nin masallarda yapacağı incelemeler öncesinde, doğrudan masal metinlerine ulaşmak için uyguladığı yazılı arşivlerin taranması, uluslararası çalışmaların kontrol edilmesi, masal derlemelerinin yapılması gibi çalışmalar internet ortamı için aynen uygulanamayacağı anlaşarak internet kültür ortamı ürünlerinin bulunması için sistematik bir araştırma yöntemi oluşturulmuştur.

Bu aşamada, arama motoru aramaları, belirli sitelerde taramalar, internet arşivi araştırmaları, kaynak kişi derlemeleri ve teyitler, odaklı taramalar ve köken araştırması başlıklarıyla özetlenen bir araştırma geliştirilmiş ve pek çok kepe ulaşmıştır. Bulunmuş kepslerin değerlendirilerek, metin merkezli özelliklerine göre sınıflandırılması gerçekleştirilmiştir.

Artık yayında olmayan veya on binlerce sayfa arasında erişilememiş sayfalardaki kepslerle ilgili bilgilere ulaşabilmek adına, çoğunlukla İnci Sözlük meraklı grubundan olmak üzere kaynak kişilerden derlemeler yapılmıştır.

Türkçe internette kepsler İnci Sözlük sitesinde ortaya çıkmış, en yoğun üretim süreçlerini de bu site üzerinde yaşayarak diğer internet sayfalarına yayılmışlardır. Bu nedenle kepslerin oluşumunu, kullanıcıların birbirleriyle etkileşimleri, kullanıcıların hissettikleri ihtiyaçları ve kepslerin gelişim sürecini anlamak adına kaynak kişilere başvurulmuştur. Kaynak kişiler özellikle İnci Sözlük'ün kurulumunun ardından sayfanın gelişim sürecinde orayı kendileri için sosyalleşme yeri olarak da belirlemiş meraklı grubundaki kişiler arasından seçilmiştir. Halkbilimi alan araştırması yöntemlerinden görüşme yöntemine (Jackson,1987) uygun olarak gerçekleştirilmiş derleme çalışmalarında yönlendirilmemiş görüşme (Çobanoğlu, 2024) yaparak keps kültürünün anlaşılması, yönlendirilmiş görüşmeyle (Çobanoğlu, 2024) de elde edilmiş keps verisinin değerlendirilmesi ve araştırılan konulara derin bakılabilmesi sağlanmıştır.

Araştırma dahilinde 4 kişiden derleme yapılmıştır. Kaynak kişilerden 3'ü İnci Sözlük sitesinin etkin üyelerinden seçilmiştir. İnci Sözlük'ün "birinci nesil" olan 27 üyesi arasında bulunan "naberlankeranaci (İnci Sözlük 1, 2025)" fizik öğretmenidir ve kendi adının kullanılmasını istememiş, İnci Sözlük kullanıcı adının kullanılmasını istemiştir. Diğer 2 kaynak kişiyse kullanıcı isimlerini hiç paylaşmamış, kendi isimlerinin kullanılmasını istemiştir. "Üçüncü nesil" üye olan Canberk Gümüşsu makine mühendisidir. "Dördüncü nesil" üye olan Doğa Karataş fotoğraf sanatçısıdır; İnci Sözlük'te yöneticilik de yapmış, sonraki yıllarda İnci'nin görsel tasarımını da üstlenmiştir. Son kaynak kişi olan Özgür Ekşi 90'lı yıllardan bugüne gazetecilik yapmaktadır.

Ayrıca yazar Nida Kuşku da İnci Sözlük zamanına yetişebilmiş; doğrudan yazarı olmasa da özellikle kepslerin sıkı bir takipçisi olmuştur. Kepslerin doğumu sırasında İnci Sözlük'te bulunmayan Nida Kuşku 2011-2012 yılları arasında henüz Türk internet yaşamında keps patlaması olmadan, kepslerin sadece İnci Sözlük ve İncicaps sitelerinde üretilip paylaşıldığı dönemde takipte bulunmuştur. Yazar bu dönemde, İnci Sözlük ortamında sadece keps görüntülemek için bulunmuş, başlıklardaki tartışmalara sadece okuyucu olarak dahil olmuş; güzel kepslere "şuku" (beğeni) vermiştir.

Görsel 0-2: "Şukunu (Beğeni) Verdim Panpa (Kanka)" Keps (Donanım Haber 1, 2014)

TEZİN SINIRLAMALARI

Bu çalışma sadece kepslerin metin merkezli incelenmesiyle sınırlandırılmıştır. Fakat, kepsler içerdikleri resimler ve yazılar nedeniyle göz için üretilen birer halkbilimi ürünüdür. Dolayısıyla keps bir görsel internet mizahı türüdür. Kepslerin metin merkezli olarak incelenebilmesi adına araştırma kepslerin biçim özellikleriyle sınırlandırılmıştır. Kepslerin kullandıkları bağlama, icra dinamiklerine ve oluştukları internet ortamının özelliklerine geleceğe arşiv olması adına bu çalışma kapsamında değinilmiş fakat araştırmanın odağına yerleştirilmemiştir. Resim seçimi, neden ve nasıl kullanıldığı; sembolizmi, ürettiği mizah unsuru gibi görsel araştırmalar da bu çalışmanın konusu dışında tutulmuştur. Benzer şekilde, kepslerin verdikleri mesajlar, anlatmak istedikleri veya yazıların nasıl kullanıldıkları gibi konular inceleme kapsamına alınmamıştır. Kepslerin, baykuş kepsleri, Fatih Terim kepsleri gibi kendi içlerinde dahil oldukları sınıflandırmalar, içerdikleri mesajların niteliği gibi konular ilk keps ulaşmak adına bu çalışmanın odağında olmamıştır. Örnek olarak, ilk Süleyman Demirel kepsi, ilk Devlet Bahçeli kepsi hangisidir gibi sorular doğrudan sorulmamıştır. Bu durum, K. Krohn'un ayı, kurt ve tilki masalları araştırması (Krohn, 1888) gibi belirli bir gruptaki masalların değil, tüm masalların incelenmesine benzetilebilir.

Bu çalışmada ilk keps ulaşmak istenmesi, kepslerin İnci Sözlük'te doğmuş olmaları nedeniyle keps araştırması dönemini, İnci Sözlük'ün yayına başladığı 2009 yılıyla sınırlandırmaktadır. Aynı şekilde, 2010 yılının sonlarında da kepslerin artık yaygın kullanılmaları nedeniyle, ilk kepslerin artık oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle çalışmadaki keps araştırmaları 2009 ve 2010 yılları arasında üretilmiş kepslerle sınırlı olacaktır. Bu dönemde üretilmiş kepslerin belirtilen tarihlerin öncesindeki kökenleri ayrıca araştırılarak kepslerin gelişim zincirinin ilk basamakları ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Benzer biçimde 2010 yılı sonrasında üretilmiş kepsler de hem kepslerin daha iyi anlaşılabilmesi hem de gelişim zincirinin özetlenebilmesi adına bu çalışmaya eklenmiş, fakat ilk keps incelemesine doğrudan dahil edilmemiştir.

TEZ ÇALIŞMASININ ALANA KATKILARI

Çalışmanın olası ilk katkısı, Türk Halkbilimi disipliniinde devam eden, kepsin ne olduğuna dair anlam karmaşasını gidermeye yardımcı olmasıdır. İnternet folkloru konulu pek çok makalede geçen kepslerle başka internet mizahı biçimlerinin eşlenik kullanılması yanılığısı bu çalışmayla doğru bir temele kavuşmaktadır. Bu çalışmanın önermeleri, bulgu ve değerlendirmeleri internet folkloru ürünlerinin daha doğru ve tutarlı sınıflandırılmasına destek olması öngörülmektedir. Bu çalışmayla kepslerin internet ortamındaki doğumu ve doğum öncesindeki basamakları ortaya çıkarılmıştır. Gerçekleştirilen incelemelerle kepslerin doğum öncesinden terk edilene kadarki gelişim zincirleri ortaya çıkarılmıştır.

Doğrudan internet kültür ortamında halkbilimi malzemesi araştırması yapmak adına bir yöntem bulunmamaktadır. Bu çalışmada ortaya koyulan internet halkbilimi araştırması yöntemi hem bu eksikliğı kapatarak internetten malzeme bulunabilmesini sistematik hale getirmektedir. Ortaya atılan bu yöntem hem yazılı hem de görsel halkbilimi ürünlerinin araştırılması için kullanılabilir.

İnternette halkbilimi malzemesi toplanabilmiş olsa da bunların metin merkezli bir biçimde incelenebilmesi için halkbilimcilerin elinde bir yöntem bulunmamaktadır. Bu nedenle uzun yıllardın halkbiliminde kullanılan TCFY internet kültür ortamı ürünleri ve görsel ürünleri inceleyebilmek adına uyarlanarak kepslere uygulanmıştır. Böylece internette yakın geçmişte oluşmuş, şu anda oluşmakta olan ve gelecekte oluşacak türlerin incelenebilmesi için, zaten disiplinde önceden beri önerilmiş TCFY'nin kapasitesi geliştirilmiştir. Uyarlanmış bu yöntem kendinden sonra gelecek çalışmalara bir zemin hazırlayacaktır. İnternette doğmuş ve doğacak olan başka halkbilimi ürünlerinin nasıl incelenebileceğı sorularına yanıt bulmayı kolaylaştıracaktır. Uyarlanmış yeni bir hali de olsa TCFY'nin internet kültür ortamında uygulandığı literatürdeki ilk çalışma budur.

Bu çalışmayla internette yapılacak metin merkezli bir halkbilimi araştırmasının nasıl ve ne şekilde olabileceğine bir örnek oluşturulabilmiştir. En az sözlü veya yazılı kültür ortamı ürünleri kadar veriye erişilebildiğı, hatta bazı konularda çok daha ayrıntılı ve kesin verilerin ortaya konulabildiğı örneklenmiştir.

Bu çalışmayla kepslerin temel yapısı (ur-form) ortaya çıkarılabilmış, hatta ilk kepslere ulaşılmıştır. Bu sayede, metin merkezli çalışmalar gerçekleştirmiş TCFO'nun bulabildiği az sayıdaki temel yapının internet ortamındaki ilk örneği de elde edilmiştir. TCFY'nin temel yapıya ulaşmada sınırlı kalmasının nedeninin sözlü kültürün kayıt sorunları olduğu, buna karşın internet ortamının bu eksiği giderdiği önerilmiştir. Benzer şekilde TCFO'nin eleştirilmiş tek merkezli yaratım görüşüne bir örnek bulunmuş ve yaratım süreci ayrıntıları ortaya konulmuştur.

Bu çalışmayla, sadece internet ortamında doğan değil, başka kültür ortamlarında doğarak internete de yayılmış ürünlerin de internete geçiş anlarının saptanabileceği önerilmektedir.

TEZİN YAPISI

Tezin Giriş Bölümü, tez hakkında genel bilgilerin verilmesine ayrılmıştır. Bu amaçla tezin konusu olan oluşturan problemin nasıl farkına varıldığına ve incelenmek istenen kepslerin nasıl bir halkbilimi ögesi olduğundan bahsedilmiştir. Tezle ilgili seçilmiş yöntem özetlenmiştir. Problemin çözülmeye çalışılırken nasıl bir yöntem izleneceği, araştırmanın sınırlandırmaları, çalışmanın yapabileceği katkılar ve tezin genel yapısı yine Giriş Bölümü'nde aktarılmaktadır.

Tezin 1. Bölümü kepslerin araştırılabilmesi için gerekli bilimsel altyapıya ayrılmıştır. Bu nedenle internet kültür ortamı ve internette doğmuş halkbilimi ürünlerinden kepsler incelenmiştir. İnternetin ilk yıllarından bu yana kullanılmaya devam edilen forumlar ve aslen birer forum niteliğinde olan katılımcı sözlükler ve özel olarak İnci Sözlük açıklanarak kepslerin üretim ve paylaşım ortamının anlaşılması amaçlanmıştır.

Kepslerin biçim özellikleri, üretim süreci ve hangi dinamiklerle paylaşıldıkları yine tezin bu bölümünde yer almaktadır. Ayrıca internet ortamında kullanıcı etkinliklerinin kendiliğinden kayıt altında olması durumu yine bu başlıkları takiben işlenmiştir.

TCFO ve geliştirdiği yöntemle ilgili bilgiler 2. Bölümde yer almaktadır. Krohn'un eliyle açıklanan TCFO'nun düşünce yapısı ve yönteminin uygulama basamakları

incelenmiş internet kültür ortamına ve kepslere nasıl uygulanabilecekleri değerlendirilmiştir. TCFO'nun akademide karşılaştığı eleştiriler de bu bölümde incelenmiştir.

Tezin 3. Bölümü internetten halkbilimi malzemesi toplanabilmesi için geliştirilmiş yöntemle ayrılmıştır. Bu yöntemde takip edilen basamaklar altı başlıkta incelenerek keps örneğinde nasıl kullanıldıkları aktarılmıştır.

4. Bölüm önceki bölümde aktarılan internet halkbilimi araştırması yönteminin basamakları uygulanarak elde edilmiş keps malzemesinin değerlendirilmesine ve kepslerin gelişim zincirinin çıkarılmasına ayrılmıştır. Kepslerin oluşumlarından önce geçirdikleri basamaklar bu bölümde incelenmiştir.

Hem elde edilen veriler hem de incelemeler sonucunda ortaya çıkan verilerin literatürle karşılaştırıldığı ve tartışıldığı kısım da yine 4. Bölümdür. Kepslerin temel yapısı (ur-form), yerel türü (ekotip) tartışmaları yine bu bölümde yer almaktadır.

4. Bölümün sonuna çalışma sırasında elde edilmiş, keps kültürünün anlaşılmasına yardımcı olabilecek ve kepslerin gelişimine farklı bakış açıları da getirebilecek keps örnekleri de eklenmiştir.

Çalışmanın Son Bölümü, çalışmadan bu çalışmayla elde edilenlere genel bir bakış sunabilmek için ayrılmıştır. Elde edilen yeni bulguların önemi, gelecekte yapılabilecek yeni çalışmalar da bu kısmın konusu dahilindedir.

1. BÖLÜM

İNTERNET KÜLTÜR ORTAMI VE KEPSLER

Halkbilimi araştırmaları içerisinde yeni bir araştırma alanı olarak ortaya çıkan internet halkbilimi çalışmaları genel itibariyle, halkın internet ortamındaki davranışlarının incelenmesini ve analiz edilmesini konu almaktadır. Literatürde elektronik folklor (Küçükbasmacı,2009; Domokos, 2014), internet folkloru, netlore (Baki, 2014), siber folklor (Sezgin, 2024), dijital halkbilimi (Blank, 2018; Mauro-Flude, 2018; De Seta, 2019; Arslan, 2023), e-folklor (Güvenç, 2014) gibi farklı terimlerle ifade edilmektedir. Fakat internet teknolojilerinin getirdiği değişim kendinden önceki elektronik kültür ortamını da değiştirmesi nedeniyle bu çalışmanın konusu olan kültür ortamına internet kültür ortamı denilecektir.

İnternet kültür ortamı temelde insanların bilgisayar ağlarını ve dolayısıyla internet teknolojilerini kullanmalarıyla oluşmuş kültür ortamıdır. Bireylerin kendi ihtiyaçları çerçevesinde, kişisel elektronik cihazlarından internet sitelerine bağlanarak; birlikte halkbilimi ürünleri yaratımına katıldıkları ortamdır. İnternetteki sitelere yazı yazarak; belge paylaşarak, okuyarak; görsel, ses ve video kaydı yükleyerek, dinleyerek ve izleyerek, hatta aynı oyunu karşılıklı oynayarak veya bizzat teknik veri (örneğin GPS gibi konum bilgisi) paylaşarak bu ortamda diğer kişilerle etkileşebilmektedir. Halkın internet teknolojilerini kullanarak yarattığı bu yeni kültür ortamı daha önceki kültür ortamlarında var olmayan yeni etkileşim eşitleri de yaratarak; internet kültür ortamına has yeni halkbilimi ürünlerinin doğmasını da sağlamaktadır. Aynı anda birden fazla internet sitesinde dolaşabilen bireyler sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamı ürünlerini internet ortamına katmakta, yeni halkbilimi ürünleri oluşturmakta, halkbilimi türlerini yayarken diğer türlerle harmanlayarak birleştirmektedir.

Marshall McLuhan'ın tarihteki kültür biçimlerinin birbirinden nasıl farklılaştığını anlattığı Gutenberg Galaksisi kitabında aktardığı sözlü kültür; doğrudan işitsel ve dokunsal algıya dayalıdır. Sözlü kültür ortamında bilgi ve deneyim, insanlar

arasındaki sesli anlatım yoluyla aktarılır. Anlatan ve dinleyen aynı ortamda bulunmaktadır; bellek ve tekrar çok önemlidir. Bunun nedeni bilginin yazıya geçirilememesi, dolayısıyla da bilginin canlı hafızada saklanıyor olmasıdır. Aynı hikaye farklı bağlamlarda ve koşullarda farklı biçimlerde anlatılabilir. Sözlü kültürde sözcüğün anlamı, sözü söyleyenin niyeti, tonu ve hareketleriyle birlikte iletilir; işitme duyusu baskındır. Önemli olan etkileşim ve anlatım sürecidir, kayıt değildir; söz söylendiği anda yaşar, tekrar edildikçe vardır (McLuhan, 2014).

Yine M. McLuhan'ın açıkladığı yazılı kültür, kendinden önce gelen sözlü kültürden farklı olarak bilginin aktarımının insanlar arasında olmaması, yazı ve insan arasında olmasıyla ayrılır. Harflerin ve sözcüklerin düzenlenmesi düşünceyi yapılandırır. Zamanı ve düşünceyi neden, sonuç doğrultusunda çizgisel hale getirir. Okumak ve yazmak yalnız yapılabilen, bireysel etkinliklerdir; içsel düşüncenin gelişmesi kaçınılmazdır. Artık bilgi canlı hafızada tutulmaz; belgelere ve kitaplara kaydedilir, saklanabilir, kopyalanabilir ve başkaları tarafından zamandan bağımsız olarak okunabilir. Nesnelere ve olgulara sınıflandırılıp isimlendirilerek soyutlaştırılır; böylece bilimsel ve felsefi düşüncenin temeli atılabilir. Hiyerarşi, bireycilik ve merkezi yönetim gibi yapıları teşvik eder (McLuhan, 2014).

Kitabında M. McLuhan elektronik kültürü radyo, televizyon, telgraf, telefon gibi elektrikli araçların anlık ve eşzamanlı iletişimi olanaklı kıldığı yeni kültür olarak tanımlamaktadır. Elektronik kültürde, teknoloji sayesinde kişilerin mesajlarının dünyanın herhangi bir yerine anında iletilmesini mümkündür. Yazının zamana bağlı, çizgisel ve durağan yapısının aksine, anlık ve çevresel bir iletişim düzeni bulunmaktadır. M. McLuhan'a göre, bu özellik insanları yeniden sözlü kültürdeki gibi bir topluluk bilincine yaklaştırmaktadır. Elektrikli medya, bireyin artık içe dönük hale gelmiş yapısını sarsarak, radyo, televizyon ve telefon gibi araçlarla yeniden katılımcı ve kolektif deneyimleri öne çıkarmakta; işitme ve dokunma duyularının görme duyusu karşısında yeniden güçlendirmektedir. Elektronik ortamlar, yazılı ve sözlü kültürün izlerini birlikte taşır. Televizyon hem görsel hem işitsel öğeler içerir. Bu da eski kültürel biçimlerin yeniden tanımlanmasına, melezleşmiş anlatım biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olur. Aynı anda hem

geçmişin sözlü gelenekleri hem de yazılı mantık bu ortamlarda yeniden şekillenir (McLuhan, 2014).

M. McLuhan'ın Gutenberg Galaksisi kitabını yazdığı (ilk basım 1962) yıllarda insanlar birbirleriyle ancak telgraf ve telefonla iletişim kurabilmekteydiler. Radyo ve televizyonsa kitlesel iletişim araçları olarak konumunu kabul ettirmişti. Dolayısıyla yazarı elektronik kültür olarak addettiği kültür ortamının günümüzde artık eskidiğini bile söylemek mümkündür. Kişiler arası iletişimi üstlenmiş sabit telefonlar, telgrafçıya ihtiyaç duyan telgraflar ve zamanın görsel paylaşımını üstlenmiş fakslar günümüzde neredeyse kullanılmaktadır. Sabit telefonun kendine has ortamı cep telefonu odağında tekrar oluşmuş; Telgraf ve faks ise eposta ile tamamen internete taşınmıştır. Karasal radyo ve televizyonlar hala kullanılmaktayken eski etkisinden gittikçe uzaklaşmaktadır. Dolayısıyla M. McLuhan'ın elektronik kültür olarak tanımladığı olgu günümüzde yerini başka bir kültür çeşidine bırakmıştır. Bu da 90'larda internetin tüketicilere de açılmasıyla başlamış olan internet kültürüdür.

Halkbilimi açısından, elektronik kültür ortamı 20.YY'da çoğunlukla radyo ve televizyon etrafında şekillenmiş, temelde devlet veya özel sektörün belirlediği içerik üreticileri tarafından üretilmiş yayınların halka ulaştığı ortamı tanımlamaktadır. Bu belirlenmiş içerik üreticileri de halkın üyeleri olmalarına karşın halkın tüm bireylerinin elektronik ortamda kültürel üretime doğrudan katılmaları olanaksızdır. Temsili demokrasilerdekine benzer şekilde, halk kendi içinden yazarlar, gazeteciler, spikerler, sanatçılar gibi uzmanlar yetiştirerek elektronik kültür ortamı üretimlerini ancak bu uzmanlar üzerinden üretmekte ve kitleler de takip edebilmektedir. Benzer şekilde elektronik kültür ortamını var eden teknolojilerden olan telgraf, telefon ve faksınsa kültürel üretimdeki yeri oldukça düşüktür. Kişiler bu üç teknolojiyi kullanarak birbiriyle iletişim kurabilse de bu iletişim çoğunlukla halkbilimi türlerinin paylaşımı amacıyla olmamaktadır. İnsanlar radyo ve televizyondan türküleri dinleyebilirken; sınırlı kişinin iletişim kurabildiği telefonlar genellikle halkbilimi türlerinin paylaşımı için kullanılmamıştır. Tüm bu elektronik teknolojilerin yarattığı yeni kültür ortamı insanları etkilemiş, yaşamlarını

hızlandırmış ve M. McLuhan'ın dediği üzere bilinçlerinde kalıcı değişimler yaratmıştır.

Teknolojik bütün nimetlere rağmen, elektronik kültür ortamında halk sadece tüketici olarak konumlanabilmiştir. Elektronik iletişim teknolojilerinin merkezi doğası bireylerin kültürel üretime katılmasının önüne geçmiştir. İnternetin halk yaşamına girdiği 90'lardan itibaren halkın internette kültürel üretime doğrudan girebilmesiyle yeni bir kültür ortamı- şekillenmiştir. Halkın temsili bireylerinin değil de isteyen tüm bireylerinin doğrudan dahil olabilmesiyle elektronik kültür ortamından ayrılan bu ortam yenidir ve farklı niteliklere sahiptir. Literatürde atfedilen dijital ve siber kelimeleri de bu yeni alanın sınırlarının haddinden fazla genişletmeye yönelik olması nedeniyle; neyi neden tarif ettiği konularında muğlak kalmaktadır. Bu nedenlerle; bu çalışmadaki, kişilerin internet teknolojileriyle erişerek, dahil olabildikleri tüm ortamlar internet kültür ortamı olarak tanımlanmıştır.

İnternet kültürü, sözlü kültürde olduğu üzere halkın tüm bireylerini tekrar kültürel üretime dahil eder. Sözlü kültürdeki gibi hem üretici hem tüketici pozisyonunda bulunabilen bireyler övgü ve yergilerini doğrudan üreticilere iletebilir. Radyo ve televizyon yayınlarında ancak sınırlı sayıdaki kanallar arasında dolaşabilen, istediğinde istediği belirli bir programı tüketemeyen halk, internet kültürüyle herhangi bir anda istediği herhangi bir içeriğe erişebilme; üstüne de yanıt verme gücüne erişebilmiştir. Elektronik kültürün işitsel ve dokunsal duyuları destekleyen yapısı internet kültüründe devam etmesine rağmen, ekrandan okuma ve yazma ihtiyacının artması nedeniyle görme duyusu tekrar güçlenmeye başlamıştır. Bu yeni kültürde anlatan ve dinleyen aynı fiziksel ortamda olmamalarına rağmen; aynı sanal ortamda olmaları nedeniyle birbirleriyle aracasız etkileşebilir. Yazılı ve elektronik kültürlerde imkansız olmasına rağmen, halkın tüm bireyleri internet kültüründe kitabın veya senaryonun yazarıyla doğrudan iletişime geçebilir. Açtığı başlıkta, hikayesini girdi girdi paylaşan bir kullanıcının aldığı yorumlara, zaman içinde hikayesinde meydana getirdiği değişikliklere kaynaktan (İnci Sözlük 10, 2012) ulaşılabilir; hatta gelecekte icra kuramı bağlamında değerlendirilebilir.

İnternet kültüründe bilgi canlı hafızada veya fiziksel bir yüzeyde değil teknolojik ürünlerde doğrudan veri olarak tutulmaktadır. Birlerden ve sıfırlardan oluşan bu veri yazı olarak görüntülenebileceği gibi farklı biçimlere de dönüştürülebilir, kopyalanabilir, taşınabilir, yazdırılabilir, değiştirilebilir ve hatta işlenebilir. Kişi için çok önemli bir bilgi parçasına okyanusların ötesinden ulaşılabilir; toplu bilgi içinde arama yaparak önemli kısım bulunabilir, fazla kısım silinebilir. Tüm bu yeni olanaklar insan davranışlarını ve dolayısıyla kültürü elektronik kültürden farklı şekillendirmektedir.

İnternet kültüründe kişiler önceden gördükleri bir televizyon programını betimlemek zorunda değildirler; programın o sahnesini arkadaşlarına doğrudan gönderebilir veya yanındaki cihazdan açarak önemli kısmı o anda izletebilir. Aynı hikayeyi farklı bağlamlarda ve koşullarda farklı biçimlerde anlatmak veya anlatmamak artık anlatıcının bir seçeneğidir. Anlatıcı isterse kendi, isterse de programın üreticisinin sözleri, tonu ve hareketleriyle anlatmayı tercih edebilir. Önemli olan etkileşim süreci olmakla birlikte; anlatıcı sadece işitme ve dokunma duyularıyla sınırlandırılmamıştır, isterse görme duyusunu da artık silah olarak kullanabilir. Söz ve bilgi anlatıcıdan bağımsız da var olabilir.

Bilgi aktarımı insanlar arasındadır ama elektronik kültürdeki gibi arada bir aracı (medya) bulunmaya devam eder. Fakat, bu aracı artık tek taraflı değildir, kitaptan okura, yapımcıdan izleyiciye değil; bilgiyi hem üreticiden tüketiciye hem de tüketiciden üreticiye taşır. Tüm bu taşıma işini yaparken de kayıt altındadır (bkz. Bölüm 1.5).

1.1. İNTERNET HALKBİLİMİ ÇALIŞMALARI

Halkın internet kültür ortamında ürettiği ürünler literatürde; bulunan bu halkbilimi ürünlerinin gerçekten halkbiliminin çalışma konusu olup olmadığı, internette üretilmiş halkbilimi malzemesinin nitelikleri gibi başlıklarda tartışılmıştır. Çalışmalar az sayıda olmasına rağmen internet çalışmalarının önü açıktır. Bu kısımda şimdiye kadar literatürde yapılmış araştırmaların bir değerlendirmesi aktarılmıştır.

Halkbiliminde internet halkbiliminin araştırıldığı ilk çalışma 1983 yılında yayınlanmıştır. William S. Fox tarafından kaleme alınan “Halkbilimi Malzemesinin Bilgisayarlı Üretimi ve Yayılması” makalesidir. Söz konusu makalede, ilgili yıllarda, bilgisayar laboratuvarı kurulan ve New York’taki bir lisede öğrencilerin dosya isimlerini ve içeriklerini değiştirerek, bilmedikleri diğer öğrencilerle nasıl etkileştikleri aktarılmıştır. Etkileşim biçimlerinin ve dosyalardaki içeriğin folklor araştırmaları için oldukça faydalı olabileceği, yeni ve derin araştırmalara kapı açabileceği vurgulanmıştır. Doğrudan internet araştırmalarıyla ilgili olmasa da birbirlerini tanımayan kişilerin aynı bilgisayardaki “halka açık dosya”lara erişim sağlayarak oluşturduğu ürünlerin incelendiği ve bu alanın halkbiliminin geleceğinde yer edeceğinin belirtildiği ilk araştırmadır (Fox, 1983).

Temellendirme Dönemi İnternet Halkbilimi Çalışmaları:

2000-2010 arasında İngilizce literatürdeki sınırlı sayıdaki eserden, internet halkbilimi araştırmalarına bilimsel temel oluşturulma çabasının ağır bastığı görülmektedir. Bu yıllar arasındaki çalışmalar, insanların internetteki etkileşimlerinin halkbiliminin konusu olup olmadığı ve ortaya çıkan ürünlerin halkbilimine dahil olup olmadığı konuları etrafında şekillenmiştir. Türkçe literatürdeyse, internet halkbilimi çalışmalarını doğrudan odağına alan bilimsel bir temellendirme çalışması olmadığı görülmektedir. Bunun yerine sözlü kültürde yer etmiş halkbilimi ürünlerinin internet ortamında da kullanıldığı gibi tespitlere odaklanılmıştır. İngilizce literatür daha çok yazılı, Türk literatürü de sözel yaşamdan internet ortamına geçmiş halkbilimi ürünlerini inceleyerek, tespit etmeye çalışmıştır. Yabancı literatürde kişilerin birbirlerine gönderdikleri epostalar incelenirken, Türk literatüründe internet sayfaları üzerindeki bilgiler incelenmiştir.

İnternet halkbilimini temellendirme dönemi araştırmaları sonraki dönem araştırmacılarının ilgisini çekmiş ve bu konuların çalışılabileceğiyle ilgili dikkatleri de üzerlerine çekmiştir. Sonraki dönemlerde doğrudan internet halkbilimi veya bir ayağı internette olan halkbilimi araştırmaları artarak devam etmiştir.

2001 yılında yayınlanan “Siber Dünyada Hayaletler: İnternetteki Folklor Sitelerinin Bir Analizi” makalesinde L. Fialkova ve M.N. Yelenevskaya internet tartışma gruplarında paylaşılan hayalet hikayelerinin incelemelerini yapmışlardır (Fialkova & Yelenevskaya, 2001).

2004 yılında F. Russell “İşler Zorlaştığında, Zorluk Photoshop'a Gider: 11 Eylül ve İntikam ve Mağduriyet Habercisi” makalesinde 11 Eylül saldırısı sonrasında insanların üzerinde oynayarak değiştirdikleri fotoğrafların, nasıl kendi amaçlarına uygun kullanıldığını incelemiştir. Makalede resim derlemelerinin epostalar üzerinden yapılması ve değiştirilmiş resimlerin incelenmesi açısından önemlidir (Russell, 2004).

2005 yılında M. Kibby'nin “E-posta İletilebilenleri: İnternet Çağında Halkbilimi” adlı makalesi internet ortamında yayılan epostaların bilinen halkbilimi türlerinden zincir mektuplarla karşılaştırarak benzerliklerini ortaya koyar. (Kibby, 2005)

İnterneti konu alan halkbilimi çalışmaları 2007 yılından itibaren artmaya başlamıştır. Bunda 2007'de Indiana Üniversitesi öğrencileri tarafından yayınlanan hakemli bir dergi olan Folklore Forum'un etkisi büyüktür. O yılda yayınlanan dergide doğrudan internette bulunan halkbilimi malzemelerinin konu edildiği iki makale birden yayınlanmıştır. Bunlardan T.J. Blank epostalarla yayılan zincir mektuplarda bulunan aldatmacaları ve şehir efsanelerini inceleyerek internet dışında tespit edilen örnekleriyle karşılaştırmaktadır. Ayrıca internet üzerinden alan araştırması yapılıp yapılamayacağına da değinerek halkbilimi yaklaşım tarzını internet örneklerine uygulayarak internetin önemli bir halkbilimi araştırması kaynağı olduğuna değinir (Blank, 2007).

Aynı dergide yayınlanan internetle ilgili diğer bir makalede de M. Foote bir bloglama sayfasındaki kendi profil resimlerinde, kullanıcıların nasıl değişiklikler yaptıklarını incelemiş ve bu değişiklik süreçlerinin masal gibi sözlü anlatım türleriyle kıyaslamıştır. Makalenin büyük bölümü ilgili resimlerin halkbiliminin inceleme konularına girip girmediğinin sorgulanmasına ayrılmıştır (Foote, 2007).

2009 yılında T.J. Blank'ın editörlüğünde tamamen internetle ilgili halkbilimi çalışmalarının yer aldığı "Folklor ve İnternet: Dijital Dünyada Yerel İfade" kitabı yayınlanmıştır. Kitap internetle ilgili yapılan ve yapılacak olan halkbilimi çalışmalarının halkbiliminin kuramsal düzlemine bağlanabilmesi açısından oldukça önemli olmuştur. Özellikle internette halkbilimi ürünlerinin gözlemlendiğini, bunların zaten şimdiye kadar çalışılmamış türlerin internete taşınmış halleri olduklarından bahsedilmiştir. Ayrıca, internet halkbilimi çalışmalarını R. Dorson, R. Bauman, L. Degh, A. Dundes gibi, halkbilimi çalışmalarına yön vermiş, kişilerin kurduğu temellere oturtmuşlar ve gelecekte yapılabilecek halkbilimi çalışmaları için de temel hazırlamışlardır (Blank, 2009). T.J. Blank'ın kuramsal çerçeve hazırlamaya çalıştığı giriş makalesi bu nedenle de önemlidir.

2015 yılında yayınlanan "21. Yüzyılın Başında Çağdaş Halkbilimi, İnternet ve Topluluklar" makalesinde M. Kõiva ve L. Vesik sanal toplulukların doğrudan konuşma ağları, haber grupları gibi alanlarda iletişimine ve ürettiklerine değinmiş, Estonya kültürü açısından incelemiştir (Kõiva & Vesik, 2009).

2010 yılına kadar olan bu dönemde İngilizce literatürde internetle ilgili halkbilimi araştırmaları konusunda az sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Bu çalışmaların da daha çok internetle ilgili çalışmaların halkbilimi araştırmalarının temel zeminine oturtulması odağında toplandığı görülmektedir. 2010 yılından sonraki çalışmalarda genellikle çalışma konusunun halkbilimine dahil olup olmadığının önceki dönem araştırmalarındaki kadar dert edinilmediği görülmektedir.

Türk literatüründeki ilk çalışma, 2006 yılında Nebi Özdemir tarafından yayınlanan "Sanal Dünyanın Köy Monografileri" makalesidir. Bazı köylere ait internet sayfalarındaki bilgileri derlemiş ve monografi biçiminde sınıflandırmıştır (Özdemir, 2006).

2008 yılında yayınlanan "Kuşaktan Forumla Geçiş ve Bilgisayar Atasözleri" makalesinde S. Gürçayır, sözlü kültürde yaşayan atasözlerinin internette nasıl taklit edilerek komik biçimlere sokulduğunu incelemiştir (Gürçayır, 2008).

2009 yılında yayınlanan “Fısıltı Gazetesi İçin Yeni Bir Mecra: Söylentilerin İletim Mekanı Olarak Çevrimiçi Forumlar” makalesinde A. Köse ve M. Yılmaz domuz gribi salgınıyla ilgili bilgilerin internet forumlarında hangi başlıklar altında yayıldığını incelemişlerdir. Milli Folklor dergisinde yayınlanmış makalede herhangi bir halkbilimi çalışması kaynak gösterilmemiş sadece bir derleme ve gruplama çalışması yapılmıştır (Köse & M. Yılmaz, 2009).

2008 yılında “Evlenme Geleneğinin Değişen Karakteri Üzerine Bir İnceleme: Sanal Ortam ve Evlenme” teziyle F. Karaboğa internette yaygın olarak kullanılan arkadaşlık sayfalarında tanışma, arkadaşlık ve evlenme süreçlerinde meydana gelen değişimleri incelemiştir (Karaboğa, 2008).

2009 yılında “Sözlü Kültür Ortamından Elektronik Kültür Ortamına Geçiş Sürecinde Kastamonu Halk Anlatıları” teziyle G. Küçükbasmacı sözlü kültür ortamlarını ve bu ortamlarda yer alan anlatıları derlemiş ve bunların radyo, televizyon ve internette bulunan örneklerine yer vermiştir (Küçükbasmacı, 2009).

2010 yılında K. Genç tarafından hazırlanan “Sanal Ortamda Türk Mizahı” yüksek lisans tez çalışması sözlü ve yazılı yaşamda yeri bulunan Türk mizah öğelerinin internet ortamına geçmiş olan örneklerini derlemiştir (Genç, 2010).

Gelişme Dönemi İnternet Halkbilimi Çalışmaları:

Gelişme dönemi diyebileceğimiz 2011 ve sonrasında internetle ilgili halkbilimi çalışmaları değişime uğramaktadır. Yabancı literatürde artık internetin halkbiliminin çalışma alanlarına dahil olduğu kabul görmüştür. ABD’li araştırmacıların, internet çalışmalarını halkbilimiyle bağlayan çalışmaları artık üretmediği; Avrupalı araştırmacılarınsa bu konuyu ele almaya başladığı görülmektedir.

Yabancı literatürde, aynı 2000’lerde Türk literatüründe başladığı gibi; yazılı ve sözlü halkbilimi ürünlerinin internette aranmasından çok, doğrudan internette bulunan öğelerin incelenmesi ve değişimlerinin gözlenmesi hatta farklı internet kullanıcılarının bu ürünler üzerinde yaptığı değişimler incelenmeye başlanmıştır. Ayrıca ilk defa bu dönemde taşınabilir cihazlardan bahsedilmiştir.

Bu dönemde ayrıca Çekya, Polonya, Macaristan, Yunanistan ve Estonya üniversitelerinin de İngilizce yazında makaleleriyle yer aldığını görmekteyiz. ABD’li araştırmacılarında artık makalelerini kitaplarda birleştirdikleri de dikkat çekmektedir.

Türk literatüründeki çalışmaların özellikle tezler üzerinden gittiği görülmektedir. Bununla birlikte kuramsal altyapı çalışmalarına desteğin pek de belirgin olmadığı söylenebilir. Türk literatüründeki çalışmalar, aynı önceki dönemlerde olduğu gibi; sanal ortam odağında hazırlanmış, hala sözlü kültür ürünlerinin internet ortamına geçişine şahitlik eden çalışmalardır.

2011 yılında yayınlanan “Haber Folkloru (Newslore): İnternette Çağdaş Folklor” kitabında F. Russell, günlük haberlere konu olan olay ve kişilerin internette yazılı ve görsel mizah malzemesi olarak kullanılmasını incelemiştir (Russel, 2011).

2012 yılında yayınlanan “Dijital Çağda Halk kültürü” kitabının editörlüğünü yine T.J. Blank yapmıştır. Bu kitapta internet çalışmalarının halkbilimiyle bağlantısının kurulması konusunda artık bir uğraş olmadığı görülmektedir. Ayrıca çalışmaların sözlü-yazılı yaşam halkbilimi ürünlerinin internette bulunmaya çalışılması yerine daha çok internet ortamının incelenmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, literatürde ilk defa taşınabilir cihazlardan bu kitapta bahsedilmiştir (Blank, 2012).

2013 yılında yayınlanan “Folklor Kuralları: Akademik Folklor Çalışmaları Alanına Eğlenceli, Hızlı ve Faydalı Bir Giriş” adlı kitapta internet ve dijital folklor araştırmaları yeni bir halkbilimi çalışma konusu olarak bahsedilmiştir. İngilizce halkbilimi literatüründe internet araştırmalarının artık kabul gördüğünün tespiti açısından bu çalışma önemlidir (McNeil. 2013).

2013 yılında yayınlanan “Gelenek” adlı kitap internet ortamındaki halkbilimi çalışmalarını teşvik etmesiyle önemlidir. Bu kitapta internet ortamında has pek çok yeni olgu tartışılmıştır(Blank & Howard, 2013).

2013 yılında yayınlanan “Gelenek” adlı kitapta yer alan “Web 2.0’da Toparlama (Curation) ve Gelenek” makalesinde M. Kaplan folklor ögesi veya bilgi toparlamak üzere kurulmuş internet sayfalarını ve incelemiş ve bu toparlama durumunun

nasıl birer geleneğe dönüştüğüne değinmiştir. Yazarın bu çalışması, belli bir gelenek çerçevesinde üretilmiş ürünün bağlamdan kopararak başla bir sitede paylaşılmasına nesneleştirme (artifactualization) olarak bahsetmiştir (Kaplan, 2013).

2014 yılında M. Domokos tarafından hazırlanan “Elektronik Folklor'da Metodolojik Konulara Doğru” makalesinde yazar bilgisayar aracılığı ile iletişimin folklor ürünlerini yaydığına fakat bunları izlemek için henüz uygun bir yöntemin olmadığını belirtmektedir. Ayrıca terminoloji sıkıntılarına dikkat çeken yazar elektronik cihazlarla üretilen ve yayılan folklorlara elektronik folklor, internet aracılığıyla gerçekleşen ve yayılana da internet folkloru denmesini önermektedir (Domokos, 2014).

2015 yılında yayınlanan “Sahte Eğlenceniz: Dijital Performansın Suç Mahalli Olarak Amazon.com Ürün İncelemeleri” T.J. Blank'ın Amazon.com eticaret sayfası üzerindeki ürünlere yapılan alay içerikli sahteci yorumları incelemiştir. Bu alaycı yorumların icracı nitelikler taşıdığını belirtmiştir (Blank, 2015).

2015 yılında J. Hajduk-Nijakowska tarafından kaleme alınan “Yeni Halkbilimi Tür Teorisine Doğru” makalesinde yazar, internette bulunan halkbilimi türlerinin bir özetini yaparak Polonya halkbilimi literatürünün bir bibliyografyasını oluşturmuştur (Hajduk-Nijakowska, 2015).

2011 yılında R. Acun tarafından hazırlanan “Her Dem Yeniden Doğmak: Online Sosyal Ağlar ve Kimlik” makalesinde sosyal ağların kimlik oluşumuna nasıl etki ettiği incelenmiştir (Acun, 2011).

2012 yılında Pınar Karataş tarafından hazırlanmış “Elektronik Kültür Ortamında Türk- Yunan Milli Kimlik Mücadeleleri Bağlamında YouTube Videoları Yorumları” makalesinde Youtube videolarının altına Türkler ve Yunanlar tarafından yapılan yorumlar derlenmiş, gruplandırılmış ve milli kimlik ve milliyetçilik açısından incelenmiştir (Karataş, 2012).

2014 yılında “İnternet Folkloru Üzerine Bir terim: E-Folklor” adlı makalesinde A.Ö. Güvenç, internetle ve internet folkloruyla ilgili genel bir değerlendirme yaparak,

yerli ve yabancı literatürdeki halkbilimi temelleriyle bağlantı kurmaya çalışmaktadır. Yazarın T.J. Blank ile aynı kaygıyı paylaştığı ve bazı düşüncelerinin Blank'ın düşünceleriyle paralel olduğu gözlemlenmektedir (Güvenç, 2014).

2011 yılında yayınlanan E. Mendil Bora'nın hazırladığı "Sanal Ortamda Mezar Ziyaretleri" yüksek lisans tezi eski Türk inanç sistemindeki ölüm ve cenaze inanış ve anlayışlarını özetleyerek, mezar ziyaretleri hakkında gerçekleştirdikleri anket çalışmasının sonuçlarını sunmaktadır. Mezar hizmeti sağlayan internet sayfaları tanıtıldıktan sonra anketlerle bu hizmetlerin kullanım oranını bildirmektedir (Mendil Bora, 2011).

2011 yılında hazırlanmış İbrahim Gümüş'ün "Sözlü Kültür Ortamı Ürünlerinin Sanal Kültür Ortamında Yeniden Yaratılmaları" adlı tezi internet sayfaları üzerinde paylaşılmış olan atasözü, deyim, fıkra vb. folklor türleri derlenmiş ve sözlü ortamda bulunan bu türlerin internet ortamında da bulunduğu tespitini yapmıştır (Gümüş, 2011).

2014 yılında yayımlanan Z.S. Baki'nin "İnternet Folkloru/Netlore Bağlamında sözlü kültürün Dönüşümüne Netnografik Yaklaşımlar: Katılımcı Sözlük Örnekleri" adlı tezi katılımcı sözlükler içerisinde paylaşılmış olan atasözü, deyim, fıkra vb. folklor türleri derlenmiş ve sözlü ortamda bulunan bu türlerin internet ortamında da bulunduğu tespitini yapmıştır. Derleme sırasında tanımladıkları netnografik bir yaklaşım önermeleriyle İ. Gümüş'ün tezinden farklılaşmaktadır (Baki, 2014).

İlerleme Dönemi İnternet Halkbilimi Çalışmaları:

2016 yılından sonra internet halkbilimi çalışmalarının artarak devam ettiği görülmektedir. Bu dönemde araştırmaların çeşitlendiği ve pek çok konuyu kapsadığı görülmektedir.

2016 yılında yayımlanan T.R. Tangherlini'nin "Büyük Folklor: Hesaplamalı Halkbilim Üzerine Özel Konu" makalesinde; dijitalleşme ve büyük verinin halkbilimi üzerindeki etkisine değinilmektedir. Modern bilişim teknolojilerinin halkbiliminde kullanımını değerlendirmekte; hesaplamalı halkbilim yaklaşımıyla

veri toplama, sınıflandırma, görselleştirme ve analiz süreçlerinin nasıl dönüşeceğini açıklarken, otomatik veri toplama, esnek sınıflama yöntemleri ve ağ analizleri sayesinde hem geniş çaplı hem detaylı folklor incelemelerinin mümkün hale geldiğini belirtmektedir (Tangherlini, 2016). Bu makale halkbiliminde yayınlanmış Rosenberk ve Smith'in yerel ağdaki bilgisayar klasörleri üzerinden halkbilim araştırması (Rosenberg & Smith, 1974) yapmasını ardından bilgisayar teknolojisine en çok girmiş makalelerden birisidir.

2016'da yayımlanan M.N. Yelenevskaya'nın "Çevrimiçi Göçebeler: Siber Çağda Seyahat Notları" makalesi, fiziksel seyahat imkânı olmayan kişilerin dijital alanlarda gerçekleştirdiği sembolik "sanal göç" ve dijital gezi anlatılarını incelemektedir (Yelenevskaya, 2016).

2017'de yayımlanan Ç. Yılmaz'ın "İnternet-Ortamlı Mem Çalışmaları: Uluslararası Alanyazına Bir Bakış ve Türkiye'deki Olanaklar" makalesi, memlerin dijital halkbilimi kapsamındaki yerini kuramsal olarak tartışmaktadır. Yılmaz, internet memlerini hem içerik hem de biçim açısından incelerken, bu yeni anlatı türünün kültürel üretim, yayılım ve dönüşüm özelliklerine dikkat çekmektedir. Yazar, internet memlerini halk anlatılarının günümüzdeki en dinamik biçimlerinden biri olarak görmektedir. Bunların incelenmesinin, çağdaş halkbilimi anlayışına yeni yöntemsel katkılar sağlayacağını belirtmektedir. (Yılmaz, 2017).

2018'de yayımlanan T.J. Blank'ın "Halkbilimi ve İnternet: Geçici Bir Manzaranın Meydan Okuması" makalesinde internet ortamında hızla yayılıp kaybolan halkbilimi ürünleri incelenmektedir. Yazar, halkbilimcilerin bu geçici içeriklerin izini sürmektense, halkın popüler kültürle etkileşiminden doğan anlatı kalıplarına odaklanması gerektiğini savunmaktadır. İnternet ortamında ortaya çıkan mizahi ifade biçimleri bireylerin kültürel envanterini şekillendirirken melez anlatı biçimleri oluşturur. Yazar, bu melez ve geçici dijital kültürü anlamak için yeni yöntemler geliştirmesi gerektiğini vurgular (Blank, 2018).

2018'de yayımlanan N. Mauro-Flude'un "İnterneti İcra Etmek: İnternet-Sonrası Halkbilimi" çalışması, internet halkbilimini geçici ve dönüştürülebilir bir anlatı

biçimi olarak ele alır; feminist sunucu ve yazılım okuryazarlığıyla daha özgür, katılımcı bir dijital kültür önermektedir (Mauro-Flude, 2018).

2019'da yayımlanan G. de Seta'nın "Dijital Halkbilimi" başlıklı makalesi, dijital halkbiliminin tanımı ve akademik konumunu tartışmaktadır. Yazar, internetin gündelik iletişim biçimlerini dönüştürerek şaka, jargon, emoji ve özellikle internet memleri gibi içerikler üzerinden yeni bir folklor alanı oluşturduğunu savunmaktadır. Bu yeni dijital folklorun dört ana yaklaşımla incelendiğini belirtmektedir. Bunlar internet halkbilimi, halktan gelen yaratıcı üretim, dijital halk sanatı ve memetik kuramdır (de Seta, 2019).

2019'da yayımlanan J.A. Tolbert ve E.D.M. Johnson'ın "Dijital Halkbilimi: Metin, Etnografi ve Disiplinlerarasılık" makalesinde, halkbilimi çalışmalarının dijital araçlar ve yöntemlerle nasıl yeniden tanımlanabileceğini tartışmaktadır. Yazarlar, dijital halkbilimi kavramını hem dijital beşeri bilimlerdeki metin odaklı analizleri hem de dijital etnografi gibi saha çalışmasına dayalı yaklaşımları kapsayacak şekilde genişletmeyi önermektedir (Tolbert & Johnson, 2019)

2020'de yayımlanan Z.S. Baki Nalcıoğlu'nun "Folklorun Elektronik Bağlamı: İnternet" makalesinde, halk bilgisinin üretim, aktarım ve dönüşüm süreçlerinin artık sanal topluluklar, sosyal medya ve çevrimiçi platformlar üzerinden de sürdüğünü belirtmektedir. Yazarın folklor kelimesi yerine özellikle "halk bilgisi"ni kullandığı; fakat internet üzerindeki halk bilgisinden özellikle "netlore" olarak bahsettiği görülmüştür (Baki Nalcıoğlu, 2020).

2020'de yayımlanan G. M. Morais, V.F. Santos ve C.A. Gonçaves'in "Netnografi: Kökenleri, Temelleri, Evrimi ile Aksiyolojik ve Yöntembilimsel Gelişimleri ve Eğilimleri" makalesi, netnografinin geleneksel etnografiden türeyerek çevrim içi toplulukların gözlemine dayandığını, özellikle pazarlama ve tüketici davranışı araştırmalarında etkili olduğunu aktarmaktadır. Bu yöntemin büyük veriyle entegrasyonu, etik ikilemler, sahte kimlikler ve veri güvenilirliği gibi önemli zorluklardan bahsetmektedir (Morais, Santos & Gonçaves, 2020).

2020’de yayımlanan A. Peck ve T.J. Blank’ın editörlüğünü yaptığı “Folklor ve Sosyal Medya” kitabı, sosyal medyanın gündelik iletişim pratiklerini nasıl dönüştürdüğünü ve bu dönüşümün geleneksel halk anlatıları üzerindeki etkilerini araştırmaktadır. Yazarlar; D. Trump’ın Twitter paylaşımları, Pizzagate gibi komplo teorileri, Doge gibi internet memleri gibi örnekler üzerinden halk anlatılarının nasıl üretildiğini, yayıldığını ve kurumsal/kitlesele medya ile nasıl etkileşime girdiğini incelemektedir (Peck & Blank’ın, 2020).

2020’de yayımlanan R. Yücel ve M.B. Arık’ın “Bir Dijital Kültür Örneği Olarak Katılımcı Sözlükler ve Türkiye’deki Görünümleri” makalesinde, Ekşi Sözlük başta olmak üzere Türkiye’deki çeşitli dijital sözlüklerin tarihçesi, kullanıcı dinamikleri ve ifade özgürlüğü bağlamındaki avantajları ve sorunları incelenmektedir (Yücel & Arık, 2020).

2020’de yayımlanan H. Geismar’ın “Dijital Dönüşümde Folklor ve Kültürel Miras: Yeni Medya Aracılığıyla Anlatmak” makalesi, dijital teknolojilerin kültürel mirasın sunumu, korunması ve dolaşımı üzerindeki etkilerini antropolojik bir perspektifle değerlendirmektedir. Fiji ve Vanuatu gibi yerli toplumların dijitalleştirme deneyimlerinden, dijitalleşmenin kültürel mirasın anlamını dönüştüren anlatısal ve politik bir eylem olduğunu ortaya koyar (Geismar, 2020).

2021’de yayımlanan E.C. Yılmaz’un “Postmodern Dijital Tüketim Kültürü Bağlamında Youtuber Folklorunun Performans Merkezli Analizi: Oğuzhan Uğur Örneği” yüksek lisans tezi Youtuberlık pratiğini ve onun etrafında oluşan sanal topluluğu bir Youtuber halkbilimi ürünü örneği olarak ele alarak; bağlam ve icra kuramları çerçevesinde incelemektedir (Yılmaz, 2021).

2022’de yayımlanan M. Kutlu’nun “Yeni Medya ile Dijitalleşen Dini Mizah” makalede, Facebook’taki görseller üzerinden yapılan söylem analizine dayalı olarak, geleneksel dini mizahın dijital ortama nasıl taşındığını ve burada nasıl biçimlendiğini araştırmaktadır (Kutlu, 2022).

2023’te yayımlanan A.S. Arslan’ın “Dijital Halkbilimi Bağlamında Oyun Kültüründe Anlam ve Anlatı” doktora tezinde, dijital oyunları metin, sözeldoku ve

bağlam etkileşiminde değerlendirerek performans kuramı çerçevesinde halkbilimiyle olan ilişkilerini analiz etmektedir (Arslan, 2023).

2023'te yayımlanan E. Alpyıldız'ın "Sanal-Dijital Kültür Çağında Geleneksel Türk Yemek Kültürü" doktora tezi dijitalleşmenin kültürel dönüşüme etkisini geleneksel Türk yemek kültürü üzerinden inceleyerek, sanal ortamlarda bu kültürün nasıl temsil edildiğini ve dönüştüğünü değerlendirmektedir (Alpyıldız, 2023).

2023'te yayımlanan T. Gümüş'ün "2000-2020 Döneminde Sanal Bağlamdaki Yerel ve Gelenek Kültürü İmgeleri" doktora tezinde halkbiliminin kültür endüstrileriyle kesiştiği noktada, internette yer alan yerel ve gelenek kültürü imgelerinin nasıl oluştuğunu, değiştiğini ve dönüştüğünü incelemektedir (Gümüş, 2023).

2024'te yayımlanan İ. Uzgaş'ın "Dijital Kültür Ortamında Köy Seyirlik Oyunları" yüksek lisans tezi köy seyirlik oyunlarının YouTube gibi platformlar üzerinden nasıl yaşatıldığını ve bu içeriklerin izleyici ile yayıncılar üzerindeki etkilerini incelemektedir (Uzgaş, 2024).

2024'te yayımlanan Ş.S. Sezgin'in "Tekinsizlik Özlemi": Robert Eggers Sinemasında Folklorik Korku Anlatılarının Bir Analizi" yüksek lisans tezinde halkbilimi ürünlerinin internet kullanımıyla nasıl değiştiğini, kullanıcıların "dijital kamp ateşleri" etrafında "siber folklor" oluşturup takas ettiklerini detaylandırmaktadır (Sezgin, 2024).

2025'te yayımlanan H. Uran'ın "Geleneksel Çocuk Oyunlarının Yeni İcra Ortamı: Gelenekten Dijitale Oyunları" yüksek lisans tezi, geleneksel çocuk oyunlarının dijital versiyonlarının hem kültürel aktarım hem de çocuk gelişimi açısından önemini değerlendirilmiştir (Uran, 2025).

2025'te yayımlanan C. Bannister , J. Bishop ve K. Cowan'ın "Hayaletli İlkokulda Yarı-İnanç ve 'İnanç Oyunu': Dijital Çağda Çocukların Doğaüstü Oyunları" makalesi günümüzde çocukların okul bahçelerinde dijital medya etkisiyle şekillenen doğaüstü anlatıları nasıl icra merkezli biçimde yaşattığını incelemektedir. Yazarlar, korku figürlerini hem geleneksel halk anlatılarından hem

de YouTube gibi dijital kaynaklardan besleyerek, oyunlaştırılmış ritüeller aracılığıyla kendi inanç dünyalarını nasıl şekillendirdiklerini gözlemlemiştir (Bannister et al., 2025).

2025'te yayımlanan J. Potter ve K. Cowan'ın "Oyun ve Dijital Medya: Katmanlar, Çerçeveser ve Yaşam Dünyaları" makalesi, çocuk oyunlarının YouTube, TikTok, Fortnite gibi medya içerikleriyle şekillendiğini; bu oyunların anlatı ve kimlik inşası alanı hâline gelerek kültürel yaratıcılığın canlı bir ortamını oluşturduğunu göstermektedir (Potter & Cowan, 2025).

1.2. KEPS İÇERİKLİ AKADEMİK ÇALIŞMALAR

Türk literatüründe kepsleri farklı konulardan ele alan çalışmalar görülmektedir. Doğrudan değindikleri konular kepslerin tanımlanması olmamasına rağmen bu çalışmaların genel kabulünü kepslerin, yabancı memlerin Türkçesi olduğudur. Hatalı olan bu kabulün incelenmeden kabul edildiği görülmektedir. Başlık 1.5'te konuya değinilmiştir.

2016'da yayımlanan G. D. Türk, B. Öztürk, A. Ay ve E. Demirci'nin "Toplumsal Olaylara Sanal Duyarlılıklar: İnteraktif Sözlükler ve Bedelli Askerlik Hakkı Örneği" makalesinde bedelli askerlik uygulamasının toplumda yarattığı sembolik tepkileri ve bu tepkilerin yeni medya ortamlarında, özellikle katılımcı sözlüklerde nasıl ifade edildiğini incelemektedir (Türk ve diğ., 2016).

Yazarlar, bedelli askerlik hakkına yönelik toplumsal algıyı; Ekşi Sözlük, Uludağ Sözlük, İnci Sözlük ve İTÜ Sözlük gibi platformlardaki kullanıcı yorumları ve keps örnekleri üzerinden sembolik etkileşim kuramı bağlamında analiz etmişlerdir. Katılımcı sözlük kullanıcılarının askerlik kurumuna yönelik farklı sınıfsal, kültürel ve ideolojik yaklaşımları, bu platformlardaki yorumlarla semboller aracılığıyla görünür hale gelmiştir (Türk ve diğ., 2016).

2016'da Ö. Aktaş'ın "Bir İletişim Yöntemi Olarak Caps/Memes" makalesi kepsleri doğrudan mem kabul ederek nasıl etkili bir iletişim yöntemi haline geldiğini inceler. Kepslerin yalnızca internet mizahı değil, aynı zamanda güçlü, kısa, etkili ve çoğulcu birer dijital iletişim ve temsil biçimi olduğunu savunur.

Capsler, sanal ortamda, özellikle facebook, twitter, blogger gibi paylaşım siteleri aracılığıyla paylaşılan; yaşananları alaycı, eğlenceli bir biçimde yorumlama biçimi olarak tanımlanabilir. Caps, İngilizce 'capture' kelimesinden türetilmiştir. Bilgisayar ekranında her-hangi bir resmin, fotoğrafın ya da video görüntüsünün bir karesi capture elde edilir. İngilizce'de 'screen shot (ekran görüntüsünün fotoğrafını çekmek)' olarak ifade edilen eylem sonrası elde edilen ekran fotoğrafı artık caps oluşturmak için bir kaynak olarak kullanılabilir (Aktaş, 2016).

Bu çalışmada başlıklar halinde incelenen keps, capture ve ekran görüntüsünü kısaca geçtiği görülmektedir.

Capture sözcüğünün Türkçe karşılığından hareketle söylendiğinde; kendi bağlamından kopararak el konulan görüntü, alınmıştır. Türkçe popüler literatürde, İngilizce 'capture' sözcüğünün kısaltılmış biçimi "caps" sözcüğünün kullanılarak sadece teknik boyutunun tanımlanması, bu üretim formunun önemini azaltmıştır. Ancak İngilizce literatürde adlandırma ve tanımlama, bu formun teknik yönüne değil, entellektüel yönüne vurgu yapmaktadır. Türkçe popüler literatürde "caps" olarak tanımlanan bu üretim biçiminin İngilizce karşılığı "memes" tir. Memes sözcüğünün tanımına baktığımızda ise Merriam Webster Sözlü-ğü'nde; bir kültürün içinde kişiden kişiye yayılan bir fikir, davranış, stil ya da kullanım olarak; Oxford İngilizce Sözlüğü'nde ise; imitasyon gibi genetik olmayan yollarla aktarıldığı düşünülen bir kültürel eleman olarak tarif edilir (akt. Tyler, 2011)². "Memes" sözcüğüyle adlandırılmasından önce, sözcüğün kökeni olan "meme" teriminin bilimsel, kültürel, felsefik ve sosyolojik alanları kapsayan ve tartışılabilen tanımları, bu üretim formunu zenginleştirmiştir. Dolayısıyla, memes sözcüğünün önemi sadece bir tanımlama olmasından değil; bu üretim formunun gerek kültürel gerek sosyolojik boyutta tartışılmasını ve etki alanını ortaya koyan doğru bir adlandırma olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu araştırmada, biçim olarak farklılıklar gösterse de, caps ile ortak bilinç üzerinden üretilen memes terimi de sıklıkla kullanılacaktır (Aktaş, 2016).

Aktaş'ın kepsleri doğrudan memlerin Türkçe karşılığı olarak kabul ettiği ve kepslerin sadece teknik üretim süreçlerine odaklanarak memlerle bağlantı

² Aktarılan künye:

Tyler, T. (2011). *Memetics: Memes and the Science of Cultural Evolution*. Mersenne Publishing.

kurmaya çalıştığı görülür. Bu hatalı kabulün o dönemler literatürde kepslerle ilgili araştırmaların henüz başlamamış olmasından kaynaklı olduğu tahmin edilmektedir.

2016'da yayımlanan Ş. Karataş ve M. Binark'ın "Yeni Medyada Yaratıcı Kültür: Troller ve Ürünleri 'Caps'ler" makalesi, internet ortamında trollerin keps (mem) üretimleri üzerinden yaratıcı kültürle olan ilişkisini ve bu üretimlerin kültürel yurttaşlık üzerindeki etkilerini incelemektedir. Türkiye'de Twitter trolleri tarafından üretilen keps (çalışmada tüm görsellere keps denilmiştir) tematik söylem analiziyle değerlendirilmiş; bu içeriklerin, mizah temelli yaratıcı dil pratikleriyle güncel olaylara eleştirel yaklaşımlar sunduğu ve katılımcı kültürü beslediği örneklendirilmiştir. Twitter'ın ağ mimarisi ve kullanıcı etkileşimleri temelinde değerlendirilen bu üretimler, kullanıcıların sosyal medya aracılığıyla ifade ve katılım alanlarını genişlettiğini göstermektedir (Karataş & Binark, 2016).

Yaratıcı dilin ve sözcük oyunlarının kullanıldığı görseller aynı zamanda trol kullanıcıların bu görsellerin yaratılması için gerekli bilgi ve beceriye sahip olduklarını somutlamaktadır. Caps ya da memes olarak adlandırılan görsel imge ile metni bir araya getiren bu yaratıcı içerikler, trol kullanıcıların paylaşımlarında yoğun bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu paylaşımlar, trol hesapların ilgili oldukları konular hakkında görüşlerini ifade ederken farklı yollar tercih edebildiklerini ve bunun için de belirli bir mesai ve emek harcadıklarını gözler önüne sermektedir. Dilara Tekrin'in açıklamasıyla, "Bir internet caps'i devamlı bir değişim surecindedir bu yüzden de bir internet caps'inin tek bir yaratıcısı yoktur, caps'i yeniden düzenleyen, üzerinde bir değişiklik yapan ve onu paylaşan herkes internet caps'inin yaratıcılarından biridir" (2016: 578)³ (Karataş & Binark, 2016).

Çalışmada kepsler ve memler doğrudan aynı kavramın karşılığı olarak kullanılmıştır. Ayrıca, Twitter sosyal medya sitesi üzerindeki biçiminden bağımsız tüm görsellere de keps/mem denildiği gözlenmektedir.

³ D. Tekrin'in çalışmasına ulaşılammıştır. Başlığında keps ve mem kelimelerinden aynı kavramı kastettiği anlaşılmaktadır. Aktarılan künye:
Tekrin, D. (2016). "Kolektif Bir Kahkaha: İnternet Meme'leri". *Yeni Medya Çalışmaları II. Ulusal Kongre* (26-17 Şubat 2015). Alternatif Bilişim Derneği, 575-580.

2017’de yayımlanan A.M. Kırık ve R.Saltık’ın “Sosyal Medyanın Dijital Mizahı: İnternet Meme/Caps” başlıklı makalesi, mizahın tarihsel gelişimini ve internet çağında kullanıcı temelli medya ortamlarında nasıl dönüştüğünü irdeleyerek, internet memlerini bir kültürel üretim biçimi olarak incelemektedir. Göstergibilimsel çözümlenmeler eşliğinde memlerin görsel ve metinsel yapısı incelenmiş, bu dijital mizah biçiminin bireysel ve toplumsal anlam yaratım süreçleri üzerindeki etkileri tartışılmaktadır. Makalede ana fikir olarak, internet meme’lerinin yalnızca eğlence aracı değil, aynı zamanda katılımcı, muhalif ve kültürel üretim süreçlerinde etkili bir ifade biçimi olarak yükseldiği vurgulanmaktadır (Kırık & Saltık, 2017).

Tiyatro, sinema, karikatür gibi önemli mizahi silahlar bugün de mevcut olsa da sosyal medya kavramı ile yeni bir mizahi form ortaya çıkmıştır: internet meme. İnternet meme (bizim daha iyi bildiğimiz adıyla caps) formunda yaratılan dijital mizah, kullanıcı tabanlı medya ortamında yaratılırken geleneksel mizahi üretim sürecinden farklılık göstermiştir. Geçmişte mizahın sadece tüketicisi olanlar, sosyal medyanın kullanıcı tabanlı yapısı sayesinde hem üreten hem de tüketen durumuna gelmiştir. Bu çalışmada internet meme kavramı ve gelişim süreci anlatılmıştır. Daha sonra internet meme’leri/caps’lerin göstergibilimsel yöntemle analizi yapılmış ve dijital medyada mizahi anlamın ne şekilde inşa edildiği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır (Kırık & Saltık, 2017).

Çalışmanın henüz özet kısmında kepsin memlerin Türkiye’de bilinen adı olduğundan bahsedilen çalışma memlerin incelenmesini konu edinirken arada birkaç keps de yer vermektedir.

2018’de yayımlanan H. Polat’ın “Yeni Medyayı Mizah Perspektifinden Okumak: Karikatür ve Caps’lerin Karşılaştırmalı Göstergibilimsel Analizi” bildirisi, internet medyasında mizahın dönüşümünü karikatür ve caps örnekleri üzerinden incelemektedir. Çalışmada, 2017-2018 yıllarında Türkiye gündeminde öne çıkan olaylara dair karikatürler ve kepsler göstergibilimsel yöntemle karşılaştırılmaktadır. Karikatürlerin politik eleştiriler içerdiği, caps’lerin ise genellikle yüzeysel ve eğlence odaklı olduğu tespit edilmektedir. Araştırmada mizahın, yeni medya ortamlarında muhalif kimliğinden uzaklaşarak daha çok

eğlenceye indirgendikten sonra anlık tüketilen içeriklere dönüştüğü savunulmaktadır. Yeni medya sayesinde mizah daha geniş kitlelere ulaşsa da, bu durum mizahın muhalif ve politik niteliğini zayıflatmakta ve onu depolitize bir forma dönüştürmekte olduğu değerlendirilmektedir (Polat, 2018).

Bu yeni ortamın (internetin) yeni mizah türüne internet 'memes' (caps) adı verilmektedir. Yeni medya ile birlikte mizah severler ile çizerler arasında çift yönlü bir iletişim süreci başlamıştır. Milyonlarca kullanıcı internet memes (ülkemizde caps olarak adlandırılmaktadır) olarak adlandırılan internet tabanlı mizah türünün yaratıcı olmakta, photoshop, paint vb. bilgisayar programları aracılığıyla mizah üretmektedir (Polat, 2018).

Yazar kepsleri, memlerle aynı kabul eden tanımlar kullanmış ve yukarıda atfedilen Ö. Aktaş'ın hatalı keps/mem tanımını aktarmıştır. Başlık 4.1.2'de ulaşılmış keps kültürünün kariktürlerden nasıl türediği penceresinden yorumlanabilecek bir çalışmadır. Kepslerin TCFY'ne göre incelenmesine yönelik bu tez çalışmasının bulguları ışığında H. Polat'ın bildirisi değerlendirilebilir.

2018'de yayımlanan Y. Kahya'nın "Bir İletişim Aracı Olarak Mizah: Sosyal Medyada Spor Temalı 'Caps' Kültürü" makalesi, kepslerin hem eleştirel hem de eğlendirici yönleriyle bireylerin düşüncelerini ifade ettiği, toplumsal gerilimleri mizah yoluyla yumuşattığı ve sosyal medya kullanıcıları arasında etkileşimi artırdığı sonucuna varmaktadır. Göstergibilimsel analiz yöntemiyle incelenen capsler, sporcular, taraftarlar ve hakemlere dair görsel ve metinsel unsurlar üzerinden mizahi anlam katmanları oluşturmakta ve kullanıcılar arasında toplumsal eleştirinin yaratıcı bir formunu sunmaktadır (Kahya, 2018).

Keps ve mem eşitliği hatasına düşülmemesi, kepslerin önemine değinmesi ve kırmızı şeritli keps örneklerini incelemesi açısından değerli bir kaynaktır.

2018'de yayımlanan K. Öncül'ün "Sözlü Kültürden Elektronik Kültüre, Fıkradan Capsa" makalesi, geleneksel sözlü kültür ürünü olan fıkraların, keps biçiminde dönüşerek elektronik kültürde nasıl yeniden üretildiğini ve yaşatıldığını incelemektedir. Kepslerin zaman, mekân, tip ve olay gibi fıkralara özgü yapısal özellikleri kendi bağlamında taşıyarak gülme eylemini görsel-metin birleşimiyle

modern platformlara aktardığını; bu sürecin bireysel eleştiriye anonimleşmiş dijital protesto biçimlerine dönüştürdüğünü savunmaktadır. Sosyal medya aracılığıyla hızla yayılan capslerin hem bireyin hem de toplumun duygusal boşalmasına aracılık eden, eleştirel, yaratıcı ve toplumsal bir ifade biçimi olarak işlev gördüğü gösterilmektedir (Öncül, 2018).

Bilgisayar ve internet ağının varlığı yalnızca geleneksel bilginin değil aynı zamanda yeni şartlar kapsamında üretilen yeni kültürel ürünleri de yaygınlaştırdığından dünya ekseninde ortak bir tür ve biçime imkan vermektedir. Belirtilenler kapsamında Türkiye’de “caps” olarak bilinen uygulama, dünya ekseninde çeşitli durum ve olaylardan esinlenerek üretilen “internet meme” kavramıyla doğmuştur ve bu terim ilk olarak Richard Dawkins’in 1976 yılında kaleme aldığı “Gen Bencildir (The Selfish Gene)” kitabında geçmektedir. (Kırık 2017: 100) (Öncül, 2018).

...

Bu çalışma, belirtilenler kapsamında sözlü kültürden elektronik kültür ortamına giden yolda gülmenin, dolayısıyla sözlü ve yazılı kültür ortamında gülme eylemine yol açan en temel anlatı türü olarak kabul edilen fıkranın, bilgisayar ortamında doğan/doğurulan yeni gülme ögesi capsler ile var olan ortaklığının tespitini incelemeyi amaçlamaktadır (Öncül, 2018).

Tanımlama açısından kepsleri doğrudan memlere bağlaması açısından alıntılardığı, yukarıda bahsedilmiş Kırık (2017)’in hatasına düşen yazarın; fıkralarla kepsler arasında bağlantı kurma çalışmadı değerlendirilmelidir. Ayrıca yazarın kepslerin internette doğmuş olmasına dair tahmini not edilmelidir. Yazarın ancak gerekçesiz verilebilmiş bu yorumu bu tez çalışmasıyla gösterilebilmiştir.

2018’de yayımlanan O. Önürmen ve A. Doğan Topçu’nun “Kültür Endüstrisinin Eğlencelik Yüzleri: Fotoroman’dan Caps’e Bir Bakış” makalesi, kültür endüstrisinin görsel anlatı biçimleri bağlamında dönüşümünü ele almaktadır. Makale, geleneksel medya döneminin popüler kültür ürünü olan fotoromanlar ile yeni medya döneminin bir anlatı biçimi olarak kepsleri biçim ve içerik açısından tarihsel karşılaştırma yöntemiyle analiz etmektedir. Fotoromanların profesyonel üretim süreçlerine karşılık kepslerin kullanıcılar tarafından üretilen, hızlı ve yaygın

görsel-metin içerikleri olduğu vurgulanmaktadır. Görsel kültürün dönüşümünde medya araçlarının biçimsel yapısının değişse de popüler kültürün eğlence odaklı ve tüketim temelli karakterini sürdürdüğünden bahsedilmektedir (Önürmen & Doğan Topçu, 2018).

Daha önceleri de internet sitelerinde benzer birtakım formlarda görünseler de capsler, asıl olarak web 2.0 teknolojisinin yaygınlaşması ile birlikte 2000’li yılların başında “meme” adı altında dünyada tanınan bir görsel ifade biçimi haline gelmeye başlamıştır. Meme kısaltması “mimetic” denen ve genlerin taklit özelliklerini vurgulayan biyolojik bir terime dayanmaktadır. Oxford Dictionary⁴ ise terimi “Bir kültüre veya davranış sistemine ait bir unsurun, taklit veya diğer genetik olmayan yollarla birinden diğerine geçmesi” veya “internet kullanıcıları tarafından genellikle hafif değişikliklerle kopyalanan ve hızla yayılan resim, video, metin parçası vb.” olarak iki türlü tanımlanmıştır. Söz konusu her iki tanım da aynı zamanda bu anlatı türünün kitlesel etkisine gönderme yapmaktadır. Zira meme’ler –ya da diğer adıyla capsler– üretim, yayım ve tüketim biçimleriyle kitleye özgü bir anlatı türüdür (Önürmen & Doğan Topçu, 2018).

Çalışma, kepsler tamamen yabancı literatürdeki memlerle aynı kabul edilerek temellendirilmiştir. Fotoromanla, yabancı memlerin ve kepslerin bağlantısını iletişim penceresinden incelemesi nedeniyle değerlidir.

2020’de yayımlanan E. Şahin, Ö. Duğan’ın “Dijital Çağın Mizahi Anlatım Türü Capslerle Sağlık Konulu Mesajların Yayılımı” makalesinde, dijital çağın mizahi anlatım aracı olan kepsler yoluyla sağlık temalı mesajların nasıl yayıldığı incelenmektedir. Mizahın sağlık iletişimindeki ikna edici gücünü Elaboration Likelihood Model (ELM) çerçevesinde değerlendirmekte; özellikle Canan Karatay’ın popüler kepslerin tematik ve görsel/söylemsel analizine odaklanmaktadır. Çalışmada kepslerin; basit, anlaşılır ve mizahi yapıları sayesinde kamuoyuna yönelik sağlık mesajlarını etkili şekilde ilettiği gösterilmektedir. Keps mizahı kullanılarak sağlık iletişiminde farkındalık

⁴ Aktarılan künye:
<https://en.oxforddictionaries.com/definition/meme>

yaratmada ve toplumsal tutumları etkilemede etkili bir araç olduğunu savunmaktadır (Şahin & Duğan, 2020).

Türkiye'de caps olarak bilinen ve "İnternet memes" kavramı olarak da ifade edilen kelime İngilizcede "capture" ve "screenshot" sözcüklerinin birleşiminden türetilmiştir. Caps, "el konulan görüntü" demektir. Screenshot, "ekran görüntüsü alma" olarak ifade edilmektedir (<https://www.seslisozluk.net/screen-capture-nedir-ne-demek/>).

...

Capste ilk önemli örnek Zero Wing adlı bir bilgisayar oyununun açılış görselinde kullanılmıştır. Açılış için özel olarak hazırlanan görselde "All Your Base are Belong to Us" yazısı resim işleme programlarıyla oluşturulmuştur (Börszei, 2013: 162)⁵. Türkiye'de ilk caps örnekleri, İnci Sözlük sitesi üzerinde hazırlanmış ve yayılmıştır (Şahin & Duğan, 2020).

Yazar doğrudan kepsleri, memlerin Türkiye'de bilinen ifadesi olara tanımlamış; memler için yapılmış bir çalışmayı, kepslere doğrudan kaynak olarak sunmuştur. Çalışma sağlık iletişimi ve görsel mizah penceresinden yaptığı yorumlarla değerlidir.

2020'de yayımlanan P. Karaaslan'ın "Sosyal Medyada Kullanılan Caps'lerin Telif Hukuku Boyutu ve Yasal Düzenlemelerin Yeterliliği" makalesi, kullanıcılar tarafından internette oluşturulmuş görsel mizah ürünlerinin telif hukuku açısından değerlendirmesini yapmaktadır. Görsellerin esprili yazılarla birleştirilmesiyle oluşan kepslerin dijital kültürdeki yeri ve bunların telif hukuku bağlamında doğurduğu sorunlar irdelenmektedir. Özellikle, caps'lerin FSEK kapsamında bağımsız bir "eser" sayılıp sayılmayacağı, parodi veya alıntı istisnaları kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği ve bunların hukuka uygunluk ölçütleri tartışılmaktadır. Mevcut FSEK hükümlerinin sosyal medya merkezli remix kültürünün gereklerine yanıt vermekte yetersiz kaldığı, bu nedenle adil

⁵ Aktarılan künye:

Börszei, L. K. (2013). Makes a Meme Instead: A Concise History of Internet Memes. *New Media Studies Magazine*, 162. https://works.bepress.com/linda_borzsei/2/. Erişim Tarihi: 09.09.2017.

kullanım (fair use) ve geniş kapsamlı alıntı/parodi istisnalarının Türk telif hukukuna dâhil edilmesi gerektiği savunulmaktadır (Karaaslan, 2020).

Yazar “Avrupa ülkeleri ise caps kavramını ifade etmek üzere “internet meme” ya da sadece “meme” sözcüklerini kullanmaktadır⁶.” şeklinde belirterek kepsin yabancı karşılığını vermektedir. İlgili keps, mem benzetmesini dayandırdığı kavramlar doğrudan yukarıda bahsi geçmiş kaynaklardır.

2020’de yayımlanan B.K. Erdem’in “Sosyal Medya Mizahında Halk Kültürü Ürünlerinin Kullanımı” makalesi, sosyal medya temelli mizah unsurlarında halk kültürü öğelerinin nasıl, ne sıklıkta ve hangi amaçlarla kullanıldığını incelemektedir. Sanal dünyada hızla yayılıp kaybolan mizah biçimlerinin, halk kültürü öğeleriyle nasıl harmanlandığı ve bu içeriklerin arka planında yatan toplumsal, psikolojik ve kültürel dinamikler açıklanmaktadır. Ayrıca mizahın taşıdığı işlevlerin çağla birlikte nasıl değiştiği, sosyal medya aracılığıyla geleneksel mizah öğelerinin yeniden üretim biçimleriyle örneklenmektedir. Mizah kuramları çerçevesinde yorumlanan internet mizahının hem bireysel hem de toplumsal düzeyde anlamlar taşıyan halk kültürü motiflerinin yer aldığını ve bu durumun halk kültürünün dijital çağdaki görünürlüğü değerlendirilmektedir (Erdem, 2020).

2021 yılında yayımlanmış üç makalede özellikle Covid-19 salgınıyla internette yayılmış görsel mizah ürünleri incelenmiştir. Bu üç makalede yer alan görsellerin kırmızı şeritli kepslerle ilgisi olmamasına rağmen keps olarka adlandırıldığı görülmektedir. Fakat keps ve memi hatalı biçimde aynı anlamda kullanmış, aralarındaki tek makale M. Kutlu’nun makalesidir (Şahin, 2021), (Turhan, 2021), (Kutlu, 2021).

2022’de yayımlanan B. Balcı Aydoğan, H.Ö. Abuşoğlu’nun “Capslerde Yeni Neslin ‘Öteki’si: Yaşlılar” makalesi, kepslerde yaşlıların nasıl ötekileştirildiğini

⁶ Aktarılan Künye:

BONETTO, Giacomo: “Internet Memes as Derivative Works: Copyright Issues under EU Law”, *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, C. 13, Sa. 12, 2018, s. 989-997.

HOLZHAUER, Maya Fe: “Copyright and Social Media: What Does It Meme?”, *Northeastern University Law Review*, 2018.

göstergebilimsel analizle incelemektedir. Twitter üzerinden toplanmış “#65yaşüstü” gibi etiketlerle paylaşılan görseller, yaşlı bireylerin güçsüz, huysuz, çağa ayak uyduramayan, seilmeye değer olmayan gibi kalıp yargılarla temsil edildiği değerlendirilmiştir. Bu görsellerde yaşlı bireyler topluma yük, bakım gerektiren ve karar verme ehliyeti olmayan figürler olarak sunulmakta, böylece toplumsal bellekte dışlayıcı bir söylem inşa edilmektedir. Genç kuşak tarafından yaşlı bireyleri ötekileştiren ve insansızlaştıran bir iletişim biçimi olarak kullanıldığını belirtilmektedir (Balcı Aydoğan & Abuşoğlu, 2022).

Çalışmada kırmızı şeritli kepslerle şeritsiz görseller birlikte değerlendirilmiştir. Twitter sosyal medya sitesi üzerinden gönderi etiketlerinin araştırılmasıyla görsellere ulaşıldığı belirtilmektedir. Böyle aramalar 3. Bölüm'de tarif edilen İHYA'ya uygun olmakla birlikte Başlık 3.2'nin içerisinde değerlendirilmelidir.

2022'de yayımlanan Y.C. Eskicioğlu'nun “İslamofobik Nefret Söylemi Aracı Olarak ‘Mem’ler” tebliğinde, dijital mizah öğeleri olan internet memlerinin çevrim içi İslamofobik nefret söylemi bağlamında nasıl işlev gördüğünü analiz etmektedir. Yabancı popüler mem sitelerinde yapılan aramalarla toplanan İslamofobik memlerin tematik analiz yöntemiyle incelenmesini ve bu içeriklerin “şiddet”, “cinsiyetçilik”, “tek tipleştirme” ve “insan dışılaştırma” temaları etrafında yapılanması incelenmektedir. Saldırgan metin ve görsellerle oluşturulan bu memlerin, Müslümanları terör, şiddet, kadın baskısı ve sapkınlık gibi temalarla ilişkilendirerek kalıp yargılar ürettiği değerlendirilmektedir (Eskicioğlu, 2022).

Kepsler değil de doğrudan memler üzerinde gerçekleştirilmiş bu çalışmada memler hatalı bir şekilde kepslere bağlanmıştır. Keps ve memin aynı anlama geldiği savı önceki çalışmalardan aynen alıntılanmıştır. Ayrıca, bu çalışmada memler üzerinde teşhis edilmiş benzer önyargıların diğer görsel mizah türlerinde de olması durumu ilgili türlere göre ayrı ayrı incelenmesi gereken bir durumdur; kırmızı şeritli kepslere veya farklı görsel mizah türlerine fatura kesilmemelidir.

2023'te yayımlanan Ö. Gencer Çıtak'ın “Türkçe ve Almanca İnternet Memlerinin Söz Edimleri Kuramı Bağlamında Analizi” makalesi, internet görsellerini Searle'ün söz edimleri kuramı çerçevesinde edimbilimsel olarak incelemektedir.

Türkçe ve Almanca üretilen internet görsel mizah ürünleri, beş söz edim türüne (kesinleyiciler, yönelticiler, sorumluluk yükleyiciler, dışavurucular, beyanlar) göre incelenmiş ve bu görsellerin iletişimsel işlevleri analiz edilmiştir. Özellikle mizah, ironi ve duygusal dışavurum amacı taşıyan memlerin hem kullanıcıların tutumlarını hem de kültürel kodları aktardığı; internet görsellerinin dijital iletişimde sadece mizahi değil, aynı zamanda pragmatik anlam taşıyan çok katmanlı ve edimsel işlevleri olan metinler olduğu değerlendirilmiştir (Gencer Çıtak, 2023).

Gencer Çıtak'ın çalışmasında internet memleriyle hem ilkel hem de gerçek (kırmızı şeritli) kepsleri birbirine karıştırarak incelenmiş olması göz önünde bulundurulmalıdır. Bu tez çalışmasında bahsi geçen görsel yapılar, yapılmış incelemeler sonucunda ayrı birer tür olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca farklı bağlamlarda kullanılan internet memleriyle ilkel ve gerçek kepslerin aynı bağlamın ürünüymüş gibi değerlendirildiği göz ardı edilmemelidir.

Sonraki yıllarda yayımlanan çalışmaların yayımlandıkları dönem içerisinde üretilmiş görsel mizah ürünlerinin derlenerek, kendi kuramları doğrultusunda incelenmesini içermektedir. 2018 yılından sonra kepslerin gözden düşmesi (bkz. Başlık 4.1.8) nedeniyle bu çalışmalarda ancak birkaç kırmızı şeritli gerçek keps örneği bulunmaktadır. Ayrıca incelenmiş görsellerin kendi bağlamından koparılarak incelendiği gözlemlenmektedir. Örneğin Twitter'den derleme yapıldığı aktarılan çalışmalarda, görselin alındığı sayfanın bağlamına yönelik bilgilendirme yapılmadığı görülmektedir. Tüm bu nedenlerle 2018 sonrası çalışmaların kepsler değil, görsel internet mizahı çalışmaları üzerine olduğu değerlendirmesi daha anlamlıdır.

1.3. İNTERNETE DOĞMUŞ HALKBİLİMİ ÜRÜNÜ NEDİR?

Sözlü kültürde doğmuş efsanelerin internet ortamlarına taşınması konusunda (Tucker, 2009) veya yazılı kültür ortamında doğmuş zincir mektupların internet ortamında yayılmasıyla ilgili çalışmalar (Brodie, 1996) farklı kültür ortamlarında doğmuş halkbilimi ürünlerinin kişiler tarafından internet ortamında kullanıldığını ve yayıldığını göstermiştir. Bunlar farklı ortamlarda doğarak başkaları tarafından daha sonraları internet ortamına dahil edilmiş ürünlerdir. Dolayısıyla kökleri

sırasıyla sözlü ve yazılı kültür ortamlarında bulunmaktadır. Bu halkbilimi ürünlerinin oluşumu incelenmek istenirse ilgili kültür ortamlarının dinamiklerine göre bir araştırma yapılması gerekecektir.

İnternette doğmaksa ilgili halkbilimi ürününün tamamen internet kültür ortamında oluşması ve yayılmasını gerektirmektedir. İnternet teknolojisi etrafında yaratılmış ve şekillenmiş bir kültür ortamında oluşacak halkbilimi ürünleri diğer kültür ortamı ürünlerinde bulunmayacak bazı özelliklere sahip olacaktır. Bunların en başında internet dünyasının kendine içkin bir özelliği olan kullanıcı etkinliklerinin kaydedilmesinin getirdiği etkileri olarak görmek beklenmelidir. Bu etkilerin doğrudan halkbilim çalışmalarına faydalarından birisi de incelenmek istenen internet ortamının veya bu internet ortamında doğmuş ürünün oluşum basamaklarının kayıt altına alınmış olması durumudur. Yani internette doğmuş bir ürünün ortaya çıkış aşamaları hala internette bir yerlerde kayıtlı olmalıdır. Yıllar içinde artık yayında olan veri miktarında eksilmeler veya kayıplar olsa da kayıtlılık durumu internette doğmuş halkbilimi ürünlerinin doğum anlarının bile bulunabilmesini en azından olasılık dahilinde olmasını sağlamaktadır.

1.4. KEPSLERİ ETKİLEYEN İNTERNET KÜLTÜR ORTAMLARI

Kullanıcılar tarafından kepslerin yaratılabilmesi için uygun ortam sadece İnci Sözlük'te oluşmuştur. Bu nedenle İnci Sözlük'ün dahil olduğu forum ve katılımcı sözlük yapısının incelenmesi gerekmektedir. İnci hem forumların temel özelliklerini hem de Ekşi Sözlük ile başlamış katılımcı sözlük niteliklerini içinde barındırmaktadır.

Ayrıca İnci Sözlük'te üretilen kepsler hem İnci'yi hem de diğer forum ve sözlükleri ziyaret eden kullanıcılar tarafından diğer sayfalara da eklenmiştir. Dolayısıyla kepsler söz konusu olduğunda da bu diğer siteler birer arşiv niteliğine kavuşmuştur. Bu çalışma kapsamında sadece kepsler özelinde araştırmalar yapılmış olsa da halkın bizzat kendi eliyle, kendi düşüncelerini ekrana dökerek oluşturduğu tüm bu içerik her türden halkbilimi çalışmaları için müthiş değerlidir.

1.4.1. İnternet Forumları

İnternetteki forum siteleri, insanların antik Yunan şehirlerindeki gibi bir araya gelerek düşüncelerini birbirlerine aktardığı forum yapısına benzer nitelikte çalışan internet sayfalarıdır. Kullanıcılar sitede açtıkları başlıklara kendi düşüncelerini yazarak sayfada ilana çıkarmaları biçiminde çalışmaktadır. Yöneticiler veya kullanıcılar tarafından başlıklar açılabilir. Bu başlıklar sorulan soruları, yanıtları ve tartışmaları içerir. Forumlar genel eğlence, oyun, iş yaşamı gibi geniş konularla ilgili olabilecekleri gibi satışıdaki bir araba modeli, bir yazılımın kullanıcıları, belirli bir okul gibi daha daraltılmış ilgi alanlarında da olabilirler. İlgili alanı hangi genişlikte bir meraklı grubuna hitap ediyorsa forum sayfaları da o kadar yoğun kullanılmakta ve sayfalara içerik yüklenmektedir.

Türkiye’de genele hitap eden pek çok forum sayfası kurulmuş ve hala yayındadır. Görsel 3’ten görülebileceği üzere bu forumlar oyunlardan, teknolojiye; film meraklılarından, kadınlara hitap eden forumlara kadar pek çok meraklı grubuna yöneliktir. Bunlardan Donanım Haber (DH) en bilinenleri arasındadır. 2000 yılında aslen “Sık Sık Güncellenen Haber Sitesi” sloganıyla bir teknoloji haberleri sayfası olarak kurulmuş sayfa (Donanım Haber 2, 2000), forum işlevinin de eklemesinin ardından Türkiye’nin en çok kullanılan forumlarından birisi olmuştur.

Görsel 1-1: 2019'un En Çok Kullanılan İnternet Forumları (Webtekno 1, 2019)

DH bu çalışmada adlandırıldığı üzere öncel kepslerin oluşumunun anlaşılması konusunda önemli bir kaynak olarak öne çıkmaktadır. Hem İnci Sözlük hem de DH sayfalarında etkin kullanıcılar fikirlerini DH yerine İnci başlıklarında paylaşarak yeni bir görsel biçimin doğmasına önyak olmuştur. Fikirlerini neden İnci'de paylaştıkları bu iki sitenin yarattığı ortamla açıklanabilmektedir.

http://forum.donanimhaber.com/ Go FEB MAR APR 02 2000 2001 2002 About this capture

3,556 captures
2 Mar 2001 - 19 Apr 2025

Donanım Haber Forum
AnaSayfa | Üyelik Bilgileri | Kayıt | Aktif Başlıklar | Üyeler
Arama | SSS

Kullanıcı İsmi: Sifre: **GİRİŞ**
Forgot your Password?

Forum	Konular	Mesajlar	Son Mesaj	Yetkili
Donanım / Hardware				
Genel Donanım ile ilgili Herşey	71	509	02 March 2001 04:46:28 by: mimhakan	gun
Haberler / News				
Haber Görüşleri Her türlü haberler hakkında görüş	4	13	22 February 2001 03:40:09 by: gun	gun
Konu Dışı / Off Topic				
Konu Dışı Genel Herşey , hayat, şu, bu, vs	12	85	01 March 2001 17:12:55 by: Red	gun
Oyunlar / Games				
Oyunlar Genel Güzel oyunlarla ilgili her soru , her düşünce	11	62	01 March 2001 23:52:49 by: cage	gun
Yazılım / Software				
Yazılım Genel Yazılımlarla alakalı her konu	21	126	02 March 2001 01:47:44 by: uergor	gun
İstatistikler				
49 Members have made 795 posts in 5 forums, with the last post on 02 March 2001 04:46:28 by: mimhakan.				
Şu anda, son ziyaretinizden beri toplam 119 konu ve 41 aktif konu var.				
Lütfen en yeni üyemize merhaba deyin: uergor.				
<ul style="list-style-type: none"> ■ Son gelişinizden bu yana kaydedilen yeni mesajlar. ■ Son gelişinizden bu yana yeni mesaj yok. 				

Donanım Haber Forum © 2001 Donanimhaber.com Snitz Forums 2000

Görsel 1-2: Forum Sayfası Örneği (Donanım Haber 3, 2001)

Forumlarda tüm konular düzenli bir biçimde tartışılmaz. İnsanların belirlenen forum kurallarına uymadığı, birbirlerine hakaret ettiği, başlığın konusundan uzaklaşıldığı veya tartışılan konuya bir çözüm bulunduğu forum yetkilileri (moderatör) tarafından önlemler alınması gerekir. Bu önlemler, yaşanmış olaya göre, ilgili başlığın yeni girdilere kapatılması olabilirken; girdinin veya başlığın silinmesi, geçici veya kalıcı olarak tarafların sayfaya girişlerinin kapatılması (banlanmak) da olabilmektedir. Hem forum kuralları hem de cezaların şiddeti forumların hitap ettiği kullanıcı kitlesine ve konusuna göre belirlenmektedir.

1.4.2. Katılımcı Sözlükler

Katılımcı sözlükler (Yücel & Arık, 2020) aslen forum sayfalarının arayüzünü kullanarak, forumların kurduğu ortama benzer bir oluşturmaktadırlar. Bu sözlüklerde, bildiğimiz sözlüklerdeki kelimeleri açıklama veya başka dillere çevirme amacından çok, yazar kullanıcıların kafalarına takılan olguları bir başlık olarak açma amacı bulunmaktadır. Sözlüklerin bu temel kullanım biçimi onları forumların tartışma ortamından farklılaştırarak onlara tanımlama görevi yüklemektedir. Yani, katılımcı sözlük kullanıcıları forumlarda sıklıkla bulabildikleri sorular, yanıtlar ve çözülmeye çalışılan tartışmalar yerine konuyu oluşturan başlıkla ilgili akla gelenleri, duyguları ve tecrübeler bulmaktaydılar. Bu bağlamda sözlükler, belirli bir ilgi alanıyla değil, belirli bir kullanım biçimiyle forumların bir alt kolunu oluşturmaktadır.

Sözlük başlıkları sadece akla gelenlerin veya hislerin yazılan değil, bazen de yargı dağıtılan yerlere dönüşmektedir. Herhangi bir nedenle yazarlar arasında tartışmalar da görülebilmekte hatta çoğu zaman da bu tartışmalar yanlış katılımcılar tarafından bilerek kötü yönlendirilmek suretiyle trollenir. Eğer sözlük kurallarında bu gibi tartışmalara izin veriliyorsa bir şey yapılmaz, fakat aksi durumlarda da yöneticiler tarafından müdahale edilir. Çoğu katılımcı sözlükte argo dil kullanımı özendirilmezken hoş görülür; fakat hakaret ve küfretmek yasaklanmıştır. Bu kurala uymayan yazarlar yöneticilerden ceza alır. Bu cezalar ilgili başlığın kapatılmasından, üyenin sözlüğe girişinin yasaklanmasına kadar gidebilmektedir.

1.4.2.1. Ekşi Sözlük

Türkiye’de katılımcı sözlük yaklaşımının ortaya konduğu, benimsendiği ve süreklilikle devam ettiği sayfa Ekşi Sözlük’tür. Hem yazarları hem de okuyucuları tarafından “Ekşi” olarak kısaltılmış olsa da doğrudan “Sözlük” denildiğinde akla Ekşi Sözlük gelecek kadar Türk internet yaşamının içine girmiştir. “Kutsal bilgi kaynağı” sloganıyla 1999 yılında (Gürel & Yakın, 2013) kurulan Ekşi Sözlük Türkiye’nin ilk katılımcı sözlüğüdür. Ekşi 1999 yılından beri yayında olması nedeniyle sayfalarında adeta bir halk tarihi barındırmaktadır. Kullanıcıların

sözlükmüşçesine başlıklar açarak, başlığa tanımlayıcı metinler girmelerine olanak sunar. Sözlük biçimine sıkı sıkıya bağlı kalmakla birlikte genel sayfa kurallarına uymak koşuluyla kullanıcıların keyfi başlık açabildiği bir sözlüktür.

gunun başliklari.. (190 başlik)

- 22 ekim
- nzb
- edirne lisesi
- sana bu soruyu tanımla desem ne cevap verirsin (7)
- dilim beyaz mi
- almagest
- kangroove
- seksenlerde moda olan kiyafetler (10)
- turkiye de caz albumlerinin bir milyon satmasi (6)
- laurence barker
- emule (2)
- siyah pist
- regen
- goldberg varyasyonlari
- kara pist
- salon ayakkabisi
- erkan ogur a album yapmayan muzik yapimcisi (15)

Görsel 1-3: Ekşi Sözlük Başlık Örnekleri (Ekşi Sözlük 1, 2005)

Ekşi Sözlük kuruluş döneminde bir benzeri bulunmadığı için kısa zamanda internet kullanıcıları tarafından bir başvuru kaynağı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Arayüzü itibariyle aslen bir forum yapısında olan Ekşi Sözlük, başlıklara yapılan yorumlara (entry, girdi Sözcüğünün İngilizcesi) getirdiği düzenlemeler nedeniyle uzun süreler sözlük ve bilgi kaynağı yapısını korumuştur. Yapısı her ne kadar bilgi veren bir sözlük biçiminde olsa da Görsel 5'ten görülebileceği üzere, Ekşi Sözlük yazarları açtıkları başlıklarda ve girdilerinde espri yapabiliyor veya birbirleriyle şakalaşabiliyordu. Fakat tüm bu mizahi etkileşime sözlük yapısına bağlı kalmak ve Ekşi kurallarına uymak çerçevesinde izin veriliyordu.

Yazar olabilmek için yayındaki başlıklara belirli sayıda girdide bulunmanız gerekmektedir. Bu girdilerin biçim özelliklerinin sözlük kurallarına uygunluğu yöneticiler tarafından onaylanırsa artık yazarlığınız geçerli olurdu ve girdileriniz gizli değil, kullanıcılar tarafından görülebilir hale gelirdi.

Ekşi Sözlük'ün Türk internet tarihindeki önemi tartışmasıdır. Geçmişte muhabbetler sırasında sayfanın ismi kısaltılmak istendiğinde Ekşi veya Sözlük biçiminde söyleniyordu. Günümüzde de ayakta olan klonlarından kısaca İnci, Uludağ gibi ilk adı kullanılarak bahsedilmektedir. Yine de hala Sözlük denince kastedilenin Ekşi Sözlük olduğu bilinmektedir.

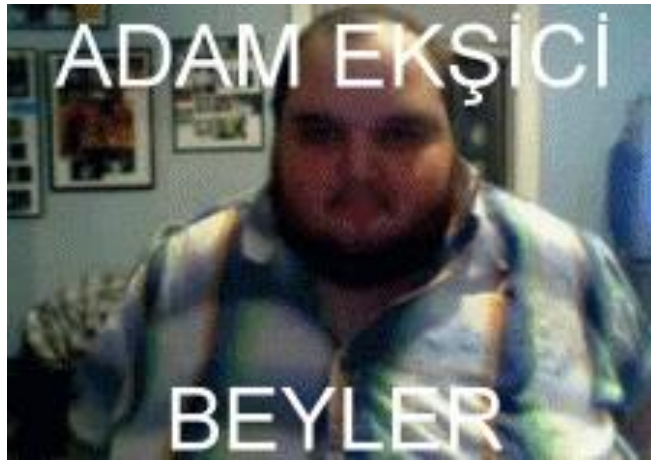
Sözlük arayüzleri sadece metin temelli iletişime olanak tanınması nedeniyle yazarlar arası tüm etkileşim metinsel girdilerden oluşmaktaydı. Sözlük içi iletişimde başlığa görsel yüklenemiyordu; çünkü sitelerin altyapısı yazarların görsel yükleyebilmesi için gerekli ağ araçlarına sahip değildi. Fakat başlıklarda metin girdisi yerine bir görsel veya video paylaşılabilmesinin çaresi zaten önceki dönemlerde bulunmuştu. Yazılı internet mizahı için geç bir dönem kabul edilebilecek 2009 yılında hem forum sayfalarında hem de diğer sözlüklerde istenen görselin paylaşılabilmesinin çözümü bulunmuştu ve etkin olarak kullanılıyordu. Yüklenmek istenen bir resim dosyası ise Image Shack, Flickr veya Imgur gibi resim barındırma veya video ise Youtube gibi video barındırma hizmeti veren sayfalara yükleniyor, sonrasında sayfanın verdiği bağlantı kopyalanarak yeni girdi kısmına yapıştırılıyor ve başlığa ekleniyordu (D. Karataş, 2025). Bu görsel paylaşma süreci kepslerin oluşumu sırasında kullanılabilen tek yöntem olmuş ve oluşum sürecinin hemen ardından neredeyse her oluşturulmuş kepsin kitlelere yayılmasına neden olmuştur. 2002 yılında açılmış Ekşi Sözlük başlığı resimleri metin olarak paylaşabilmenin daha da öncelere dayandığını göstermesi adına önemlidir (Ekşi Sözlük 3, 2002).

1.4.2.2. İnci Sözlük

Ekşi Sözlük'ün kendine özgü bilgi kaynağı yapısını korumak adına zaman içinde koyulmuş kurallar bazı internet kullanıcılarını itmişti. Bu nedenle Ekşi Sözlük'ün yarattığı bilinirlik ve sayfasının kullanımın alışkanlığı Ekşi yazarı olsun olmasın

birçok internet kullanıcılarını Ekşi Sözlük sayfa düzenini kopyalayarak kendi sözlüklerini (Ekşi'de bunlara klon denmektedir) yapmaya itmiştir (Ekşi Sözlük 2, 2003). Bu kopyalama işlemi, çoğu zaman, sadece arayüz kullanımından esinlenilmesi biçiminde değil de doğrudan site kodlarının bizzat sayfa üzerinden aşırılması şeklinde de yapılmıştır.

2009 yılında kurulmuş İnci Sözlük kısa zamanda Ekşi Sözlük'e tepkili yazarların toplandığı bir site haline gelmiştir. Özellikle Ekşi Sözlük'ün kendi yapısını korumak için uyguladığı kurallar bazı yazarları uzaklaştırarak, İnci Sözlük'e dahil olmasını sağlamıştır.

Görsel 1-4: “Adam Ekşici Beyler”; İnci'de Yazarları Horlamak için Kullanılan Bir Video Öncel Keps (Uludağ Sözlük 1, 2010)

İnci Sözlük kısa zamanda, “İncici”lerin birbirleriyle tartışmaya girebildiği, birbirlerini tenkit edebildiği bir ortam yaratmıştır. Yazarlar başlık açarak bir konu hakkındaki düşüncelerini yazabiliyor ve başkaları da onların düşüncelerini eleştirebiliyor; çoğu zaman da küfredabiliyordu. Konu sınırlaması olmaması ve temelde Ekşi Sözlük'ten alışılmış katılımcı sözlük biçiminin kullanılması açılan başlıkların ve yorumların çoğu zaman katılımcı sözlük biçiminde olmasını sağlıyordu. Fakat belirli kuralların olmaması, başlıkların altında insanların bol bol tartışmasına ve birileriyle dalga geçmesine olanak tanıyordu.

Bir grup internet kullanıcısı, daha önceden Ekşi Sözlük'ten aşırılarak devşirilmiş, Uludağ Sözlük'ün arayüzünü kopyalayarak (Gümüşsu, 2025) 2009 yılında Zeykur Sözlük adıyla kendi sayfalarını açmıştır; birkaç gün yayında kalan sayfanın adının

İnci Sözlük olarak değiştirmesiyle İnci, kuruluşunu gerçekleştirmiştir (Uludağ Sözlük 2, 2019). Zamanla oluşan bu kopyalar uyguladıkları farklı kurallar nedeniyle daha öncesinde Ekşi Sözlük'ün çekemediği veya memnun edemediği kişileri kendilerine çekebilmiştir. Bu kişileri kendine çekebilmesi İnci Sözlük'ün mizah kültürümüzün çeşitlenmesine büyük katkı yapabildiğini sağlamıştır.

İnci Sözlük, gönderilere kural koymayarak hatta müstehcen bir logo kullanarak kısa zamanda hem Ekşi Sözlük'ün hem de klonlarının kullanıcılarını kendine çekmiştir. İnci Sözlük'ün kuralsız ortamından dolayı, diğer forum ve sözlüklerin aksine, sözlük biçiminde olmayan başlıkların açılabil-diği bir otama dönüşmüştür. Banlanma (erişim engeli) korkusu olmadan başlık açmanın ve yorum yapabilmenin rahatlığı insanların geri plana ittikleri yaratıcı yönlerini ortaya çıkarmalarını sağlamıştır. Her ne kadar diğer internet kullanıcıları arasında İnci Sözlük cinsiyetçi küfürleriyle tanınsa da kullanıcıların üyelikten, yani yaratıma katılmada engellenme korkusu olmadan, otosansürsüz bir şekilde mizah üretebiliyor olması onların farkında olmadan yeni anlatı türleri oluşturabilecek kadar ileri gitmelerine neden olmuştur.

İnci Sözlük'ün incelenmesi kepslerin oluşum yeri olması açısından önemlidir. Sayfanın kullanım biçimi, üyelerin davranışları, konuşulan konular, bağlamı ve karşıladığı ihtiyaçlar İnci Sözlük'ün kendi başına bir merak grubu olabilmesi açısından incelenmiştir.

Görsel 1-5: İnci Sözlük'ün İlk Giriş Sayfası Tasarımı (İnci Sözlük 2, 2009)

İnci Sözlük 2009'da kurulduğunda sayfanın arayüzü ve kullanımı sayfa kodlarının geldiği Ekşi Sözlük ve Uludağ Sözlük ile neredeyse aynıdır. O günlerde sözlükler ekranı üç ana gruba ayrılmıştır. Tepe çerçevede gezintiye ve üyelikle ilgili düğmeler bulunmaktadır. Ekranın sol kısmında en son açılan veya yorum alan başlığın en yukarıya geldiği başlık isimleri çerçevesi bulunmaktaydı (İnci Sözlük 2, 2009). Etkin başlıkların yukarıda gözükmeleri nedeniyle bu kısım ayrıca takip edilmekteydi (Gümüştü, 2025). Ekranın geri kalanını oluşturan büyük orta kısımdaysa görüntülenmekte olan başlığın içeriği bulunmaktaydı. Başlığa girilen gönderiler tarih sırasına göre ilk atılandan başlayarak gösterilir ve sıra numaralarıyla numaralandırılırdı. Başlığı açan kişinin açılış girdisi 1 numaralı olarak numaralandırılırdı. Yukarıdaki gezinti düğmelerinden veya sol çerçeveden bir başlığa girildiğinde başlık ismi orta kısmın en tepesine gelecek şekilde görüntülenmekte ve altında yazarların yaptığı girdiler numaralandırılmış biçimde yer almaktaydı. Tepe çerçevede bulunan arama kısmından aradığınız başlığın adını yazarak ilgili başlığa gidebilir veya öyle bir başlık bulunmuyorsa arama düğmesine bastıktan sonra gelen ekrandan eklenebilirdi. Eski başlıkların kolay

erişilebilir şekilde listelenmiyor olması nedeniyle etkin olmayan başlıklar bir süre sonra sol çerçeveden düşmekte ve birisi tekrar yazana kadar ancak tepedeki gezinti çerçevesinden erişilebilmekteydi. 2009 yılı için anlatılmış bu kullanım birkaç düğme isminin değişmesi dışında Ekşi'den Uludağ'a oradan da İnci'ye aynen geçmiştir.

Sayfanın kuruluş döneminde ilk üye olan, çoğunlukla birbirine yabancı 27 kişiye "birinci nesil üye" denmektedir. Zaman içerisinde sayfaya yeni üyeler kabul edilmiş ve her bir üye grubu başka bir nesille ifade edilmiştir. Bu durum nesiller arasında hiyerarşik bir durum oluşmasına neden olmuştur (D. Karataş, 2025). Bu hiyerarşi eleştiri dinamikleri ortaya çıkararak "kualsız" bir ortamda daha sonra gelen nesillerin İnci Sözlük kullanımını etkilemiş ve şekillendirmiştir. Nesil olgusu, kepsler söz konusu olduğunda da ortama yeni giren ve keps üretimini henüz benimsememiş kişilerin eleştirilerek onların birer gelenek taşıyıcısına dönüşmesini sağlamıştır.

İnci Sözlük'te etkin olanların çoğunluğu, yazar alımları başladığında da bu kullanıcılar yeni nesil yazarlar arasına girmekteydi; bu durum daha sonra gelen nesillerin liselilikle suçlanmasına neden olmuştur (Gümüşsu, 2025). Kuruluş günlerinden itibaren kurulmaya çalışılan serbest ve mizahi ortam hem yeni üyeleri kendine çekmiş hem de sayfanın serbest mizahın yaratım ortamı haline gelmesine yardımcı olmuştur. Diğer sözlüklerde engellenmeyi gerektirecek hakaret ve küfür içerikli girdiler İnci Sözlük'te mizah ögesi olarak kullanılmıştır. Başlarda İnci Sözlük'teki bu özgürlükçü, istediğini yapma ve söyleyebilme durumu (Gümüşsu, 2025) mizah yaratımı sırasında yazarların otosansür uygulamalarının önüne geçerken ilerleyen zamanda sayfanın kendi iç şakalarını ve jargonunu oluşturmasına da yardımcı olmuştur.

Görsel 1-6: “Sakin Ol Liseli” Kepsini Başlıkta Etkin Olan Bir Yazara Hitaben Paylaşıldı (Uludağ Sözlük 3, 2010)

1.5. KEPSLER

Kepsler genellikle oluştukları dönemde yabancı sayfalarda çok yaygın olan “resim kısayolları (image macros) (Know Your Meme 1, 2012)”, internet memleri grubunun alt gruplarından birisi olan “öğüt hayvanları (advice animals)” (Know Your Meme 2, 2011)” ve “güdü bozan afişler (demotivational posters)” (Know Your Meme 3, 2009)” gibi farklı internet görsel mizah ürünleriyle karıştırılmaktadır. Fakat kepslerin hem biçim hem de bağlam özellikleri bu sayılanlardan farklıdır. Yine burada sayılanlardan farklı şekillerde kullanılan kepsler bir internet görsel mizah türüdür. Kullanıcılar kepsleri ve tüm bu türleri farklı amaçlarla üreterek farklı şekillerde kullanmaktadır. Bu nedenle her görsel internet mizahı ürününe keps adını yapıştırmak hatalıdır.

Kepsler İnci Sözlük’te oluşmuş ve zaman içinde başka sözlüklere, sayfalara ve Facebook gibi sosyal ağlara da yayılmıştır. Hem kepslerin üreticileri hem de beğenenleri tarafından yapılan bu yayılma gittikçe farklı kitleleri de keps üretimi ve paylaşımına katılmasını sağlayarak meraklı kitlesini arttırmıştır. Önceleri İnci Sözlük’te başlayan üretim ve paylaşım sonraları İnci’nin dışına taşmıştır. Zaman içinde keps üretimini basitleştiren görsel oynama siteleri ve telefon uygulamaları bile ortaya çıkmıştır (Bkz. [Bölüm 1.4.3](#)). Önceleri İnci Sözlük kullanıcıları

sonrasında da başkaları tarafından yüzlerce keps üretilmiş ve Türkçe internetin her köşesine yayılmıştır.

Görsel 1-7: “Nerede Okudun” Keps. Yazılanlar Merak Edilince Kullanılırdı (Onedio 1, 2014)

Zaman içinde insanlar farklı keps biçimleri üretmişlerdir. Bunlara örnek olarak yan yana veya üst üste iki veya daha fazla resmin bir araya getirildiği kepsler örnek verilebilir. Bu gibi çoklu kepsler, keps üretiminin artık İnci Sözlük’ün dışına taşığında görülmeye başlanmıştır. Yine bu dönemde kepslerde kullanılan resimler de çeşitlenerek mizah çerçevesi genişletilmiştir.

İnci Sözlük’te üretilmiş, okurlar tarafından da beğeni toplamış ve pek çok kullanıcı tarafından paylaşılmaya başlanmış kepsler yüksek hacimlere ulaştığında kullanıcılar tarafından İncicaps sayfası kurulmuştur. Bu sayfa, İnci’deki kepslerin barındırılmasına özel olarak kurulmuş olmasına rağmen yüksek keps üretimi nedeniyle kısa zamanda yeni kepslerin de yayınlandığı bir alana dönüşmüştür. Zamanla kendi başına bir görsel mizah sayfası haline gelmiş olan İncicaps, kepsleri daha kolay ulaşılabilir ve tüketilebilir hale getirmiştir. İncicaps sitesinden önce güzel kepsleri görebilmek veya yenilerine denk gelmek için sözlükteki başlıkları teker teker dolaşarak bağlantıları yeni sekmede veya sayfada açmak gerekmektedir. İncicaps ile artık kullanıcılar sadece kepsleri görüntüleyerek ve aralarında gezerek görsel mizaha kolayca ulaşabilir hale gelmiştir (İncicaps 1, 2010).

Görsel 1-8: “Hissediyorum Yakınlarda Bir Pezevenk Var” Kepsî. Sonraki Dönem Kepslerinden (Onedio 2, 2025)

İncicaps, kepslerin depolanarak İnci Sözlük'te daha kolay paylaşılabilmesi için (önceki kısma ekle) ortaya çıkmış olsa da zaman içinde kullanıcıların keps üretim ve tüketim alışkanlıklarını değiştirmiştir. Kullanıcılar artık sadece İnci Sözlük başlıklarında, klavyesinin başındakiler yazarlar veya okurlar için üretmiyor, bunun yerine İncicaps'in renkli sayfaları için de üretebiliyordu. Bu yeni sayfanın kitlesi okurdan çok “seyirci” biçimindeydi.

“Keps yapmak” için mizahi olarak kullanılabilir bir görselin ve bu görseldeki bağlama uyacak bir tepkinin görsel oynama yazılımında birleştirilmesi yeterliydi. Keps yaratımı, mizahi yaratıcılık dışında hiçbir sanatsal yetenek gerektirmemekteydi. 1-2 dakikalık üretim aşamasının ardından, istenen başlığa keps paylaşmak mümkündü. Kepsler tamamen başlıklarda geçen konuşmalara bir tepki olarak hazırlanmakta ve paylaşılmakta; tepki göstermenin hızlı ve etkili hale getirmekteydi (naberlankeranaci, 2025).

Görsel 1-9: Devlet Bahçeli "Gülmedim" Kepsî (Eksi Up 1, 2025)

Yeterince gülünç bulunmayan kişiye "Gülmedim" yazılı kepslerle (ör. Görsel 1-9) yanıt verilirdi. İnanılmayacak şeyler yazana "Harbi mi lan?" (Görsel 4-6) veya "Napak inanak mı kanka" (Görsel 4-9); doğru bir şey yazana "Adam haklı beyler" (Görsel 4-4, Görsel 4-11) atılırdı. Bu nedenle kepslere yazılan sözler tamamen tepkiseldir ve mizahi etki gösterebilmek kendinden önceki bir bağlama ihtiyaç duyar; bir anlatıyı tamamlar. Kepslerin oluşum dönemindeki bu tepkisellik uzun süreler devam etmiştir. Metni uzun bulunan veya tepkisel olmayan kepsler eleştirilir, diğer kullanıcılar tarafından kullanılmak üzere yapılan, arşivlere konmazdı (naberlankeranaci, 2025). Tepki olarak görsel paylaşımı İnci Sözlük'ten önce de genel ağda kullanılmakta olmasına rağmen keps biçiminde tepki göstermek İnci Sözlük'e özgüdür.

1.5.1. Kepslerin Ortak Biçim Özellikleri

Zaman içinde üretilmiş farklı biçimlerde yüzlerce keps bulunmaktadır. Kullanıcılar bunları farklı mizah mesajları vermekte veya paylaşmakta kullanmışlar, bu mesajları hangi biçimde daha net veya eğlenceli aktarabiliyorlarsa onu yeğleyerek paylaşmışlardı. Farklı biçimlerde kepsler bulunmasına rağmen okurların ilgili görsellerin keps olup olmadığını söyleyebilmesi insanların zihninde bir keps imgesinin bulunduğuna işaret etmektedir. Zihinlerdeki bu imgeye "olmuş" veya "olmamış" kepsler de dahil olursa karmaşıklık artmaktadır. Bu nedenle keps

deyince akla gelenler arasından doğru biçimin hangisi veya ne olduğunu tanımlamak gereklidir.

Keps en temel haliyle yazılı bir resimdir. Fakat, bu kısa tanımlamaya internette üretilen ve dolaşan diğer görsel internet mizahı türleri de girmektedir. Görsel 1-10 ve Görsel 1-11'dan görülebileceği üzere Bahsi geçen yabancı türlerle kepsler arasında görsel benzerlikler bulunmaktadır. Fakat, keps kültürünü benimsemiş kişiler tek bakışta kepsleri diğer tüm görsel mizah türlerinden ayırmaktan öte, kepslerin bile kendi aralarında ne kadar "keps" olduğunu tartışmakta ve tutarlı bir şekilde savunabilmektedir. Bu yorumlara neden olan keps özellikleri bu çalışmanın konusu kapsamına girmektedir.

Görsel 1-10: Gülü Bozan Afiş Örneği⁷ (Know Your Meme 4, 2020)

Kepsleri tek bakışta diğer görsel internet mizahı türlerinden ayırt etmemizi sağlayan biçim özellikleri bu çalışma kapsamında metin özellikleri olarak belirlenmiştir (Bkz. [Bölüm 2.1.2](#)). Bu özellikler kepsi bağlamından, üretici ve tüketici kitlesinden ayırmamızı sağlaması, en önemlisi de takip edilebilmeleri

⁷ "Aynalar, çünkü herkes resmini çekecek bir arkadaşı olacak kadar havalı değildir" Gülü Bozan Afişi

açısından gereklidir. Kepslerin 3 ayırt edici biçim özelliği bulunmaktadır. Bu özellikler resim, şerit ve yazıdır. Üçü de tek başlarına internetteki diğer görsel mizah türlerinde de bulunmasına rağmen üçü bir araya geldiğinde kepsleri oluşturmaktadır.

Görsel 1-11: Öğüt Hayvanı Örneği⁸ (Meme Generator 1, 2020)

1.5.1.1. Kepslerde Resim

Tüm kepslerin merkezinde bir resim bulunmaktadır. Bu resim, kepsi üreten kişinin sadece beğendiği bir resim veya vermek istediği mesaja uygun bir resim olabilir. Kullanılacak resim kendi başına mizah ögesi içerebileceği gibi böyle bir zorunluluk da yoktur. Genellikle kullanılan resimlerde bir mimik, bir hareket veya keps yazılması planlanan yazıyı destekleyecek bir ayrıntı bulunmaktadır. Renkli, siyah beyaz; düşük veya yüksek çözünürlüklü bir resim kullanılabileceği gibi önemli olan görüldüğünde resmin içeriğinin algılanabilir olmasıdır.

⁸ Kötü Şans Brayn (Bad Luck Brian) Öğüt Hayvanı. "Ölümsüzlük Hapı Bulur, Yutarken Boğulur".

Görsel 1-12: Atla Gel Şaban'ın Bir Sahnesinden Yapılmış Keps (Milliyet 1)

Kepslerin üretiminde yatay veya dikey dikdörtgen resimler de kullanılmasına rağmen kareye yakın resimlerin daha çok kullanıldığı görülmektedir. Geniş ekranlı cep telefonlarının henüz yaygınlaşmadığı zamanlarda görseller bilgisayar ekranlarından görüntülenmekteydi. Kepslerin oluşmaya başladığı 2009-2010 yıllarında sosyal medya sayfalarına cep telefonu ile erişim henüz dünyada yeni başlayan bir gelişmeydi. Bu nedenle insanlar kepslerini bilgisayar ekranlarında görüntülenecek biçimde üretmekteydiler. Fakat üreticiler için resmin kafalarındaki mizaha uyması boyutlarından daha önemli bir seçim sebebidir.

Kepslerde haber, film, belgesel videolarından kesilen görüntüleri, internetteki haber sayfaları tarafından yayınlanmış haber resimleri kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca sevimli hayvan resimleri veya siyasi kişiliklerin fotoğrafları da kepslerin temelini oluşturabilir. Resim seçimiyle ilgili tek kriter keps üreticisinin o resimde mizahi bir kıvılcım görmesidir. Kıvılcım gördüğü sürece üreticisi resmi aynen alabilir veya videodan da kesebilir. Hatta çok nadiren olmasına rağmen erken dönem kepsleri arasında videodan kesilmiş resmin değil doğrudan birkaç saniyelik videonun kesildiği de görülmektedir (Görsel 1-4, "Adam Ekşici Beyler", Görsel 4-11 "Adam Haklı Beyler").

Nadir de olsa resim olarak bir yazının, yazının fotoğrafının veya ekran görüntüsünün kullanıldığı keps örnekleri de mevcuttur (Görsel 1-13).

Görsel 1-13: Yazının Fotoğrafının Kullanıldığı Bir Keps (En Komik Capss 1, 2015)

1.5.1.1.1. Resimlerine Göre Kepsler?

Keps üreticileri genellikle önceden başkaları tarafından kullanılmamış resimleri seçmeye çalışırlardı. Paylaşılmış bir kepsde kullanılan resmi başka bir üretici genellikle tekrar kullanmazdı. Bu nedenle aynı resmin altında farklı yazılar olan varyantları olması durumu nadirdir. Fakat, aynı yazıyı içeren farklı resimlerin keps yapıldığı sık sık görülmüştür. “Adam haklı beyler” kepsleri buna bir örnektir. İnci'nin adeta sloganı olmuş “Adam haklı beyler”, ilkel kepslerden itibaren resimlere işlenerek tüm türlerde keps dönüşürülmüştür. Bu yazıya dair örnekler 4. Bölümde incelenmiştir.

Baykuş resimleri gibi aynı hayvanın veya Fatih Terim gibi aynı kişinin farklı resimlerinin kullanımı kepsçiler arasında yaygındır. Bu yaygınlık meraklı grubu tarafından kepslerin kendi aralarında gruplandırılmasında kullanılır. Baykuş (Baykuş Reyiz) kepsleri, Fatih Terim kepsleri, kedi kepsleri, İlber Ortaylı kepsleri bu gruplandırmalara örnek olarak verilebilir. Kullanıcılar arasında, bunlar dışında olgulara özel gruplandırmalar da yapılmaktadır; bayram kepsleri, ramazan kepsleri, liseli kepsleri örnek verilebilir. Bu gruplandırmalar arasında hayvanların

doğal fotoğrafları; Fatih Terim, Devlet Bahçeli gibi ünlülerin veya siyasetçilerin fotoğrafları veya gülünç sahneler bulunabilir.

Görsel 1-14: Hem Baykuş Hem de Bayram Kepsî (Memurlar 1)

Akla ilk gelen örnekler baykuş resimli kepslerdir. Baykuş kepslerinin İnci sözlükte ayrı bir yeri vardır. Sayfada pek çok farklı baykuş resmi kullanılarak keps üretilmiş ve beğeniyle paylaşılmıştır. Farklı baykuş resimleri akla gelen pek çok mesajla donatılarak sayfada beğeniye sunulmuştur. Resimde tek veya daha çok sayıda baykuş bulunabilmektedir.

Fatih Terim kepsleri sayfada yine pek çok kullanıcı tarafından üretilmiş ve beğeni toplamıştır. Bu kepsler futbol konulu veya farklı konularda mesajlar içermekteydi. Fatih Terim kepslerinde küfürlü bir dil kullanıldığı da görülmektedir.

Görsel 1-15: Fatih Terim Kepsî Örneği (Pinterest 1, 2025)

Siyasilerin bulunduğu kepsler sözlükte sık sık paylaşılmaktaydı. Hakkında en çok keps üretilmiş olan siyasi kişilik belki de Devlet Bahçeli'dir. Pek çok kepsde kendisinin haberlerde yayımlanan fotoğrafları kullanılmıştır. Hem kepslerin oluştuğu dönemde hem de yaygın oldukları sonraki safhalarında pek çok tarihi ve siyasi kişilik kepslerde kullanılmıştır.

1.5.1.2. Kepslerde Yazı

Her kepsde bir cümlelik bir yazı bulunmaktadır. Bu yazı da her zaman resmin alt kısmına yerleştirilir. Yazının özellikle kısa olması beklenir. Bir cümlelik olmayan, daha uzun yazıların kepsî bozduğu düşünülür ve beğenilmez.

Kepslerde yazı resminden bağımsız değildir. Resmin yazıyla tasvir edilmesi, resimdeki kişinin seslendirilmesi gibi amaçlarla kullanılmaktadır.

Kepslerde yazı bir şeridin üzerine yazılırdı. İnci Sözlük yazarları ve okuyucuları tarafından kabul gören yazı biçimi, tümü büyük harfli ve beyaz renkliydi. Ayrıca "Arial" yazı tipi kullanılmaktaydı (D. Karataş 2025). Yazı tipi, rengi ve büyük harfler kabul edilen çerçevenin dışında olsa da okurlar tarafından yine de kabul edilir; fakat üreticisi çoğunlukla eleştirilirdi. Özellikle kırmızı şerit üzerine siyah yazı yazıldığında, kepsin beğenilmediğini aktarmak için üreticisine "gözlerimiz kanadı" tepkisi verilirdi (Gümüşsu, 2025).

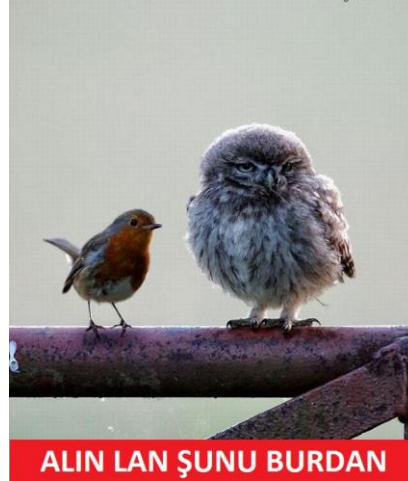
Görsel 1-16: Bir "Gözlerim Kanadı" Kepsî (Uludağ Sözlük 4, 2017)

1.5.1.2.1. Yazısına Göre Kepsler

Kepslerde yazı, kullanılan resmi mizahi bir biçimde pekiştirmek amacıyla yazılırdı. Genellikle de yazılama iki biçimde yapılırdı. Bunlardan ilki, bilinen bir kişinin resmine, ondan çıkmamış bir söz yazılmasıdır. Seslendirme, diye nitelendireceğimiz bu keps biçiminde yazı, Uyumsuzluk Kuramı (Öğüt Eker 2014)'na göre görselle çelişerek mizah duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Seslendirme kepsleri ilk dönem kepslerinin çoğunu oluşturması bakımından yüksek derecede öneme sahiptir. Üreticiler, siyasi kişiler de dahil olmak üzere, pek çok kişiyi ve hayvanı kepslerinde konuşturmuşlardır. Seslendirme kepsleri tepki göstermeye uygun yapıları nedeniyle İnci Sözlük'te oluşmuştur, dolayısıyla ilk kepsler de bu gruba girmektedir.

Görsel 1-17: Bir Seslendirme Kepsî (Memelerimiz 1, 2019)

Görsel 1-18: Bir Seslendirme Kepsisi (En Komik Capss 2, 2015)

Görsel 1-19: Bir Seslendirme Kepsisi (En Komik Capss 3, 2015)

Görsel 1-20: Bir Seslendirme Kepsisi (Listelist 1, 2014)

Seslendirme kepslerine dahil olan daha küçük bir keps grubunda, üreticiler bilinen kişileri doğrudan kendi sözleriyle konuşturmaktalardır (Görsel 1-21). Bu kepslerdeki mizah duygusu doğrudan resimle yazı arasındaki uyumsuzluktan değil; zaten kendi mizahi duygusu bulunan, bilinen kişi ve sözün aynen kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Sakar Şakir filminde Gardırop Fuat'ın şapkasının yandığı sahne kepsine konu olmuş ve karakter kendi sözleriyle seslendirilmiştir.

Görsel 1-21: Sakar Şakir Filminden Kesilmiş, Replikten Bir Seslendirme Kepsini (Donanım Haber 4, 2021)

Resmin ve yazının ikinci kullanıma biçimi tanımlayıcı kepsleridir. Bu kepslerde resimdeki kişiler seslendirilmez, resimdeki kişi veya olgu tanımlanmaktadır. Resimdeki seslendirilmediği tüm kepsler temelde tanımlayıcı keps grubuna girmektedir. Tanımlayıcı yapıları nedeniyle mizah unsuru oluşturur fakat tepkisel olarak kullanılamazlar. Tüm tanımlayıcı kepsler, kepslerin İnci Sözlük'ten taşarak başka sayfalara yayıldığı keps patlamasından sonra oluşmuştur. Tepkisel bir yanları olamaması nedeniyle kepslerin oluşum süreçlerini bizzat yaşamış kullanıcılar tarafından eksik keps olarak nitelendirilmektedirler (naberlankeranaci, 2025).

Tanımlayıcı kepsler bir resimdeki olgunun aynen veya mecazi olarak tanımlandığı bir yazıya sahiptirler. Söz konusu yazıya göre farklı mizahi duyguları

tetiklemektedirler. Bir mecazi şekilde bir tanımlama içeren temsili kepsler daha belirgindirler ve daha yaygın olarak kullanılmışlardır.

Temsili kepslerde resimde bulunan sahnenin mecazi bir şekilde tanımlanması yazı ve resim birbirinden farklı yönlerde olmalarını sağlamaktaydı. Resmin bir mesajla yazılanmasının ardından sonunda “(temsili)” ibaresi eklenirdi (Görsel 1-22). Temsili ibareli kullanımın yayılmasından sonra bazı kepslerde yazıya sadece “(t)” eklendiği de görülmektedir (Görsel 1-23). Kepsde, yazıda tarif edilenden farklı bir resim kullanılması dolayısıyla temsili ibareli tanımlayıcı kepsler, kepslerin İnci Sözlük'teki oluşumları boyunca görülmemiş, daha sonraki dönemlerde yaygınlaşmıştır. Temsili kepsler, mizah tüketicisi olan okurun, Üstünlük Kuramı (Öğüt Eker 2014) ile, kepsde anlatılan kişi veya durumdan üstün olması durumunun mizah duygusuna neden olması yoluyla güldürmektedir. Bu gruba giren bazı kepslerdeyse parantezlerin kullanılmadığı da görülmüştür (Görsel 1-24)

Görsel 1-22: “Temsili” İbareli Tanımlayıcı Keps Örneği (Milliyet 2)

Görsel 1-23: "T" İbareli Tanımlayıcı Keps Örneği (Yeni Şafak 1, 2016)

Görsel 1-24: İbaresiz Bir Temsili Keps (En Komik Capss 4, 2015)

Resimdeki sahnenin yakın bir şekilde tanımını içeren kepsler, zaten aktarılan olgunun veya durumun geçikliğini veya gerçekleşme olasılığını tanımlamaktadır. Herhangi bir ibare olmayan pek çok örneği olmasının yanında, üreticisi tarafından yazıya "(temsili değil)" veya "(t.d)" ibaresi eklendiği de görülmektedir (Görsel 1-25). Aktarılmak istenen durumun hem geçikliğini hem de saçmalığını pekiştirmek amacıyla kullanılan bu ibare temsili kepslerden daha az sayıda kepsin üretilmesinde kullanılmıştır.

“...ben“ kepsleri de yine bu tanımlayıcı kepsler grubuna girmektedir (Görsel 1-27). Genellikle resmin mizahiliğini kullanmaya ve pekiştirmeye yönelik olan tanımlayıcı kepsler yine söz ve resim arasındaki uyum veya uyumsuzluğa göre mizah duygusu ortaya çıkarmaktadır.

Görsel 1-25: Bir Temsili Değil Kepsİ Örneği (Twitter 1, 2014)

Görsel 1-26: Tanımlayıcı Keps Örneği (En Komik Capss 5, 2015)

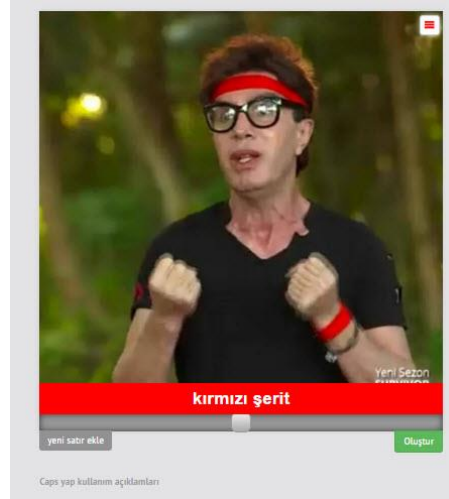
Görsel 1-27: Tanımlayıcı Keps Örneği (Türk ve diğ., 2016)

Görsel 1-28: "... Ben" Tanımlayıcı Keps Örneği (Yemek 1 2016)

1.5.1.3. Kepslerde Şerit

Kepslerde resmin alt kenarı kırmızı bir şeritle kaplanmaktadır. Kırmızı şerit bulunmayıp keps niyetiyle paylaşılan görseller okuyucular tarafından kabul edilmemekte ve olmamışlıkları yönünde, çoğunlukla küfür, sert şekilde eleştirilmekteydi; atta üreticisi çoğunlukla da rencide edilmekteydi. Mesajı vermesi şartıyla şeritsiz veya siyah şeritli kepsler yine keps olarak kabul edilir ama okurlardan tam puan alamazlardı.

Görsel 1-29: Kırmızı Şeride Vurgu Yapan Bir Keps (Tamindir 1, 2025)

Keslerde kullanılmış az sayıda farklı renkli şeritler de vardır. Kullanıcıların arasında kırmızı dışında farklı renkte şeritlerde de deneme yapanlar görülmüştür; fakat bu kepsler başkaları tarafından internete yayılmamış, üretildikleri yerde kalmıştır. Bu çalışmada gerçekleştirilen aramalarda, kırmızı şeridin ortaya çıkmasından önceki bir tarihte üretilmiş, farklı renkli bir şeride sahip görsele rastlanmamıştır. Üreticilerin kırmızı şeridi görüp kabul ettikten sonra farklı renklerde şerit denemeleri yaptıkları düşünülmektedir. Fakat, kırmızı şerit dışı uygulamalar İncicilerden tepki toplamaları ve tam birer keps olarak kabul edilmemeleri nedeniyle eleştiriye maruz kalmıştır. Kırmızı şeritli keps biçimi İnci Sözlük kullanıcıları tarafından kabul edilince şeritsiz veya farklı renk şeritli kepslerin üretimi giderek azalmıştır.

Görsel 1-30: Farklı Renkte Bir Şerit Örneği (Uludağ Sözlük 5, 2010)

1.5.2. Keps Birleştirme ve Birleşik Kepsler

Zaman içinde, tek resim kullanmak yerine daha çok resmin bir arada kullanıldığı birleşik kepsler ortaya çıkmıştır. Yan yana, alt alta, dörtlü veya daha farklı biçimlerde birleştirilmiş görseller, özellikle kepslerin İnci Sözlük'ten taşmaya başladığı sonraki yıllarda, yaygınlaşmaya başlamıştır. Birleşik kepslerin büyük çoğunluğu, ya çizgi romandaki gibi bir olayın gelişiminin anlatıldığı ya da resimler arasında karşılaştırma yapıldığı görsellerdir.

Görsel 1-31: Birleşik Keps rneği (Facebook 1, 2013)

Görsel 1-32: Birleşik Keps Örneği (En Komik Capss 6, 2015)

Görsel 1-33: Birleşik Keps Örneği (Donanım Haber 5, 2016)

Görsel 1-34: Birleşik Keps Örneği (En Son Haber 1, 2017)

Görsel 1-35: "Önce Güldüm, Sonra Bastım Eksiyi" İlk Birleşik Kepslerdendir (Uludağ Sözlük 6, 2011)

1.5.3. Kepslerin Üretim Süreçleri

Keps üretimine meraklı grubu içerisinde “keps yapmak” denmekteydi. Keps yapmak için beceriye göre Microsoft Paint veya Adobe Photoshop gibi dönemin yaygın kullanılan görsel oluşturma ve düzenleme yazılımları kullanılmaktaydı. 2009-2010 yıllarında bilgisayar kullanıcıları tarafından Türkiye’de en çok kullanılan işletim sistemi Microsoft Windows sürümleriydi. Bir Microsoft ürünü olan Microsoft Paint de tüm Windows işletim sistemlerinde kurulu olarak gelmekte olduğu için üreticilerin bilgisayarlarında zaten bulunmaktaydı.

Seçilen resmin bu yazılımda açılmasıyla üretim süreci başladı. Yazılımda üreticisi tarafından seçilmiş resmin alt kısmına bir şerit çekilirdi. Ardından şerit üzerine yazı yazılarak görsel kaydedilirdi. Söz konusu görselin kaydedilmesi üretim sürecini tamamlanması anlamına gelmektedir.

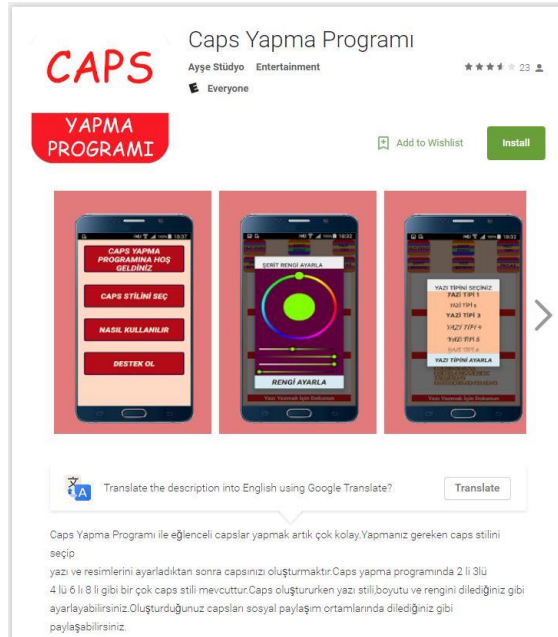
Bazı görseller doğrudan profesyonel görsel oynama programlarıyla üretilerek de yapılmaktaydı (Görsel 1-36). Farklı resimlerden birleştirilen bu görseller tek bir resimde toparlanır ve tamamen yeni bir görsel oluşturulurdu. Photoshop gibi profesyonel yazılımlarla yapılan bu oynamalar genellikle bu konuda deneyimli kişiler tarafından yapılmakta olduğu için daha az sayıdadır. Bu gibi oynamaların yapıldığı resimler keps üreticisi tarafından yapılabileceği gibi; bu üretici tarafından internetten sadece bulunup üzerine şerit çekilerek de üretilmekteydi. Dolayısıyla oynama resimlerin kullanımını engelleyen bir usul bulunmamaktaydı.

Görsel 1-36: Atatürk Konulu Bir Keps (Onedio 3, 2016)

Kepslerin Türkçe internete yayılmasıyla birlikte keps yapmak için internette sayfalar (Caps Yap 1, 2025), yazılımlar (Tamindir 2, 2018) (Tamindir 3, 2016) ve hatta telefonlarda için uygulamalar (Play Google 1, 2016) (Donanım Haber 6, 2016) da yayınlanmaya başladı. Bu caps yapmaya yarayan yazılımların hepsi bilgisayar veya telefonda seçilen resmin altına şeridi hazır çekerek üzerine doğrudan yazı yazılabildiğini sağlamaktaydı. Üretici, yaptığı kepsin şeridiyle,

renk ayarıyla hiç uğraşmadan sadece yazıyı ekleyip ekran görüntüsü alarak veya doğrudan kaydederek görseline son halini verebiliyordu.

Görsel 1-37: Caps Yapmak için Telefon Uygulaması Örneği (Play Google 1)

1.5.4. Kepslerin Paylaşımı

İnci Sözlük'ün ilk günlerinden itibaren yazarlar başlıklarda görsel paylaşmaya devam ediyorlardı. O dönemlerde, görselin bağlantısını paylaşma pek çok forumda ve sözlükte olduğu gibi İnci Sözlük'te de zaten yaygın olarak kullanılmaktaydı. Türk internet kullanıcıları öncesinde, bu metin yapııştırarak bağlantı paylaşmayı "URL vermek" diye kısaltmışlardır (Ekşi Sözlük 3, 2002). URL, bir internet teknolojisi terimi olarak "Tekdüzen Kaynak Konumlayıcı (Uniform Resource Locator, URL)" olarak tanımlanmaktadı (Olsen, 1997). İnternet sitesinin veya bu sitenin belirli bir sayfasının adresini belirtmek için kullanılan metinlerdir. Dolayısıyla tüm internet sayfası bağlantıları birer URL'dir.

Görseller sistemde metinlerden daha fazla hafıza kaplamaktaydı ve görsellerin internette barındırılmasının maliyetleri metin barındırmadan oldukça yüksekti. Bu nedenle forum ve sözlük gibi, kullanıcıların yazılı iletişimi için kurulmuş siteler görselleri barındırmamak suretiyle maliyetlerini düşürmekteydiler. Fakat, görseli

barındırmak yerine sadece görselin URL'sinin paylaşılması sadece bir metin paylaşılmasının anlamına gelmekteydi ve ek maliyeti yoktu. Bu nedenle ilk dönemlerde, sitelerin sahipleri barınma maliyetleri nedeniyle resim barındırmamış; sonradan o sayfalardan aşırı kodlarla kurulan klonlar da uzun bir süre görsel barındıramamıştır.

İnci Sözlük yazarları açtıkları başlıklara “capsli” ibaresini ekleyerek tartışmak amacıyla konuyla ilgili görsellerin bağlantılarını paylaşmaktaydı. Bazen de müstehcen veya rahatsız edici görsellerin bağlantıları bu kepsli başlıklara eklenerek okuyucular ters köşe yapılmaktaydı. Kepsli ibaresiyle açılmış başlıklara eklenen görsellerde herhangi bir yazı bulunmazdı.

Üreticisi artık tamamladığı kepsi internette görsel barındırma hizmeti veren sayfalara yüklerdi. Bu yüklemenin ardından sayfanın ürettiği metin bağlantısı kopyalanarak İnci Sözlük'te istenilen başlığa metin olarak yapıştırılırdı. Okuyucular da bu bağlantıya tıklayarak görsel barındırma hizmeti veren sitenin ilgili sayfasına giderek kepsi görüntülerdi.

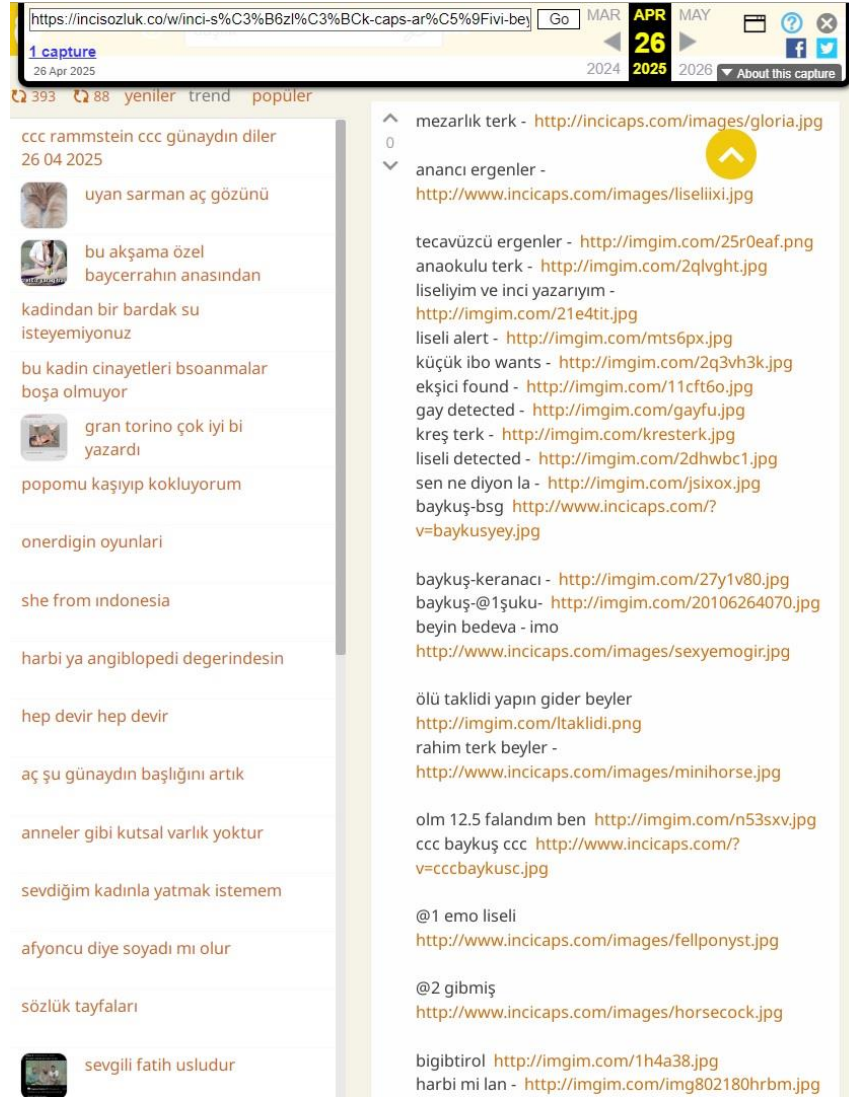
Üreticisi seçtiği resmin üzerine kendi mesajını yazar ve İnci Sözlük'te uygun gördüğü başlıkta kepsini paylaşarak diğer kullanıcıların görmesini sağlardı. İlgili başlığın okuyucuları kepsi beğenirse -genellikle sadece metin bağlantısını kopyalayarak- İnci Sözlük'ün başka başlıklarında veya doğrudan internetteki başka sitelerde paylaşabilirdi.

İlk kepsler sadece URL vererek, metin girdisi olarak paylaşılabilmiştir. Beğenilen kepslerin bağlantısı diğer kullanıcılar tarafından kendi bilgisayarlarındaki bir metin dosyasında saklanır, arşivlenirdi (Gümüüşsu, D. Karataş ve naberlankeranaci, 2025). İnci üyeleri bir başlıkta anlatılana, kepsle yanıt vermek istediğinde kendi hazırladığı bu bağlantı arşivinden ilgili kepsin bağlantısını kopyalayarak başlığa yanıt olarak yapıştırırdı. Bu sayede her yazar sayfada sürekli bir şekilde paylaşılmakta olan kepslerden en beğendiklerini biriktirerek kendine has keps arşivini oluşturabilmekteydi. İnci'de paylaşmak istediği veya sayfa dışından birisine göndermek istediği hatırladığı; fakat bulamadığı kepsin adıyla İnci'de başlık açarak diğer kullanıcıların paylaştıkları bağlantılardan

aranan keps e ulaşmak mümkün olmaktadır. Ayrıca keps arşivi tutanlar, kendi açtıkları veya başkalarının açtığı başlıklarda arşivlerinin tamamını metinsel girdiler olarak paylaşıyor ve kepslerin toplu bir şekilde dağılmasını sağlıyordu (D. Karataş ve naberlankeranaci, 2025).

Kırmızı şerit ve beyaz harflerin kullanılmaya başlamasının ardından ancak 2010 yılı sonlarında keps üretimi artık hızlanmıştı. Keps üretiminde bulunanlar artık “caps yaptım nasıl olmuş” başlıkları açarak kendi ürettikleri kepsleri doğrudan diğer üyelerin beğenisine sunmaya başlamışlardır (naberlankeranaci, 2025).

Kullanıcılar, sahip oldukları bu bağlantıları toplu şekilde bazı başlıklarda paylaşarak diğer kullanıcılara kolaylık yaratırken beğenilen kepslerin daha fazla kişi tarafından bilinmesini de sağlamışlardır. Bu arşiv listelerine bakanlar daha önceden görmedikleri kepsleri de görerek bunları daha sonrasında paylaşma şansı bulmaktaydılar (Gümüşsu, 2025). Görsel 1-38 de böyle bir keps arşivi girdisi görülmektedir; ilgili kullanıcı pek çok görselin “URL’sini vermiştir”.

Görsel 1-38: Keps Arşivi Başlığı Örneği (İnci Sözlük 3, 2011)

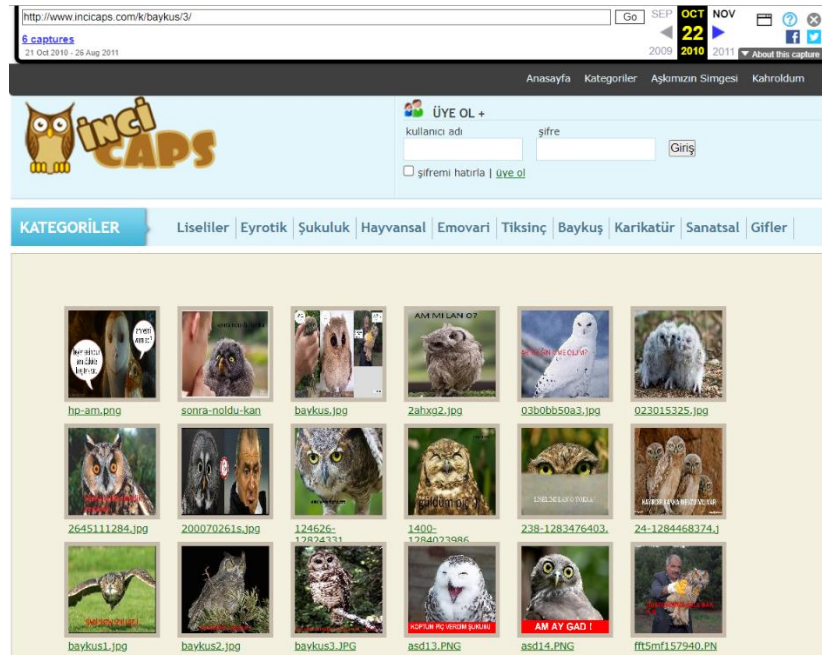
Görsel barındırma hizmeti için kullanılan dış siteler belirli bir süre sonrasında barındırdıkları görselleri silmekteydiler. Bu durumda sevilen kepsler de silinmekte, İnci Sözlük'e yapıştırılmış bağlantıları artık açılmaz hale gelmekteydi. Bu gibi durumları önlemek için beğenilen kepsler farklı kullanıcılar tarafından tekrar tekrar görsel barındırma sitelerine yüklenmekte ve yeni bağlantıları paylaşmaktaydı. Bu kepsler ya doğrudan üreticileri tarafından ya da onları beğenmiş ve kaydetmiş bazı kullanıcılar tarafından tekrar paylaşmakta, kendilerine özel başlıklarla duyurulmaktaydı. Ekşi Sözlük'ten İnci'ye de geçmiş olan "Capsler kurbağa olmuş" deyimini de barındırma sayfası tarafından, bağlantısı paylaşılan görselin silindiğini belirtmek için kullanılmıştır. Söz konusu barındırma

sayfalarından Imageshack ilgili görselin silindiği mesajını kurbağalı bir görselle vermekteydi (Ekşi Sözlük 4, 2006).

Görsel silinmesi sorunları arttıkça ve topluluk büyüdükçe, kullanıcılar tarafından doğrudan kepslere yönelik sayfalar açılmaya başlandı. İncicaps de bu sayfalardan birisidir. Artık bağlantılar İncicaps veya diğer sayfalardan paylaşılırken yeni üretilen kepsler doğrudan o sayfalara yüklenmekteydi. Kepsleri bağlantılara teker teker tıklayarak değil de doğrudan, albüm benzeri bir arayüzle, sayfa üzerinde görmek kepslerin tüketilebilirliğini arttırırken giderek daha hızlı yaygınlaşmasını sağladı.

Görsel 1-39: İncicaps Anasayfası (İncicaps 1, 2010)

Görsel 1-40: İncicaps Görsel Görüntüleme (İncicaps 2, 2010)

Yazarın da aralarında olduğu, İnci Sözlük başlıklarındaki tartışmalara katılmayan, derdi sadece kepsleri takip etmek olan kişiler başlarda toplu keps bağlantılarının paylaşıldığı arşiv başlıklarını gezerken, görsellere uygun arayüzlerin gelmesiyle artık kepsleri İncicaps üzerinden görüntülemeye, oralardan seçerek kaydetmeye başladı.

Kepslerin görsel biçimi artık oturduğundaysa, uygun şerit ve yazı içermeyen kepsler İnci Sözlük'te paylaşılmaya devam etti. Görsel 1-40'ta hem konuşma balonlu hem renkli yazılı hem de kırmızı şeritli kepslerin bir arada paylaşıldığı görülmektedir. Beğenilen eski görsellerin tekrar paylaşılması bir yana bırakılırsa yeni üretilen şeritsiz görseller keps üretimine yeni başlamış kişilerden gelmekteydi. Henüz meraklı grubunun kabul ettiği keps standardının oluşmakta olduğu bu dönemde uygunsuz görülen kepsler bazı kullanıcılar tarafından eleştirilmeye başlanmıştı. Bu eleştiri dalgası hızlı bir biçimde genişlemiş ve kırmızı şeritsiz kepslerin paylaşılması sert biçimde eleştirilir hale gelmiştir. Eleştirilen bu görseller genellikle üreticisi dışında başkaları tarafından paylaşılmaz, az sayıdaki paylaşım nedeniyle de ancak küçük bir kitleye ulaşabilirlerdi.

Çoğunlukla üreticiyle dalga geçerek, küfürlü ve mizahi olan eleştiriler meraklı grubunun birbirlerini eğitebilmesi ve gelenek kabullerini aktarabilmesi için bir ortam oluşturmuştur. Mizahın sınırlarında olan bu acımasız yorumlar üreticileri uygun formu öğrenmeye teşvik ederken diğer yazarları da zaten kabul edilmiş kepsleri paylaşmaya teşvik ediyordu. Bu nedenle, kabul edilen keps formuna uymamasına rağmen paylaşılmakta olan kepsler zaten beğenilen eski görseller olabilmektedir.

“Paint terk” söz grubu liseli olmaktan bile daha kötü olduğu kabul edilen ve gülünç bulunmayan gönderilere verilen “lise terk” tepkisinden türetilmiş olan “kız isteme terk”, “kına tepsisi terk” akımının bir devamı niteliğindedir (naberlankeranaci, 2025). Görsel hazırlamada hiç yeteneğiniz olmasa bile kendi ürettiğiniz mizahı paylaşarak yine de insanları güldürebilirdiniz.

Görsel 1-41: Tanımlayıcı Keps Olarak Hazırlanmış Bir Paint Terk Keps (Güldüm.net 1, 2025)

Beğenilen kepslere ve yorumlarsa “şuku” verilmekteydi. Ekşi Sözlük’te gönderilerin beğenildiği anlamına gelen “şükela” düğmesi daha sonraları “şuku” olarak kısaltılmıştır (Ekşi Sözlük 8, 2007). İnci Sözlük’te de bu kelimeyi genellikle başlık sahibini övmek için “verdim şukunu piç” ve benzeri biçimlere (bkz. Görsel 0-2) sokulmuş; kullanıcıların beğenilerini belirtmek üzere kullandığı bir kelimedir.

İnci Sözlük'te de diğer katılımcı sözlüklerde ve forum sitelerinde olduğu gibi beğenilme durumu kişiden kişiye aktarım ve tepkilerin güzel söz, alkış, tezahürat biçimlerinde gibi organik yöntemlerle değil edilgen yöntemlerle olmuştur. Bir başlığa eklenmiş yorum veya keps başka kullanıcılar tarafından görülüp ekrandaki şükela, şuku veya beğeni gibi düğmelere tıklanarak beğenilmekteydi. Her gönderiye ait bir sayaç o gönderinin kaç kullanıcı tarafından beğenildiğini sayarak görüntülemekteydi. Kullanıcının eforundan bağımsız olan bu edilgen beğeni miktarı sayma mekaniği tüm kullanıcılar tarafından görülmekte; güzel yorumlar ve kepsler için bir referans oluşturmaktaydı. “Şuku almış” kepslerin özellikleri benimsenirken beğenilmeyerek “eksilenmiş” kepsler tekrar paylaşılmazdı.

1.6. KULLANICI ETKİNLİKLERİNİN KAYDEDİLMESİ

İnternet, dünya üzerindeki pek çok sunucunun bakır veya fiberoptik kablolarla, uydularla, deniz aşırı sistemlerle birbirine bağlanmasıyla oluşturulmuş bir bilgi ve iletişim ağıdır. Kullanıcılar bu ağa kendi kişisel bilgisayarlarıyla, telefon vb. taşınabilir cihazlarıyla bağlanarak hem bilgi yükleyebilir hem de ağdan alabilir. Sistemin tutarlı çalışması gibi teknik ihtiyaçlar nedeniyle hangi cihazdan nerelere erişim sağlandığı, hangi sayfalara neler yüklendiği gibi durumlar genel teknik kurallar çerçevesinde zaten kayıt altına alınmaktadır. Çoğunlukla tüm internet sunucularının tutarlı çalışması için kurulmuş bu kayıt düzeni geçmişte meydana gelmiş sanal saldırılar, yetki ihlalleri gibi sorunlara bir savunma mekanizması olarak geliştirilmiştir.

Kişilerin hangi cihazdan sayfalara neler yüklediği sadece iletişimi gerçekleştiren cihazlar değil sayfanın kendisi tarafından da tutulmaktadır. Örnek olarak, bahsi geçen forumlarda ve sözlüklerde yazarların hangi başlığa ne yazdıkları zaman damgalarıyla tutulmuştur. Bu durum tüm kullanıcılar tarafından zaten bilinen ve kanıksanmış bir durumdur. Bugün bile Ekşi Sözlük'e sadece görüntülemek amacıyla girildiğinde yıllar önceki yazar etkinliklerini görme şansı bulunmaktadır (Ekşi Sözlük 3, 2002). Kullanıcıların sadece ziyaret ederek rahatça görebileceği bu başlıklar ve girdiler yıllar boyunca internette yayında olabilmektedir.

Çoğunlukla sayfanın yayın hayatına son vermesiyle erişilemeyecek biçime gelmekte, yani silinmektedir.

Yayın hayatına son verilmiş, artık etkin olmayan sayfaların bir zamanlar üzerlerinde tuttıkları bilgiler internetteki başka sunucularda ve hizmet sağlayıcılarda da tutulmaktadır. Fakat, bu bilgilere erişmek hem teknik uzmanlık gerektirmekte hem de çoğu zaman resmi yetkilendirme süreçlerine ihtiyaç duymaktadır. Hem bu teknik uzmanlık hem de gerekli yetkiler bulunsa bile ilgili bilgiler yaşlandıkça onlara erişim zorlaşmakta, çoğu zaman da depolanan verilerin zaman içinde bilinçli olarak silinmesi nedeniyle imkansıza yakın olmaktadır.

Bu durumu Ekşi Sözlük örneğiyle pekiştirebiliriz. Ekşi, yayın hayatına başlamasından bu yana pek çok kişinin katkı verdiği başlıkları barındırmaktadır. Sayfada 15-20 yıllık başlıklar ve girdiler bulmak kolaydır. Bunun nedeni, Ekşi Sözlük'ün kurulduğu tarihten itibaren yayın hayatının sekteye uğramamış, aralıksız yayında kalmış olmasıdır. Ekşi sayfalarında gezinmeyi bilen herhangi bir kullanıcı Türkiye'nin çeyrek asırlık yakın tarihine bakış atabilir. Bu sayfaların halkbilimi açısından daha da önemli olmasının nedeni, doğrudan halktan kişilerin bu başlıkları oluşturmuş olmasıdır. Türkiye'de internetin yeni yeni yaygınlaşmaya başladığı yıllarda kurulmuş Ekşi Sözlük bu nedenle halk arşivi özelliğindedir.

Aynı şekilde İnci Sözlük de yayın hayatına başladığı 2009'dan bu yana üzerinde oluşturulan başlıkları barındırmasıyla halk arşivi özelliği göstermektedir. Ekşi gibi doğrudan bir sözlük olmak amacı bulunmayan İnci Sözlük daha çok kullanıcılarının genel konularla ilgili konuşmalarını içermektedir. Futboldan mizaha, gündemden ilişkilere her konunun konuşulduğu başlıklara erişim hala bulunmaktadır. Dileyen bu sayfalarda dolaşarak 15-16 yıl önceki tartışmaları görüntüleyebilir ve hatta üye olarak aynı konulara girdi yapabilir.

Ekşi ve İnci yayında kalmaya devam ettikleri sürece bizzat halkın açtığı tüm başlıklara ve girdilere erişim mümkün olacaktır. Fakat, ticari, siyasi, mali veya herhangi başka bir nedenle bu sayfalar yayın hayatlarına son verilerse erişim imkanı ortadan kalkacaktır. Böyle bir durumda halk ve olası araştırmacılar

internet sayfalarının içeriğine doğrudan erişemeyecek dolaylı yöntemler kullanmak zorunda kalacaklardır.

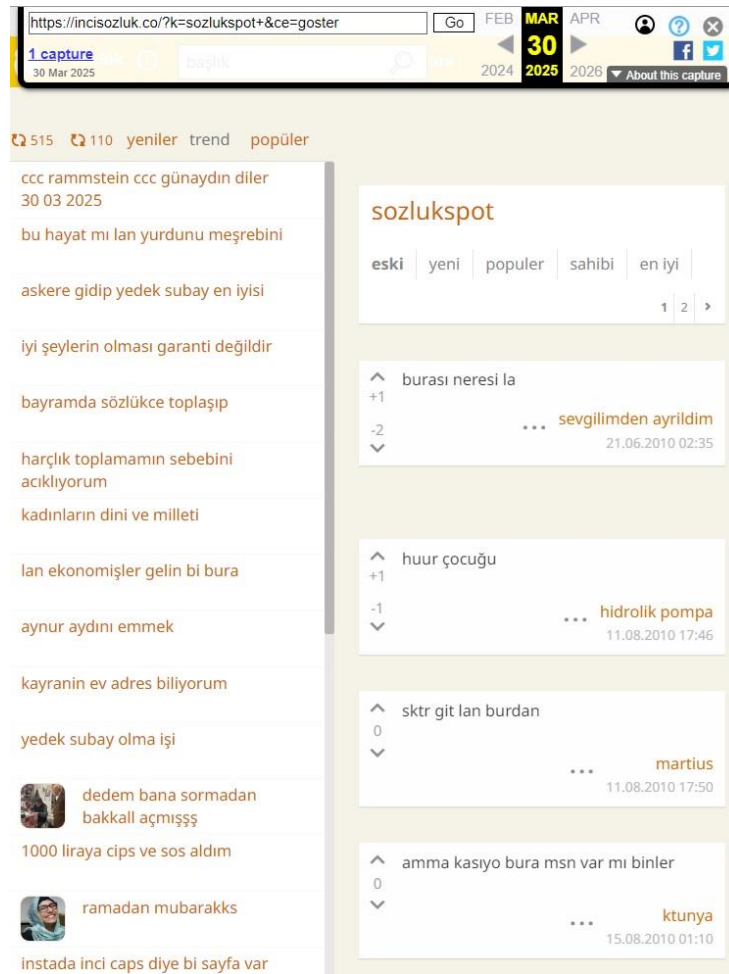

Görsel 1-42: 2009 Yılı Sozlukspot Başlığı (İnci Sözlük 4,2009)

Bahsi geçen sıkıntı internetin ilk yıllarında daha sert hissedilmekteydi. Hem sunucu hizmetleri hem de depolama maliyetleri daha yüksekti. Kurulan sayfalar ardı ardına kapanmakta; insanlar haber sayfalarına bile erişememekteydi. Böyle bir ortamda internet sayfalarına ulaşabilmek ihtiyacını karşılamak adına onları arşivlemek çözümü ortaya çıkmış ve İnternet Arşivi (Internet Archive) kurulmuştur. İnternet Arşivi araştırmacılar, tarihçiler ve akademisyenler için dijital formatta var olan tarihî koleksiyonlara kalıcı erişim sunma amacıyla kurulmuş kar amacı gütmeyen bir kuruluştur (Internet Archive 1, 2025). İnternet Arşivi ilk kurulduğu günden bugüne kamuya açık internette sayfalarını otomatik tarayarak, kaydetmekte ve arşivlemektedir. Kullanıcılar diledikleri sayfanın URL'sini girerek, sayfanın eski hallerine erişebilmektedir. Yayından kalkmış internet sayfalarının içeriklerine erişmenin belki de tek yolu bu sistemin kullanılmasıdır. İnternet Arşivi sistemi, sayfaların aldığı internet trafiğine göre belirli zaman aralıklarıyla sayfaları

dolaşarak kayıt altına almaktadır. Fakat, katılımcı sözlük olmanın gereği olan çok sayıda başlığın sürekli açılıyor ve güncelleniyor olması İnternet Arşivi'nin tüm sözlük sayfalarını eksiksiz arşivlemesinin önüne geçmektedir.

Ayrıca iki örnekten de anlaşılacağı üzere yayında olan sayfanın zaman içindeki gelişmelerden etkilenmesi; yazarların ayrılması, girdilerin silinmesi gibi nedenlerden dolayı geçmiş tarihli arşiv kayıtları ve sayfanın an itibariyle yayında bulunan hali arasında içerik farklılıkları olabilmektedir. İnci Sözlük'ün 2009 yılında arşivlenmiş "sozlukspot" başlığında 2010 yılının ilk 6 ayına kadar girilmiş onlarca girdinin hiçbirisi 2025 yılında yayındaki başlıkta artık bulunmamaktadır (Görsel 1-42, Görsel 1-43, Görsel 1-44).

Görsel 1-43: 2025 Yılı Sozlukspot Başlığı (İnci Sözlük 5, 2010)

Katılımcı sözlüklerde yazılı olarak gerçekleştirilen eski konuşma ve tartışmalara erişmek arşiv kaydı varsa mümkündür; fakat ilgili başlıklarda kullanılmış görsellere erişmek çoğu zaman mümkün değildir. Bunun nedeni görsellerin bu sözlüklerin arayüzünde değil görsel barındırma sayfalarında bulunmasıdır. İnternet Arşivi görsel barındırma sayfasını farklı bir site olarak algılayarak otomatik kayıt zincirini devam ettirmemektedir. Görsel paylaşım sayfalarına yüklenmiş her bir görsel için farklı bir bağlantı oluşmakta ve bu bağlantılar sadece üreticisine verilmektedir. Üreticisi URL vererek paylaşmadığı veya çok rağbet görmediği sürece de bu tekil resim sayfasının internet trafiği arşivlenme potansiyeline ulaşamamaktadır. Bu nedenle de görseller otomatik arşivlenmemekte ve elle arşivlenmemiş büyük çoğunluğu internette erişiminden silinmektedir. Örneğin Görsel 1-38’de görülen Ocak 2011’de “ayberk1” kullanıcısı tarafından paylaşılmış 59 görsel URL’sinden sadece “baykus-bsg” açıklamalı olan İnternet Arşivi tarafından arşivlenmiş, kalan 58 tanesi artık kaybolmuştur.

İnternet Arşivi tarafından arşivlenmemiş olmaları nedeniyle kepslere doğrudan erişilemese de kullanıcılar tarafından beğenilen kepsler internette paylaşılmaya devam etmekteydi. Bu nedenle kepsler, İncicaps, Facebook, Onedio veya internet gazeteleri gibi çok farklı sitelerde veya arama motorlarında da kopyalanmaktaydı. Bir keps ne kadar beğenildiyse o kadar çok paylaşılmış, izini de internete o kadar bırakmış demektir.

Yukarıda bahsi geçen arşivlenmemiş 58 görselden bazıları kullanıcılar arasında beğenilerek farklı sitelerde de paylaşılmaları nedeniyle arama motorlarında, farklı sitelerle ilgili İnternet Arşivi aralamaları veya odaklı internet araştırması yaparken bulunabilme olasılığı vardır. Örneğin, “ayberk1”in listesinde bulunan Görsel 1-44’teki “Naber la keranacı?” video keps örneği araştırılırken bulunmuştur.

Görsel 1-44: İnternette Silinmemiş "Naber Lan Keranacı?" Görseli (Dailymotion 1, 2010)

İnternette rahatlıkla ulaşılabilen, herkese açık kaynaklar dışında kullanıcıların kendi cihazlarına kaydederek oluşturdukları kişisel arşivleri de bulunmaktadır. İnternette karşılarına çıkan ve hoşlarına giden görseller ve videolarla birlikte kepsleri de kendi arşivlerine kaydetmiş kişilerin oluşturdukları bu kişisel keps arşivlerine ancak bu kişilerle iletişime geçerek ve kendilerinin rızasını alarak erişilebilir.

2. BÖLÜM

İNTERNET KÜLTÜR ORTAMINDA TARİHİ-COĞRAFI FİN OKULU

Tarihi-Coğrafi Fin Yöntemi (TCFY), halkbilimi araştırmalarında özellikle masalların yayılımını, değişim süreçlerini ve kökenlerini incelemek için geliştirilmiş bir yöntemdir. 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında Finli halkbilimciler tarafından geliştirilmiştir. TCFY, halkbiliminde sözlü anlatıların varyantlarını inceleyen akademik bir yaklaşımdır. Başta Antti Aarne ve Kaarle Krohn olmak üzere, Finli bilim insanları, bu yöntemi geliştirerek sözlü geleneklerin karmaşık ve doğrusal olmayan evrimini anlamaya yönelik sistematik bir model oluşturmuşlardır. Yönteme "Fin Yöntemi" olarak da hitap edilmektedir (Dégh, 1986). Bu yöntem, halk anlatılarının zamana ve mekâna göre değişimlerini izleyerek, bunların tarihsel ve kültürel gelişimlerini anlamaya çalışmaktadır.

Finlandiya'da halkbilimi çalışmalarıyla başlamış olan bu yöntem, bilinçli yaratım ilkesini benimseyerek (Çobanoğlu, 2024) sözlü halk edebiyatı ürünlerinin yaratıldıkları andaki özgün biçimlerinin bulunabileceğini öne sürer. Bu kapsamda, anlatıların ortaya çıktığı coğrafi alan belirlenerek farklı bölgelerdeki varyantları incelenir ve zaman içinde geçirdiği değişimler değerlendirilir. Bu yöntem, halk edebiyatı eserlerinin sözlü gelenekler çerçevesinde nasıl evrildiğini anlamak için de kullanılır.

Fin kültürü çalışmalarının 19.YY'da başlamasıyla birlikte, Fin Edebiyatı Derneği öncülüğünde, Fin kültürüne ait sözlü kültür öğelerinin derlenmesine yönelik çalışmalar da hız kazanmıştır (Honko, 1979). Fin Edebiyatı Derneği, derleme çalışmalarını başlangıçta kendi uzmanları aracılığıyla yürütmüştür. Ancak zamanla, gönüllülerden oluşan bir toplama sistemine geçilmiş ve yıllar içinde binlerce masal derlenmiştir (Çobanoğlu, 2024). Bu derlemeler, yöntemin temel verisini oluşturmuş ve halk anlatılarının yayılım haritalarını çıkarma fırsatı sunmuştur.

Bu yöntem, halk anlatılarının toplumsal değişimlere ve kültürel etkileşimlere nasıl tepki verdiğini göstererek, halkbilimi araştırmalarında önemli bir yer edinmiştir. Yöntemin merkezinde, çeşitli kaynaklardan toplanmış halk anlatılarının zamana ve coğrafi dağılıma göre değerlendirilerek; motif ve içeriğinin incelenmesi gibi çok aşamalı süreçler yer alır. Bu sayede, halk anlatılarının zaman içinde nasıl değiştiğini anlamak mümkün olmaktadır; o anlatının ilk üretilmiş haline ulaşabilmektedir.

TCFY nitel, nicel ve tarihsel araştırma metodlarını bir araya getirerek, seçilen halk anlatılarının belirli coğrafi çerçevelerdeki değişimlerini anlamaya çalışır. İncelemelerini yapabilmek için de yazılı halkbilimi malzemesine ihtiyaç duyar. Malzeme ihtiyacını karşılamak için de tarihi kayıtlar; yazıya geçirilmiş görüşmeler, etnografik araştırmalar ve gözlemsel çalışmalar gibi çeşitli kaynaklardan araştırmalar yapar. Özellikle, anlatıların toplumsal ve tarihsel olaylarla nasıl ilişkileri olduğu, hangi unsurların zamanla değiştirildiği ve farklı coğrafi bölgelerde nasıl farklılaştığı gibi konular derinlemesine incelenir.

Görsel 2-1: Finlandiya Konulu Bir Keps (GZT 1, 2015)

U. Wolf-Knuts'un çalışması TCFY'nin günümüze kadar gelen çerçevesinin anlaşılması açısından değerlidir. Masal ve efsaneler üzerine çalışmış

halkbilimcilerin ellerindeki malzemeyi nasıl çalıştıklarından bahsederek günümüze kadar özetlemektedir. Bahsi geçen bilim insanlarının bu yöntemi kullanılma biçimi ve amacı, ne nitelikte malzemeye uyguladıkları gibi ayrıntılar da verilen çalışmada metin merkezli çalışmaların çerçevesi aktarılmıştır (Wolf-Knuts, 2000). Frog da benzer bir çalışma yaparak daha yakın bir tarihe kadar ki TCFY çalışmalarını değerlendirmektedir (Frog, 2013). Tahmin edilebileceği üzere bu çalışmalar arasında görsellerle ve internetten edinilmiş malzemeyle yapılmış çalışmalar henüz yer almamıştır. Yakın tarihte yapılan internet kültürü konulu çalışmalarda TCFY'nin kullanıldığına rastlanmamaktadır.

Linda Dégh, TCFY'nin yöntemin günümüzde doğrudan geçerliliğinin azalmasına rağmen, halkbilimi disiplinine kazandırdığı temel ilkelerin hâlâ önemli olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre bu yöntem, folklor ürünlerinin sistematik biçimde toplanması, sınıflandırılması ve karşılaştırılması gibi bilimsel araştırmanın omurgasını oluşturan yaklaşımları geliştirmiştir. Bu nedenle tamamen terk edilmek yerine, çağdaş araştırma yöntemleriyle birlikte kullanılabilir bir temel olarak görülmelidir. L. Dégh, özellikle yapısalcı, bağlamsal veya sembolik okumalarla birlikte kullanıldığında TCFY'nin sınıflandırıcı gücünün korunduğu ifade etmektedir. Söylentiler, kent efsaneleri veya medyada dolaşan anlatılar gibi modern halkbilimi türleri, geleneksel varyant sistematığına sahip olmasalar da, bu tür anlatıların içerik ve yapı düzeyinde karşılaştırmalı analizine uygun zemin bulunmaktadır (Dégh, 1986).

Yine de TCFY için en net değerlendirmeyi Leea. Virtanen yapmıştır. Ona göre TCFY'nin değeri, sadece elde ettiği sonuçlardan değil, araştırma sürecine kazandırdığı yöntemsel disiplin ve bilimsel şeffaflıktan kaynaklanmaktadır. Yani bu yöntem, folklor ürünlerinin nasıl toplanacağı, nasıl karşılaştırılacağı, hangi ölçütlerle değerlendirileceği ve nasıl yorumlanacağı konusunda çok net ve sistemli kurallar geliştirmiştir. Bu da onu, folklor araştırmaları tarihinde ilk "bilimsel yöntem" hâline getirmiştir (Virtanen, 1986).

2.1. İNTERNET ORTAMINA TARİHİ COĞRAFİ FİN OKULU AÇISINDAN BAKIŞ VE DEĞERLENDİRMELER

Literatürde TCFY'nin günümüzde yeniden kullanılmasına yönelik incelemeler bulunmaktadır (Frog, 2013); fakat bu yeni öneriler de TCFY'nin yine sözlü kültür ürünleri için kullanımına yöneliktir. Sözlü kültür ürünlerinin bağlam ve gelenek çevresi gibi niteliklerinin de TCFY incelemelerine dahil edilmesi gibi farklı yaklaşımlara sahip bu çalışmalar, TCFY'yi çağdaşlaştırarak günümüz halkbilimi yaklaşımına uyarlamaktadır. Fakat, sözlü kültür değil de internet gibi farklı bir kültür ortamında doğmuş halkbilimi ürünleri için TCFY'nin nasıl kullanılabileceğini değerlendiren bir araştırma literatürde bulunmamaktadır.

TCFY'nin sözlü kültür ortamı dışında gelişmiş halkbilimi ürünlerine uygulanabilmesi, literatürde kabul görmüş bir yöntemin etkisinin genişletilmesi anlamına gelecektir. Bu farklı kültür ortamı uygulamalarının en önemli adayı, halkbilimi çalışmalarında yakın geçmişte kendine yer bulabilmiş olan internet kültür ortamıdır. Sözlü kültür ürünleri üzerinde geliştirilmiş TCFY'nin internet ürünleri için kullanılabilmesi için yöntemde bazı düzenlemeler yapmak da gerekecektir. Bu değişikliklerin sistematik olması ve internet ortamının gereklerine göre gerçekleştirilmesi zorunludur.

Yukarıda da bahsedildiği üzere TCFY sözlü kültür ürünlerinin yazıya geçirilmiş hallerinin incelenmesini içermektedir. Bu durum, literatürde görsel halkbilimi malzemesinin TCFY ile incelenmiş bir örneğine rastlanmamasıyla da tutarlıdır. Görsel malzemenin metin merkezli yöntemlerle incelenebilmesi halkbilimcilere yeni araştırma araçları verirken metin merkezli yöntemleri de daha önce hiç kullanılmadıkları bir alana girme şansı verecektir. Bu anlamda TCFY ile görsel halkbilimi malzemesinin de incelenebilmesi yöntemin geleceği açısından da önemli bir gelişme olacaktır.

Hem internet kültür ortamı hem de görsellerin de incelenebilmesi birleştirildiğinde kepslerin sistematik biçimde incelenebilmesi için Kaarle Krohn'un önerdiği TCFY'nin 19 basamağı (Krohn, 1971) internet ortamına ve bu çalışmanın konusu olan kepslere uyarlanmaya çalışılmıştır. Hem Kaarle Krohn'un tarif ettiği hem de

bu yöntemin bu çalışma çerçevesinde uyarlanmış biçimi aşağıda aktarılmıştır. Başlıkların Türkçe tercümeleri Özkul Çobanoğlu'nun kitabından (Çobanoğlu, 2024) aynen aktarılmıştır. Kaarle Krohn'un İngilizce tercümesi "Halk Bilimi Yöntemi" (Krohn, 2004) adıyla Türkçeye tercüme edilmiş olup bu çalışma kapsamında 1971 yılı İngilizce tercümesi (Krohn, 1971) esas alınmıştır.

2.1.1. TCFY'e Göre Çalışma Alanının Sınırlanması

(Demarcation of the Field of Work)

K. Krohn ilk basamak olarak, halkbilimi çalışmalarının ayrı bir bilim dalı olduğunu belirterek bu bilimsel alanın nasıl geliştiğini ve özelliklerini tanımlamıştır. "Bilimsel bir alan, içinde herhangi bir özel bölümün tek bir araştırmacı tarafından tutarlı bilimsel kapsamla çalışılabileceği homojen bir bölgeyi kapsamalıdır." demektedir (Krohn, 1971). Halkbiliminin kapsamı konusunda kendi görüşünü belirten yazar; Ö. Çobanoğlu'nun da aktardığı biçimde "dönemin Fin Okulu'nun halkbilimi anlayışını" ortaya koyarken halkın ve halkbiliminin tanımı üzerinde durmaktadır (Çobanoğlu 2024). Halkbilimi'nin disiplin olarak Baltık Denizi etrafında nasıl şekillendiğini aktarmaktadır. Ayrıca, yazıda Finlandiya Edebiyat Topluluğu Arşivlerinde masallar ve efsaneler (a), tüm şarkılar, büyü sözleri ve batıl inançlara dair gelenekler(b), atasözleri (c) ve bilmeceler (d) kategorileri oluşturulduğunu bildirerek TCFY'nin üzerinde kullanıldığı sözlü kültür ürünlerinin genel başlıklarını da bize vermektedir (Krohn, 1971).

Folklorun temel alanları arasında halk edebiyatı, halk inançları ve büyü pratikleri yer alır; bu unsurlar genellikle iç içe geçmiş halde bulunur. Örneğin, batıl inançlara dair geleneksel uygulamalarda büyü sözleri halk edebiyatının bir parçası olarak değerlendirilir. Bu nedenle arşivleme ya da sınıflandırmada bu tür içerikleri birbirinden ayırmak pratik değildir. Halk edebiyatı aynı zamanda dilbilimsel ve edebi araştırmalara katkı sağlar; ancak halkbilimci, dilin biçimsel yapısından çok, metinlerdeki düşünsel içeriğe ve halkın hayal gücünün etkilerine odaklanır (Krohn, 1971).

Halkbilimi, zamanla dil ve edebiyat disiplinlerinden ayrılarak bağımsız bir bilim dalı haline gelmiştir. Bu süreç, İskandinav ülkelerinde üniversite kürsülerinin adlandırılmasıyla izlenebilir. "Halk hafızası" ve "halk şiiri" gibi terimler folklorun hem manevi hem estetik boyutlarını kapsar. Ancak folklor, tüm gelenekleri değil, hayal gücüyle biçimlendirilmiş, anonim ve halk arasında yaşatılan içerikleri inceler. Halkbilimi ürünler genellikle bireyler tarafından yaratılır, ancak kolektif bellekte anonimleşerek halk edebiyatının parçası olur (Krohn, 1971).

Folklorun konusu, yalnızca geçmişten gelen bilgi değil, bu bilginin halk hayal gücüyle yeniden kurgulanmış halidir. Halk edebiyatı, gerçek olaylara neden-sonuç ilişkileri, estetik yapı ve şiirsel biçimler kazandırarak onları dönüştürür. Bu yaratım süreci, deyimlerden atasözlerine, bilmecelerden destanlara kadar tüm geleneksel ürünlerde görülür. Folklorun ayırt edici özelliği; yaratıcı, geleneksel ve halk kaynaklı olmasıdır. Modern yaklaşımlardaysa, ilkel kabilelerde görülen canlı gelenekler mitolojinin alanına girerken, folklor daha çok medeni toplumların alt tabakalarında yaşayan kalıntı inanç ve anlatılarla ilgilenir (Krohn, 1971).

K. Krohn kitabının bu kısmını halkbiliminin çerçevesinin çizilmesine ayırmış olduğu anlaşılmaktadır. 19. yüzyılın sonlarında oluşmaya başlamış Fin Okulu bakış açısını anlatan ve 1926'da yayınlanmış bir kitabın halkbilimi disiplininin sonraki yıllarda rafine edilen paradigmadan bahsetmemesi beklenen bir durumdur. Halkbilimi disiplinin temellerine ait bu tartışmaların keps araştırmasıyla doğrudan bir ilgisinin olmadığını düşünülmektedir. Bu nedenle TCFY'nin bu kısımda tarif edilen ilk basamağının kepslere doğrudan uygulanabilir olması beklenmemektedir. Fakat, K. Krohn'un halkbilimine dahil ettiği ve dönemin halk yaşamı için önemli olduğu anlaşılan halk inançları ve büyü pratikleri gibi; internet üzerinde bizzat halkın üyeleri tarafından önemsenerek üretilen ve paylaşılan ürünlerin de halkbiliminin çalışma konusu ve hatta bir parçası olabileceği düşünülmektedir. Bu çalışma dahilinde de buna uygun bir sınırlandırma yapılmıştır.

İnternet kültür ortamında doğmuş ve insanlar tarafından etkileşimli olarak paylaşılmakta olan kepsler bu çalışmanın en genel sınırlarını teşkil etmektedir. Çalışmanın temel sınırlandırması için "Tezin Sınırlamaları" başlığı incelenebilir.

2.1.2. TCFY'e Göre Konunun Seçimi ve Etkinlik Alanı

(Choice and Scope of the Problem)

K. Krohn ikinci kısımda halkbilimcinin araştırma konusunu nasıl seçmesi gerektiğine değinmektedir. Dar veya geniş seçilen araştırma alanının yaratacağı zorlukları örneklerle aktaran yazar; halkbilimi araştırmalarının, belirli bir coğrafi veya etnografik bölgeyle sınırlandırılarak yapılması gerektiğini, ancak veri eksikliğinden dolayı araştırmanın tekrar edilmesini önlemek için yeterince geniş bir çerçevede ele alınmasının faydasından bahsetmektedir (Krohn, 1971).

K. Krohn ayrıca, batıl inançlar ve halk hikâyeleri gibi konuların araştırılmasında, belirli bir bölgeye odaklanarak detaylı karşılaştırmalar yapmanın, anlamlı sonuçlar elde etmeyi sağlayacağını paylaşarak; çalışmalarda fazla dar sınırlamalar koymak yerine, yeterli veri toplanmasını garanti altına almanın gerekliliğine değinmektedir. K. Krohn, belirli bölgelerde yaygın olan geleneksel metinlerin, komşu halkların edebiyatlarıyla karşılaştırılarak incelenmesinin önemli olduğunu aktarmaktadır. Bu tür metinlerin, belirli bir bölgeye özgü olsalar da geniş bir perspektiften ele alındığında daha anlamlı sonuçlar ortaya çıkabileceğinden bahsetmektedir (Krohn, 1971).

Bu bölümde son olarak K. Krohn, bilmeceler ve atasözleri gibi halkbilimi türlerinin araştırılmasında, ortak çözümler (motif vb.) yerine biçimsel yapıya odaklanmanın daha sağlıklı sonuçlar vereceğinden bahsetmiştir. Bunu aynı yanıtı sahip bilmeceler veya atasözlerinin, farklı kültürel ve anlatı unsurlarından türetilmiş olabileceğini ve bunların biçimsel benzerliklerini incelemenin, halkbilimi araştırmalarında daha doğru sınıflamalar yapmayı sağlayacağını belirtmektedir (Krohn, 1971).

Sözlü kültür çalışmaları için önerilmiş bu kısım, internet kültürü çalışmalarına da aynen uygulanabilir. Seçilmek istenen araştırma konusunun hem makul zamanda incelenebilecek hem de yeterli malzemeye desteklenebilecek darlıkta veya genişlikte seçilmesi önemlidir. Örneğin, tüm hayvanlı kepslerin incelenebileceği araştırma konuları daha geniş kapsamlı birer araştırma olabileceken; baykuş

veya kedi kepslerinin incelenmesi daha dar kapsamlı konular olabilecektir. Bu çalışma kapsamında kepslerin oluşum zamanı incelenmek istenmesi nedeniyle 2009 ve 2010 yıllarında İnci Sözlük'te oluşmuş kepslere ulaşılmaya çalışılmıştır.

İnternetin uluslararası olması düşünüldüğünde benzer halkbilimi türlerinin farklı kültürlerle yayılmış olması mümkündür. Bunlara örnek olarak kepslerin Türk dünyasındaki örneklerinin de katılabileceği araştırmalar kepslere bakarak farklı bilgiler ortaya çıkarılmasında faydalı olabilir. Bu açıdan Kaarle Krohn'un sözlü kültür ürünleriyle ilgili önerilerinin internet kültürü ürünlerine de uygulanabilir olduğu görülmektedir.

Bu çalışmanın konusu basit mizahi görseller olan kepslerdir. Dolayısıyla, masallar ve efsaneler gibi uzun sözlü kültür ürünlerindeki epik yasalar, motifler gibi daha karmaşık inceleme birimleri kepslerde bulunmamaktadır. K. Krohn'un kitabının bu kısmında bilmeceler ve atasözleriyle ilgili aktarmak istedikleri, internette doğmuş halkbilimi ürünleri olan kepsler için doğrudan uygulanabilir olduğu değerlendirilmektedir. Burada sözü geçen, atasözleri ve deyimlerin biçimsel yapısına odaklanılabileceği önerisi kepslerin biçimsel yapısına odaklanmak şeklinde kullanılabilir. Başlık 1.4.1'de aktarılan kepslerin ortak biçim özelliklerinde tarif edilen özellikleri takip edilerek gelişim zinciri çıkarılabilmelidir. Bu çalışma kapsamında K. Krohn'un önerdiği biçimsel yapılar takip edilecek ve incelenecektir.

2.1.3. TCFY'e Göre Malzemenin Elde Edilmesi

(Procurement of Materials)

Krohn bu bölümde bir halk anlatısını araştırırken, mümkün olduğunca çok varyant toplamak gerektiğini aktarmaktadır. O zaman, rastlantısal unsurlar ayıklanabileceğini ve anlatının özüne ulaşılabilceğini belirtir. Fakat, sözlü kültür anlatılarıyla ilgili, tüm dünyadan tam bir koleksiyon oluşturmak neredeyse imkânsızdır. Halkbilimciler, genellikle kısıtlı kaynaklarla ve ulaşılması zor metinlerle çalışmak zorunda kalmaktadır. Batı Avrupa dillerinde malzemeye

erişebilen araştırmacılar, Doğu Avrupa ve daha küçük dillerdeki malzemeleri anlamakta zorluk çekmektedir (Krohn, 1971).

K. Krohn halkbilimi araştırmalarının geleceğinin, uluslararası iş birliğine ve sistemli bir arşivleme yapısına bağlı olduğunu belirtmektedir. Böylece, araştırmacılar farklı ülkelerdeki kaynaklara daha kolay ulaşabilecek ve tüm malzemelerin ortak bir merkezde toplanması sağlanabilecektir. Ancak en büyük zorluk, tüm varyantların kısa ve öz bir şekilde, bilimsel analizlere uygun biçimde yayımlanmasıdır. Bunun sağlanmasının, uluslararası iş birliği gerektiren devasa bir çaba olduğunu belirtmektedir (Krohn, 1971).

K. Krohn'a göre, halkbilimi araştırmacıları yalnızca birkaç varyantla değil, yüzlerce varyantla çalışmalı ve sistemli analiz yöntemleri kullanarak eksik kalan bilgileri tamamlamalıdır. Halk anlatısının toplanan varyantları incelendiğinde, bazılarının gereksiz olduğu anlaşılabilir. Ancak, alan araştırması sırasında hangi detayların önemli olduğunu belirlemek zordur. Yazar, folklor derleme sürecini bir hasat sürecine benzetir; öncelikle tüm malzeme toplanmalı, ardından detaylı inceleme yapılarak değerli kısımlar ayrıştırılmalıdır. Bir halk anlatısını anlamak için iki veya yirmi varyant değil, iki yüz varyantla çalışmak gereklidir. Sonuç olarak, sistemli koleksiyonlar ve uluslararası iş birliği sayesinde, eksik malzemelere rağmen folklor bilimi gelişmeye devam edebilir (Krohn, 1971).

Özellikle sözlü kültür ürünlerinin derlenmesinin ve bu derlemelere erişimin zorlukları hakkında yazarın anlattıkları internet kültürü ürünlerine de belirli ölçüde uygulanabilir. Halkbilimi malzemesi toplamak için köy, kasaba gezmek veya dernek, kütüphane dolaşmak değil, halka açık internet sitelerinde dolaşmak gerekecektir. İnternete bağlanabilen bir cihazın olması araştırma yapmak ve malzeme toplamak için yeterli olabilmektedir. Yine de, elde çok daha fazla malzeme birikmesi, reklamlar ve üyelik gerektiren siteler gibi internet ortamının kendine has zorlukları da söz konusudur. Kepslerle ilgili çalışmamızda pek çok görsel internetteki arama motorları ve arşivlerden bulunabilmiştir. Fakat, incelenmekte olan İnci Sözlük ortamını bilen kaynak kişilere ayrıca ulaşılarak, kendileriyle görüşme yapmak bu araştırmanın bir gerekliliği olarak kalmıştır.

İnternet kültürünün kullanıcılarına sunduğu, bilgiye sınırsız yakın erişim imkanları, ücretsiz, anında ve yapay zekalı tercüme hizmetleri veya K. Krohn'un bahsettiği uluslararası iş birliğinin günümüzde geldiği noktaya benzetilebilir. Dolayısıyla yazarın uluslararası iş birliği ve halkbilimi malzemesinin tek bir merkezde toplanması konusunda bahsettikleri internet kültür ortamı için zaten sağlanmış kabul edilebilir.

Sözlü kültür ürünlerinin çalışılabilmesi için yüzlerce varyantın gerekmesi TCFO'nun savlarından birisidir. Çalışılmak istenen ürünün bütün varyantlarının araştırmacının elinin altında olması ve araştırmaya dahil edilmesi dilenen bir durum olmakla birlikte K. Krohn'un malzeme bulma zorluklarının üzerinde neden özellikle durduğunun anlaşılmasını sağlar. İnternet kültür ortamında incelenen ürünün yüzlerce varyantına ve örneğine ulaşmak mümkündür. Arama motorları veya ilgili siteler kullanılarak pek çok konuda yüzlerce örneğe ulaşılabilir. Bu çalışmamız kapsamında arama motorlarında kepsler aratıldığında yüzlerce ve hatta binlerce kepe erişim imkanı olmuştur. Benzer biçimde Pınar Karataş'ın yaptığı video yorumları incelemesi (Karakaş, 2012) gibi bir araştırma yapmak istendiğinde benzer videolara ve binlerce yoruma dakikalar içinde erişilebilecektir. Bu çalışma kapsamında internetten halkbilimi malzemesinin nasıl derlenebileceğine özel bir yöntem önerisi yapılmıştır.

3. Bölüm İnternet Halkbilimi Araştırması Yöntemi'ne ayrılmıştır. İnternette halkbilimi malzemesi bulunmasını daha kolay ve sistematik yapabilmek için geliştirilen bu yöntem kepsler özelinde de izlenmiştir. İHAY, internet okur yazarı halkbilimcilerin farklı yetenekler geliştirmelerine gerek kalmadan, sistematik olarak malzeme toplayabilmelerini sağlayacaktır. Ortaya atılmış bu yöntem, bu çalışma kapsamında keps türüyle ilgili halkbilimi malzemesinin toplanması amacıyla kullanılmıştır ve faydaları görülmüştür.

2.1.4. TCFY'e Göre Malzemenin Elenmesi

(Screening the Materials)

Yazar halk anlatılarının sanatsal tarz kazandırılmış, edebi metinlerinin doğrudan sözlü gelenekten gelen transkripsiyonlardan ayrılması gerektiğini aktarır. Yazara göre, edebi kaynakların halk anlatılarının genetik araştırmasına katkısı olsa da, halkbilim açısından doğrudan sözlü aktarımlar daha değerlidir. Edebi versiyonların halk arasında yeniden dolaşıma girerek sözlü anlatımları etkileyebileceği unutulmamalıdır. Ayrıca, derleyiciler, anlatıcıları yönlendiren sorular sormaktan kaçınmalı ve yanlış yönlendirme riskine karşı dikkatli olmalıdır (Krohn, 1971).

Bazı halk anlatıları biçimsel değişimlerden dolayı özel incelemeye tabi tutulmalı, özellikle halk tarafından balada dönüştürülen hikâyeler, düz yazı varyantlarıyla doğrudan karşılaştırılmamalıdır. Halk anlatılarındaki benzerliklerin genetik bir bağlantıdan mı yoksa rastlantısal bir etkiden mi kaynaklandığını anlamak için dikkatli bir değerlendirme yapılmalıdır. Halkbilimciler, derledikleri malzemenin güvenilirliğini sorgulamalı ve şüpheli kaynakları ayrı bir kategoride incelemelidir. Gerçek sözlü anlatılar öncelikli olarak toplanmalı, ancak edebi etkiler taşıyan veya kısmen güvenilir olan materyaller de titizlikle değerlendirilmelidir (Krohn, 1971).

Krohn'un kitabın bu kısmında bahsettiği, derlemecinin halktan doğrudan topladığı metinlerin daha değerli olduğu; buna karşılık yazılı veya basılı edebi metinlerin değerinin daha düşük oldukları konusunun sözlü kültür ortamı ürünlerinin çalışmasına yönelik Fin okulunun görüşlerini aktarması bakımından önemlidir. Bu yorumların internet kültür ortamı için tavsiye niteliğinde olabileceğini değerlendirmektedir. Fakat, kepslerle ilgili bu çalışma kapsamında bir uygulaması bulunamamıştır. K. Krohn tarafından yazılı edebiyatın halk arasında tekrar dolaşıma girebildiğinin tespitiyse internet kültürü araştırmalarında da görülebilecek bir olgudur. Sözlü veya yazılı kültürde yaygın olan türlerin internet ortamına girebileceği görülebilir. Bu konuya bir örnek olarak Çökertme türküsünden alıntı yapılarak hazırlanmış bir keps verilebilir (Görsel 2-2).

Görsel 2-2: Çökertme Türküsü Sözlerinden Yapılmış Yarasalı Bir Keps (Donanım Haber 11)

Malzemenin ayıklanması kısmında yazar TCFO'nun sözlü kültür malzemesine bakışını açıklamaya devam etmektedir. İnternet kültür ortamından elde edilecek malzemenin belirli kriterlere göre ayıklanması gerekeceği anlaşılmaktadır. Kepslerle ilgili bu çalışmada çalışmanın sınırları dışında bir eleme kriterine ihtiyaç olduğu gözlenmemiştir; fakat yapılacak çalışmanın çerçevesine göre böyle kriterlere ihtiyaç olabileceği değerlendirilmektedir.

2.1.5. TCFY'e Göre Malzemenin Düzenlenmesi

(Arranging the Materials)

K. Krohn kitabının bu kısmında halkbilimi malzemesinin sınıflandırılmasının, dil, coğrafya ve tipolojiye dayalı olarak yapılması gerektiğini anlatmaktadır. Edebi belgelerin kronolojik olarak sıralanabileceğini, halkın anlattığı varyantlarının ise en belirgin özellikleri olan dillerine göre gruplandırılması gerektiğini aktarmaktadır. TCFO'nun, Avrupa dilleri için birkaç harfli kodlama sistemi geliştirdiğini ve coğrafi ayrıntılar için küçük harf ekleri kullanıldığını aktarmaktadır. Ancak, dil alanları her zaman coğrafi sınırlarla örtüşmediğinden, bazı durumlarda bölgesel ek açıklamaların gerekliliğine de değinir (Krohn, 1971).

Krohn ilgili kısma şöyle devam etmektedir; halk anlatısı varyantları ayrıca tipolojik olarak hayvan, tilki gibi ana karakterlere veya ev inşa etmek gibi başlıca temalara

göre de sınıflandırılabilir. Bu nedenle, etnografik ve coğrafi sınıflandırma, nesnelliği koruyarak folklor analizlerinde daha pratik bir yöntem sunmaktadır. Bir bölgedeki folklor ögesi, her zaman o bölgeye ait olmayabilir, göç veya kültürel etkileşimle taşınmış olabilir (Krohn, 1971).

Krohn'un açıkladığı masalların kodlama sistemi doğrudan internet kültürü ürünlerine de uygulanabilir. İnternette dolaşmakta olan ürünleri dillerine, coğrafi bölgelerine göre ayırmak mümkün olmakla birlikte kullanıldığı, görüldüğü veya paylaşıldığı internet sitelerine göre, İnternet Protokolü (IP) adreslerine göre, üretildikleri yazılıma göre bile kodlandırarak sınıflandırma mümkün olabilir.

K. Krohn, masalların tiplerine göre kodlanmasını ve bu biçimde incelenmesini kolaylık getirdiğini belirtirken aslında gelecekte Stith Thompson'un ortaya atacağı yöntemin (Thompson, 1993) temellerini de tarif etmektedir. Uygun ürünler için hem K. Krohn'un önerdiği varyant kodlamasının hem de S. Thompson'un motif indekslemesinin internet kültür ortamına uygulanabileceği tahmin edilmektedir. Hayvan kepslerinin veya daha da daraltılarak baykuş kepslerinin konu edilebileceği bir araştırmada bu kodlamayla sınıflandırmanın kullanılabileceği değerlendirilmektedir. Fakat, kodlama yönteminin özellikle uzunluğu ve kendi metni içindeki çeşitliliği yüksek olan masallar için oluşturulmuş olması, kepsler gibi tek kareye sığabilen görsel mizah ürünleri için bu kodlamanın daha pratik olup olmayacağı sorusunu düşünülmalıdır. Araştırmacı, uzun masalları yazmak yerine kodlarla ancak analiz edebilirken, her bir kepsi yazıcıdan çıkararak, bu görselleri masa üzerine yayıp gruplamakla yol alabilir. Özetle, internet kültür ortamı ürünleri için önerilen gibi bir kodlamanın kullanılmasının uygulanabilir olduğu; fakat, bunun araştırmacıya getireceği kolaylığın çalışma konusuna ve incelenen halkbilimi türünün niteliğinde bağlı olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışma kapsamında odaklanılan kepslerin hepsi Türk internet kullanıcıları tarafından Türkçe internet sitelerinde paylaşılmış kepslerdir. Bu nedenle coğrafi veya dille ilgili kodlamalar kepslere uygulanabilir değildir. Örneğin kedi kepslerinin nasıl yayıldığıнын inceleneceği bir çalışmada İnci Sözlük, İncicaps veya Donanım Haber siteleri kodlama unsuru olarak kullanılabilir, bu sayfalara aynı K. Krohn'un aktardığı coğrafi kodlar gibi kodlar atanabilir. Bu tez çalışması kapsamına giren

kepsler kendi üzerlerindeki, İnternet Arşivi kayıtlarındaki veya -haber siteleri gibi ikincil olarak paylaşıldıkları internet sitelerindeki zaman damgalarına göre değerlendirilmeye çalışılmıştır. Zaman damgasına erişilemeyen kepslerse kaynak kişilere sorularak onların görüşleri doğrultusunda işlenmiştir. Zaman damgalarının kullanılması açısından K. Krohn'un bahsettiği edebi metinlerin kronolojik olarak kodlanabileceği düşüncesi kepslere de uymaktadır.

2.1.6. TCFY'e Göre Coğrafi Sınırlandırmanın Yapılması

(Establishing Geographic Classifications)

K. Krohn, kitabının bu kısmında masalların ve geleneklerin, dille birlikte göç ettiğini ve zaman içinde değişime uğradığını; geleneklerin aktarımının birebir kelimelerin yayılımı gibi değil, kültürel etkileşim yoluyla gerçekleştiğini anlatmaktadır. K. Krohn'a göre masallar ve şarkılar, toplumların hareketiyle yayılırken bölgesel ve dilsel farklılıklara göre biçimlenmektedir (Krohn, 1971).

K. Krohn'a göre coğrafyaya yayılma ilkesi, halk anlatılarının göçler doğrultusunda değiştiğini gösterir. Gelenekler, evlilikler, göçler, gezginler ve komşuluk ilişkileri aracılığıyla sözlü olarak aktarılır. Avrupa kırsalında modern çağa kadar gelenekler çiftlikten çiftliğe ve köyden köye yayılarak kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Bu süreçte anlatılar, halkın hayal gücü ve farklı kültürel etkilerle değişime uğramıştır (Krohn, 1971).

K. Krohn, uluslararası masalarda varyantlar yol boyunca değişime uğradığından bahseder. K. Krohn'a göre bazen birbirinden bağımsız topluluklar benzer anlatılar oluşturabilir, bu durum insan hayal gücünün paralel işleyişine işaret edebilir. Aynı masalın farklı varyantları, toplumların belleği, yaratıcı eklemeleri ve diğer anlatılarla birleşmesi sonucu önemli ölçüde değişebilir. Aynı masalın farklı topluluklar arasında büyük değişiklikler gösterebileceği gibi, yakın halklar arasında farklı öğelerle harmanlanarak gelişmesi de mümkündür. Geleneksel anlatıların kökenini ve yayılmasını anlamak için, onların temel desenlerini ve arketiplerini belirlemek gerekir (Krohn, 1971).

Krohn bu kısımda TCFO'na göre geleneklerin zamanla coğrafyaya nasıl yayıldıklarını açıklamaktadır. İnternet ortamında halkbilimi ürünlerinin aktarımı her zaman yüz yüze olmak zorunda değildir. Bu nedenle, internet ortamındaki aktarım düşünülürken sadece organik aktarım olduğu kabul edilmemelidir. Bugün Ekşi Sözlük'te açılmış bir başlık veya Twitter'a (X), Facebook'a yüklenmiş bir mesaj anında binlerce kişiye ulaşabilmektedir. Bu şekillerde paylaşılabilen internet kültürü ürünlerini sadece organik aktarım bakış açısıyla incelemek yetersiz kalacaktır.

Bu çalışmada kepslerin kullanıcılara ve internetteki diğer sitelere nasıl yayıldığı Başlık 1.4.4'te incelenmiştir. Tahmin edileceği üzere bu yayılım sözlü kültür ortamı ürünlerindeki gibi organik değil edilgen beğeniyle olmuştur.

2.1.7. TCFY'e Göre Analiz İşlemi

(Procedure of Analysis)

K. Krohn, kitabının analiz kısmında, bir geleneğin temel ve yerel biçimlerini belirlemek için kombinasyonlar sistematik bir şekilde analiz edilmeli ve coğrafi sıraya göre kaydedilmelidir, şeklinde devam etmektedir. Kafiye veya kafiyesiz metinlerde, her kombinasyon ilgili varyantlarla birlikte not edilmeli ve kolay erişimi sağlanmalıdır. Gereksiz zaman kaybını önlemek için yalnızca anlamlı farklılıklar dikkate alınmalı, küçük biçimsel veya fonetik sapmalar göz ardı edilmelidir. Hikâye ve şiir kombinasyonları içeriklerine göre sıralanarak daha net bir inceleme yapılabilir. Örneğin, Fince rün şarkıları gibi eserlerde paralel dizeler harf veya numaralarla işaretlenerek takip edilebilir. Bu yöntem, anlatı öğelerinin kombinasyonlarını ve varyantlarını hızlı bir şekilde belirlemeye yardımcı olur (Krohn, 1971).

Yazara göre, bu analitik yöntemin amacı, bir temanın temel yapısını (ur-form) ve yapısını belirlemek, farklı bölgelerdeki varyantlarını incelemek ve yayılma sürecini anlamaktır. Temel yapısıyla desen biçimi arasındaki ilişkiyi çözümlenerek geleneğin nasıl evrildiği ve farklı alanlara nasıl yayıldığı ortaya

çıkarılabilir. Bunu yapabilmek için halk anlatılarının değişim ve yayılma yasalarını da göz önünde bulundurmak gerekir (Krohn, 1971).

Yazar bu kısımda masal metinlerinin TCFO tarafından nasıl incelendiğini, nelere dikkat edildiğini ve masalların hangi ayrıntıda ele aldığını açıklamaktadır. S. Thompson'un masal motifleri (Thompson, 1993) ve Viladimir Propp'un yapısal analizi (Propp 2021) öncesinde masal metinlerinin incelemelerinin nasıl yapıldığının anlaşılabilmesi adına bu kısım değerlidir. Bu kısımda açıklanan inceleme yönteminin internet kültür ortamı ürünlerine ne kadar uygulanabileceği incelenecek ürünle ve konuyla doğrudan ilgilidir. Bu çalışmada önceden de bahsedildiği üzere kepslerle ilgili olarak, K. Krohn'un atasözleri ve deyimler için de önerdiği, yapısal (Bölüm 2.1.2) özellikler incelenmiştir. Kepslerin temel yapısına (ur-form) ulaşabilmek adına Bölüm 2.1.6'da bahsedilmiş zaman damgası ve kaynak kişi yorumlarına göre kepsler kronolojik olarak dizilmeye çalışılmıştır.

2.1.8. TCFO'ya Göre Yanlış Hatırlamanın Etkisi

(The Influence of Faulty Memory)

K. Krohn kitabının bu kısmında geleneksel halk anlatılarının zamanla nasıl değiştiğini ve unutulduğunu ele almaktadır. Kişiden kişiye eksik aktarılması; anlatıcının zamanla unutulması veya yanlış hatırlaması metinde eksilmesiyle sonuçlanmaktadır. Yanlış hatırlama ve unutma süreci, şarkılar nesilden nesile aktarıldıkça veya akrabalık bağları dışındaki kişilere öğretilirken hızlanmaktadır (Krohn, 1971).

Krohn daha sonrasında şu şekilde devam etmektedir; bazı bölgelere özgü halk anlatıları zamanla parçalanır, hatta tamamen kaybolur. Kültürel yayılma ve göç yolları incelendiğinde, bazı şarkıların geçmişte belirli bölgelerde var olduğu fakat zamanla unutulduğu sonucuna varılabilir (Krohn, 1971).

Estonya'daki rün şarkıları, Finlandiya'dakilere kıyasla daha uzun süre korunmuştur; çünkü modern halk şarkıları veya dini şarkılar geleneksel müziği büyük ölçüde bastırmamıştır. Ancak, serflik sonrası değişimler, düşün

geleneklerinin kaybolması, Dünya Savaşı ve Rus Devrimi gibi olaylar halkın ilgisini başka yöne çekerek geleneksel müziğin unutulmasına yol açmıştır (Krohn, 1971).

İnternet kültür ortamında kullanıcılar tarafından üretilmiş ürünlerin “kaybolmadığı” kayıtlılık Bölüm 1.5'te incelenmiştir. Orada da aktarıldığı üzere, unutmak veya yanlış hatırlamak gibi etkenlerin doğrudan internet ortamındaki ürünlerde geçerliliği yoktur. Fakat internet kültür ortamının kendine has eksilme nedenleri bulunmaktadır. İnternet ortamında bulunan her tür bilgi ve halkbilimi ürünü, bilgisayar sistemlerinden silinmediği, internet sitelerinin yayından kalkmadığı veya arşivlerden silinmediği sürece yapısında bir eksilme olmadan varlığını sürdürebilmektedir. Fakat kullanıcılar, teknik görevliler, servis sağlayıcılar gibi doğrudan o ürün ve bilgilere etki edebilecek kimselerin bilinçli veya bilinçsiz olarak bilgileri silmesi ve değiştirmesi mümkündür. İnci Sözlük'te bulunan bir başlığın iki farklı tarihteki arşiv kaydı durumu örnekleyebilir.

Başlık 1.5'te bahsedilen, farklı tarihlerde alınmış iki arşiv kaydından eski tarihli yorumlardan bazılarının yeni tarihli kayıta bulunmadığı görülebilir (Görsel 1-42, Görsel 1-43). Bunun nedeni ya yazarının kendi yorumlarını silmesi ya hesabını kapatınca tüm yorumlarının kendiliğinden silinmesi ya da sayfa İnci Sözlük yöneticilerinin iki tarih aralığında bir yerde bu yorumları silmiş olmasıdır. Benzer bir örnek olarak, İnci Sözlük yayından tamamen kalkmış olsaydı arşivlenmemiş başlıklarına ulaşım imkanı tamamen ortadan kalkacaktı. Dolayısıyla internet ortamı halkbilimi ürünleri için de silinmenin etkisinden bahsedilebilir.

İnternette doğmuş halkbilimi ürünlerinde silinmenin etkisini olabildiğince düşürmek adına halkbiliminin zaten kullandığı diğer yöntemleri kullanmak faydalı olabilir. Bu çalışma kapsamında genel internet araştırmasında silinme etkileri, doğrudan İnci Sözlük'ün kuruluş dönemini yaşamış kaynak kişilere erişip kendileriyle görüşme yapılarak giderilmeye çalışılmıştır. Aynı şekilde kullanıcılara kişisel arşivlerindeki kepsler ve ilk kepslerle ilgili hatıraları da sorulmuştur.

İnternet kültür ortamında oluşmuş veya oluşumunun ardından internet ortamına girerek yayılmış halkbilimi ürünlerinin sözlü kültür ortamda eksik anlatılması,

kırılarak yazılı kültür ortamına aktarılması gibi olgular da halkbilimi ürünlerinin başına gelebilir. Karikatürlerin basılı medyada üretilmesinin ardından internet ortamına girerek yayılması ve insanların sohbet sırasında karşıya eksik aktarması, K. Krohn'un bahsettiği unutma etkilerine konu olabilecek değişmelerdir.

Son olarak, kültür ortamı geçişlerinde ürünlerin unutulmasından korkularak aslının gösterilmesi davranışı Krohn'un bahsettiği unutma etkisini akla getirmektedir. Sohbet sırasında gördüğünü eksik anlatacağı endişesiyle bir internet gönderisini telefonda arayıp bularak karşıdakine göstermek bu davranışlara örnek verilebilir.

2.1.9. TCFO'ya Göre Yayılma (Genişleme) Eğilimi

(The Impulse toward Expansion)

K. Krohn bu kısımda, masalların anlatıcılar tarafından nasıl genişletildiğini açıklamaktadır. Anlatıcılar, unutulmuş kısımları telafi etmek veya anlatıyı daha etkileyici hale getirmek için mevcut masallara yeni öğeler ekler. Bu eklemeler bazen tekrarlar, benzer motifler ya da başka masallardan alınan bölümler şeklinde olur. Örneğin, aynı dize farklı sahneler eklenebilir veya bir karakterin sözleri farklı kişiler aracılığıyla yeniden dile getirilebilir (Krohn, 1971).

Anlatıcılar, masalları zenginleştirmek amacıyla karakterlere yeni kimlikler, olaylara ise ek açıklamalar getirirler. Bazen bir nesne özelleştirilir, bazen de farklı anlatılardan bölümler ödünç alınarak mevcut masala eklenir. Bu yöntemle bir anlatı, aynı tema etrafında birleşen ama farklı kökenlere sahip bölümlerle daha geniş ve karmaşık bir yapıya kavuşur (Krohn, 1971).

Ayrıca anlatıcılar, birden fazla hikâyeyi birleştirerek zincirleme anlatılar oluşturabilir. Ortak ifadeler veya benzer olay örgüleri, bu birleşmenin temelini oluşturur. Bu genişletme süreci, halk anlatılarının hem çeşitlenmesini hem de kuşaktan kuşağa aktarılırken canlı kalmasını sağlar (Krohn, 1971).

İnternet kültür ortamında hareketlerin ve gönderilerin sürekli olarak kayıt altına alınması nedeniyle yazılı kültür ortamında da olduğu gibi paylaşılmış metinler değişmeden de var olabilir. Fakat başka kişiler aynı gönderileri kendi ürünlerini yaratmak için kullanabilir. Aynı resmin kullanılmasına rağmen farklı yazılarla farklı mesajların verildiği hatta farklı bağlamlara göre kullanılan kepsler görülmüştür. Görsel 4-13 ve Görsel 4-30'da yer alan Fatih Terim öncel ve gerçek kepsleri bu duruma örnek olarak verilebilir. Aynı resim başka kepslerin yapılmasında da kullanılmıştır. Bahsi geçen durum farklı türlerdeki internet gönderileri için de geçerlidir. Kepslerden yola çıkarak internet gönderilerinin de genişleme eğiliminin olduğu rahatlıkla söylenebilir.

2.1.10. TCFO'ya Göre Dönüşme Yaraları

(Laws of Transformation)

K. Krohn kitabının bu kısmında, halk anlatılarında türler arası geçişler ve içerik değişimlerinin sıkça görüldüğüne işaret eder. Aynı tür içerisindeki anlatılar, birbirlerinden tema alabilir ve bu durum, masalların doğasında bulunan şeytanlaştırma (demonomorfizm), hayvanlaştırma (zoomorfizm) ve insanlaştırma (antropomorfizm) eğilimleriyle ilişkilidir. Bir anlatı başka bir türe geçerken biçimsel olarak uyarlanır ve içerik de bu süreçte değişebilir. Anlatının bazı bölümleri, özellikle sonları ve serbest başlangıçları, diğer anlatıların etkisiyle daha kolay dönüşüme uğrayabilir (Krohn, 1971).

Ayrıca K. Krohn, anlatılarda zamanla oluşan değişikliklerin genellikle önceki bozulmaların telafisiyle, anlatıcının hayal gücüyle ya da anlatı ortamının etkisiyle gerçekleştiğini belirtir. Bu süreçte anlatıya yeni bölümler eklenebilir, olay örgüsü yeniden düzenlenebilir ya da bazı motifler daha uygun görülen unsurlarla değiştirilebilir. Değişimler, kimi zaman yanlış anlamalar veya kelime dönüşümleri gibi dilsel nedenlerle de ortaya çıkabilir. Anlatılar bu şekilde sürekli bir dönüşüm içinde varlıklarını sürdürür (Krohn, 1971).

Krohn yaratıcı değişimlerin belli sınırları olduğuna ve her anlatının farklı derecelerde dönüşüm geçirdiğine değinmektedir. Bu dönüşümler arasında

rastlantısal olanlar olduğu gibi bilinçli yaratımın ürünü olanlar da bulunur. İki versiyon karşılaştırıldığında, birinin diğerinden türediği ve bu sürecin yeni anlam katmanları yarattığı görülebilir. Ancak anlatıların dönüşüm süreci çoğunlukla tekil ve anlık yaratımlarla ilerler; ardışık, kesintisiz bir değişim zinciri nadiren görülür (Krohn, 1971).

İnternet ortamında paylaşılan halkbilimi ürünleri için kopyalayabilme ve yapıştırabilme veya doğrudan bağlantı paylaşabilme söz konusudur. Dolayısıyla bu değişkenlerden kaynaklı bir dönüşüm yarasından bahsetmek zordur. Fakat insanların yeni bağlamlara ve sitelere paylaşmak için aynı internet gönderilerini değiştirdikleri görülmektedir. Kepslerle ilgili bu çalışmada da önceden şeritsiz olarak paylaşılmış görsellerin daha sonrasında şeritlendiği görülebilmektedir; “Adam haklı beyler” zinciri buna bir örnek olabilir (bkz. [Bölüm 4.1.2](#), Görsel 4-4, Görsel 4-5, Görsel 4-11, Görsel 4-32).

2.1.11. TCFO'ya Göre Ölçütler

(Criteria)

K. Krohn bu kısımda, folklorik anlatıların özgün biçimlerini belirlemenin, eski ve yeni varyantlar arasındaki farkları anlamakla mümkün olduğuna değinmektedir. Coğrafi dağılım, varyant sayısı ve içerdiği motiflerin diğer anlatılardaki kullanımı bu ayrımı yapmada önemlidir. Eski el yazmaları genellikle öncelikli kabul edilse de bazı durumlarda daha yeni varyantlar unutulmuş özgün öğeleri koruyabilir. Bir varyantın çıktığı bölgenin anlatının doğduğu yere yakınlığı da değerlendirmede dikkate alınmalıdır (Krohn, 1971).

Anlatıların zamanla birbirine karışması veya yeni unsurlar kazanması, motiflerin özgünlüğünü saptamayı zorlaştırabilir. Ancak belirli motiflerin sadece bir anlatıda temel unsur olması, o motifin diğer anlatılarda sonradan eklendiğini gösterebilir. Ayrıca, bir varyantın diğerlerinden türeyip türeyemeyeceği karşılaştırılarak, en eski formu belirleme çabası yürütülür. Şiirsel anlatılarda ise ölçü, aliterasyon ve ses değişimleri gibi biçimsel özellikler, metnin yaşını belirlemede önemli ipuçları sunar (Krohn, 1971).

Ayrıca K. Krohn, folklor araştırmalarında her bir varyantın; tarihi, coğrafi, yapısal ve dilsel açıdan bütüncül şekilde değerlendirilmesi gerektiğini; böylelikle bir motifin veya anlatının zaman içinde nasıl evrildiği ve orijinal biçiminin ne olabileceğinin daha sağlıklı bir biçimde ortaya konabileceğini belirtmektedir (Krohn, 1971).

K. Krohn, TCFO'da masalların temel yapılarının bulunabilmesi için nasıl ölçütler kullandığından net bir biçimde bahsetmemiştir. Bunun yerine temel yapı çalışmalarını için hangi motiflerin, nasıl seçilebileceğine yönelik örnekler vermiştir. Motiflerle çalışılabilecek internet ortamını ürünleri için bu değerlendirmelerin önemli olabileceği not edilmelidir. Fakat bu çalışmada temel yapı incelemesi, Bölüm 4.3.2'de de görülebileceği üzere, motiflere göre yapılamamıştır. Daha nesnel olabilmek adına temel yapının inceleneceği ölçütler K. Krohn'un kitabının özetlenmekte olan ölçütler ve temel yapı başlıklarından süzülerek alınmıştır.

2.1.12. TCFO'ya Göre Epik Yasalar

(Epic Laws)

K. Krohn kitabının bu kısmında, Axel Olrik'in epik yasalarına atıf yapmaktadır. Olrik'in önerdiği epik yasaların TCFO analizleri için ek ölçüt sunduğunu belirten Krohn bunların uygun biçimde kullanılabileceğini belirtir. Axel. Olrik'in belirttiği halk edebiyatının 13 yarasını (Olrik, 1909) aynen kullanmayan K. Krohn, yöntemine uygun olduğunu belirttiği 9 yasaya değinir (Krohn, 1971):

Odak Yoğunluğu: Halk anlatılarında olay örgüsü genellikle tek bir ana olay ya da tema etrafında yoğunlaşır. Bu, anlatının dağılmasını engeller ve izleyici ya da dinleyicinin ilgisini merkezde tutar. Anlatıdaki her motif ya da olay, bu ana odakla ilişkili olmalıdır ve gereksiz dallanmalardan kaçınılmalıdır. Bu sayede anlatı bütünlüğü ve etkileyiciliği korunur (Krohn, 1971).

Giriş ve Sonucun Sabitliği: Masalarda ve bazı halk anlatılarında belirli bir giriş ve sonuç formülü vardır (örneğin "Bir varmış bir yokmuş..." gibi açılışlar). Bu sabit yapılar, anlatının tanınmasını ve kolay aktarımını sağlar. Ancak şarkı gibi türlerde

bu kural esnetilir; doğrudan olaya girilir ve dramatik bir ifadeyle sona erdirilir. Bu fark, türlere göre giriş-sonuç kurgusunun esnekliğini gösterir (Krohn, 1971).

İkili ve Üçlü Sayımlar: Halk anlatılarında olaylar ya da karakterler sıklıkla ikili ya da üçlü gruplar halinde sunulur (örneğin üç kardeş, üç görev, iki yolculuk). Bu kalıplar hem hatırlamayı kolaylaştırır hem de anlatının ritmini destekler. Sayısal yapı, olayların art arda gelişimini daha etkili kılar (Krohn, 1971).

İçeriğin Açıklığı: Masal ve anlatıların içeriği net, kolay anlaşılır ve doğrudan olmalıdır. Ancak bu, anlatının basitleştirilmesi anlamına gelmez. Ana olayların ve temaların anlatının merkezinde açık şekilde yer alması gerekir. Nadiren görülen motiflerin yokluğu, ana yapıyı zayıflatmaz; açıklık ana konunun netliğiyle ilgilidir (Krohn, 1971).

Sonuç Farkı: Masallar ile halk şarkılarının sonuç yapıları farklılık gösterir. Masallar genellikle olayların çözümüyle (örneğin kahramanın ödüllendirilmesi) sona ererken, halk şarkıları çoğu zaman açık uçlu ya da dramatik ifadelerle biter. Bu, anlatı türlerinin duygu ve amaç farklılığını yansıtır (Krohn, 1971).

Mantık: Halk anlatılarında mantık, bilimsel gerçeklikten farklı olarak "mitik düşünce"ye dayanır. Yani anlatının içinde doğaüstü olaylar kendi kuralları içinde mantıklıdır. Örneğin, ölen birinin kemiklerinden çalgı yapılması gibi olaylar anlatı dünyasında doğal karşılanır (Krohn, 1971).

Olağanüstünün Daha Doğal Olması: Masallarda olağanüstü çözümler (örneğin kurumuş ağacın altından çıkan hazinenin ağacı iyileştirmesi) sıradan çözümlerden daha doğal ve anlamlı kabul edilir. Bu, halk inancında doğaüstünün sıradan olayları açıklamada daha etkili ve uygun görülmesiyle ilgilidir (Krohn, 1971).

Batıl İnanç Gerçekliği: Bazı anlatılar halk arasında geçerli olan batıl inançlara dayanır. Bu tür inançlar, anlatının gerçeklik temelini oluşturur. Örneğin, yılanların ateşte yaşaması gibi inançlar anlatıya mantık katmaz ama halk zihninde kabul görür ve anlatının doğal bir parçası olur (Krohn, 1971).

Doğallık: Bir anlatı ögesi, olay akışı içinde mantıklı, tutarlı ve estetik olarak yerinde görünüyorsa “doğal” kabul edilir. Ancak zamanla karışıklık ya da yanlış anlamalarla bozulmuş ögeler, halkın kendiliğinden yaptığı düzeltmelerle yeniden doğal hale getirilebilir. Bu, anlatıların sürekli evrilen ama temel uyumu koruyan yapısını yansıtır (Krohn, 1971).

Yerel farklılıklar, anlatıların tarihsel yayılımını anlamada ipuçları sunar. Bazı anlatı unsurları zamanla anlam kaymasına uğrasa da bu değişiklikler anlatının estetik, duygusal ya da mantıksal doğallığına göre şekillenir. Ancak doğallık ve estetik uyum gibi ölçütler öznel olabilir; bu yüzden çok sayıda varyantın karşılaştırılması ve nesnel kriterlerin bir arada değerlendirilmesi gerekir (Krohn, 1971).

Motiflerine göre ayrılabilmiş internet ortamı halkbilimi ürünlerinin incelenmesinde K. Krohn’un bahsettiği epik yasaların kullanılabileceği düşünülmektedir. Hatta A. Olrik’in önerdiği epik yasalara benzer anlatım yöntemlerinin olabileceği de değerlendirilmektedir. Özellikle metin mesajı biçimindeki yorumların incelenmesinde anlatım yasaları olarak gruplanabilecek yazım biçimleri bulunabilir. Kepslerle ilgili bu çalışmada epik yasalar kapsamında bir inceleme yapılmamıştır.

2.1.13. TCFO’ya Göre Temel Yapı (Ur-Form)

(The Basic Form)

K. Krohn kitabının bu kısmında önerdikleri ur-form terimini açıklamıştır. Ur form, Almanca kökenli bir terim olup kelime anlamı "ilk biçim", "özgün form" ya da "temel yapı" şeklindedir. Yazar bu terimin folklor, edebiyat, mitoloji ve kültürel çalışmalar gibi alanlarda sıkça kullanıldığını belirtmektedir. Bu kavramın, bir hikâyenin, masalın, efsanenin ya da kültürel anlatının zamanla değişmesinden önceki orijinal ve tam halini ifade ettiği üzerinde durmaktadır. Başka bir deyişle, bir anlatının halk arasında sözlü olarak aktarılırken ortaya çıkan varyantlarının öncesinde var olduğuna inanılan, ilk ve en saf biçimi temel yapıdır (Krohn, 1971).

K. Krohn kitabının bu kısmında, halk anlatılarının temel yapılarına (ur-form) ulaşma çabasını ele alır. Yazar, bu temel yapıların soyut bir taslak değil; tamamlanmış, estetik ve içerik açısından dengeli yapılar olduğunu savunur. Varyantlar arasındaki ayrıntılı karşılaştırmalarla bu orijinal yapılar yeniden oluşturulabilir. Ancak en güzel veya en tutarlı formun her zaman en eski yapı olmayabileceği, bazı formların zamanla gelişerek daha etkileyici hale gelebileceği belirtilir (Krohn, 1971).

K. Krohn bir geleneğin özgün veya temel yapısının (ur-form), elimizdeki tüm ölçütleri uygulayarak yeniden yaratmaya çalıştığımız şey, soyut ya da şematik bir temsil olmadığını; aksine, ona ait tüm özellikleri barındıran tamamlanmış bir yaratı olduğunu aktarmaktadır. Bu nedenle, temel yapıyı mümkün olduğunca kesin bir şekilde, varyantların ayrıntılı karşılaştırmasına dayanan analitik bir inceleme yoluyla ortaya koymak önemlidir (Krohn, 1971).

K. Krohn'a göre, anlatıların zaman içinde hem anlatıcılar hem de dinleyiciler tarafından kendiliğinden düzeltilmesi, halk edebiyatının istikrarını sağlar. Bununla birlikte bazı başarılı sapmalar da yaygınlaşarak yeni bir norm haline gelebilir. Bu durum, anlatıların evrimsel olarak değişebileceğini ancak belirli bir yapısal bütünlüğün korunabileceğini gösterir. Ayrıca, varyantların karşılaştırılması sadece temel yapıyı değil; anlatının tarihsel ve coğrafi yolculuğunu da ortaya koyar (Krohn, 1971).

Masalların ve nazım halk edebiyatı örneklerinin temel yapılarını belirlemenin, geniş çaplı ve sistematik araştırmalarla mümkün olduğunu savunan yazar; eski yapılara ulaşmak için özellikle farklı bölgelerden toplanan varyantların büyük önem taşıdığını belirtmektedir. Antti Aarne'nin yöntemi örnek verilerek, sabırlı ve analitik bir çalışmayla kalıcı bilimsel sonuçlara ulaşılabileceği vurgulanmaktadır. (Krohn, 1971).

K. Krohn'un burada tanımladığı bir halkbilimi ürününün temel yapısının internet ortamında doğmuş ürünler için de geçerli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada da böyle bir ürünün incelemesi yapılmaktadır. Farklı kültür ortamlarından internet

ortamına dahil olmuş ürünlerin internet ortamındaki macerasının da yine internet ortamında takip edilebileceği düşünülmektedir.

Yazar, nadiren de olsa bazen başarılı bir sapmanın ortaya çıktığını, sonunda masalın dağılım bölgesine yayıldığını ve neredeyse tüm varyantlarını etkilediğini belirtir. Bu tür büyük bir gelişmeden sonra, yeterli sayıda modern varyantın karşılaştırılmasıyla çıkarılabilecek masal normu, artık özgün biçimle örtüşmez (Krohn 1971).

Krohn'un bu yorumu, akla Carl Wilhelm von Sydow'un daha ayrıltılı yaptığı yerel tür (oikotip) tanımını (von Sydow, 1977) getirmektedir. Krohn'un "masal normu" olarak tarif ettiği olguya bir ad vermediği görülmektedir.

2.1.14. TCFO'ya Göre Özdeşlik (Aynılık)

(Identity)

K. Krohn kitabının bu kısmında, halk anlatılarının ve efsanelerin kökenleri araştırılırken varyantlar arasındaki benzerliklerin nasıl değerlendirileceğini ele alır. Ortak bir temel form oluşturulurken, karşılaştırılan varyantların tek bir ana biçime dayandığı varsayılır. Ancak benzer temaların farklı kaynaklardan bağımsız olarak ortaya çıkabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Benzerliklerin belirlenmesinde, motiflerin ya da olayların özdeşliği, sıralanışı ve içerik bütünlüğü kritik rol oynar. Özellikle temel özelliklerdeki uyum, varyantların aynı gelenekten geldiğini gösterir (Krohn, 1971).

K. Krohn, örnekler üzerinden varyantların nasıl ilişkilendirilebileceğini açıklar. Hayvanların konuştuğu masalarda ya da bir bakireyi ejderhadan kurtarma gibi temalarda, olayların sıralanışı ve karakterlerde farklılıklar olsa bile, temel yapılar benzerse ortak kökenli oldukları kabul edilebilir. Ancak bazı benzerlikler yüzeysel olabilir; bu nedenle yalnızca tipolojik benzerliklere dayanarak iki anlatının aynı gelenekten geldiği söylenemez. Ayrıca anlatıların içerdiği detay sayısı da önemlidir; çok az özelliğe sahip olan hikâyelerde tam benzerlik olsa dahi ortak köken varsayımı zayıf kalır (Krohn, 1971).

K. Krohn ayrıca, varyantlar arasındaki mesafenin ve tarihsel bağlamın da dikkate alınması gerektiği vurgulanır. Coğrafi uzaklık arttıkça, varyantların genetik olarak bağlantılı olma ihtimali azalır; kolonizasyon gibi özel durumlar dışında bu tür benzerlikler genellikle tesadüf olabilir. Bu nedenle, halk anlatılarının kökenini belirlemek için detaylı, karşılaştırmalı ve dikkatli bir analiz gereklidir (Krohn, 1971).

Motifler üzerinden geliştirilmiş bir özdeşlik incelemesinin bazı internet ortamı kültür ürünlerine uygulanabileceği düşünülmektedir. Özellikle, motifler gibi anlatımın içeriğine yönelik incelemelerin yapıldığı internet ürünlerinde işe yarayabileceği düşünülmektedir. Kepsler gibi bazı internet ortamı halkbilimi ürünleri motiflerin sınırlı uygulaması nedeniyle özdeşlik ilkesinin aynen uygulanabilmesi mümkün görülmemektedir. Bu nedenle kepsler için biçim özellikleri merkezli bir özdeşlikten bahsedilmiştir. Bölüm 4.3.2'de biçim özelliklerinin gelişimi merkezli bir temel yapı çalışması gerçekleştirilmiş olup bu yapıya uyan kespler tür olarak gruplandırılmıştır.

2.1.15. TCFO'ya Göre Ana Vatan ve Göç

K. Krohn; Theodor Benfey'e ait Hindistan örneğini vererek, halk masallarının tek bir coğrafi ya da kültürel merkezden çıkıp dünyaya yayıldığı düşüncesine karşı çıkar. Bunun yerine, benzer temaların farklı toplumlarda bağımsız olarak gelişmiş olabileceğini savunur. K. Krohn bu durumun, masalların çok merkezli kökenlere sahip olduğunu ve evrensel motiflerin yerel koşullarla şekillenerek farklı anlatılar oluşturduğunu gösterdiğine işaret eder (Krohn, 1971).

Krohn, masalların tarih boyunca savaş, ticaret, din ve göç gibi yollarla toplumlar arasında aktarıldığına değinir. Ona göre, bu aktarım her zaman "üst" kültürlerden "alt" kültürlere doğru olmamış; eşit düzeydeki kültürler arasında da yoğun bir karşılıklı alışveriş olmuştur. Masallar göç ettikçe içerikleri, sembolleri ve anlatım biçimleri bulunduğu coğrafyaya göre değişmiştir. Bu da masalların evrimsel bir sürece sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Krohn, 1971).

Yazar ayrıca, aynı masal temalarının farklı toplumlarda yeniden biçimlendirilerek yerel etiğe, dine ve toplumsal değerlere uygun hale getirildiğini belirterek, örnekler vermektedir. Bir toplumda ölümlerle sonuçlanan olaylar başka bir kültürde bağışlanma ve yeniden doğuş temasıyla anlatılabilir. Bu durum, masalların yalnızca taşınmadığını, aynı zamanda her yeni toplumda anlamca dönüştüğünü ve o toplumun kimliğiyle bütünleştiğini gösterir (Krohn, 1971)

Kitabın bu başlığının doğrudan TCFO'nun çalışma konusu olan masallarla ilgili olsa bile internet kültür ürünlerine doğrudan uygulaması bulunmaktadır. K. Krohn masalların tek ana vatandan çıktığı fikrini reddedip TCFO'nun savını öne sürerken aslında halkbilimi ürünlerinin de tek kaynaktan türemesi konusuna da açıklama getirmektedir. Benzer bir tartışma pek çok internet kültür ürününde ve kepslerde bulunmaktadır.

Kepslerin doğrudan yabancı bir görsel internet akımı olan memlerden geldiği ve hatta bunların Türkçesi olduğu düşüncesine çalışmanın Farkına Varma başlığında değinilmiştir. K. Krohn'un eleştirdiği masallar ve Hindistan konulu tartışmanın neredeyse aynısı kepsler özelinde de bulunmaktadır. İnsanlar, kepslerden yıllar sonra, artık sosyal medya biçimlerinin Türk görsel mizahını ele geçirdiği dönemlerde hatalı olarak keps ve yabancı memin aynı şey olduğunu savunmuşlardır. İlgili konu Başlık 4.3.4'te tartışılmıştır. K. Krohn'un bu kısımda ilettikleri benzer hataların halkbiliminde yapılmakta olduğunu; fakat bunlar üzerinde bilimsel çalışmaların yapılması gerektiğini göstermektedir.

2.1.16. TCFO'ya Göre Yayılma Yönü

(Direction of Diffusion)

K. Krohn, bir geleneğin hangi yönde yayıldığını belirlemek için, vezin ve üslup gibi hem biçim hem de sözcükler, yer ve adlar gibi içerik özelliklerinin dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir (Krohn, 1971).

K. Krohn, şive ve dil farkları barındıran halk şarkıları veya sözlü geleneklerin, kültürel aktarımının hangi bölgeden hangi bölgeye olduğunu gösterebileceğini belirtmektedir. Aynı şekilde akrabalıkları olan farklı dillerdeki sözlü geleneklerin

karşılaştırıldıklarında, benzerliklerin bu geleneklerin hangi yönde yayıldığını anlamaya yardımcı olduğunu belirtir. Yazar, şarkı veya masallardaki yer adları ve isimlerin, ilgili anlatıların o bölgeye özgün olmadığına, başka yerlerden alındığına işaret edebileceği belirtilir (Krohn, 1971).

K. Krohn, masallar farklı ülkelerde, anlatıcının kültürel anlayışına göre yeniden şekillenmesi nedeniyle; yaygın bazı masalların varyantlarında bulunan yer adlarının ve karakterlerin milliyetlerinin, masalın hangi kültürden hangi kültüre geçtiğinin anlaşılmasında ipucu olduklarını belirtmektedir. Yazar ayrıca farklı ülkelerde benzer atasözlerinin nasıl değiştiğinin, kültürel aktarımın yönünü ve hangi dilden alındığını gösterebileceğini aktarır. K. Krohn, bazı masal motiflerinin farklı ülkelerde nasıl değiştiğinin, masalın temel yapısının nereden çıktığını ve nereye yayıldığını ortaya koyabildiğini belirtir (Krohn, 1971).

K. Krohn, masal ve şarkıların varyantlarının tarihi ve coğrafi olarak analiz edilerek, hangi özelliklerin nerelerde yaygın olduğunun ve geleneklerin hangi yönde yayıldığının anlaşılabilirliğini belirtir. Her varyantın başka bir yerden geldiği düşünülse de bazen bir gelenek bir bölgede doğmuş ve oradan yayılmış olabilir; bu nedenle bazı teoriler desteklenmedikçe geçerli sayılmaz (Krohn, 1971).

K. Krohn'un kitabının bu kısmında bahsettikleri internet kültür ortamına da uygulanabilir. Burada bahsi geçen dil özellikleri, özel adlar, kültüre has olgular ve milliyet gibi değişkenlerin internet kültür ortamı ürünlerinin incelenmesinde de kullanılabileceği düşünülmektedir. Bu kısımda da bahsi geçen tarih ve coğrafyaya yönelik bilgilerin internet ortamına uygun olarak incelenebileceği düşünülmektedir. Tüm bu değişkenlerin incelenmesiyle araştırılan ürünlerin varyantlaşma ve yayılım yönü ortaya çıkarılabilir.

Bu çalışma kapsamında kepslerin biçim özellikleri, zaman damgası ve site (yer) bilgisi değişkenleri asıl incelemeye dahil edilmiştir. Fakat, kepslerdeki yazılara yönelik bir inceleme yapılmak isteneceği zaman K. Krohn'un bahsettiği pek çok değişkenin de çalışmaya dahil edilmesi gerekecektir. Bunun bir göstergesi olarak, bu çalışmada odaklanılmamış olsa da "Adam haklı beyler" yazılı kepslerin varyantlarına ulaşılmış; hatta bu yazı sayesinde kepslerin doğum öncesi biçimleri

desteklenebilmiştir. Gelecekte, bu yazıyı içeren kepslere dair bir çalışma yapılırsa hem yazının hem de resmin anlattıkları, kepsin gelişimini ortaya çıkartmak adına yardımcı olacaktır.

2.1.17. TCFO'ya Göre Yayılma Biçimi

(Manner of Diffusion)

K. Krohn kitabının bu bölümünde halk anlatılarının yayılma biçimlerini yatay (coğrafyada) ve dikey (zamanda) olarak ele almaktadır. Yatay yayılma, bir anlatının farklı bölgelere taşınarak orada yeni varyantlara dönüşmesini ifade ederken; dikey yayılma, bir anlatının aynı yerde nesilden nesle aktarılmasıdır. Bu iki yayılma biçimi birbirini tamamlar; anlatılar genellikle önce yatay olarak yayılır, sonra yerel kültürlerde dikey olarak devam eder. K. Krohn araştırmacıların bu durumu açıklamak için dalga kuramını kullanmalarının doğru olacağını belirtmektedir. Krohn'a göre el yazmaları için kullanılmakta olan soy ağacı (genealoji) kuramının kullanılmaması gerekmektedir; çünkü anlatılar durağan değil, sürekli değişim ve uyarılma içindedir (Krohn, 1971).

K. Krohn'a göre, halk anlatıları eski biçimlerine sık sık geri dönmeleri ve aynı varyantın tekrar etmesi nedeniyle hızlı yayılamamaktadır. Yazar, anlatıların bu eski biçime geri dönüş olmasaydı geometrik bir ilerlemeyle çoğalacak olan varyant sayısının bu nedenle büyük ölçüde sınırlandığını belirtmektedir (Krohn, 1971).

Metin, temel yapıdaki anlatının doğrudan yayılmadığını, bunun yerine zaman içinde ortaya çıkan varyantların halk arasında dolaşıma girdiğini vurgulamaktadır. Aynı varyant farklı yerlerde bağımsız şekilde de gelişebilir. K. Krohn, farklı bölgelerde benzer şekilde anlatılan ayı, tilki ve kurt içeren masalların varyantlarını örnek vermektedir. Ayrıca, farklı anlatılardan alınan motiflerin birleşmesiyle yeni hikâyeler oluşabilir; bu durum özellikle tilki masallarında ve halk şarkılarında sıkça görülmektedir (Krohn, 1971).

K. Krohn, anlatıcıların, anlatıları hem kendi yorumlarıyla değiştirdiklerini hem de başka anlatılardan öğeler katarak yeni biçimlere soktuklarını belirtmektedir.

Ancak yalnızca bütün hâlinde anlatılabilen yapılar geniş çapta yayılabilirken, parçalanmış ve bağlamından kopmuş öğeler genelde yayılamaz ve zamanla yok olmaktadır. Bu süreçler, halk edebiyatının zenginliğini ve çeşitliliğini açıklamaktadır (Krohn, 1971).

Yatay ve dikey yayılımın internet kültürü ürünlerinde de örneklenebileceği düşünülmektedir. Bu çalışmada aktarıldığı üzere, keps kültürü farklı siteler arasında (yatay), URL verilerek veya doğrudan görseli yapııştırarak paylaşmak suretiyle yayıldığı gibi nesil diye adlandırılan her yeni üyenin gelerek keps üretip eleştirilmesiyle (dikey) de yayılmaktaydı. Bu bağlamda Krohn'un aktardıkları internet ortamının kendine has biçimine ve hızına da uymaktadır.

Yazarın dalga ve soy ağacı kuramları arasındaki değerlendirmesi internet halkbilimi ürünleri için geçerliliği örneklerle göre değişebilir. Kepsler üretilmelerinin ardından tekrar üretilmeleri gerekmeyen nitelikte ürünlerdir. İnternette kayıtlı kalmaları nedeniyle de korunabilmektedirler. Dolayısıyla hem dalga hem de soy ağacı kuramlarının kullanımına uygun olan özelliklerinin bulunduğu söylenebilir. Bu durum diğer internet kültür ortamı ürünleri için de geçerlidir.

Aynı varyanta geri dönülmesi konusuna kepslerden örnek verilebilir. İnci Sözlük üyeleri paylaşılan kepslerin şekil özelliklerinin sağlanması koşuluyla konusuna sınırlama getirmemişlerdir. Kırmızı çizgi ve beyaz yazı olduğu sürece yeni kepsleri tenkit etmemişlerdir. Bu durum yeni biçim özelliklerinin gelişmesini engellerken, konuları sınırlamamıştır. Konular söz konusu olduğunda yazarın önerdiği geometrik yayılıma örnek olabilecek hızda çeşitlilik gözlemlenmiştir.

Yazarın bahsettiği varyantların daha çok yayılması konusu ufak farklarla kepslerde de görülmektedir. Halk anlatılarının aksine ilk hali kayıt altında olsa da, mizah seviyesi yetersiz bulunan veya bağlama uydurulamamış kepsler sonraki kullanıcılar tarafından resimleri veya yazıları değiştirilerek varyantlanmaktaydı. Dolayısıyla kepslerde ve internet kültür ortamı ürünlerinde; kendi başına ve sadece varyantların yayılması değil hem aslının hem de varyantın yatayda ve dikeyde yayılması söz konusudur.

İnternette, sosyal medyada ve hatta sözlü kültür ortamlarında kepslerle meşhur olmuş sözcüklerin kullanımı görülmektedir. Bunlar kepslerin paylaşımı değil parçalarının paylaşımına birer örnektir. Fakat yazarın önerdiği gibi bu parçaların kendi başlarına kullanımı yaygınlaşmamıştır. Benzer bir durumun internet kültür ortamının diğer ürünlerinde de geçerli olabileceği değerlendirilmektedir.

2.1.18. TCFO'ya Göre Çıkış Zamanı (Yaratılış Zamanı)

(Time of Origin)

K. Krohn, halkbilimi ürünlerinin, birer kültür unsuru olarak ortaya çıktıkları zamanın belirlenebilir olacağını savunmaktadır. Bir masalın ya da halk şarkısının yaşını anlamak için kullanılan dil düzeyi, yapı özellikleri, içeriği ve kültürel unsurları dikkate alınmalıdır. Yabancı kelimeler, tarihsel kişiler veya teknolojik kavramlar gibi unsurlar, eserin hangi döneme ait olabileceğine dair ipuçları sunar. Ancak içerikte anlatılan olaylar gerçek hayatta daha eskiye dayanıyor olabilir; bu, eserin kendisinin de o kadar eski olduğu anlamına gelmez (Krohn, 1971).

K. Krohn bu kısımda, bazı halk şarkıları ve masalları farklı kültürlerde benzerlik gösterebilir de dil yapıları ve içerikleri genellikle Orta Çağ'dan daha eskiye gitmeyeceğini belirtmektedir. Yazar, Fin, Letonya ve Litvanya halk şarkılarının 13. yüzyıldan daha eskiye dayandığını pek olası bulmadığını belirtir. Masallar zaman içinde hem dil hem içerik bakımından değiştiği için, eski biçimlerinden farklılaşırlar. Aynı şekilde, masallardaki yazılı belge, evcil hayvan ya da meslek temsilleri gibi ayrıntılar, toplumsal gelişim düzeyini ve hikâyenin hangi dönemde ortaya çıkabileceğini göstermektedir (Krohn, 1971).

Yazar, dilin tarihsel evriminin, masalın ne kadar eski olabileceği hakkında önemli bilgiler verdiğini belirtir. Bu nedenle, kullanılan dilin hangi döneme ait olduğunun tespiti için, yabancı kelime ve kavramlar değerlendirilmelidir. Eğer bir kavramın veya kelimenin toplumda kullanılmaya başlanma tarihi belliyse, bu tarih masalın daha erken bir döneme ait olamayacağını gösterir. Aynı şekilde, masalda yer alan meslekler, evcil hayvanlar, yazı bilgisi gibi kültürel ve toplumsal unsurlar da o dönemin yaşam biçimiyle ilişkilendirilerek, masalın ait olabileceği zaman dilimi

tahmin edilebilir. Yazara göre masalları tarihsel figürlerle karşılaştırmak da geçerli bir yöntemdir. Bazı masallar tarihî kahramanlar hakkında olsa da bu masallar o kahramanlardan çok daha sonra ortaya çıkmış olabilir. Bu bağlamda, kahramanla masal arasındaki tarihsel fark önemli bir gösterge olarak ele alınır. Bunun yanında, aynı masalın uluslararası varyantların karşılaştırılması, ortak öğelerin ne zaman ortaya çıktığının tespit edilmesine olanak verir. Bu yöntemlerin yanı sıra, yazar kayıtlı belgelerinin tarihlendirilmesinden ve masalın tematik ve yapısal incelemesinden de faydalanılabilir. En eski belgelerden hareketle yapısal ve içerik analizi yapılarak; temalar, olay örgüleri ve karakter tipleri kültürel-tarihsel unsurlarla karşılaştırılarak masalın yaşı tahmin edilebilir (Krohn, 1971).

İnternet kültür ortamı ürünlerinde bulunan zaman damgaları bu ürünleri sıraya koyabilmek adına son derece önemli ve incelemeyi büyük oranda kolaylaştıran bir etkidir. Gönderiler zaman damgalarına göre hızlıca sıralanabilmekte ve incelemeler yapılabilmektedir. Bu çalışma kapsamında da gönderilerdeki zaman damgalarına dikkat edilmiş, tarihi sıralamada bu damgalar esas alınmıştır. Fakat zaman damgası net olmayan örnekler de gözlenmiştir. Örneğin “Napak inanak mı kanka” öncel kepsinin yaratılarak İnci Sözlük’te tam ne zaman paylaşıldığına ulaşılamamış fakat Donanım Haber’deki başlıktan hemen sonraki bir zamanda olduğu çıkarımı yapılabilmektedir. Dolayısıyla K. Krohn’un önerilerinin daha dar tarih aralıklarında dahi uygulanabilirliği gözlemlenebilmiştir.

2.1.19. TCFO’ya Göre Temeller (Çekirdek Yapı)

(Foundations)

K. Krohn kitabının bu kısmında, halk masallarının kökenini ve masalların bu kökenlerden nasıl geliştiğini incelemekte ve bu anlatıların hangi türlerden türediğini sorgulamaktadır. Masalların efsanelerle ve batıl inançlarla ilişkili olduğunu; dolayısıyla bazı masalların doğrudan efsanelerden türediğini ele almaktadır. Bununla birlikte, masalların doğrudan doğa mitlerinden ya da ritüellerden türediğini ileri süren kuramları eleştirel biçimde değerlendirerek; bu tür yaklaşımların çoğunun, masalın kendisinden hareketle kayıp miti ya da ritüeli yeniden inşa etmeye çalıştığı için güvenilir bulmamaktadır (Krohn, 1971).

Yazar ayrıca masalların halüsinasyonlar, rüyalar ve halk inançları gibi psikolojik ya da kültürel kaynaklardan da beslenmiş olabileceği üzerinde durmaktadır. Doğa ruhları ya da doğaüstü varlıklarla ilgili anlatıların, özellikle halüsinasyon ve trans hallerinde deneyimlenen imgelerle ilişkili olabileceğini öne sürmektedir; ancak bu imgelerin bile kültürel olarak şekillendiği vurgulamaktadır. K. Krohn masalların, bilinçdışı süreçlerle üretildiği; fakat içerdikleri imgelerin ve temaların belirli bir kültürel gelişim düzeyine işaret ettiğinden bahsetmektedir. Bu nedenle masallar, sadece bireysel hayal gücünün değil, toplumsal yapının, ilişkilerin ve kolektif deneyimlerin de ürünüdür (Krohn, 1971).

K. Krohn, masalların içerdikleri anne-çocuk ve kardeşler gibi sosyal ilişkilerden, zekâya verilen değerden dolayı masalların gerçek yaşantılardan ve kültürel gözlemlerden beslendiğini belirtmektedir. Yazar bu anlatıların zamanla yerel olaylardan ve duygusal anlatımlardan evrensel bir dile dönüşerek “göçebe masallar” halini aldığını; her toplumun, ortak anlatı kalıplarına kendi kültürel rengini katarak onları yeniden ürettiğini belirtmektedir. Bu da masalların hem bireysel hem kolektif hafızaya dayandığını, aynı zamanda yerel efsane, mit ve inançlarla iç içe geliştiğini ortaya koymaktadır (Krohn, 1971)

K. Krohn kitabının bu kısmında masalların hangi anlatılardan köken aldığına yönelik değerlendirmelerini aktarmaktadır. Yazarın masallarla ilgili aktardıkları kepslerle ilgili bu çalışmada doğrudan kullanılmamıştır. Fakat köken sorununun kepslerde de olduğu açıktır. Kepslerin hangi anlatılardan, neden ve nasıl türediği, hangi süreçlerle ortaya çıktıkları ve üreticilerinin, K. Krohn’un bahsettiği esinlenme biçimleri gibi hangi düşünce ve tecrübelerle keps görsellerini seçerek yazıladıkları araştırılabilir. Bu çalışmada karikatürlerden ilkel kepslere kadar gelecekte, kepslerdeki köken konusu gibi, diğer internet kültür ortamı ürünlerinin de kökenlerine incek araştırmalar gerçekleştirilebilir.

2.2. TCFO’YA GELMİŞ ELEŞTİRİLER

TCFO’nun ve geliştirdiği yöntemin metin merkezli olması ve halk anlatılarının yazılı metinlerine odaklanarak incelemesi, yıllar içinde farklı halkbilimciler

tarafından eleştirilmiştir. Bu eleştiriler nedeniyle TCFY popülarlığını giderek kaybetmiştir. Halkbilimcilerin genel eleştirileri ve görüşleri değerlendirilmiştir.

Christine Goldberg TCFY'ne gelmiş eleştirileri derleyerek, geçerliliklerini tartışmıştır. TCFY'nin genel bir savunmasını yaparak yıllar içinde TCFY'nin kullanımının nasıl şekillendiğini ve geliştiğinden bahsetmiştir. C. Goldberg, çeşitli halkbilimcilerin yöneme yönelik eleştirilerini maddeler halinde sıralayarak bunlara ayrıntılı yanıtlar vermiştir. Yöntemin çok dar kapsamlı olması, sosyal bağlamı dışlaması, motifleri tek kökenli sayması ya da çoklu kökeni ihmal etmesi gibi noktalar öne çıkan başlıklardandır. C. Goldberg ise bu eleştirilerin çoğunun yöntemin yeteneklerine değil, uygulamadaki tek yönlülüklere yöneldiğini belirtir. Uygun biçimde kullanıldığında TCFY'nin, masalların nasıl yayıldığı, nasıl değiştiği ve hangi biçimlerin hangi kültürlerde benimsendiği gibi konularda çok değerli veriler sunduğunu savunur (Goldberg, 1984).

C. Goldberg, V. Propp'un yapısal masal çözümlenmeleriyle TCFY'nin karşıt değil, aslında tamamlayıcı olduğunu belirtir. V. Propp, tüm masalların ortak bir yapısal dizilim içerdiğini öne sürerken, TCFY bu yapısal bileşenlerin tarihsel evrimini ve coğrafi dağılımını izlemeye olanak tanır. C. Goldberg'e göre, bu iki yaklaşım birlikte kullanıldığında hem biçim hem de tarih açısından daha bütüncül analizler yapmak mümkündür (Goldberg, 1984).

C. Goldberg TCFY'nin asıl başarısını masalların evrimi, varyasyon biçimleri, kültürel tercihleri ve yayılım yolları hakkında sağlam ve yeniden kullanılabilir veri üretmesi olarak açıklar. Bu nedenle yöntem, kuramdan çok yöntembilimi olarak değerlendirilmeli ve yeni araştırmalarla dönüştürülerek kullanılmalıdır (Goldberg, 1984).

Alan Dundes ise TCFY'nin eleştirisini yapmak yerine antropologların karşılaştırmalı yöntem adı altında TCFY'nin karşılaştırmalı doğasını açıklayarak, basit bir halini nasıl kullandıklarını ve daha iyi nasıl kullanabileceklerini açıklamaktadır. Antropolojinin 19. yüzyılda evrimci varsayımlarla temellendirdiği karşılaştırmalı yaklaşımı 20. yüzyılda terk ettiğini, buna karşılık halkbiliminin

TCFO öncülüğünde bu yöntemi kurumsallaştırarak sürdürdüğünü ortaya koyar (Dundes, 1986).

Bu çalışmasında A. Dundes, halkbilimcilerin derinlemesine sınıflandırmalara rağmen halkbiliminin kültürel işlev ve anlamını çoğu zaman ihmal ettiğini belirtir. Halkbiliminin de karşılaştırmalı yöntemi ihmal ederek ya da aşırı indirgemeci biçimde kullanarak teorik üretkenliğini sınırlamaktadır (Dundes, 1986).

L. Virtanen de TCFY'nin zaman içinde geçirdiği değişimi değerlendirerek modern 80'lerde hangi faydalarla kullanılabileceğine değinmektedir. Yazar, geçmişte sabit biçimli, ağızdan ağıza dolaşan geleneksel halkbilimi ürünleri için işe yaradığını kabul etmektedir. Örneğin: bir bilmecenin farklı varyantlarını inceleyerek bu bilmeceye ne zaman, nerede, nasıl biçim verildiğini ve nasıl değiştiğinin anlaşılabilirliğini aktarmaktadır. Fakat, söylentiler, kent efsaneleri, kişisel anlatılar, ofis şakaları, medya kaynaklı motifler gibi modern halkbilimi ürünleri benzer sabit varyantlar üretmez; kısa ömürlü, hızlı yayılan ve şekilsizdir. Bu durumda da TCFY'nin "katı kurallar"la ilerleyen evrimci yaklaşımı yetersiz kalmaktadır. L. Virtanen bu noktada, artık kesin doğrulara değil, olasılıklara ve eleştirel sezgiye dayanan bir yaklaşımın gerektiğini savunmaktadır. Yani bir hikâyenin kökeni ya da nasıl yayıldığı konularında artık "kesin" değil, "yaklaşık" varsayımlar yapılabilmektedir (Virtanen, 1986).

Ayrıca yazar ur-form ile eşlenik kullandığı "protoform" terimini kullanarak, günümüzde halkbiliminin protoform denilen ilk biçimlerini doğrudan gözleme şansının var olduğu vurgulamaktadır. Örnek olarak, bir söylentinin okulda nasıl yayıldığıнын, kimden çıktığının ve nasıl biçimlendiğinin belki de sahada gözlemlenebileceğinden bahsetmektedir. Ancak bu tür anlatıların daha sonra geleneksel bir halk anlatısına dönüşüp dönüşmeyeceği, ya da ne şekilde dönüşeceği çoğu zaman öngörülememektedir. Dolayısıyla TCFY, bu tür "modern", kısa ömürlü ve hızlı evrilen folklor biçimlerinde sınırlı kalabilir (Virtanen, 1986).

Özetle: Geleneksel varyant analizine dayanan yöntemler modern folklorun akışkan doğasına her zaman uygun değildir. Ancak bu, yöntemin tamamen

geçersiz olduğu anlamına gelmez; yalnızca daha esnek, eleştirel ve bağlamsal bir kullanımı gerektirir (Virtanen 1986).

2.2.1. Halktan Kopukluğu

TCFY'nin en çok eleştirilen yönlerinden biri, halk anlatılarını bizzat üreten ve aktaran bireyler olan anlatıcıları ve dinleyicileri araştırmaların dışında tutmasıdır. C.W. von Sydow'a göre, TCFY ile halk masalları yalnızca metinsel içerik olarak ele alınmış, anlatıcı ve topluluk bağlamından koparılarak incelenmiştir. C.W. von Sydow'a göre bu yaklaşımla, masalın yaşayan bir anlatı biçimi olduğu gerçeği göz ardı edilmektedir (von Sydow, 1977).

TCFY ile incelemelerin gerçekleştirilmesi için halk anlatısının yazıya geçirilmiş olması bir ön gerekliliktir. Artık elde edilmiş yazılı metindeki masalın o tarihte, o bölgede anlatılmakta olan tek varyant olduğu kabul edilir. Metnin bu şekilde dondurulur. Masalın metninde ancak yıllar içinde bir değişim olacağı kabulü bulunmaktadır. Böylece de masalın ortaya çıktığı etkileşimler, gelenek taşıyıcısının bireysel katkısı, icranın etkisi göz ardı edilirken; masallar, bir gelenek çevresinde şekillenen ürünler olmaktan çıkarılır. Masal ya da efsane, sadece ne zaman ve nerede anlatıldığına göre incelenir; ne anlatmak istediği, toplumsal yapılarla veya inanç sistemleriyle nasıl ilişkilendiği gibi sorular genellikle ihmal edilir (Zumwalt, 1988).

TCFY, folkloru yaşayan bir kültürel performans değil, yazılı metinler üzerinden ele alınması gereken bir nesne olarak görmüştür. Bu anlayış, folkloru bir "metin koleksiyonu" gibi görerek, sözlü kültürün dinamik yapısını sabitlemiş; canlı doğasına değil, arşivlenmiş ve düzenlenmiş haline odaklanarak, halkın "yaşayan" bilgisinin niteliğini büyük ölçüde yok saymıştır (Frog, 2013).

TCFY'nin uygulanışı sırasında ortaya çıkan bu soyutlamaların metin merkezli internet araştırmaları için de yapılacağı düşünülmektedir. Örneğin, çoğu zaman kullanıcıların katılımcı sözlük sayfalarına yaptıkları yorumlara odaklanılarak, neden o yorumu yaptıkları göz ardı edilmek zorunda kalacaktır. Bir başlığa kendi ürettiği kepsi paylaşan meraklı grubu mensubunun bu davranışıyla ortaya

koyduğu sanal icranın veya bu etkinliğin eğlence gibi işlevlerinin incelenmesi araştırmının dışında kalacaktır. Metin merkezli araştırmının bu sınırlamaları gelecekte diğer halkbilimi kuramlarıyla yapılacak çalışmalarla kapanabilecektir.

TCFY'yi eleştirenlerin karşındaysa, bu yöntemi etkin olarak kullanarak incelemeler yapan Archer Taylor ve Stith Thompson gibi isimler bulunmaktadır. Özellikle S. Thompson'un bir konuşmasını yorumlayan Rosemary Lévy Zumwalt; S. Thompson'un, TCFY'nin halkla ürettiği ürünü ayırma yeteneğini kesin bir avantaj olarak gördüğünü belirlerir. S. Thompson'un bu ayırmayı malzemenin tutkusuz okuması olarak adlandırdığını ve bilim insanının diğer insanlar tarafından dikkatinin dağılmasını gereksiz bulduğunu aktarır (Zumwalt, 1988).

Frog da "(TCFY) folkloru halktan arındırarak nesnel, sistematik bir analiz yapmaya olanak sağlıyordu; fakat bu aynı zamanda halkın deneyimini ve bağlamı göz ardı etme riskini de beraberinde getiriyordu" diye belirtmektedir. Frog, ayrıca Lauri Honko'nun geleneksel anlatıların işlevi ve toplumsal bağlamı üzerine odaklanan bir yaklaşımı benimsediğini aktararak; tarihi coğrafi yöntemin bir paket olduğu ve araştırmının gereklerine göre bağlam ve işlevler gibi metin merkezli olmayan değişkenlerin de araştırmaya katılabileceğini açıklamaktadır (Frog, 2013).

2.2.1. Temel Yapının (Ur-form) Kesin Olarak Bulunamaması

Temel yapının bulunması ve tekrar inşa edilmesi konusunda TCFY'nin başarısı farklı bilim insanlarınca eleştirilmiştir. Yöntem, incelenen masalların tarihi gelişimlerinin ortaya çıkarılmasında başarılı bulunmuş olsa da ortaya atılan temel yapıların gerçekliği sorgulanmıştır. Yapılmış incelemeler, özellikle elde edilmiş yapının, temel yapı olup olmadığının teyit edilememesi nedeniyle tartışmalı sonuçlanmış; net tespitlerden uzak kalınmıştır.

TCFY'nin uygulamada nadiren somut ve kesin sonuçlar ürettiğini aktaran Zumwalt; Stith Thompson'un, Yıldız Koca (the Star Husband) masalı için 18. YY'a uzandığını düşündüğü bir temel yapı önerdiğini belirtir. Ancak kendisinin kesin bir şey söyleyemediğini ve sınırlarını kabul ettiğini aktarır. Benzer şekilde, Archer

Taylor'un da Siyah Öküz (the Black Ox) anlatısının kökeninin Norveç olabileceğini ileri sürdüğünü; fakat bu iddiasını güçlü kanıtlarla destekleyemediğini aktarır (Zumwalt, 1988).

A. Dundes'de Lauri Honko'nun, "Krohn'un böyle bir temel yapıyı (urform) tüm folklor araştırmalarının 'en meşru hedefi' olarak görme hayalinin artık terk edildiğini" belirten sözlerini aktararak; kimsenin artık K. Krohn'un düşlediği dengeli, şiirsel olarak kusursuz temel yapının gerçekten keşfedilebileceğine inanmadığını yazmaktadır (Dundes, 1986).

Benzer şekilde C. Goldberg de C.W. von Sydow'un, ("arketip" terimini temel yapı (ur-form) anlamında kullanarak) temel yapının hiç var olmadığına yönelik sözlerini aktararak, temel yapının inşasının giderek daha soyut bir hâl aldığını belirtmektedir (Goldberg, 1984).

Frog, TCFY'nin varyantlar arasında "asıl", "orijinal" veya "doğru" olanı bulmaya yönelik kuralcı bir yönelime sahip olduğunu belirtir. Bu anlayışın, çok sayıda eşdeğer varyanttan yalnızca birini temel olarak kabul ederken, diğerlerini türev, sapma veya bozulmuş biçim olarak etiketlemiş olduğunu söyler. Böylece de anlatıların doğal çeşitliliğinin, bilimsel analizlerde "gürültü" olarak görüldüğünü ve dışladığını; bu durumun da halk anlatılarının dinamik, çoğul ve bağlamsal doğasına aykırı olduğunu açıklar. Tekillik arayışı, folklorun çoğul anlam üretme kapasitesini bastırmış ve kültürel ifadeyi sınırlandırmıştır (Frog 2013).

C.W. von Sydow ise temel yapı kavramını fazla soyut ve yaşam bağlamından kopuk bulur. Ona göre, bir temel yapı söz konusu bile değildir; yalnızca varyantlar arasındaki benzerliklerden yola çıkarak bir "ilk biçim" kurgulamak, geleneğin yaşayan doğasını göz ardı etmektir. C.W. von Sydow, masalların sabit yapılar olmadığını, anlatıldıkları yer ve zamanda şekil değiştiren canlı yapılar olduğunu söyler. Dolayısıyla, temel yapıyı saptamak, ancak kültürel, coğrafi ve işlevsel bağlam da hesaba katıldığında anlam kazanabilir. Örneğin, Albert Lord'un itirazı bu noktaya odaklanır: her bir anlatım, anlatıcının yaratıcı yorumuyla yeniden inşa edilirken, nasıl olur da tek bir sabit özgün biçim bulunabilir (von Sydow 1977).

İnternet çalışmaları söz konusu olduğunda temel yapıyla ilgili eleştiriler daha çok, temel bir yapıya neden erişilememiş olduğu penceresinden incelenmelidir. Masallardaki çok merkezli üretim, eldeki verinin çokluğu ve erişilemezliği, derlemelerin ve kayda geçirmenin yetersizliği gibi sorunlar bir masalın temel yapısı konusundaki incelemelerin sonuçsuzluğa veya tartışmalı sonuçlara ulaşmasına neden olmaktadır. Bu gibi sorunlar internet ortamında da hala bulunmakla birlikte etkileri daha düşüktür. Örneğin internette, kepsler gibi, eldeki halkbilimi malzemesi içinde arama yapılabilmektedir ve doğrudan bireylerin girdileri kayıt altına alınabilmektedir. Temel yapıların bulunmasına yönelik eleştirilerin, internet ortamının kayıtlılığı gibi, halkbilimi ürününün doğduğu ve yaşadığı kültür ortamından kaynaklanan nitelikler sayesinde aşılabileceği savunulabilir.

2.2.1.1. Yerel Tür Önerisi (Ekotip - Oikotip)

C.W. von Sydow, bir temel yapıya neredeyse karşı çıkarken ortaya yerel tür (ekotip - oikotip) kavramını atar. Ona göre bu daha önemlidir ve temel yapının aksine bu yerel varyantlara incelemelerle erişilebilir.

Yerel tür, bir halk anlatısının, belirli bir coğrafi, kültürel veya toplumsal çevreye uyum sağlayarak geçirdiği yerel varyasyon biçimidir. Başka bir deyişle, uluslararası veya evrensel bir hikâye türünün, yeni bir bölgede ve toplulukta o yerin çevresel koşulları, kültürel kodları, dil özellikleri ve işlevsel ihtiyaçları doğrultusunda yeniden şekillenmiş halidir (Hasan-Rokem, 2016).

Masallar, anlatıldıkları çevreye uyum sağladıkça biçim değiştirir ve yerel varyantlara (ekotip) dönüşür. Bu dönüşüm, anlatıcının yaratıcılığı, dinleyicinin beklentisi ve yerel kültürle olan etkileşimlerle şekillenir. Yerel tür, aynı temaya veya köken hikâyesine sahip bir halk anlatısının, coğrafi, kültürel, toplumsal ve dilsel koşulların etkisiyle belirli bir bölgede aldığı yerel biçimdir. Başka bir deyişle, bir halk masalının veya efsanesinin, farklı bir toplulukta yeniden şekillenmiş, o topluluğun değerleri, anlatı tarzı, kahraman tipi ve motif anlayışına göre değişmiş varyantıdır (von Sydow, 1977).

Zamanla Lauri Honko gibi araştırmacılar tarafından da desteklenen ve geliştirilen bu kavram, geleneksel anlatıların dört aşamalı uyum sürecinin son evresi olarak değerlendirilir; çevreye, geleneksel yapıya, işlevselliğe ve nihayet kalıcı yerel biçime uyum. Bu bağlamda yerel tür, bir toplumun anlatı belleğinde yaygın, üretken, istikrarlı ve kimliğe içkin hâle gelen kültürel yapı olarak tanımlanır. Yerel tür kavramı yalnızca anlatının biçimsel dönüşümünü değil, aynı zamanda onun sosyal işlevlerini ve kimlik üretimindeki rolünü de kapsar (Hasan-Rokem, 2016).

Yerel tür kavramı, aynı masalın farklı bölgelerde farklı biçimlerde gelişmesini açıklamak için kullanılır. Bu varyantlar, bazen masalın sadece karakterlerini ya da motiflerini değiştirir, bazen de anlatının işlevini ve yapısını dönüştürür. Masalların farklı halklar arasında göç ettiği düşüncesiye çoğunlukla geçersizdir; çünkü masal ancak yerel gelenekle uyum sağladığında yeni bir bölgede tutunabilir. Bu nedenle halk masalları durağan değil, topluluk içinde evrilen canlı anlatılar olarak değerlendirilmelidir (von Sydow, 1977).

Ortaya atılan yerel tür kavramının halkbilimciler arasında da karşılık bulduğuna T. Cochrane değinmektedir. C.W. von Sydow, yerel türlerin biyolojik benzetmelerle açıklanabileceğini ve kültürel çevrelerin halk anlatıları üzerinde şekillendirici bir rol oynadığını savunmuştur. Ancak, zamanla bu görüşler, yerel türlerin kültürel faktörlerle daha çok ilişkilendirilmesine neden olmuştur. Amerikan halkbilimcileri, yerel tür kavramını başlangıçta şüpheyle karşılamış, ancak 1950'lerde R. Dorson'un bu kavramı kullanmaya başlamasıyla birlikte bu alanda yeni bir yönelim oluşmuştur (Cochrane, 1987).

Yerel tür kavramı halkbilimciler arasında yazılı ve sözlü kültür ortamı ürünlerine uygulanmıştır. Fakat henüz internet ortamındaki halkbilimi ürünlerine uygulandığına dair bir çalışmayla karşılaşılmamıştır. Bu çalışma kapsamında yukarıda bahsi geçildiği üzere çevreye, geleneğe, bağlama göre bir inceleme yapılmamış olsa da kepslerde zamanla meydana gelen değişmelere göre internet ortamından yerel türlere yönelik bazı işaretler toplanmıştır. Kepslerin yerel türleri Başlık 4.3.3'te tartışılmıştır.

2.2.2. Yapısal İncelemenin Eksikliği

R.L. Zumwalt TCFY'nin biçimsel incelemesinin eksikliğini akademisyenler tarafından eleştirildiğinden bahseder. TCFY anlatıları daha çok içerik (konu, motif, öge) temelli sınıflandırır ve biçimsel (yapısal) analizlere odaklanmaz. Bu da anlatının olay örgüsü, karakterlerin işlevleri veya anlatı dizgeleri gibi anlatıbilimsel yapısının göz ardı edilmesine yol açar. R.L. Zumwalt'ın aktardığına göre Archer Taylor, motif analizi kadar anlatıların biçimsel yapılarının da araştırılması gerektiğini savunmuş ve bu noktada Vladimir Propp'un çalışmasının önemini önceden öngörmüştür. Ancak bu çağrıya rağmen, tarihi-coğrafi yaklaşım uzun süre yapıdan çok "ne söylendiğine" odaklanmış ve "nasıl anlatıldığına" dikkat etmemiştir (Zumwalt, 1988).

Bölüm 2.1.2 içerisinde K. Krohn'un biçim özelliklerine göre inceleme yapılması veya bu özelliklerin ölçüt olarak kullanılması konusundaki önerileri aktarılmıştır. R.L. Zumwalt tarafından derlenmiş eleştiriler içerisinde biçim incelemesinin eksikliğini bulunmasının nedeni, K. Krohn'un biçim özellikleriyle ilgili önerisinin bilim insanlarından yeterli ilgiliyi görmemiş olması olabilir. Bu çalışma kapsamında bahsi geçen biçim özellikleri temel araştırma ölçütü olarak kullanılmış, hatta istense bile motif gibi anlatım özellikleri kullanılmamıştır. Bu konu Bölüm 4.3.2'de bölüme ayrıca tartışılmıştır.

2.2.3. Katılık ve İndirgemecilik

R.L. Zumwalt, C.W. von Sydow'un anlatıların çok merkezli biçimde gelişebileceği veya farklı kültürlerde eş zamanlı benzer anlatıların ortaya çıkabileceği ihtimalinin göz ardı edildiğine değindiğini aktarır. C.W. von Sydow'un bu tek doğrultulu yayılım modeline özellikle karşı çıktığı, dilsel ve ulusal sınırların anlatıların yayılmasında belirleyici olduğunu savunduğunu aktarır. Alan Lomax'ınsa yöntemin somut bilimsel çıktılar üretmediğini, kuramsal kabullerle yürüdüğünü açıkça söylediğini belirtir. Bu yaklaşımın, kültürel etkileşimi ve karşılıklı geçişkenliği yeterince dikkate almadığı söylenebilir (Zumwalt, 1988).

İnternetin insan hareketlerini kaydeden doğasının daha net veriler ortaya koyması nedeniyle tek merkezli yaratım varsayımı internet ortamında hızlıca sınanarak doğru sonuca ulaşılabilir. Haberlerin veya tek bir sosyal medya gönderisinin tek kaynaktan yayılması olası olabileceği gibi birden fazla kaynaktan yayılmış internet ortamı ürünleriyle de karşılaşılabılır. 4.1.4. Bölüm'de benzer çok merkezli bir görsel incelenmiştir.

Alan Lomax'ın, yöntemin somut bilimsel çıktılar üretmemesi konusundaki yorumuna yanıt veren S. Thompson, yöntemin uygulanması sayesinde halk anlatılarının kökenleri ve evrimleri hakkında gerçek ilerlemeler sağlandığını belirtmiştir. Ayrıca TCFY'yi eleştirenlerin bu yöntemi hiç kullanmamış olduğuna yönelik açıklaması da yöntemin belki de en önemli kullanıcısının, en önemli sözüdür (Thompson,1953).

3. BÖLÜM

İNTERNET HALKBİLİMİ ARAŞTIRMASI YÖNTEMİ

İnternette doğmuş halkbilimi ürünlerinin incelenebilmesi için en önemli malzeme kaynağı yine internetin kendisidir. Fakat internette her bulunanın da doğrudan inceleme kapsamına alınması araştırmanın güvenilirliğine gölge düşürecektir. Bu nedenle, internet kaynakları sistematik biçimde taranırken karşılaşılan malzemeler kaynak belirtilerek kayıt altına alınmalı ve araştırmaya dahil edilmelidir. Yazılım, internet sistemleri, haberleşme teknolojileri ve hatta yapay zeka gibi teknoloji bilgisi de araştırma verimliliğini etkilemektedir. İnterentten malzeme araştırmasını gerçekleştirecek kişilerin teknik bilgisi ve yetenekleri ne kadar ileri düzeydeyse, araştırmayla o kadar çok ve net malzemeye ulaşma şansı bulunmaktadır. Fakat sosyal bilimciler tarafındaysa bu teknoloji bilgisi ihtiyacı, hatalı bir şekilde, zorluk olarak görülmekte ve internet araştırmalarına karşı önyargılı olunmaktadır. Bu nedenle, sosyal bilimcilerin internetten daha kolay ve sistematik olarak malzeme toplayabilmesi adına İnternet Halkbilimi Araştırması Yöntemi ortaya atılmıştır. Bu yöntemin uygulanabilmesi için teknik bir yetenek gerekmemektedir. Ortaya atılan bu yöntem internet okur yazarı her halkbilimcinin, internet ortamındaki malzemeye sistematik olarak ulaşabilmesine ve derleyebilmesine yardımcı olacaktır. İnternet Halkbilimi Araştırması Yöntemi sadece malzemeye erişmek ve derlemekle ilgilidir; derlenmiş malzemenin hangi kuramlara göre ve nasıl inceleneceği halkbilimcinin kendi inisiyatifindedir.

Bu çalışmada da görebileceğiniz üzere erişilen malzemenin uygun biçimde kayıt altına alınması ve kaynak gösterilebilmesi önemlidir. Erişilen kaynakların sanal arşivlere eklenerek çalışmada kaynak olarak gösterilmesi, çalışmanın geçerliliği için önemlidir. Arşivleme için Başlık 3.3'te aktarılan İnternet Arşivi (Internet Archive) veya tarafsız kurumlarca zamanın etkilerine karşı korunacağı belirtilen arşivleme sistemleri kullanılabilir. Erişilen sayfalar eğer bu arşivlerde zaten

bulunmuyorsa bizzat araştırmacı tarafından ilgili arşiv sistemlerde arşivlenmelidir. Facebook gibi İnternet Arşivi veya başka arşivleme sistemleri tarafından arşivlenmeyen sitelerin bağlantıları da ayrıntılı olarak verilmeli ve en az sayfanın görseli, alıntı yapılacak kısmın görüneceği biçimde çalışmaya eklenmelidir.

Bu çalışmanın konusu olan kepslerle ilgili malzeme araştırması öncelikle internet kaynaklarında yapılarak; kepslerin oluşumuyla ilgili tarihsel süreç ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu aşamada, İnternet Halkbilimi Araştırması Yöntemi süreçleri kullanılmıştır. Yayında olan siteler taranmış; yayında olmayan siteler, internet arşivleyici sayfalardan aranmış ve hala çalışan bağlantılar incelenmiştir. Yayından kaldırılmış ve arşivlenmemiş sayfalar internetten incelenememiştir. İnternetten incelenemeyen bu eksik kısımların nasıl tamamlanabileceği değerlendirilerek bu konularda İnci Sözlük meraklı grubundan kaynak kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Türkçe internette kepsler İnci Sözlük sitesinde kullanılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla, internet ortamındaki doğum süreçleri aslında İnci Sözlük'n kendine has ortamında geçirdikleri süreçlerdir. Kepsler bu sitede oluştuktan ve kendilerini kabul ettirdikten sonra diğer evrimii sitelere ve ortamlara yayılmışlardır. Kepslerin oluşumunu, kullanıcıların birbirleriyle etkileşimlerini, kullanıcıların hissettikleri ihtiyaçlarını ve kepslerin gelişim sürecini anlamak adına kaynak kişilere başvurulmuştur. Kaynak kişiler özelikle İnci Sözlük'n kurulmasının ardından sitenin gelişim sürecinde orayı kendileri için sosyalleşme yeri olarak belirlemiş meraklı grubu arasından seçilmiştir.

İnternet Halkbilimi Araştırması Yöntemi'nin hangi halkbilimi ürününe uygulanacağı ve hangi amaçlarla uygulanacağı ve neye ulaşılmak istendiği hazırlık aşamasında belirlenmelidir. Yöntem bu çalışma içerisinde ilk kepsi bulmak amacıyla kepslere uygulanmıştır; ayrıca hem ilk kepslere hem de ilk kepslerin metin merkezli incelenmesinin yapılabilmesine olanak verecek miktarda, zaman damgalı görsele ulaşabilmektir. Örneğin "Fatih Terim kepslerindeki seslendirme yazısı örüntüsünün incelenmesi" gibi bir amaçla da bu yöntem uygulanabilir.

Çalışmanın bu bölümünü oluşturan İnternet Halkbilimi Araştırması Yöntemi'nin kepsler genelinde tamamlanmasının ardından, elde edilmiş bilgiler kepslerin doğum ve gelişim zincirinin ortaya çıkarılması amacıyla metin merkezli incelemeye alınmıştır. Fakat bu tez çalışmasının yapılandırılması ve kaleme alınması sırasında daha detaylı incelemenin mümkün olduğunun fark edilmesi nedeniyle bu bölümde açıklanmış araştırma basamakları bazı konular için daha detaylı gerçekleştirilmiştir. Örneğin, ilk araştırmada şeritsiz baykuş kepslerine zaten ulaşılmıştır; fakat, artık eldeki malzemenin TCFY'e göre incelendiği aşamaya geçildiğinde bunların öneminin anlaşılması yazısız baykuş görsellerinin (bkz. Bölüm 4.1.3) hikayesinin özellikle araştırılmasını gerektirmiştir. Bu gibi nedenlerle, 3. Bölüm'de aktarılan araştırma basamaklarının tek seferde uygulanarak eldeki tüm malzemenin toplandığı söylenemez. Aksine, araştırma boyunca gelişen ihtiyaçların yönlendirdiği detaylı inceleme gerektiren konularda tüm basamaklar tekrar tekrar uygulanmıştır. Bu durum, kaynak kişilerle görüşmeler de dahil tüm araştırmaların internet ortamında yapılabilmesinin getirdiği bir avantajdır.

Halkbilimi malzeme araştırmasının internetten yapıyor olması hiç de azımsanmaması gereken bir süreçtir. Örnek olarak bu çalışmanın malzeme toplama çalışması en az 5 ay boyunca devam etmiştir. Yine de internetteki tüm bilginin incelenebildiği iddia edilememektedir. Malzeme arama çalışmaları çoğu durumda baştan başlamış veya detayına inilmesi gereken konularla sıklıkla karşılaşmıştır.

İnternet Halkbilimi Araştırması Yöntemi basamakları sırasıyla takip edilmelidir. Fakat karşılaşılan her yeni bilgide, konuyla ilgili ilk basamağa dönerek süreci tekrar tekrar işletmek gerekebilir. Araştırmacının karşısına ilk basamaklarda anlamlı bilgiler nadiren çıkar; önemli olan araştırma sürecini ince eleyip sık dokumak ve süreci tekrar etmekten kaçınmaktır. Yöntemi oluşturan basamakların sıralamasının ve tekrar usullerinin anlaşılabilmesi için Görsel 3-1 incelenebilir.

Görsel 3-1: İnternet Halkbilimi Araştırması Yöntemi Akış Şeması

3.1. GENEL İNTERNET ARAŞTIRMASI

Her internet araştırması araştırma konusunun internetten genel araştırılması adımıyla başlamalıdır. Arama motorlarında yapılacak konunun çerçevesine ait kelimeler veya malzemelerle yapılacak sorgular, araştırmacıya malzemenin sosyal medya, forum, gazete gibi ne çeşit sitelerden ve platformlardan elde edilebileceği hakkında fikir verecektir. Gelecekte yapılacak araştırmaya yön çizebilmek ve araştırma süresi ve paralı üyelik ihtiyacı gibi olası maliyetleri planlamada Genel İnternet Araştırması basamağı araştırmacıya yardımcı olacaktır.

Bu çalışmada malzeme araştırması öncelikle kepslerin genel olarak internette aratılması ve arama motorlarında çıkan başlıkların incelenmesiyle başlamıştır. Bu aşamada “caps” kelimesi içeren kelime grupları aratılarak çıkan görseller incelenmiştir. Bu genel aramalarda kullanıcıların karşısına çıkan kepslerin hangi

özelliklerde olduğu, hangi sayfalarda paylaşıldığı ve özellikle çıkan sayfalardaki kepslerin ne zaman yayınlandığı bilgilerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Genel internet araştırmasında, haber siteleri veya içerik üretimi sayfalarının çok yer aldığı gözlenmiştir. Gazeteciler veya içerik üreticisi kullanıcıların kendi seçtikleri bir konuya uygun kepsleri terkip ettikleri bu sayfalar, günümüzde kesplere en kolay ulaşılabilen sayfaları oluşturmaktadır.

İçerik üreticisinin komik bulduğu 19 kepsi sıraladığı Görsel 3-2’de, 2018 yılında yayınlanmış olması nedeniyle, o güne kadar üretilmiş ve paylaşılmış olan kepslerden bir seçki yer almaktadır (Neolacakki.com 1, 2018). Bunun gibi terkiplerin uzun yıllar boyunca, pek çok kullanıcıya ulaşması, pek çok kereler ziyaret edilmesi ve sitelerin reklam vermesi nedenleriyle bu sayfalar arama motorları tarafından üst sıralarda gösterilir olmuştur. Dolayısıyla keps aramalarında karşımıza, arama motoru algoritması tarafından seçilmiş, araştırma tarihine kadar çok kereler paylaşılmış kepsler çıkmaktadır. “İlk capsler”, “2010 yılı capsleri”, “eski capsler” gibi farklı kelime gruplarıyla, daha odaklı aramalar da yapılarak genel arama çerçevesi daraltılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda genel internet araştırması, sözlü kültür ortamında kullanılan yönlendirilmemiş görüşme tekniğinin (Çobanoğlu 2024) internet ortamına uyarlanmış biçimi olarak görülebilir. Aynı şekilde kelime gruplarıyla araştırma kapsamının daraltılmaya çalışılması, bir yönlendirilmiş görüşme gerçekleştirme çabalarına benzetilebilir.

Gülmekten Yerlere Yatacağınız En Komik 19 Caps !

elifsoydan

7 yıl önce oluşturuldu. — 1 hafta önce güncellendi

KOMİK

15,718
okunma

Gülmekten yerlere yatacağınız en komik 19 caps'i sizler için düzenledik. Birbirinden eğlenceli capslere bakarken zamanın nasıl geçtiğini anlamayacaksınız..

Benim en çok zaman geçirdiğim şeyler içerisinde WhatsApp diyalogları ve Komik Capsler geliyor. Özellikle komik capsleri izlerken kendimi çok keyifli hissediyorum. Özellikle derbi karşılaşmaları olduktan sonra yapılan paylaşımlar yok mu, her biri efsane oluyor.

Sizler için en çok güldüğüm 19 caps'i bir araya getirdim. Bakalım beğenecek misiniz? Sayfa altına yorumlarınızı bekliyorum...

Görsel 3-2: Keps Seçkisi Örneği (Neolacakki.com 1, 2018)

Genel aramalarda aynı kepsin hiçbir değişikliğe uğramadan başka sayfalarda da yer aldığı görülmüştür. Örneğin, pek çok kepsin altında İncicaps adresinin ve sistem tarafından atanan bir numaranın yer aldığı (Görsel 3-3) görülmektedir. Kırmızı şeridin altında bulunan “incicaps.com” ile başlayan bu sistem numarası (ve URL), o kepsin oluşturulma ve ilk paylaşım yeri kesin olarak tespit edilemese de İncicaps üzerinde en az bir kere paylaşıldığı anlamına gelmektedir. Sonrasında, kepsin üreticisi veya kepsi İncicaps’tan alan birileri görseli başka sitelerde, hiç değiştirmeden paylaşmıştır. Fakat, bu durum sadece sonraki bir tarihten itibaren İncicaps üzerine yüklenmiş görseller için geçerlidir. İncicaps yükleme sistemi numarası daha sonraları İncicaps’e getirilmiş bir uygulamadır (bkz. [Başlık 4.1.8](#)). Bu sistem henüz oluşturulmadan üretilmiş ilk kepsler için bu numara kepsin üretildikten çok sonraki bir tarihte İncicaps’e tekrar yüklendiği anlamına gelmektedir. Yükleme sistemi numarasının ilk kepslere ulaşılmasında yardımcı bir etkisi olmamıştır. Bu nedenle, kepslerin özelliklerinin ve kullanımının anlaşılması konusunda İncicaps sistem numarası şeridini içeren kepsler değerlendirilmiş; fakat ilk keps incelemesinin de dışına çıkarılmıştır.

Görsel 3-3: Aynı Kepsini İncicaps’tan Alarak Paylaşan Haber Siteleri (Haber Vaktim1, 2016 & En Son Haber 2, 2016 & CNN Türk, 2016)

Genel internet araştırmasında karşılaşılan çoklu kepslerin de zaten kepslerin oluşumundan sonraki dönemlerde oluşturulduğu belirlenmiştir. Bu nedenle çoklu keps biçimindeki kepsler de ilk keps incelemesinin dışına çıkarılmıştır.

Keps adıyla internette paylaşılmış resimler, yazılı resimler, resmin hem altına hem üstünde yazı bulunan görseller, mesajlaşma ekran görüntüleri veya videolar gibi aramalarda karşımıza çıkan gönderiler de bu araştırmanın dışına çıkarılmıştır. Başlık 4.1.1'de bahsedildiği üzere İnci Sözlük'ün ilk dönemlerinde sitede paylaşılan tüm görsellere keps denilmesiyle başlamış tanım karmaşasıdır. Bu karmaşa yıllar içinde azalarak da olsa devam etmiş ve bazı içerik üreticileri tarafından kırmızı şeritsiz görsellerden de keps diye bahsedilerek terkipler yapılmış olmasıdır. Bu çalışmadaysa şeritsiz görseller dışındaki görseller araştırmanın dışında bırakılmıştır. İnternet sayfalarında bu görsellerden, keps olarak bahsedilmesi; keps anahtar kelimesiyle yapılan arama motoru sorgularında bu görsellerin kullanıcının karşısına çıkarmasına neden olmaktadır. Tanımlanmış keps biçimi dışında kalan yazılı resimlerin araştırma dışına çıkarılması binlerce hatta on binlerce görselin incelenmemesini sağlamıştır.

Aramalarda pek çok farklı sayfadan yüzlerce keps ulaşılmıştır. Pek çok sayfada zaman damgası bulunmasına rağmen neredeyse tümü, kepslerin oluştuğunu bildiğimiz 2009-2011 yıllarından sonra, keps biçiminin artık oluşumunu tamamladığı ve kabul görerek İnci Sözlük dışına taşıdığı zamanlarda yayınlanmış sayfalar olduğu görülmüştür. Bu da o sayfalarda bulunan kepslerin ilk keps araştırmasının dışına çıkarılmasına neden olmuştur.

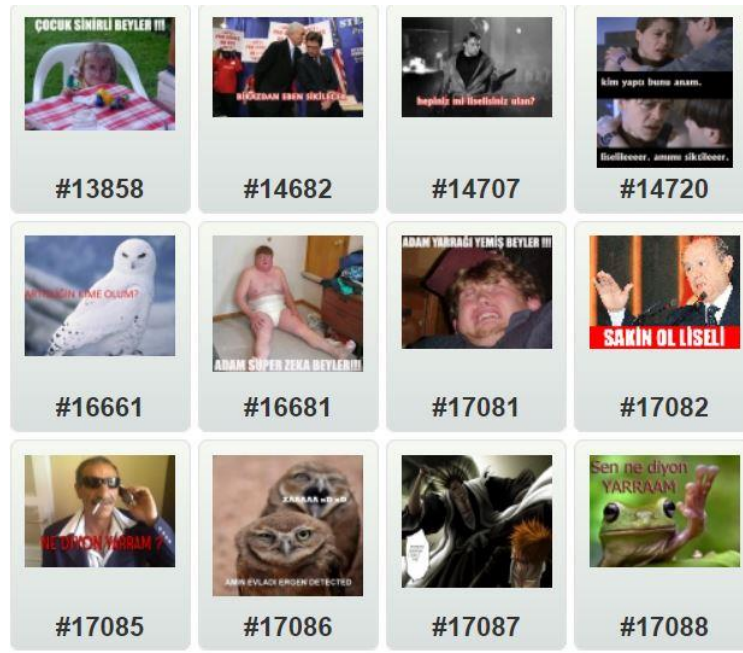
Çalışmanın başlarında genel internet aramasıyla ilk keps ulaşılmışının düşük bir olasılık olduğu düşünülmekteydi. Yapılan genel internet araştırmasıyla sayfalarda bulunan tarih ve zaman damgalarının belirlenmiş aralıktan sonrasına ait oldukları görülmektedir. Ayrıca, Görsel 3-2'de de görülen seçki sayfalarında paylaşılan kepslerin kaynağından ne zaman alındıklarıyla ilgili bilgiler olmadan, zaman gözetmeden, doğrudan sayfaya yapıştırılarak toplu bir biçimde paylaşıldığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle, bu çalışmadan önce başka birisi tarafından ilk keps dair bir çalışmanın yapılıp internette yayınlanmadığı sürece genel internet araştırmasıyla ilk keps ulaşılabileceği düşünülmemektedir. Bu çalışma kapsamında da böyle bir ilk keps çalışmasına rastlanmamıştır.

3.2. SİTE VE FORUM TARAMALARI

Halkbilimi malzemesi toplamak amacıyla gerçekleştirilen araştırmanın ikinci basamağını, ilgili halkbilimi malzemesinin ve bu malzeme hakkında bilginin bulunduğu sitelerde gerçekleştirilecek aramalar oluşturmaktadır. Araştırma konusuna göre bu siteler katılımcı sözlükler, forumlar, sosyal medya platformları gibi daha genel içerikli siteler olabileceği gibi mizah sayfaları ve şiir antolojisi sayfaları gibi doğrudan belirli konulara özel siteler de olabilir. Hangi sitelerde aramaların gerekli olacağı ilk basamaktaki genel internet araması basamağında belirlenerek bu basamakta aranacak siteler belirlenmelidir.

Genel internet aramasının ardından hala yayında olan katılımcı sözlüklerde kepslerle ilgili başlıklar aratılarak bu başlıklardaki girdiler araştırılmıştır. Ekşi Sözlük, İnci Sözlük, Uludağ Sözlük ve Donanım Haber hala yayında olmaları nedeniyle doğrudan araştırmaya dahil edilmiştir. Bu sözlüklerde başlık metninde “caps” bulunan başlıklar aratılarak başlık içerikleri ve yazarlar tarafından yapılmış girdiler incelenmiştir. Araştırma ilgili sitelerin, çalışmanın yapıldığı 2025 yılı başlarındaki yayındaki halleri üzerinden yapılmıştır. Bu ikinci basamakta sitelerin arşivli geçmiş halleri araştırmaya dahil edilmemiştir.

İnci Sözlük dışında bahsi geçen diğer katılımcı sözlükler ve forum sayfaları hem daha tutarlı hizmet vermeleri hem de 2009-2010 yıllarından bu yana görsel barındırma hizmeti de vermeleri nedeniyle İnci Sözlük’ün kendisinden daha sağlam birer arşiv niteliğinde oldukları görülmüştür. Özellikle “Yaran İnci Sözlük Capsleri” gibi başka sözlüklerin kullanıcılarına İnci’yi anlatan başlıklar (bkz. Uludağ Sözlük 11, 2010) araştırmaya dahil edilmiştir.

Görsel 3-4: Halkın Kendi Eliyle Oluşturduğu Keps Arşivi Niteliği (Uludağ Sözlük 12 2015)

Araştırmada karşılaşılanlar arasından 2012 yılına kadar açılmış başlıklar özellikle araştırma kapsamında değerlendirilmiştir. “Caps” (İnci Sözlük 9, 2010) gibi doğrudan kepsleri tanımlamak için açılan başlıklar tüm yorumlarıyla birlikte incelenmiştir. Fakat, daha genel konularla ilgili başlıklar sadece 2012 yılına kadar yapılmış girdileri incelenmiş ve ilk kepslerle ilgili olabilecek yazar yorumları aranmıştır. Genel başlıklarda bulunan ve 2012 yılı sonrasında yapılmış girdiler arasından sadece ilk dönem kepsleriyle ilgili olanlar araştırma kapsamında değerlendirilmiştir.

Katılımcı sözlüklere yapılmış girdiler, araştırmaya kepslerin olduğu dönemde meraklı gruplarındaki sayısız kullanıcının kepslerle ilgili neleri bildiği, merak ettiği, düşündüğü ve beğendiği konularında bilgi sağlamıştır. Yıllar önce başlıklara yazılmış bu girdiler doğrudan derlenebilmiş ve inceleme konusu yapılabilmektedir. Araştırmayı daha odaklı hale getirebilmek adına eklenmiş bu basamak katılımcı sözlüklerin ve geniş forumların birer halkbilimi arşivi niteliğinde olduğunu göstermiştir. Fakat, bu sözlüklere üye olup yorum yapan üyeler hesaplarını silince yaptıkları tüm yorumlar da silinmiştir. Bu nedenle araştırmanın bu basamağında, geçmiş bir tarihte hesabını silmiş yazarların girdileri de silindiği için, bu girdilere

ulaşılamamıştır. Bu kayıp girdilerde kepslerle ilgili kullanılabilir bir bilgi olup olmadığı o girdilere erişmeden bilinemeyecektir. Bu kayıp girdiler katılımcı sözlüklerin internet arayüzü, alan adı, barındırma ve sunucu ihtiyaçları gibi teknik ihtiyaçlarını karşılayan firmaların kurumsal, kodlama ve sunucu bakımıyla ilgilenen sözlük çalışanlarının kişisel arşivlerinde yer alıyor olabilirler. Bu çalışma kapsamında bahsi geçen teknik kişi ve kurumların arşivlerinin elde edilmesi veya incelenmesiyle ilgili bir girişimde bulunulmamıştır.

Benzer biçimde, hem silinmiş hesaplardan kaynaklanan silinmiş girdilerdeki görsellere hem de görsel barındırma sitelerinin artık silinmiş bağlantılarında bulunan görsellere de erişilememiştir. Sözlüklerdeki eski başlıklarda hala kalmış girdilerde, tıkladığında görsellerin tutulduğu internet sayfasına yönlendiren bağlantılar bugün de yer almakta (bkz. Görsel 1-38); fakat bu bağlantılar artık çalışmamaktadır. Dolayısıyla bu görsellere yayında bulunan güncel internet sayfaları üzerinden erişilememektedir. Dolayısıyla, “erişilemeyen girdi oranı” aynı sayfalarda görseller için %90’ların üzerindedir.

Günümüzde pek çok girdi ve yorumun silinmiş haliyle bile katılımcı sözlükler ve forumlar bizzat halkın kendi eliyle oluşturduğu birer yakın dönem halkbilimi arşivi niteliğindedir. İnceleme konusu olabilecek her türlü başlık için “erişilemeyen girdi oranı” gün geçtikçe artmakta ve potansiyel araştırmalarda arşiv bilgisine erişimi zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla bir halkbilimi ürününün oluşumunun ardından geçen süre erişilemeyen girdi oranını arttıracak ve o ürünün örnekleri belki de erişilemez hale gelecektir.

3.3. İNTERNET ARŞİVLERİ ARAŞTIRMASI

Erişilemeyen girdi oranının yüksek olması güncel sayfalar üzerinden internet araştırması yapmayı zorlaştırmakta hatta bazı halkbilimi türlerinin araştırılmasını imkansız hale getirmektedir. Örneğin, İncicaps sitesinin artık kapanmış olması nedeniyle bu site üzerinde üretilmiş ve paylaşılmış on binlerce kepe artık ulaşım mümkün değildir. Yani, İncicaps sayfasının yayında olmaması ve hiçbir malzemeye erişilememesi nedeniyle erişilemeyen girdi oranı %100 olmaktadır. Fakat internet sitelerini arşivleyen ve eski tarihlerdeki hallerinin halka açık olarak

görüntülenebilmesine olanak veren sistemlerle bu sayfalar belirli daha düşün erişilemeyen girdi oranlarıyla görüntülenebilmektedir. İncicaps örneği için, arşivlenmiş 100 görsele bile erişilebilse belki de pek çok çalışmanın yapılabileceği anlamına gelebilmektedir. Bu nedenle özellikle site ve forum aramalarında kullanılmış sitelerin İnternet Arşivi gibi arşiv tutan sistemlerden aratılarak birden fazla eski tarihli halinin taranması ve başlıklarının araştırılması önemlidir. Araştırılan malzemenin türüne göre bu tarama sözlük, forum, gazete, sosyal medya gibi halkbilim türü hakkında bilgi ve malzeme sağlayacak sitelerin eski tarihli kayıtları üzerinden gerçekleştirilmelidir.

Kepslerle ilgili halkbilimi malzemesi toplamak adına yapılan araştırmanın üçüncü basamağında katılımcı sözlüklerin güncel sayfalarında yer alan kepslerle ilgili başlıkların geçmiş halleri İnternet Arşivi sisteminde de ayrıca incelenmiştir. Araştırmanın bu basamağında, İnci Sözlük, İncicaps ve Ekşi Sözlük sitelerindeki başlıkların arşivde kaydedilmiş en eski halleri öncelikli olarak araştırılmıştır. Bu sayfalardan İncicaps günümüzde yayında olmaması nedeniyle ancak bu aşamada araştırmaya dahil edilebilmiştir.

İnternet Arşivi kurulduğundan bu yana, kendi sistemi sayesinde, internette yayında olan sayfaları otomatik olarak ziyaret ederek o sayfaları kaydetmektedir. Kullanıcılar da ellerindeki adresi Arşivde aratarak o sayfanın geçmişte kayıt altına alınmış halleri arasında gezebilmektedirler. Fakat arşiv, siteleri ve sitelere ait sayfaları düzensiz bir zaman aralığıyla kayıt altına almaktadır. Genellikle çok kullanılan siteler daha sık kaydedilmekte ve olası değişimlere karşı daha sağlam arşivlenmektedir. Bu nedenle incelenmiş sözlüklerin ana sayfalarının değişimi rahatlıkla takip edilebilirken daha az ziyaret edilen başlıklar da seyrek arşivlenmiştir.

Araştırma konusu sayfaların ve başlıkların bağlantıları İnternet Arşivi'nde aratılmış ve geçmiş yıllardaki halleri incelenmiştir. Bu incelemeler sırasında pek çok başlıkta geçmişte yapılmış, fakat başlığın günümüzdeki halinde bulunmayan pek çok girdiye rastlanmıştır. Silinmeleri nedeniyle güncel başlıklarda artık bulunmayan bu kaybolmuş girdiler de araştırmaya dahil edilerek kepslerle ilgili bilginin derlenmesine devam edilmiştir.

Bölüm 1.5'te örneklendiği üzere, Görsel 1-42 ve Görsel 1-43'te aynı başlığın güncel ve eski hali arasındaki farklar görülebilmektedir. 2025 yılında, "sozlukspot" başlığının ilk girdisi 21.06.2010 tarihinde atılmış görülmekte; Aralık 2009 ve 2010 yılının ilk 5 ayına ait hiçbir girdi bulunmamaktadır. Dolayısıyla "sozlukspot" başlığının yayındaki hali, araştırmanın kapsamında olan 2009-2010 yıllarındaki haliyle karşılaştırıldığında, erişilemeyen girdi oranı %80'e yakındır.

Katılımcı sözlükler dışında kalan sayfaların kayıtları da İnternet Arşivi'nde görüntülenmiştir. 2010 yılı civarında yayında olan çoğu gazete ve internet sayfasının başlıkları neredeyse aynı biçimde yayında kalmaya devam etmektedir; özellikle gazetelerin erişilemeyen başlık oranları %0'a oldukça yakındır; yani sayfaları üzerinde bilgi kaybı neredeyse yoktur. Fakat, İncicaps gibi kepsler için çok önemli bir kaynak olup günümüzde yayında olmayan sitelerin erişilemeyen girdi oranı %100'dür; yani geçmiş tüm veri günümüzde internetten silinmiştir. Bu gibi artık yayında olmayan sayfaların bilgilerine erişebiliyor olmak bu çalışma açısından müthiş bir olanaktır. Yine de, İnternet Arşivi gibi kaynaklar yabancı menşelidir ve gelecekte gerçekleştirilecek varsayımsal bir senaryoda bu gibi arşiv kayıtlarına erişimin yabancı unsurlar tarafından engellenmesi söz konusu olabilir.

Araştırmanın bu aşamasında İncicaps sitesi ve arşivlenmiş sayfaları özellikle incelenmiştir. Sitenin farklı tarihlerde arşivlenmiş anasayfaları ve karşılaşılan görselleri araştırmaya katılarak değerlendirilmiştir (Görsel 3-6). Bu kayıtlar özellikle kırmızı şeritli kesplerin öncesini aydınlatmak açısından önemlidir.

İnternet Arşivi Araması basamağının faydası bu çalışmanın gerçekleştirilmesi sırasında defalarca görülmüştür. Bu nedenle araştırma sırasında bulunmuş tüm internet sayfaları gelecekte de kayıt altında kalabilmesi adına İnternet Arşivi'ne ayrıca kaydedtirilmiştir. Dailymotion, Mynet, Facebook, Reddit gibi bazı sitelerin İnternet Arşivi'nin kayıt ve görüntüleme listesinden çıkarıldığı görülmüştür. Bu gibi sitelerde bulunan arşivlenememiş sayfalar mecburen kendi bağlantılarıyla kaynaklara dahil edilmiş ve kullanılan görsellerde ekran görüntüsü olarak alıntılanmışlardır.

Görsel 3-5: Arşivlenmiş İncicaps Sayfası, Gerçek Kepsler Çoğunlukta (İncicaps 3, 2010)

3.3.1. Tersine Görsel Araması

Kepslerin araştırılması aşamasında sadece anahtar kelime ve metin girdisi kullanılmamıştır. Arama başlıklarında karşılaşılan kepslerin ana bileşeni olan resimlerin nereden geldiklerinin önemli olduğu durumlarda tersine görsel aramaları da yapılmıştır. Tersine görsel aramaları, arama motorunda anahtar kelime ve metin aramak yerine bir resmin aratılması anlamına gelmektedir. Yani aranmak üzere bir kelime grubu yerine arama motoruna bir resim yüklenir ve sistem o resmi algılayarak arar, benzer resimleri ve bunların hangi adreslerde yer aldığı bilgisini kullanıcının karşısına getirir.

Bir görseli Google Lens (Google 2, 2025) veya Tin Eye (Tin Eye 1, 2025) sayfalarına yükleyip tersine aratarak o görselin şimdiye kadar internette başka hangi sayfalarda paylaşıldığı bulunabilmektedir. Araştırmalar sırasında kullanım kolaylığı nedeniyle Tin Eye arama motoru daha etkin kullanılmıştır. Tin Eye 2008 yılındaki kuruluşundan bu yana interneti tarayarak görselleri arşivlemektedir. Motorda bir görsel aratıldığında, veri bankası üzerinde bu görselle eşleşen diğer

görseller listelenmekte ve sayfa bağlantıları kullanıcının karşısında getirilmektedir. Böylece bir görselin internet ortamında yaygın olduğu internet sayfaları, kökeni veya oynanmış biçimleri kolayca bulunabilmektedir.

Tin Eye sistemine bir keps yüklediğimizde, karşımıza o kepsin paylaşıldığı sayfalara ait bağlantılar, kepsin resminin (şeritsiz ve yazısız) paylaşıldığı sayfalar ve o kepsin farklı yazısı bulunan varyantları da karşımıza gelmektedir. Böylece kepslerin varyant aramasını kolaylaştırmakta hatta çoğu durumda mümkün kılmaktadır (Görsel 3-7).

The screenshot shows the TinEye search interface. At the top, there is a search bar with the text 'Search by image URL' and a magnifying glass icon. Below the search bar, it says '63 results'. A small thumbnail of the image is shown, along with the text 'TinEye searched 75.8 billion images for: qaweweqq.jpg' and 'First indexed by TinEye on February 7, 2008'. There is a checkbox for 'Include 5 results not available'. Below this, there are filters for 'Best match' and 'Filter by website'. The search results are listed as follows:

Source Website	Filename	Dimensions	Indexed Date
kizlarsoruyor.com	0bc0dea0-cc1d-4264-b145-d862bfddfbf2.jpg	620 x 465	Apr 18, 2021
forum.donanimhaber.com	9e11f715d58b02a8d0d59611b2a86f99.jpg	505 x 379	Feb 25, 2020
forumrenkli.com	c28cz.jpg	960 x 720	Sep 10, 2015
haberform.com	1828_13.jpg	500 x 375	Aug 20, 2015

Görsel 3-6: Tersine Görsel Araması Sayfası (Tin Eye 2, 2025)

Tin Eye, ayrıca bir görsel arşivi niteliğindedir. Sistemin indeklediği görseller ve bağlantıları veri bankasında tutulmaya devam eder. Söz konusu görsel, bulunduğu sayfadan silinse veya görselin bulunduğu sayfa tamamen yayından kalksa da Tin Eye sisteminde kalmaya devam eder. Aratıldığında, görsele ait, artık çalışmayan eski bağlantılar da kullanıcıya sunulur. Bu bağlantılar artık çalışmasa bile İnternet Arşivi'ne yapııştırılarak bu sayfaların geçmiş hallerine

erişilebilmektedir. Böylece ilgili sayfa içeriğine ve görsellere erişebilmek adına bir şans daha elde edilebilir.

İncicaps sayfasının son yıllarında oluşturulduğu bilinen kepsler; Tin Eye sisteminde aratıldığında kepslerin İncicaps üzerindeki sayfa bağlantılarına erişilebilmiş, İnternet Arşivi'nden de sayfaların eski halleri görüntülenebilmiştir. Yine de İnternet Arşivi sayfaları kaydetmiş olsa da ilgili pek çok görseli kayıt dışında bıraktığı görülmüştür. Tin Eye sisteminin görsellerin eski hallerini barındırmasına rağmen çözünürlükleri net bir inceleme yapmaya olanak vermeyecek kadar düşüktür. Bu erişme gücü ve Tin Eye sisteminin geçmişteki az gelişmiş indeksleme kapasitesi tersine görsel arama yeteneğinden edinilebilecek faydayı sınırlamıştır. Özellikle Türkçe sayfaların indekslenmesindeki zayıflık 2010 yılı ve öncesi için belirgindir.

3.4. KAYNAK KİŞİLERLE GÖRÜŞME

Bir halkbilimcinin saha araştırmasına çıkarak insanlarla yüz yüze görüşmeler yapması internet halkbilimi çalışmalarında da kullanılabilir bir basamaktır. İnternet ortamında da olsa halkbilimi malzemesini üreten, tüketen, yayan ve yeniden şekillendiren yine insandır. Dolayısıyla ilgili halkbilimi türünün bulunduğu internet kültür ortamını anlayabilmek ve malzemeye ulaşmak adına o kültür ortamında bulunmuş kaynak kişilerle sözlü, yazılı veya görüntülü biçimde görüşmeler yapmak araştırmaya hız ve derinlik kazandıracaktır.

Hem İnci Sözlük'ün kuruluşunu ve kendine özgü eleştirel bir ortam yaratışını hem de kepslerin oluşum aşamalarını bizzat yaşamış kaynak kişilerle, referans usulüyle temas sağlanmış ve kendilerinden görüşme izni istenmiştir. Kaynak kişilerle yüz yüze görüşme yapma olanağı olmadığının anlaşılmasının ardından video konferans yazılımları aracılığıyla görüşülmüştür. Canberk Gümüşsu, Doğa Karataş ve naberlankeranaci ile kendilerinin de kabulüyle üçlü ve dörtlü video konferans gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde kaynak kişilerin de kabulüyle ses kaydı alınmıştır. Bu görüşmeler birkaç sefer halinde gerçekleştirilmiştir.

Görüşmelerde kaynak kişilerden İnci Sözlük'ün ortamını ve İnci'ye nasıl girdiklerine dair anıları sorulmuştur. Kepslerin kendilerince ne olduğu, neden ve nasıl kullanıldıkları, akıllarında kalan kepsler ve ilk kepslerin neler olduğu hakkında sorular sorulmuştur. Kaynak kişilerin Baykuş, İlber Ortaylı, Fatih Terim, Devlet Bahçeli, Atatürk kepsleri ve akıllarında kalan diğer kepslerle ilgili yorumları sorulmuştur.

Henüz kırmızı şerit olmadığı dönemde İnci'de paylaşılan görseller, "capsli" başlıklar (bkz. [Başlık 1.4.4](#) ve [Başlık 4.1.1](#)), en çok karşılaştıkları kepsler ve keps üretim süreçleri kaynak kişilerin ayrıca değerlendirdiği konulardır. Keps kültürünün bağlamının ve icrasının anlaşılmasına yönelik bu konular metin merkezli bu çalışmanın konusu dışında olsa da yazarının da bir keps takipçisi olması nedeniyle açılmış ve devam ettirilmiştir.

Kepsin ne demek olduğu, İnci Sözlük kullanıcılarının kafalarında kabul edilen kesp biçiminin nasıl olduğu kaynak kişilere sorulmuştur. Kepslerin paylaşıldığı ortamda etkin vakit geçirmiş meraklı grubunun üyeleri olan yazarların İnci Sözlük'e girme ve kalma motivasyonlarının anlaşılmasına yönelik sorular yöneltilmiştir.

Kaynak Kişilerle Görüşme basamağında ayrıca, önceki araştırma basamaklarında kepsler adına derlenmiş görseller kaynak kişilere gösterilmiştir. Bu görselleri hatırlayıp hatırlamadıkları, kendilerinin kullanıp kullanmadıkları, yazarların o kepsleri hangi durumlarda İnci Sözlük'te paylaştıkları gibi doğrudan derlenmiş malzemeye ilgili sorular kaynak kişilere sorulmuştur. Tüm bu konulardaki yorumları ve kendilerinin önerileri alınmıştır.

3.5. ODAKLI ARAŞTIRMA VE TEYİT

Önceki basamakların ve yapılabilirse Kaynak Kişilerle Görüşme basamağının ardından elde edilen bilgilerin ve malzemenin değerlendirilmesi gerekmektedir. Çoğunlukla ilk 3 basamakta elde edilen malzeme incelemeye yetecek derinlikte olmamaktadır. Bu nedenle daha odaklı araştırmak üzere bazı malzemelere yoğunlaşılması, bunlar hakkında daha derin araştırmalar yapılması gerekmektedir.

Şimdiye kadar bulunan malzemenin ve kaynak kişilerin aktardıklarının da bu derin araştırma sırasında teyit edilmesi gerekmektedir.

Benzer biçimde, önceki basamaklardan derlenen malzemedan yanlış yönde olduğu veya araştırma konusunun eksik olduğu anlaşılırsa; eksik olan konuyla ilgili en baştaki genel internet araştırması basamağına geri dönerek o eksikliğin giderilmesi, tüm basamakların baştan ve tekrar tekrar işletilmesi gerekmektedir. Aynı şekilde Odaklı Araştırma ve Teyit basamağında bulunmuş önemli malzemelerle ilgili de yine en başa kadar dönülebilir. Odaklı araştırmanın niteliği Genel İnternet Araştırması, Site ve Forum Araştırmaları ve İnternet Arşivleri Araştırması basamaklarından çok da farklı değildir. Odaklı araştırmada yapılan önceki basamaklarda bahsi geçen araçların ve sitelerin daha dar bir konu ve zaman aralığı için odaklı bir biçimde kullanılmasıdır. Kaynak kişinin söylediği bir cümleden yola çıkarak İnternet Arşivi'nde ilgili sitenin o başlığa ve yoruma ulaşılmaya çalışılarak teyit edilmesi, odaklı aramaya bir örnek olabilir.

Önceki basamakta kaynak kişilerin aktardıkları odaklı araştırma basamağında bulunmaya çalışılmıştır. Ayrıca ilk defa sözü geçen konularla ilgili derin araştırmalar gerçekleştirilerek yeni malzemelere erişilmiştir. Örnek olarak, görüşme yapılırken, kaynak kişilere hatırladıkları ilk kepsin hangisi olduğu sorularak; ilk kepsin önceki araştırma aşamalarında bulunmuş kepsler arasında olmadığını yanıtı alınmıştır. Benzer şekilde, kırmızı şeridin ilk defa kullanılmasıyla ve kırmızı şeridin ortamda yarattığı değişimle ilgili yorumları not edilerek kırmızı şerit özelinde araştırma basamakları ayrıca takip edilmiştir. Şimdiye kadarki basamaklarda toplanan bilgilerin bir araya getirilmesiyle araştırmaya konu zaman aralığı daraltılarak Ağustos 2010 öncesi olarak daraltılmış ve önceki tarihlerde incelemeler gerçekleştirilmiştir. Başlık 4.1.2'de aktarılan İlkel Kepsler doğrudan bu ikinci tur araştırmayla ortaya çıkarılmış malzemelerin bir sonucudur. Ayrıca kaynak kişilerin ilk keps hatıralarına göre tekrar odaklı bir genel internet ve İnternet Arşivi taraması yapılarak kaynak kişilerin hatıralarına uyan görseller tespit edilmiştir.

İkincil olarak yapılan ve odaklı olması nedeniyle daha dar kapsamlı olan internet araştırmasının ardından bulunan kepsler, kaynak kişilerle tekrar yapılan bir

görüşmede, kendilerine gösterilmiş ve yorumları istenmiştir. Kaynak kişiler kepsleri teşhis ederek ulaşılmak istenen ilk kepsleri onaylamıştır. Böylece ilk kepslere erişilirken, kepslerin şekil özellikleri gerçek veriler üzerinden takip edilebilir hale gelmiş ve oluşum basamakları da gösterilebilir olmuştur.

3.5.1. Köken Araştırması

Bu çalışma özelinde kullanılan TCFY'nin köken bulma çabası kepsleri keps yapan her bir şekil özelliğinin kökenin de bulunmasını gerekli kılmıştır. İnternetin kayıt altında olması ile TCFY'nin bu sorusunun birleşmesi odaklı arama başlığının yeni sorgular ortaya çıkarmasına neden olmuştur. Keps ismi, keps öncesi görseller ve kırmızı şerit konularının her biri için en başından İnternet Halkbilimi Araştırması Yöntemi'nin takip edilerek yeni malzeme derlenmiştir. Kepslerin bu biçim bileşenleri için ayrı ayrı araştırma yapılarak kökenlerine ulaşılmıştır. Kırmızı şerit için yapılan araştırmada edinilen malzeme kırmızı şeridin kökeni internette takip etmeyi zorlaştırmış ve kaynak kişi görüşmesi yapılması gerekmiştir. Mesleki hatıralarından dolayı gazeteci Özgür Ekşi ile görüşme gerçekleştirilerek kırmızı şeridin Türkiye'deki hikayesi ortaya çıkarılmıştır.

Kepslerin biçim özelliklerinin oluşumunu tetiklemiş olabileceği düşünülen bazı görseller ve yabancı internet siteleri de araştırmaya dahil edilmiştir. Kepslerden önce internette üretime ve paylaşımına girmiş; fakat Türk sitelerinde meraklı bulamamış, çoğunlukla hatalı olarak mem başlığına dahil edilen görsel mizah biçimleri de incelenmiştir. Kepslerle bağlantıları olabilecek yabancı görsel mizah biçimleri, ilgili bağlantıların nesnel biçimde çıkarılabilmesi adına incelenmiştir.

Yabancı görsel mizah biçimlerinin araştırılması sırasında en çok Know Your Meme sitesi kullanılmıştır (Know Your Meme 5, 2025). Bu site, insanların internette ürettiği çevrimiçi kültür ürünlerini ayrıştırarak kayıt altına almaktadır. İnternette oluşturulmuş mizahi görsel biçimleri ve bunların varyantlarıyla ilgili bilgiler derleyerek takipçilerine sunmaktadır.

İnternet Halkbilimi Araştırması Yöntemi basamakları halkbilimi malzemesinin derlenmesine özeldir. Bu 5 basamakta terkip edilen malzeme araştırmasını internet okur yazarı herkes gerçekleştirebilir. Hatta bir tarihte yapay zeka araçlarının da malzeme araştırması yapabilmesi olasıdır. Fakat elde hazır malzeme olsa bile bu malzemeyi uygun kuramsal çerçevede inceleyebilmek halkbilimcilerin bir yeteneğidir. Dolayısıyla araştırma basamaklarının ne kadar ince elenip sık dokunsa da son noktayı kuramsal inceleme koymaktadır. Kuramsal değerlendirmeyi yapmadan sadece malzeme toplayanların sosyal bilim yetenekleri su götürür.

4. BÖLÜM

KEPSLERİN İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

İnternet Halkbilimi Araştırması Yöntemi takip edilerek toplanmış tüm malzeme ve onlarla ilgili bilgiler incelenmiştir. Kepslerin her bir biçim özelliğinin kökeni ve gelişim süreçleri zamana ve yerine göre çıkarılmıştır. Bahsi geçen “yer” ile bir coğrafi konum değil, o unsurun karşılaştığı, paylaşıldığı veya yayıldığı internet sitesi kastedilmiştir. Yabancı dilde yayın yapan internet sayfalarında bulunmuş verilerde bu özellikler de değerlendirmeye dahil edilmiştir. Araştırmalarda elde edilmiş görseller zamana göre değerlendirilmiş ve kepslerin nasıl geliştiği ortaya çıkarılmıştır.

4.1. KEPSLERİN GELİŞİM BASAMAKLARI

3. Bölüm'de özetlenen araştırma basamaklarıyla elde edilen malzemeler incelenmiş ve kepslerin biçim özelliklerinin kökenleri ortaya çıkarılmıştır. Kepslerin ortak özelliklerinin, kepsler daha oluşmadan önce hangi aşamalardan geçtikleri, meraklı grubu tarafından nasıl bir sıralamayla birleştirildiği ve özellikle kepslerin temel yapısının (ur-form) hangi aşamada oluştuğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Son olarak da keps yaşam döngüsünün özetlenebilmesi amacıyla, araştırmanın sınırlandırması dışında bulunan keps biçimlerinden bahsedilerek kepslerin gözden düşmesi özetlenmiştir.

4.1.1. Keps Adının Kökeni, Keps- Kepsin (Caption)

Görsellerin, bağlantılarının İnci Sözlük'e yapıştırılarak paylaşılması (bkz URL Verme, Başlık 1.4.4) sayfanın ilk günlerinden itibaren kullanılan bir yöntemdi. Günümüzün özgün kırmızı şeritli keps algısının henüz oluşmadığı zamanlarda, İnci Sözlük üyeleri ekran görüntüsü, fotoğraf gibi hareketsiz tüm görsel gönderilere keps demiştir (naberlankeranaci, 2025).

“Caps” kelimesi ilk dönem İnci Sözlük kullanıcıları kullanıcılar tarafından “kaps”, “çaps” veya “caps” biçiminde söylenmekteydi. Daha sonraları, bu kelimenin “kaps” biçimli söylenişi kabul görmüş ve genele yayılmıştır. Kaps kelimesinin İngilizce “capture” (kepçir, yakalamak) sözcüğünden türetildiğine dair yorumlar Türkçe araştırmalarda geçmektedir (K. Öncül, 2018). Kaps sözcüğü, İnci’den önce de kullanılan bir sözcüktür; fakat bugün kabul ettiğimiz kırmızı şeritli görseller için kullanılan anlamını İnci Sözlük’te kazanmıştır. Kısa bir aramayla Türkçe sitelerde İnci Sözlük’ün kuruluş tarihinden bile daha eski tarihli internet kayıtları bulunabilmektedir. Ekşi Sözlük’teki “caps” başlığı sözcük hakkındaki tarihçeyi derlemiş olması bakımından önemlidir (Görsel 4-1). İlgili başlığa 2006 yılında “kibritsuyu” adlı kullanıcı tarafından girilmiş “forum dilinde captures kısaltması” girdisi görülmektedir (Ekşi Sözlük 5, 2025). Aynı şekilde Uludağ Sözlük’te “ssuatt” kullanıcısının 2007 yılındaki “filmin sahnesinin karelerinin resmi” yorumu da bulunabilmektedir (Uludağ Sözlük 7, 2025). Kaps sözcüğünün Türkçe sitelerdeki yolculuğunun İnci Sözlük’ün kurulduğu 2009 yılından önce başladığına bir işaret olmakla birlikte ne kadar yayıldığı hakkında bir bilgi vermemektedir.

Ö. Aktaş’ın kendi tecrübesinden “capture” hakkında aktardıkları da aynı doğrultudadır:

MacOs işletim sistemli bilgisayar klavyelerinde ise ‘cmd+shift+4’ butonlarının üçüne aynı anda, Windows işletim sistemi olan bilgisayar klavyelerinde ‘Print Screen (prt sc)’ butonuna basarak ekranda bulunan görüntünün fotoğrafı çekilir. Kullanılacak olan ekran görüntüsü Paint ya da Photoshop benzeri programlar aracılığıyla caps yapımında kullanılır. Caps, Türkçe kaynaklarda ‘ne olduğu, nasıl yapıldığı ile beraber anlatılan; genellikle teknik terimler ile açıklanmaktadır. Teknik tanımının dışına çıkmak için İngilizce ‘capture’ sözcüğünün Türkçe’deki karşılığına yer vermek yararlı olacaktır. Capture sözcüğü Türkçe’de ‘ele geçirmek, yakalamak, zaptetmek, esir almak, ganimet almak, tutsak etmek, el koymak, almak; çekim alanına almak’ olarak karşılık bulur. Capture sözcüğünün Türkçe karşılığından hareketle söylendiğinde; kendi bağlamından kopararak el konulan görüntü, alınmıştır. Türkçe popüler literatürde, İngilizce ‘capture’

sözcüğünün kısaltılmış biçimi “caps” sözcüğünün kullanılarak sadece teknik boyutunun tanımlanması, bu üretim formunun önemini azaltmıştır (Aktaş, 2016).

Görsel 4-1: Caps Başlığı (Ekşi Sözlük 5, 2006)

Yine Ekşi Sözlük'teki “Caps” başlığında (Görsel 4-2) “erenjan” tarafından yapılan girdide (Ekşi Sözlük 6, 2025), 2003 yılında Türkiye'ye geldiği bilinen ADSL ağ bağlantısı (Onedio 4, 2021) döneminde film indirmek isteyenlerin öncelikle film karelerinden oluşan caps denen 9-16 karelik ekran görüntülerine bakarak film seçtiğini anlattığı girdisi de sözcüğün tarihçesi açısından önemlidir. Ayrıca Özgür Ekşi, gazetecilikte videoların kare kare ayrılarak aradan en etkileyici görüntünün seçilmesi işleminin “capture” (görüntü ayrıştırma olarak çevrilebilir) olarak terimlendiğini belirtmiştir (Ekşi, 2025).

https://eksisozluk.com/caps--134622?p=2

1 capture
24 Apr 2025

gündem debe kahallar giriş kayıt ol

hızına yetişilemeyen gündemler, bırakın yaptıklarını duruşu bile falsolu olan devlet yetkilileri!, sanatçılar!, v.b. kişilerin verdiği malzemelerle millet olarak mizah yeteneğimizin birleşmesi sonucunda dünya lideri olduğumuzu düşündüğüm alan.

kulpi
25.12.2013 20:51

inci sözlük döneminde hortlatılan ve ardından her yerde salgın biçiminde kullanımı gözlenebilen kelime.

caps kelimesi esasen kotalı adsl dönemlerine dayanıyor, gerçi bu dönem halen devam etmekte ama kastettiğim dönem anlaşılmalıdır sanırım. o dönemlerde film* indirmek isteyen genç grup 9-16 arası değişen filmden alınma küçük resimlerle dolu bu caps'lere bakarak download yapardı. ayrıca capture kelimesinin kısaltılmışıdır cap, çoğulu da takdir edersiniz ki caps oluyor. dostum link ölmüş kurbağa gözüküyor lafı da yine aynı dönemden kalma, imageshack'e yapılan uploadlarda sıkıntı olursa çıkan sarı kurbağalı error mesajına atfen.

bugün altında kırmızı banner üstüne beyaz yazı olan resimlerin adı caps oldu, bakalım gelecekte ne olacak.

erenjan
28.01.2014 16:19 ~ 16:35

bu kavram, porno forumlarından çıkıp fuatavni tweet'lerine kadar giden uzun yolculuğunda toplumda bilgi tüketimine dair bir dönüşümün de aracı oldu.

artık metin bazlı içeriği kimse linklemekle uğraşmıyor. doğrudan caps'ini alıp yapıyor. bu yüzden aslında ciddi bir metinsel ve aranabilir, bağlantı kurulabilir veri kaybına doğru ilerliyoruz. google gibi büyük oyuncuların bunu telafi etmek için görsel içindeki metni de okuyup yorumlayabildikleri teknolojiye daha çok yatırım yapmaları gerekiyor.

ssg
08.04.2014 11:43 ~ 11:44

Görsel 4-2: Caps (Ekşi Sözlük 6, 2013)

Görsel 4-3: Film Sahneleri Capsi Örneği (Screen Caps Movie, 2023)

Anlaşılacağı üzere “capture” sözcüğü Türk internet yaşamına geçmiş tarihlerde girmiş; fakat İnci Sözlük’te farklı bir gelişmeyle karşılaşmıştır. Naberlankeranaci, sözcüğün İnci Sözlük’e doğrudan “capture” biçiminde kullanılmaya başlandığını, daha sonrasında başlıklarda sözcüğü nasıl kısaltacaklarının konuşulduğunu ve “cap (kep)” diye kısaltmak önerildikten sonra “caps (kaps)” olması kararlaştırıldığını iletmiştir. Kendisi ayrıca, sözcüğün sonundaki “s” harfinin de İngilizce çoğul eki olmadığını, sadece kulağa hoş geldiği için kullanıldığını belirtmiştir (naberlankeranaci 2025).

Bir sitenin içindeki farklı sayfalarda, tüm görsel paylaşımlara tek isim verilmesi önceden de görülmüş bir durumdur. Bir teknoloji haberleri sayfası olan Donanım Haber’de tüm görsellere ekran görüntüsü anlamına gelen “ss (snapshot veya screenshot, ekran görüntüsü, eses biçiminde okunmakta)” denmekteydi (Donanım Haber 7, 2012; Donanım Haber 8, 2010;).

Tüm görsellere “caps” denilmesine yönelik fikir birliğine varılmasının ardından İnci Sözlük’te “capsli” başlıkları açılmaya başlanmıştır (İnci Sözlük 6, 2010). Bu da o başlığın ilk yazarı tarafından bir görsel bağlantısının paylaşıldığı anlamına gelmekteydi.

“Caps” sözcüğünün bir diğer köken adayı da daha önceki dönemlerden beri gazetecilikte kullanılagelmiş İngilizce “caption (kepşin)” sözcüğüdür. Başlık veya alt yazı anlamına gelmekte olan “caption” ve “caption yapmak” (başlıklamak biçiminde çevrilebilir) sözcükleri 20 YY. gazeteciliğinde zaten kullanılmakta olup 90’lı yıllarda gelişen Türk televizyonculuğunda da sıklıkla kullanılmıştır (Ekşi 2020).

Henüz İnci Sözlük sitesi kurulmadan önce İngilizce sitelerde, üzerine yazı yazılmış görseller mizah ögesi olarak kullanılmaktaydı. Hatta kullanıcılar ilginç veya gülünç buldukları görselleri ham olarak diğer üyelerle paylaşmakta ve onlardan görsel üzerine yazı yazmaları istenmekteydi. Özellikle resim panosu sayfalarında bu amaçla “caption this (kepşin dis, bunu başlıkla)” adlı başlıklar açılır; bir meraklı grubu o başlıkta resim paylaşırken bir diğeri de paylaşılan resimleri başlıkla yapılarak görsel mizah yaratımında bulunurlardı. Yabancı sitelerin

en önemli görsel mizah biçimi olan “image macro” (imic makro, resim kısayolu) 2005 yılında bu biçimle 4chan (forçan) üzerinden yayılmaya başlamıştır (Know Your Meme 1, 2012). Kurulduğu günlerden itibaren görsel internet mizahının üretim ve yayılım merkezi olmuş 4chan, resim kısayolu akımının yayılmasını da sağlamıştır. 4chan’ın geçmiş başlıklarını bir süre sonra silmesi (4chan, 2025) ve sanal arşivlemelerden çıkarılmış olması nedeniyle eski yıllardaki başlıklarına erişilememektedir. Fakat Reddit’teki “r/captionthis” başlığı (Reddit 2, 2009) Nisan 2009’da açılması İnci Sözlük dönemi öncesi yabancı sayfalarda “caption” sözcüğünün görsel üretiminde özellikle kullanıldığını belirtmesi açısından önemlidir.

Ayrıca İnci Sözlük’te “caps” kullanıcı adında ikinci nesil bir üye de bulunmaktaydı (İnci Sözlük 7, 2018). Kendisinin ikinci nesil üye olması nedeniyle konuyla ilgili hatıraları almak ve neden bu sözcüğü takma ad olarak seçtiğini sormak adına kendisiyle görüşme yapılmak istenmiş; fakat, bu çalışma kapsamında kendisine atılan mesajlar yanıtız kalmıştır.

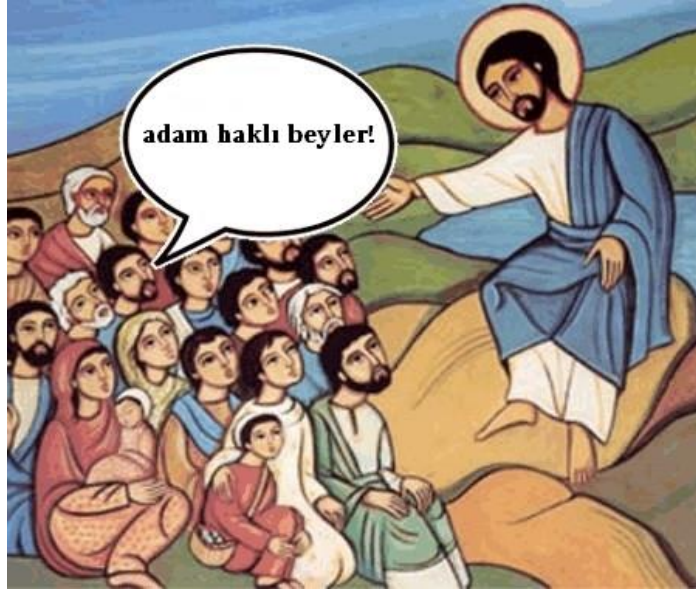
“Caps”, “capture” ve “caption” kelimelerinin Türk internet mizahında kullanımlarıyla ilgili tüm yürümler doğru olsa da İnci Sözlük’te tartışmanın ardından tüm görsellere “caps” denilmenin kabul edilmesi ve kelimenin yeni bir bağlamda, genişletilmiş bir anlamla kullanılmaya başlanması onu geçmişteki anlamlarından ayırmaktadır. İleriki dönemde sadece kırmızı şeritli kepsleri tanımlamak adına kullanılacak “caps” kelimesi bu anlamını kazandıktan sonraysa başka anlamlarda kullanılmamıştır.

İnci Sözlük’te başlangıçta tüm görsellere tek isim vermek için “capture” yerine kullanılmaya başlanan “caps” sözcüğünün daha sonraları “caption” anlamını da üstlendiği görülmektedir. İnciciler tarafından harmanlanan bu yeni anlam zamanla “kırmızı şeritli görsel” anlamını da üstlenmiştir. Keps sözcüğü bu yeni anlamını kazandığında hem İnci Sözlük’te paylaşılan genel görsellere hem de kırmızı şeritli görsellere artık eş sesli bir biçimde keps denilmekteydi. Fakat zamanla keps kelimesi sadece kırmızı şeritli kepsleri betimler anlamda kullanılmaya başlanmıştır.

4.1.2. İlkel Kepsler

İnci Sözlük'ün kurulduğu günlerden itibaren kullanıcılar bir başlıkta konuşulanlara yazılı olarak tepki vermekteydi. Okuyanlar başlıkta geçen konuşmalara göre düşüncelerini yazarak diğer okurlara da tepkilerini bildirmekteydi. Bazı beğenilen tepkiler başka İnciciler tarafından da uygun gördükleri yerlerde kullanılmaya başlanmıştı. Nisan 2010' da hem Ekşi Sözlük'e (Ekşi Sözlük 7, 2010) hem de Uludağ Sözlük'e (Uludağ Sözlük 8, 2010) konu olan, yazılı olarak verilen "Adam haklı beyler" tepkisi pek çok İncici tarafından benimsenmiş ve İnci Sözlük'te kullanılır olmuştur. İnci Sözlük'te girdilere yazılan bir metin olarak kullanılan bu kalıp görselleştirilerek (Görsel 4-4) 18 Nisan 2010'da Ekşi Sözlük'e 2. yorumdan yansımıştır (Ekşi Sözlük 7, 2010). Yine aynı başlıkta 23 Nisan 2010'da yapılan 4. girdideki bağlantıda geçen "leninhaklı.jpg" bağlantısının Görsel 4-5 olduğu tahmin edilmektedir. Bu dönemde Lenin'i konu edinen başka bir görsele rastlanmamıştır.

Ünlü kişiliklerin topluluk önündeki bir fotoğrafına karikatürlerde kullanılan bir konuşma balonuyla "adam haklı beyler" sözü eklenmiş; böylece de bu görseller İnci Sözlük'ten, Ekşi Sözlük'e ve Uludağ Sözlük'e gelebilecek kadar beğenilmiş ve paylaşılmıştır. Tüm görsel keps kültürünün kıvılcımı olarak başlatan bu konuşma balonlu görseller, kepslerin ilk biçimi olmaları nedeniyle "İlkel Kepsler" olarak tanımlanmıştır.

Görsel 4-4: Karşılaşılan İlk İlkel Keps (Image Shack 1, 2010)

2010 yılının ilk yarısında adeta İnci Sözlük'ün sloganı haline gelmiş olan "Adam haklı beyler" tepkisinin artık görselleşmeye başladığı, balonlu başka görsellerin de üretilmiş ve paylaşılmış olmasından anlaşılmaktadır. İlkel kepsler konuşma balonunun kullanılmasından da anlaşılacağı üzere, görseldekilerin seslendirilmesi amacıyla kullanılmıştır. Bu seslendirme amacı ilkel kepslerden öncel kepslere oradan da gerçek kepslere geçmiştir. Konuşma balonunun tüm bu görsellerin kullanımını bağlamsal olarak nasıl etkilediği gelecekte yapılabilecek bağlam merkezli araştırmalarda incelenebilir.

MS Paint gibi her bilgisayarda bulunan, temel düzeydeki bir görüntü düzenleme yazılımıyla görsellerin üzerine yazı yazmak basit bir işlemdir. Aynı yazılıma görsellere konuşma balonu çizilebilmekte fakat bu pek kimse tarafından bilinmemektedir. Bu durumun konuşma balonlu üretimini düşürdüğü ve İnci Sözlük geneline yayılmasını olumsuz etkilediği tahmin edilmektedir. Buna rağmen öncel keps üreticilerine ilham kaynağı olduğu ve İnci'yi geleceğin keps üretimine hazırladığı söylenebilir. Keps ürünlerinin oluşmaya başladığı ilk adım ilkel kepslerdir.

Görsel 4-5: Karşılaşılan İkinci İkel Keps, Lenin Haklı (Uludağ Sözlük 9, 2010)

İkel kepslerin 2010 yılından önce de çok yaygın olan karikatürlerden etkilendiği ortadadır. Hatta ilkel kepsler sadeliği ve kendine has kullanımı dışında fotoğraflı birer karikatür gibidir. Kepslerle fotoromanlar arasındaki iletişim niteliklerini karşılaştırmış olan Önürmen ve Doğan Topçu iki tür arasındaki benzerliklere değinmektedir (Önürmen & Doğan Topçu, 2018). Ayrıca Polat da karikatürleri ve kırmızı şeritli kepsleri göstergebilimsel olarak incelemiştir (Polat, 2018).

2009-2010 ve öncesindeki yıllarda fotoromanlar artık pek tüketilmeyen bir tür olmuştu. Türk internet kullanıcılarının ellerinde hem karikatür dergileri vardı hem de dönemin en geniş sosyal medya platformu Facebook'ta pek çok kişi tek sahnelik karikatürler paylaşmaktaydı. Bu nedenle kullanıcıların ilkel keps ilhamının karikatürlerden geldiğini düşünülmektedir.

4.1.3. Yabancı Bir Biçimin Etkisi

Sayfadaki tüm görsellere keps denilmesine rağmen İnci Sözlük meraklı grubunun belleğinde kalarak bugün bildiğimiz keps biçiminin oluşumunu sağlamış ilk yazılı görsel "Harbi mi lan?" baykuş görselidir (Görsel 4-6) (Gümüşsu ve naberlankeranaci, 2025). Bir başlıkta anlatılanlara inanmadığını sadece sözlü değil görselle de belirtmek isteyen bilinmeyen bir İncici tarafından kullanılmıştır.

Bu görsel, aynı ilkel kepslerde olduğu gibi diğer kullanıcılar tarafından tekrarlanarak İnci Sözlük'te yayılmıştır.

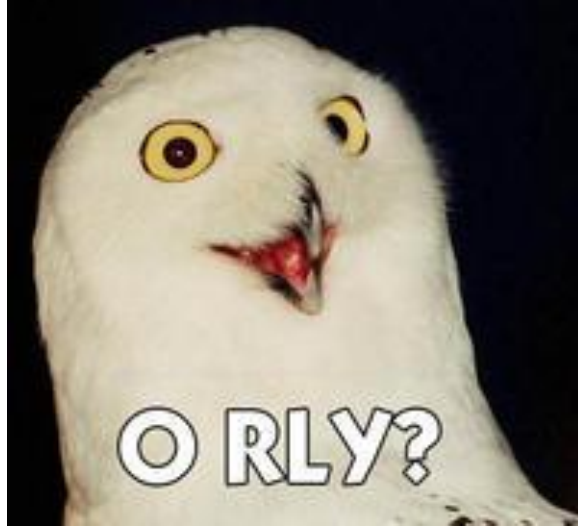

Görsel 4-6: “Harbi Mi Lan?” Öncel Keps (Gstastic 1, 2025)

Hem buradaki baykuş resminin hem de tepki başlığının yabancı sitelerde ünlü olmuş olan “O RLY?” (oh really, gerçekten mi, o rili biçiminde okunur) görselinden alındığı görülmektedir (Görsel 6-7). Bu görsel Know Your Meme’in açıklamasına göre ilk defa 2003 yılında, “somethingawful.com” forumunda kullanılmıştır. Ayrıca, 4chan sayfasında kullanıldığında bir anda yayılmış ve 2005 yılında internetteki paylaşımı zirveye ulaşmıştır (Know Your Meme 6, 2008). Hem “Harbi mi lan?”da hem de “O RLY?”de aynı resim kullanılmış ve beyaz harflere siyah çerçeve atılmıştır. “Harbi mi lan?”, “O RLY?”ye benzeyen bu yazılması nedeniyle, 2007’den itibaren yayında olan (Know Your Meme 1, 2012) “meme generator (Imgflip 1, 2019)” benzeri resim başıklama sayfalarında hazırlanmış olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla “Harbi mi lan?” görseli hem tepkisini hem de biçimini “O RLY?” resim kısayolundan almıştır.

İnci Sözlük henüz kurulalı bir ayını tamamlamadan 31 Aralık 2009 tarihinde açılan “Baykuş” başlığının ilk girdisinin de “spiritus” adlı kullanıcının “O RLY?”deki baykuş resmini, yazısız biçimde paylaşmış olması (İnci Sözlük 8, 2009) ayrıca not edilmelidir. Henüz keps sözcüğünün tartışmaya bile açılmadığı, “Harbi mi

lan?"ın hiç olmadığı zamanda İnci Sözlük'te bu baykuş görselinin paylaşılması görselin en azından bazı üyeler tarafından bilindiğine işaretler.

Görsel 4-7: "O RLY?" Resim Kısayolu (Know Your Meme 6, 2008)

Türk sitelerinin araştırılması sırasında "Harbi mi lan?" görseline, İnci Sözlük'ten önce de kullanılmakta olan diğer sözlük ve forum sayfalarında rastlanmamıştır. Ayrıca bu görselin tam olarak hangi tarihte paylaşıldığına da erişilememiştir. Bu durum da "Harbi mi lan?"ın üretim sürecinin İnci Sözlük'te gerçekleşmiş olabileceği olasılığını güçlendirmektedir.

"Adam haklı beyler" tepkisinin adeta zıttı olan "Harbi mi lan?" ile İnci Sözlük'te inandırıcılığı düşük bulunan başlıklara ve girdilere bu görselle tepkiler verilmeye başlanmış ve bu bir alışkanlığa dönüşmüştür. Zaten yazılı mizah üretiminde oldukça etkin olan üyeler bu görselin paylaşılmasının ardından tepkili mizahi girdilere bu görseli de katmışlardır.

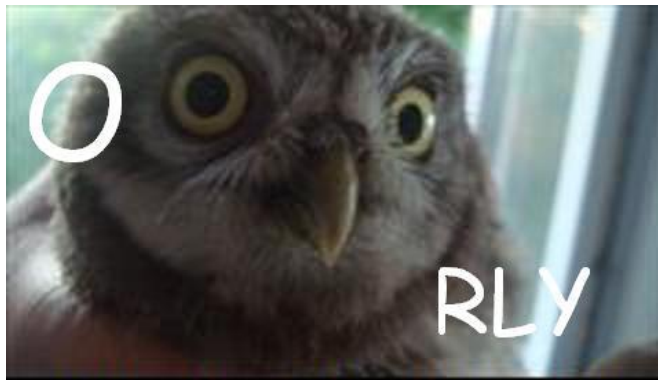
"Harbi mi lan?"a kadar diğer sayfalarda olduğu gibi İnci Sözlük'te de bağlantılar halinde ekran görüntüleri, yazısız veya başlıksız resimler ve konuşma balonlu görseller paylaşılmaktaydı. Hatta yurt dışı sayfalardan mizahi yazılı görsellerin de Türk internetinde paylaşılması olasıdır. Fakat önceki hiçbir diğer görsel tepkisel olarak kullanımı "Harbi mi lan?" kadar teşvik etmemiş defalarca paylaşılmamış ve genele yayılmamıştır. Bu bağlamda, İnci Sözlük'te tepkisel olarak kullanılmaya

başlayan İlkel Kepslerin ardından kullanıcılara yeni bir yazılama biçimi gösteren “O RLY?” ve “Harbi mi lan?”in tepkisel görsellere katkısı büyüktür.

4.1.4. Öncel Kepsler ve Ön Yapı (Ön-Form)

“Harbi mi lan?”in ardından başlıklarda yazılanlara tepki vermek amacıyla üretilmeye başlanan ilk yazılı görseller baykuş resimlerinden seçilmiştir. Bu resimler seslendirme metinleriyle birleştirilmeye, tepkisel mizah malzemesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. “Napak inanak mı kanka (Görsel 4-9)” bu baykuşlu ilk dönem görsellerinden birisidir (Gümüüşsu ve naberlankeranaci, 2025). “Harbi mi lan?”dan hemen sonra gelmesi açısından önemlidir. 2010 yılında temmuzun ilk haftalarında üretildiği öngörülmektedir.

Bir teknoloji haber sayfası olan Donanım Haber’in forum kısmında “brkmm” adlı kullanıcı, 4 Temmuz 2010’da, yan dairede bularak ismini “Murtaza” koyduğu bir baykuşun fotoğraflarını paylaşmıştır (Donanım Haber 8, 2010). Başlığı açan ve ilk yorumu yapan “brkmm”den tam 1 dakika sonra “DavidRobinson” isimli üye tarafından “bundan Güzel o rly olur.” yorumu yapılmıştır. Bu yorum 2 üye tarafından yinelenince 6 dakika sonra “XR9” adlı üye “O RLY?” görselini paylaşmıştır. Takip eden 6 destek mesajının ardından, başlığın 2. sayfasında ve “brkmm”nin başlığı açmasından 23 dakika sonra Murtaza’nın “O RLY” eklenmiş ilk görseli olan Görsel 4-8 “ismailovic” tarafından paylaşılmıştır. Görseldeki yazının MS Paint gibi basit bir görüntü düzenleyici yazılımıyla hazırlandığı anlaşılmaktadır.

Görsel 4-8: “Murtaza” ve “O RLY” Resim Kısayolu Yapımı (Donanım Haber 8, 2010)

Bu resim üzerindeki çaba, Başlık 4.1.1'de bahsedilen 4chan'da ve Reddit'te bulunduğu benzer, resim paylaşan bir grubun ve bunu yazılı olarak düzenleyen başka bir meraklı grubunun, sistematik olmasa da Donanım Haber forumunda da bulunduğu dair bize ipucu vermektedir. Her şekilde Murtaza'nın "O RLY" yapılması isteği, diğer kullanıcılar tarafından okunduğunda veya "XR9" isimli üyenin bilindik "O RLY?" baykuşunu paylaştığında algılanmıştır. Ardından fotoğraf yazılarak, dakikalar içinde geri paylaşılmıştır. Fakat hem "ismailovic" in geri paylaşımı hem de aynı başlıkta sonradan yapılmış yazılı geri paylaşımlar Donanım Haber forumu dışına hiç yayılmamıştır.

Murtaza'nın bu resmini doğrudan Donanım Haber'de "brkmm"nin açtığı bu başlıktan alan birisi, resme "Napak inanak mı kanka" yazmıştır. Fakat yaptığı bu görseli Donanım Haber'deki bu başlıkta hiç paylaşmamıştır. "Napak inanak mı kanka", üreticinin kendisi veya görseli gönderdiği bir kişi tarafından İnci Sözlük'te paylaşılmıştır. İncicilere tepki göstermek amacıyla kullanılmasının ardından, Murtaza'nın bu yeni görseli beğenilmiş ve tekrar tekrar yapıştırılarak hızla yayılmıştır. Öyle ki, "Murtaza'nın meşhur olması" durumu Donanım Haber'deki başlığında kullanıcılar tarafından dile getirilmiş "buradan çıktığı" belirtilmiş ve İnci Sözlük'ün bu baykuşu benimsediğinden bahsedilmiştir (Donanım Haber 8, 2010).

"Napak inanak mı kanka", "Harbi mi lan?" in ardından gelerek yazılı görsellerin inandırıcılığın düşük bulunduğunu belirtmek üzere tepkisel kullanımını pekiştirmiş ve İnci Sözlük geneline yaymıştır. Öyle ki, İnci sözlük dışına taşan ilk öncel keps de budur. "Napak inanak mı kanka" başka sitelere de yüklenmiş olmasının yanında, 4 Eylül 2010'da Şenyuva adlı dizinin bir bölümünde yer almıştır (Donanım Haber 10, 2025)

Görsel 4-9: "Napak İnanak Mı Kanka" Öncel Kepsisi (Donanım Haber 9, 2010)

"Harbi mi lan?"ın hemen ardından gelen "Çaktırma kanka (Görsel 4-10)" (Gümüşsu ve naberlankeranaci, 2025) yine inandırıcılığı düşük gönderiler için paylaşılmaktaydı (Gümüşsu, 2025). "Çaktırma kanka"nın görselinin de "Napak inanak mı kanka"nın kaynağını aldığı Donanım Haber'deki başlıkta paylaşıldığı görülmektedir (Donanım Haber 8, 2010). Murtaza'nın ilk resminden 34 dakika sonra, "Mirable" adlı kullanıcı tarafından yazısız şekilde paylaşılan baykuşlu ve kedili resim (Donanım Haber 8, 2010), büyük olasılıkla oradan alınıp yazılarak İnci Sözlük'te kullanılmaya başlanmıştır.

Görsel 4-10: "Çaktırma Kanka" Öncel Kepsisi (Pining 1, 2025)

"Mirable"nin paylaştığı yazısız görsel 2008 yılında, artık kapanmış olan yabancı bir forumda video olarak paylaşılmıştır (Uykucu.org 1, 2008). "Tomatokage" adlı

paylaşımının videosunun küçük resminde görülmekte olan resmin sağ alt kenarında “O RLY?!” yazısı bulunmaktadır. O dönemler İngilizce ağda “LOLcat (lolket olarak okunur)” ve “Caturday (keturdey olarak okunur)” görsel akımları ünlüydü (Know Your Meme 7, 2009) ve “tomatokage” kendi yaptığını belirttiği videosunu paylaşırken hem “Caturday Vol.I” adını kullanmış hem de resimleri “lolcats.com, icanhascheezburger.com, livejournal.com/cat_macros” sayfalarından aldığını belirtmiştir (Know Your Meme 7, 2009). Bu sayfalardan “icanhascheezburger.com” hayvan resimleriyle üretilmiş yazılanmış görsellerin paylaşıldığı bir görsel mizah paylaşım sayfasıdır (I Can Has Cheezeburger 1, 2025). Diğer iki sayfa ise çalışmanın yapıldığı 2025 yılı itibariyle yayında olmamakla birlikte İnternet Arşiv’i tarafından da arşivlenmemişlerdir. Baykuşların arasında kedinin olduğu bu resim büyük olasılıkla birkaç yıl öncesinin “LOLcat” veya “Caturday”inden kalan; yabancı internet sitelerinde ünlenmemiş bir görseldir.

Hem “Napak inanak mı kanka”nın hem de “Çaktırma Kanka”nın art arda Donanım Haber’deki başlıkta geçmesi ve aynı sırayla İnci Sözlük’te paylaşılmaya başlanması bu iki siteyi de kullanan biri veya birileri tarafından yazılanın yapılarak İnci Sözlük’te paylaşıldığını göstermektedir. Her iki görselin de resimleri Donanım Haber’den gelmiş olmasına rağmen, Yazılanmış halleri Donanım Haber’deki Murtaza başlığında görülmemiş, o başlığa geri gelmemiştir.

Görsel 4-11: Adam Hakkı Beyler Öncel Kepsi (Swfci.blogspot 1, 2012)

Keps görsel anlatı türünün oluştuğu 2010 yılı boyunca, videolar da bağlantısı İnci Sözlük'e kopyalanarak paylaşılmaktaydı. Süleyman Demirel'in kendi sesinden "Ben dedim ki, adam haklı dedim. Adam haklı (Youtube 1, 2012)" dediği 7 saniyelik video da bu biçimde paylaşılarak keps türünün oluşumuna destek olmuştur. "Adam haklı beyler (Görsel 4-11)" videosu İnci Sözlük'te tepkisel olarak kullanılmış ve yine günümüzde sahip olduğumuz keps algısının o zamanki İnci yazarlarında oluşmasını sağlamıştır. "Adam haklı beyler" hem video hem de ekran görüntüsü olarak paylaşılmakta olsa da derleme sırasında bu tepkili görselden C. Gümüşsu ve naberlankeranaci bu gönderiden başlıklı resim olarak bahsetmiş, video olduğunu sonradan hatırlamışlardır. Görselin kesildiği sahne, "Demir-EL" isimli 12 Mart belgeselinin 5. Bölümünden kesilmiştir (Youtube 2, 2017). Süleyman Demirel ile yapılmış bir röportajdan, Demirel'in İsmet İnönü'ye hitaben söylediği "adam haklı" sözü, yazarların önceleri yazılı olarak sonrasında da İlkel Kepsler ile devam ettirdikleri adam haklı tepkisini sesli ve videolu olarak pekiştirmiştir.

Süleyman Demirelli "Adam Haklı Beyler" görseli, konuşma balonlu muadillerinin artık balonsuz biçimine sokulduğunu ve tepkisel kullanımının yaygınlaştığını göstermektedir. Bu başlıkta bahsedilen görseller konuşma balonlu tepkisel görsel biçiminin hemen ardından gelmiş de yayılmıştır. Kendilerinden sonra gelen ve kullanıcılar tarafından keps olarak benimsenecek olan kırmızı şeritli kepslerden hemen önce gelmişlerdir. Dolayısıyla kırmızı şeritli kepslerin oluşarak paylaşılması keps güneşi kabul edilirse, bu şeritsiz çok yazılı görseller keps şafağını oluşturmaktadır. Yani kabul edilen kırmızı şeritli keps biçiminden hemen önceki biçimdir. Temelde tepkiselliği ve kullanım biçimi kepslerle aynı olan; fakat kırmızı şeritten sonra hem İnci Sözlük hem de internet kullanıcıları tarafından eksik kabul edilen, kepslerin bu şeritsiz öncel biçimi, bu çalışmada "Öncel Kepsler" olarak tanımlanmıştır.

Kepslerin ön biçimi olan öncel kepslere, yine İnci'de keps denilmesine rağmen (bkz. [Başlık 4.1.1](#)), başlıklarda paylaşılmakta olan sade resimlerden farklıdır. Bu öncel kepslerde mesaj veya seslendirme unsuru olarak kullanılan tek satırlık yazı bulunmaktadır. Bu nedenle sade resimlerden farklı amaçlarla da

kullanılabilmektedir. Öncel kepsler, görsel farklılıkları dışında şeritli kepslerle aynı biçimde üretilmekte, kullanılmakta ve paylaşılmaktaydı. Fakat kırmızı şeridin getirdiği ayırt edicilik ve yayılım yeteneği öncel kepslerde bulunmamaktaydı.

Öncel kepslerde de tek satır yazı olmasına rağmen, bu yazının yerinde ve renginde fikir birliği sağlanamamıştır. Görselin herhangi bir köşesine, pek çok farklı renkte ve yazı tipinde yazılama yapılmıştır (bkz. Bölüm 4.3.6 Keps Örnekleri). Bir öncel kepsin üreticisi daha kolay veya zor okunan yazı tiplerini keyfine göre seçebilmekteydi.

Gelişimleri açısından öncel kepsler kendilerinden önce oluşmuş ilkel kepslerden gelmektedirler. Fakat, “O RLY?” vasıtasıyla gelen yabancı etki onlarda sadeleşmeye neden olmuş ve konuşma balonunu ortadan kaldırmıştır.

İnternet Halkbilimi Araştırması Yöntemi'nin sağladığı malzemelerin incelenmesi Bölüm 4.3.2'de tartışılan kepslerin temel yapısına (ur-form) erişilmesini sağlarken ilk defa bir temel yapının da gerisine gidilebilmesini sağlamıştır. Kepslerin temel yapısı henüz oluşmadan önce kendini ispat etmiş; fakat TCFY kriterlerine göre bir temel yapı olmamış öncel keps biçim yapısına kepslerin ön yapısı adı verilmiştir (bkz. Görsel 4-19).

4.1.5. Kırmızı Şeridin Kökeni ve Kepslerin Dönüm Noktası

Kepslerin tüm internete yayılması açısından kırmızı şerit bir dönüm noktasıdır. Kırmızı şeritle birlikte, kepsler kendilerine has görsel özelliklerini kazanmıştır. Görenler açısından kepsleri diğer görsellerden ayırt etmek artık çok kolaydır. Herhangi bir görselin görüldüğü anda, kırmızı şeritten o görselin bir keps olduğu anlaşılabilir. Kepsin mesajı görsel görselde kolay bulunabilir ve renkleri karıştırılmadan rahatça okunabilir. Üreticisi açısından da yazıyı görselin neresine yazacağı, yazının hangi renk olacağı gibi sorular artık çözülmüştür. Kırmızı şeridin kepslere kattığı yeni işlevler ve karşıladığı ihtiyaçlar gelecek araştırmaların konusu olabilir.

Kırmızı şeridin kökeninin 90'lardaki ana haber bültenleri olduğu düşünülmektedir. O yıllarda yayın yapmakta olan televizyon kanalları, uzun yıllar boyunca ana

haber bültenlerinde, ekranın alt kenarında kırmızı şerit ve beyaz harfler kullanmışlardır. Canlı yayınlanmakta olan videonun altına veya videodan görüntü ayırtmayla alınmış görsel malzemenin altına “karakter jeneratörü” cihazıyla kırmızı şerit çekilir, üzerine beyaz büyük harflerle başlık atılırdı; buna da kepsin denirdi (Ekşi 2025). Kepsin sözcüğü ve beyaz yazılı kırmızı şeridin gazete ve televizyon haberciliğinde 90’larda kullanılmakta olduğu 1995 yılında yayınlanmış bir haberden alınmış Görsel 4-12’de de görülmektedir.

Görsel 4-12: 1995’te Ana Haberlerde Kepsin Kullanımı (Youtube 3, 2019)

2010 yılında 14 Ağustos’ta başlayan Türkiye Futbol Süper Lig’i 2010-2011 sezonu (TFF 1, 2012) birlikte İnci Sözlük kullanıcıları keps üretimlerine futbolu ve Fatih Terim’i de konu etmişlerdir. Süper Lig başladıktan bir süre sonra üretilen “Sen ne diyon amk (Görsel 4-13)” paylaşımıyla bugün alıştığımız kırmızı şerit, kepslerde ilk defa kullanılmıştır (naberlankeranaci, 2025). Görsel 4-13’te yer alan öncel keps henüz kırmızı şeridin resmin altını boydan boya kaplamıyor olması dikkat çekicidir. Ayrıca keps yapılırken, kırmızı şerit genellikle resmi kesmeden, resmin altına bir şerit çekilmesiyle oluşturulmaktadır. Bu öncel keps doğrudan resmin üzerine bir şerit çekildiği görülmektedir. Bu haliyle haber bültenlerindeki kırmızı şerit çekilmesini andırmaktadır. Öncel kepsin yazısının siyah renkli olması da henüz beyaz yazı algısının oluşmadığını gösterir.

Öncel kepslerde kırmızı şerit kullanımını “Sen ne Diyon amk” ile artık görmüş diğer keps üreticileri yeni üretecekleri görsellerde mutlaka kırmızı şeridi

kullanmaya başlamışlardır. Kendi özgünlüğünü yansıtmak isteyen veya sadece acemi olan bazı üretici adaylarının, bir süre daha, farklı şerit ve yazı renkleri denediği örneklerden görülmektedir. Bu nedenle Fatih Terimli "Sen ne diyon amk" görseli ilk kırmızı şeritli öncel keps olması nedeniyle önemlidir. Kendinden sonraki tüm kepslerde kırmızı şerit bir standart haline gelmiştir.

Görsel 4-13: "Sen Ne Diyon Amk" İlk Kırmızı Şeritli Öncel Keps (Donanım Haber 10,2025)

4.1.6. Gerçek Kepsler ve Temel Yapı (Ur-Form)

Günümüzde keps denildiğinde insanların aklına sadece kırmızı şeritli ve beyaz yazılı görseller gelmektedir. İnci Sözlük meraklı grubu tartışıp karar almalarının ardından sitedeki tüm görsellere keps demiştir; fakat bu meraklı grubunun dışından kimse resimlere, ilkel ve öncel kepslere keps dememiştir. İncicilerin tüm görsellere kısaca keps demeleri bu görselleri birbirlerinden ayırmayı güçleştirse de İnci Sözlük dışında böyle bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bu nedenle meraklı grubunun dışındaki kişiler bahsi geçen önceki görselleri resim, fotoğraf gibi kelimelerle tanımlamakta; kırmızı şeritli ve beyaz yazılı görsellere doğrudan keps demek, etraflarına bu şekilde açıklamaktaydılar. Keps şafağının ardından keps güneşi doğarak hem keps kelimesini hem de görsel algısını tüm Türkiye'yle birlikte sanal sınırların ötesine de yaymıştır.

“Eyvallah gardaş (Görsel 4-14)” ve “Ciddi olun beyler (Görsel 4-15)”, “Sen ne diyon amk”nin hemen ardından gelmiş ve kullanımı İnci Sözlük geneline yayılmış (Gümüşsu ve naberlankeranaci, 2025) ilk kepslerdir. Bu görsellerle, kepslerin biçimsel oluşumu artık tamamlanmıştır. İnci Sözlük’ün içinde ve İnci’den taşınca dışında keps algısının oluşmasını sağlayan ilk keps olan “Eyvallah gardaş”tan sonra yaratılan tüm diğer görseller bu kepsle kıyaslanmaya başlanmıştır.

Görsel 4-14: Eyvallah Gardaş" İlk Keps (Pining 2, 2025)

Bu kepslerin ardından üretilmiş, mizahi içeriği yeterli görülmeyen, kırmızı şeritsiz, beyaz değil de farklı renkli harfleri olan, hatta yazı tipi “Arial (D. Karataş, 2025)” olmayan tüm kepsler “gözlerimiz kanadı”, “paint terk” gibi eleştirilerle tenkit edilerek, kötülenmiştir (naberlankeranaci, 2025). Uygun kabul edilen biçim özelliklerine sahip olmayan, yeterli mizah düzeyine ulaşamamış keps adayı görsellere verilen bu tepkiler hem keps üreticisi adayının eğitime hizmet etmekte hem de diğer okurlara kabul edilen keps biçimini aktarmaktaydı. Böylece yeni üretici adayları doğru keps biçimini öğrenerek denemeler yapabilir hale gelmekteydi. Yine de en önemlisi, geçmişten alışılmış ve çok bilinen öncel kepslerin dışında, yeni öncel keps adayları “tam olmadığı” için beğenilmiyor ve İnci Sözlük’te paylaşılmıyor; paylaşılıyorsa da yayılmalarının önüne geçiliyordu. Bu durum öncel keps görsel biçiminin norm dışına itilerek hızlıca terk edilmesini

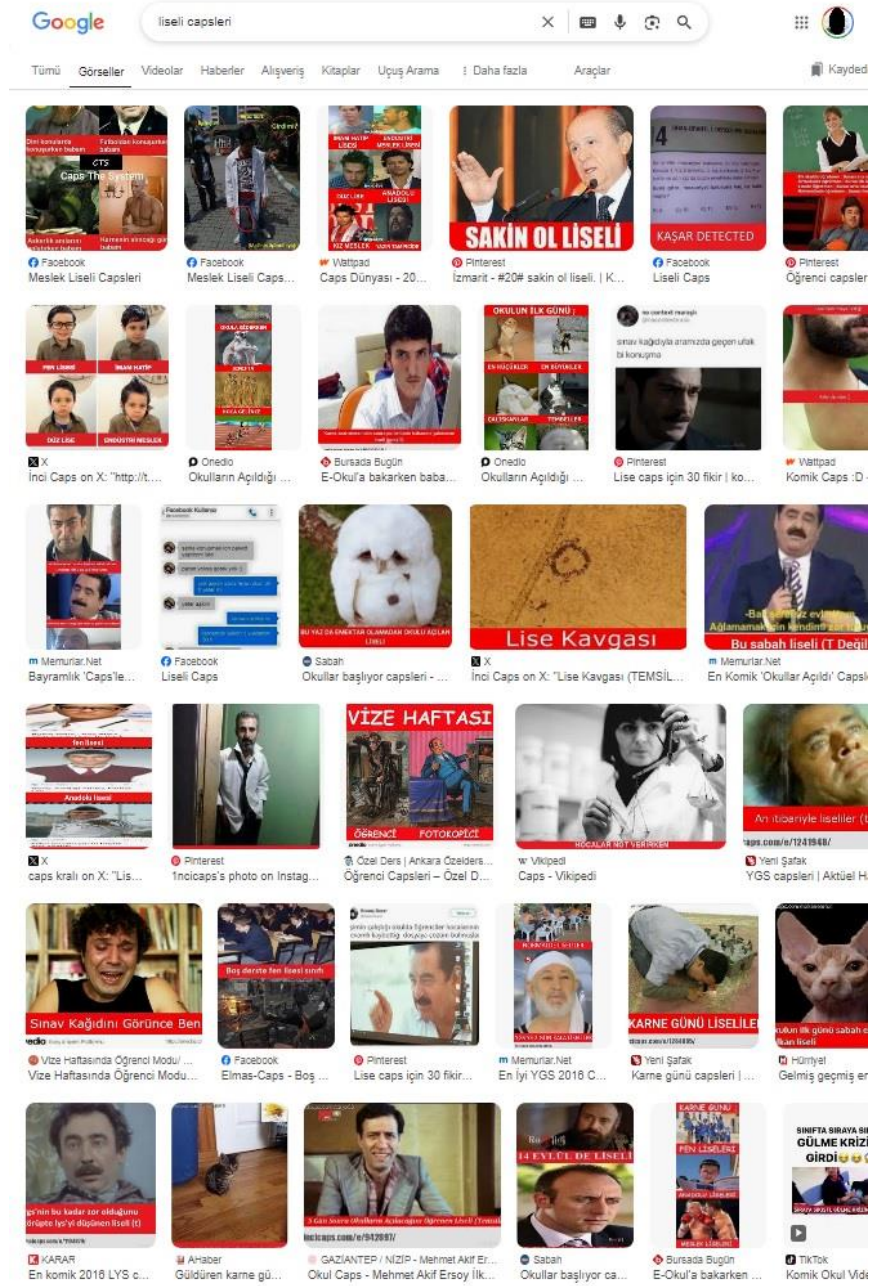
sağlamıştır. Bu nedenle Kırmızı şeritli ve beyaz yazılı görseller bu çalışmada “Gerçek Kepsler” olarak tanımlanmıştır.

Görsel 4-15: "Ciddi Olun Beyler" İkinci Keps (Eksi Up 2, 2025)

“Eyvallah gardaş” ve “Ciddi olun beyler”den sonra, az sayıda da olsa, gerçek keps biçimine uymayan görseller üreilmeye devam edilmiştir (bkz. [Bölüm 4.3.6](#) Keps Örnekleri). Bunlar ya henüz gerçek kepslerin biçim özelliklerini içselleştirememiş meraklıların ya da özgünlüğünü ön plana çıkarmak isteyen üreticilerin elinden çıkmıştır.

Gerçek kepsler İnci Sözlük’ün dışına taşıdığına öncel kepslerin göz ardı edilerek sadece İnci Sözlük meraklı grubu tarafından hatırlanmasının en büyük nedeni, öncel kepslerin, haber siteleri, içerik üretimi siteleri gibi yerlerde çok daha az derlenerek, daha az sayıdaki internet kullanıcılarına ulaşabilmiş olmasıdır. Liseli konulu öncel kepsler için bu durum gayet belirgindir. Google arama motorunda yapılmış “liseli capsleri” sorgusunun üst sıralarında sadece gerçek kepslerin olduğu, öncel kepslerinse hiç bulunmadığı Görsel 4-16’da görülmektedir.

Görsel 4-16: “Liseli Capsleri” Google Görsel Araması (Google 1, 2025)

“Eyvallah gardaş”ta kırmızı şerit tüm alt kenarı kaplayacak biçimde uzamıştır. Ayrıca, yazılar da öncel kepslerdeki gibi farklı renklerde ve siyah değil artık beyazdır. Bundan sonra bu iki görsel bileşen gerçek keps algısını oluşturacak ana biçim özellikleri olarak kabul görmüştür. Tam keps kabul edilmenin biçimsel ölçütü kırmızı şerit ve tek satır beyaz yazı olmuştur.

İnci'de kırmızı şeritli paylaşılmış ve yayılmış ilk 3 görsel olan “Sen ne diyon amk”, “Eyvallah gardaş” ve Ciddi olun beyler”de Arial yazı tipinin kullanımı dikkat çekmiştir. “Eyvallah gardaş”ta tüm harflerin büyük olmadığı görülmektedir. Hem yazı tipi hem de harflerin büyük olması, gerçek kepslerde bir “tamlık” ölçütü olarak değerlendirilmemiş, daha çok estetik değer olarak görülmüştür.

İnci Sözlük'te, balonlu ilkel kepslerle, görsellere seslendirme yapılabileceği, “Harbi mi lan?” ile konuşma balonundan kurtulma imkanı olduğu, “Napak inanak mı kanka” ile de görsellerin yetenek istemeden de yazılandırılabilceği anlaşmıştır. “Sen ne diyon amk” ile üretilen kepslerin göze daha hoş geleceğinin fark edilmesinden sonra “Eyvallah gardaş” ve “Ciddi olun beyler” ile İnciciler “tam” keps biçimine erişmişlerdir. “Eyvallah gardaş” bir referans kabul edilmiş ve kendinden önceki görsellerin keps algısında düşüşe neden olurken kendinden sonraki görsellerin de karşılaştırılacağı bir referans haline gelmiştir

4.1.7. Kepslerin Yükselişi ve Yeni Keps Varyantları

Kırmızı şeritli ve beyaz yazılı gerçek keps biçiminin kendini İnci Sözlük'te kabul ettirmesinin ardından yoğun biçimde kullanılmaya başlanmıştır. Kırmızı şerit ve beyaz yazı insanların dikkatini daha hızlı çekebiliyor ve odaklayarak mesajını daha verimli aktarabiliyordu. İnci Sözlük'e hiç girmemiş kişiler bile ilk gördüklerinde bu yeni görsel biçimin farkına varabiliyor ve yeni üretilen kepslere gülmek için İnci Sözlük'ü ziyaret ederek dolaşılıyor, beğendikleri kepsleri kaydediyor ve yakın çevresindekilerle paylaşıyordu. Dolayısıyla bir süre sonra kepsler İnci Sözlük'ü aşır sosyal medya sayfalarında ve internetteki farklı sitelerde paylaşılmaya başlandı. Kepsler artık İnci Sözlük dışında da meraklı grubu yakalamıştı. Pek çok üretici İnci Sözlük'te paylaşmak için değil kendi sosyal medya hesapları ve başka sayfalarda paylaşmak üzere keps üretir olmuştu.

Kepslerin İnci Sözlük'ün dışına taşarak yeni bir üretici ve tüketici kitlesi bulması kepsleri İnci'den de koparmıştı. Kullanıcılar İnci Sözlük başlıklarında keps aramak için “capsli” ibaresi olan başlıkları inceliyor; fakat çoğunlukla İncicilerin keps demeye devam ettiği şeritsiz görsellerle karşılaşıyordu. Bu durum İnci Sözlük dışındaki keps meraklılarını topluca keps bulabilecekleri sayfalara itmiştir.

Bu sayfaların başında da İncicaps bulunmaktaydı. İncicaps her ne kadar görsel barındırma hizmeti sunsa da yüklenen en güncel görsellerin sergilendiği sayfalarda bulunmaktaydı (Görsel 1-40). Kullanıcılar sadece kepslere bakmak için İncicaps'e gelerek mizah ihtiyaçlarını karşılayabilir, isterlerse beğendiklerini URL vererek arkadaşlarıyla paylaşabilirlerdi. Keps tüketimi odaklı bu yeni meraklı grubu kırmızı şeritli keps üretimini de arttırmakla birlikte, kepsleri İnci Sözlük başlıklarından ve dolayısıyla tepkisel olan asıl bağlamından koparmıştır (bkz. nesneleştirme (artifactualization), Kaplan, 2013). Bu durum Türk internetinde bir keps patlamasına neden olmuş, kepsler internetin her köşesine girmiştir.

Keps patlamasının ardından, kepsler belirli bir tepkiyi göstermek yerine kendi başlarına birer mizah ögesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Seslendirmeli kepslerin üretimi düşmüş temsili veya tanımlayıcı kepsler (bkz. Bölüm 1.4.1.2.1) daha fazla üretilerek paylaşılmaya başlanmıştır. Bir ön bağlama ihtiyaç duymadan kepslerin kendi başlarına da kullanılabilmesi adına çoklu kepsler üretilmeye başlanmış hatta zaten yazısı bulunan ekran görüntüleri kırmızı şeritle yazılanmıştır (Görsel 1.13, Görsel 1.25, Görsel 1.32). Kepsçiler kendilerine gülünç gelen ne varsa keps biçimine uydurarak başkalarına aktarmaya çalışmıştır. Hatta eleştiriler ve ciddi mesajlar için bile keps biçimini kullanan üreticiler olmuştur (Görsel 1.27, Görsel 1.31).

Keps patlamasıyla kepslerin üretim şekillerinde de çeşitlenme olmuştur. Önceden İnci Sözlük başlıklarında bir tepki ortaya koymak amaçlı üretilmiş ve paylaşılmakta olan kepsler özellikle İncicaps merkezli olarak günlük olaylar veya olguların mizahi anlatımları için üretilir olmuştur. Hürriyet Gazetesi'nin internet sayfasına taşınan dönemin Galatasaray, Trabzonspor maçı kepsleri bunun bir örneğidir (Hürriyet 1, 2017). İnternet kullanıcıları ilgili karşılaşmanın ardından organize olarak bu maç bağlamında birbirlerini teşvik etmiş ve keps üretimini tetiklemişlerdir. Bu durum o kadar yayılmıştır ki; aynı gün birden fazla başlıkta, pek çok konuda keps üretilmesi gündelik bir olay olmuş, aynı kepsler başka gazeteler ve içerik sayfalarınca da yayınlanır olmuştur.

Seslendirmeli ve tepkisel olarak kullanılan kepslerin üretim merkezi olan İnci Sözlük'teki keps üretimi yıllar içinde düşerken; serbest konulu veya olaylarla ilgili,

yeni anlatım özellikli kepslerin üretimi İncicaps sayfası merkezinde yükselmiştir. Gelişen kepslerin kazandığı yeni bağlam ve icra ortamı sayesinde; İncicaps sitesi, İnci Sözlük için bir görsel barındırma hizmeti olmaktan Türk görsel mizah üretiminin merkezi haline gelmiştir.

4.1.8. Kepslerin Gözden Düşüşü

Kepslerin kendini kabul ettirip internete yayılmasıyla kepslerin en büyük rakibi 2010 yılı sonrasında giderek yaygınlaşmaya başlayan sosyal medya olmuştur. Keps, sözlüklere veya geniş kapsamıyla forumlara uygun bir görsel mizah biçimidir. Tepkiseldi ve mizah üretimi için kendinden önce gelen bir bağlama ihtiyaç duymaktaydı. İnci Sözlük dışındaki kullanıcılar kepslerin biçim özelliklerini benimseyerek kendi mesajları doğrultusunda ürünler üretiyordu. Fakat bu biçimde anlatılabileceklerin bir sınırı vardı. Keps biçimiyle ekran görüntüleri, Whatsapp gibi mesajlaşma uygulaması konuşmaları, kişisel fotoğraflar veya videolar, hatta iki satırlı mesajlar bile paylaşılamıyor; paylaşılsa bile keps biçimine sokabilmek üreticinin fazladan zaman harcamasına neden oluyordu. Bahsi geçen biçimlerse sosyal medyada en çok paylaşılan görsel ürünlerdi. Caps yapıcı (Görsel 1.37) gibi uygulamalar bu ihtiyacı sezip piyasaya çıkmış fakat geç kalmışlardı. Ne yazık ki, bu gibi yazılımların geç kalışı ve yatırım ekosisteminden destek görmemesi, kepslerin gelmekte olan sosyal medya seline hazırlıksız yakalanmasına neden olmuştur. Sosyal medyaya daha uygun biçimlerde üretilen ve tüketilen görsel mizah ürünlerinin yaygınlığı artarken, katılımcı sözlük dünyasının bir ürünü olan kepsleri giderek daha az paylaşılır olmuştur.

Sanılanın aksine kepslerin yabancı mem akımlarıyla rekabete girdiği düşünülmemektedir. Çünkü, yabancı mem biçimleri sanal Türkiye geneline zaten yayılmamıştır. Klasik memler (classical memes), tat kaçırır posterler (demotivational posters) gibi görsel mizah biçimlerinden oluşan dönemin mem kültürü, Türkiye’de yabancı dil bilen sınırlı bir kitle tarafından tüketilmiş; fakat çok sınırlı örnekler dışında üretime dönüşmemiştir. Hatta öznel olarak yabancı mem biçimlerinin Türkiye’de hiç popüler olmadığı iddia edilebilir. Aynı, İnci Sözlük’te tüm görsellere keps denilmesinin kararlaştırılması gibi yabancı mizahta da tüm görsellere mem ismi verilmiştir. Burada, klasik memler, tat kaçırır posterler gibi,

kepslerle benzer teknik üretim basamaklarından geçen yazılanmış görsel mizah ürünleri kastedilmiştir.

Kepslerin gözden düşüşünün tek nedeni sosyal medya değildir. İnci Sözlük kuruluşuyla birlikte kendi meraklı grubuna kullanıcıların lafını sakınmadan ve hatta tartmadan konuşabilecekleri bir ortam sağlamıştır. İnsanlar birbirleriyle müstehcen konuşabilir ve hatta birbirlerine küfür de edebilirlerdi. Bu serbestlik bir süre sonra kendi yazılı ve sözlü örüntülerini oluşturmuştur. Bahsi geçen bu serbestlik, o dönemlerde Türkiye’de eşi benzeri bulunmayan eleştirel bir ortam da yaratmıştır. Hem bu ortam hem de ürünleri edebiyat, halkbilimi, görsel sanatlar gibi pek çok bilim dalının inceleyebileceği malzemelerin üretilmesine sağlamıştır. Fakat farklı tarihlerde İnci Sözlük’e gelen hukuki soruşturmalar ve erişim engelleriyle (Milliyet 3, 2011) bu ortam düzenlenmeye, kurallara bağlanmaya çalışılmıştır. İnci Sözlük meraklı grubuna dahil kişilerin büyük bir çoğunluğu bu engellemelerin ve engellemelerden sonraki süreçlerin, sayfanın kurucusu olan Serkan İnci tarafından iyi idare edilemediğini, sürekli yanlış kararlar verildiğini belirtmektedir. Bu durum kepslerin asıl üreticisi ve tüketicisi konumundaki, hatta İnci’yi yoktan var etmiş, İnci Sözlük meraklı grubunun buradan uzaklaşmasına neden olmuştur. Çok önemli bir üretici, tüketici ve eleştirici grubunu zamanla kaybeden kepslerin üretim, tüketim oranları ve mizah değerleri düşmüştür.

Keps ekosisteminin paraya çevrilebileceği, İnci Sözlük’ün sahibi konumundaki kişilerce fark edildiğinde İncicaps sitesinin biçimi değiştirilmeye başlanmıştır. Bu değişim İncicaps’in müstakil bir internet sayfası olmaktan bir sosyal medya hesabına döndürülmesiyle sonuçlanmıştır. Kendi başına bir internet sayfasıyken kullanıcılar İncicaps’e istedikleri yüklemeyi yapabiliyorlardı. Site sosyal medya hesabı biçimine sokulmaya başlandığında İncicaps üzerindeki mizah üretimi ve üreticilerin birbirleriyle mizah kalitesindeki rekabeti giderek zayıflamıştır. Halkın doğrudan mizahi üretime ve tüketime katılması engellenerek; sosyal medya hesaplarından küçük bir yönetici grubunun mizah anlayışı pompalanmaya başlanmıştır. Takipçiler de mizah kalitesindeki düşüşten şikayetçi olmuş ve takipten çıkarak kepslerden uzaklaşmışlardır. Benzer biçimde, içinde

bulunmasına rağmen keps normlarını içselleştirememiş (bkz. Görsel 0.1), insanların neye güldüğünü anlamayan, tüm görsellere keps demeye devam eden kişilerce yönetilen İncicaps, sosyal medya hesaplarında gerçek kırmızı şeritli kepsleri değil, sosyal medya tüketimine daha uygun, “paint terk” kalitesindeki görselleri daha çok paylaşmış ve kendi meraklı grubunu kaybetmiştir. Bu çalışmanın yazarı da bu dönemde yöneticilerin mizah anlayışını sert bir dille tenkit ederek keps ekosisteminden uzaklaşmıştır.

Umut Kullar ve Serkan İnci tarafından kepslere özel yazılmış kitabın ilk 40 sayfasında yazarlar, İncicaps sitesinin neden Facebook ve Twitter hesaplarında yer aldığını gerekçelendirmeye çalışmış, arada da kendilerince kepsin ne demek olduğunu belirtmişlerdir (Kullar & İnci, 2015). Yazarların aktardıklarından, İnci Sözlük ve kepslerin ne olduğunu bilmedikleri gibi kendilerinin de ne yaptıklarını bilmedikleri anlaşılmaktadır. Sonuç olarak İnci Sözlük Türk eleştirel mizahının merkeziyken ne zaman batacağı merak edilen köhne bir sözlüğe; İncicaps de Türk görsel mizahına yön veren bir sayfayken, 2019 yılının sonlarında kapanacak, sosyal medyada benzerlerinin ardında kalan bir hesaba dönüşmüştür.

4.2. DEĞERLENDİRMELER

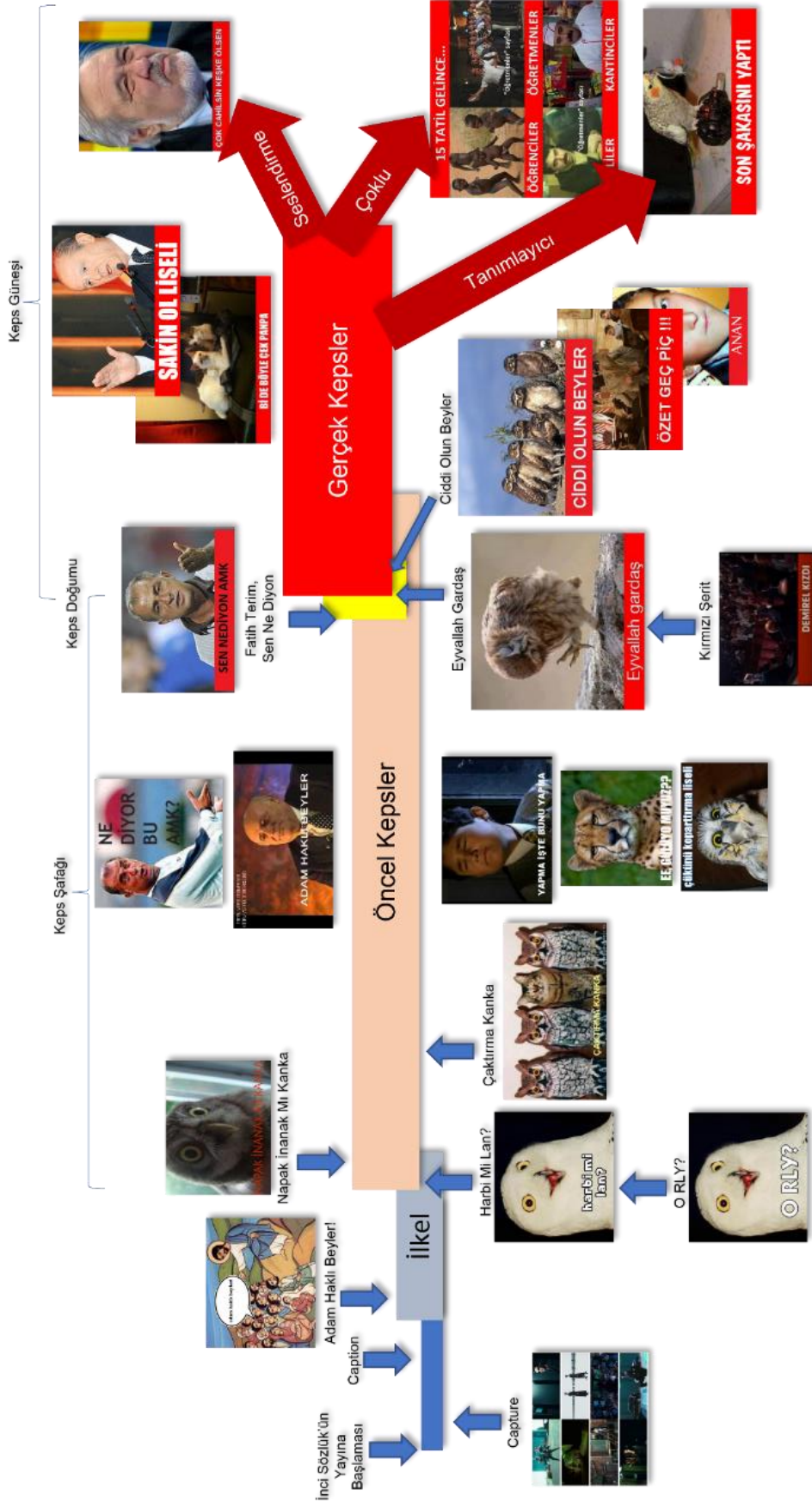
Önceki başlıklarda aktarıldığı üzere kepslerin ismi, İnci Sözlük’te paylaşılan tüm görsellere tek bir isim verilmesinin İnci’de tartışılmasıyla koyulmuştur. İndirilecek filmin içeriğini anlamak üzere kullanılan sahneli resimlerin ismi olan “capture” kelimesinden de esinlenerek İnci Sözlük’te oluşturulan “cap-caps” kelimesi bu amaçla kullanılmaya başlanmış ve zamanla başlık veya altyazı anlamındaki “caption” anlamını da bünyesine katmıştır.

İnci Sözlük kullanıcılarının karikatürlere alışık olunan konuşma balonu içeren ilkel kepslerle sözlük ortamına uygun görsel mizah ürünleri olan keps yolculuğu artık başlamıştır. Yabancı bir resim kısayolunun İnci’de paylaşılması ve hemen Türkçe varyantlanması, kullanıcılara balondan kurtularak da görsel seslendirmesi yapabileceklerini anlatmıştır. Donanım Haber forumlarında paylaşılan birkaç baykuş görselinin varyantlanarak İnci Sözlük’e paylaşılması öncel keps dönemini

başlatmış, görsel üretimini hızlandırmıştır. Önceleri yazılı tepki olarak kullanılan “Adam haklı beyler” sözünün, ilkel keps biçiminde de üretildiği, daha sonradan da öncel keps biçiminde de varyantlandığı görülmüştür. Aynı durum daha sonrasında başka öncel kepslerin gerçek keps olarak varyantlanmasında da görülmüştür.

90’lardan beri Türk televizyonlarında yayınlanan haber bültenlerinden ve canlı yayınlardan etkilenmiş olduğu düşünülen bir kullanıcı tarafından ilk kırmızı şerit kullanılmıştır. Ardından gelen iki baykuş kepsiyle artık keps biçimi kabul edilmiş ve hızla benimsenmiştir. Bu yeni görsel biçim zaten mizah duygusu yüksek olan kepslerin daha hızlı yayılmasına neden olmuştur.

İnci Sözlük dışına taşmış keps üretimi ve tüketimi, farklı ihtiyaçlara ve farklı bağlamlara uygun, tanımlayıcı, çoklu gibi, yeni keps varyantları oluşturmuştur. Dünya çapında yükselişte olan sosyal medya ve İnci Sözlük ekosisteminin yönetilmesindeki hatalar; kepslerin rekabette tutunamayarak, sosyal medya ortamına daha uygun görsel mizah biçimlerinin gerisinde kalmasına ve zamanla üretimlerinin durmasıyla sonuçlanmıştır.

Görsel 4-17: Kepslerin Doğum ve Gelişim Zinciri

4.3. TARTIŞMALAR

TCFO yıllar ve hatta nesiller boyu, sözlü halk anlatılarında meydana gelmiş değişimleri incelemektedir. Bu çalışmadaysa internetin sunduğu yüksek hızlı iletişim olanakları sayesinde nesiler ve yıllar değil günler ve saatler içinde meydana gelmiş değişimler incelenmeye çalışılmıştır. Yine de halkbilimi ürünlerinin metin özelliklerinin zaman damgası ve coğrafya (dağılım) temelli incelenmesini öneren TCFY'nin yüksek hızda üretilen ve aynı anda pek çok kişiyle paylaşılan ürünlerin incelenmesinde de etkili olup olmayacağı bu çalışmanın başında bir merak konusuydu.

Kepslerin sözlü halkbilimi ürünlerine göre çok hızlı üretilmiş ve hatta tüketilmiş olmasının, TCFO'ya göre incelenmesine imkan vermeyeceği varsayımının internet ortamındaki kayıtların gün veya bazı başlıklar için dakika çözünürlüğünde olması sayesinde geçersiz olduğu görülmüştür. Masal araştırmalarında yapılan derlemelerde tarih çözünürlüğü en fazla aylarla ölçülürken bir gelenek taşıyıcısının çocuklarından ve torunlarından bile derleme yapıldığı yani tarih çözünürlüğünün nesillerle bile ölçülebildiği görülmektedir. İncelenen halkbilimi ürünündeki değişim hızının yavaş veya hızlı olmasının bu halkbilimi ürününün metin merkezli veya TCFY'ye göre incelenmesinde bir sorun teşkil etmediği bu çalışmayla gösterilmiştir. Elde edilebilen malzeme hangi tarih çözünürlüğünde bulunabiliyorsa yapılan araştırmanın da incelenebilmesi o kadar ayrıntılı yapılabilmektedir. Örneğin, bu çalışmada kepslerin doğumunun ve gelişim zincirinin çıkarılabilmesi için erişilebilmiş keps malzemesi Nisan ve Ağustos 2010 döneminden derlenmiştir. Bu 4-5 aylık dönemde onlarca keps üretilmiş ve yüzlerce kez paylaşılmıştır. Fakat en önemlisi bu kepslerin internette bıraktığı izlere, internet derlemesiyle hala ulaşılabilir olmasıdır. Bu ulaşılabilirlik, bu görselleri 15 yıl sonra bile inceleyebilmemizi sağlarken, biçim özelliklerini birbirinden ayırabilmemize de imkan vermektedir.

TCFO, masal gibi sözlü halk anlatılarının doğrudan gelenek taşıyıcılarından derlenmesiyle elde edilmiş yazılı kaynakları incelemiştir. Fakat kepslerin incelenmesi internetin kendine has yapısı gereği, bir meraklı grubunun kendi ortamlarına bıraktığı yazılı ve görsel izlerin yıllar sonra takip edilmeye çalışılmasını gerektirmektedir. Çalışmanın başında, bu iki halkbilimi malzemesi kaynağı arasındaki farkların da bu çalışmanın amaçladığı bulgulara ulaşmaya engel olacağı kuşkusunu bulunmaktaydı.

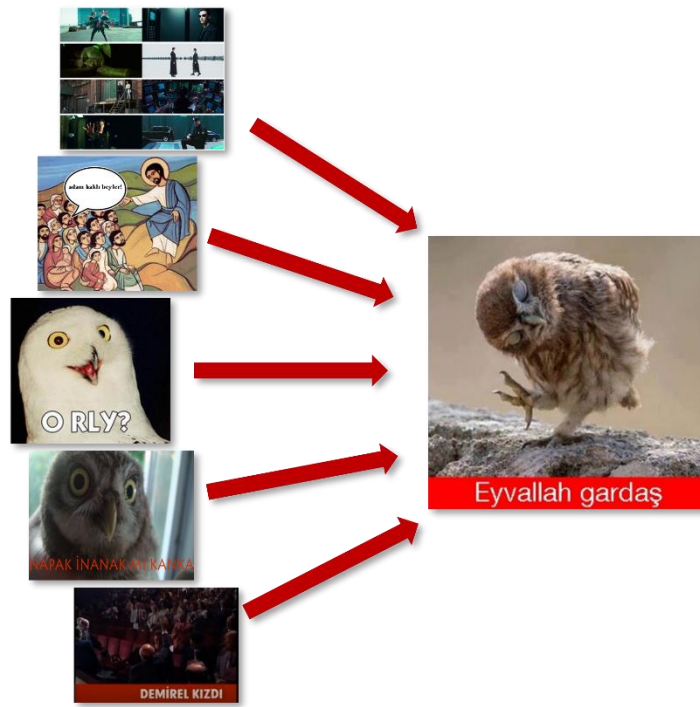
Malzeme kaynağının farklı olduğu varsayımının hatalı olduğu çalışma devam ederken anlaşılmıştır. Dolayısıyla bulgularda herhangi bir doğal engel söz konusu değildir. Açıklamak gerekirse, TCFO'nun incelediği masallar gelenek taşıyıcıları tarafından icra yoluyla başkalarına sunulmaktaydı. Ya derleyici bu icrayı yazıya geçirmekte veya bizzat gelenek taşıyıcısı ve etrafındakiler tarafından yazıya geçirilmekteydi. Kepslerde de aynı ilke söz konusudur. Hem üreticisi hem de paylaşıcısı tarafından meraklı grubuna, bir internet sayfası ortamında sunulan kepsler; internet ortamının yapısı gereği kayıt altına alınmaktadır. Bu kayıt altına alma işleminin, masalın bizzat yetenek taşıyıcısı tarafından veya icrada bulunmuş birisi tarafından yazıya geçirilmesinden farkı yoktur. Dolayısıyla hem TCFY'de uygulanan hem de internet ortamı için bu çalışmada önerilen İHAY'de halkbilimi malzemenin elde edilme prensibi temelde benzerdir.

Başka bir endişe konusu da TCFO'nun inceleme konusunun yazıya geçirilmiş halk anlatıları olmasıyken bu çalışma kapsamında doğrudan görsellerin inceleniyor olmasıydı. Örnek olarak; sözlü halk anlatılarında ve masallarda inceleme ve karşılaştırma konusu olabilecek pek çok motife ve masal özelliğine ek olarak, tarihe ve coğrafi dağılıma göre bir inceleme yapılabilmektedir. Bu değişkenler elde birbiriyle kıyaslanabilecek çok sayıda değişkenin olmasını sağlarken, geniş bir karşılaştırmaya imkan vermektedir. Fakat bu çalışmanın başında kepslerin karşılaştırılabilir ne motifleri ne de kabul görmüş özellikleri bulunmaktaydı; hatta kepslerin bir tanımı bile yoktu. Üstelik Türkçe literatürde hatalı olarak kepslere "memlerin Türkçesi" bile denecek kadar incelemeden yoksun ve hatalı yorumlar bulunmaktaydı.

Kepslerin metin merkezli incelenebilmesi için, TCFO'nun sözlü halk anlatılarının özelliklerini karşılaştırdığı gibi, kepslerin metin merkezli özelliklerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaçla 1. Bölüm, kepslerin ne olduklarının tanımlanmasına ve özelliklerinin açıklanmasına ayrılmıştır. K. Krohn'un atasözü ve bilmeceler gibi az değişkenli halkbilimi ürünleri için önerdiği biçimsel yapıya odaklanılması önerisine (Bölüm 2.1.2) uygun olarak incelenmesiyle bu çalışmanın anlamlı bilgiler üretmeye başladığı görülmüştür. Öncelikle kepslerdeki kırmızı şerit geriye doğru takip edilmeye çalışılmış ve internet kaynaklarında geriye gittikçe (gerçek kepslerden öncel kepslere gidildikçe) şeridin kullanılmadığı görülmüştür. Bunun üzerine kepslerin biçim özellikleri üzerine daha detaylı düşünülerek bir tanımları yapılmış ve meraklı grubunda bulunmuş kaynak kişilerle görüşülerek yorumları alınmış; yazının konumu, rengi gibi diğer biçim özellikleri de takip altına alınmıştır. Tüm bu biçim özellikleri görsel birer nitelik olmasına rağmen; karşıladığı ihtiyaçlar, mizahi değeri, bıraktığı etki, bağlamı gibi niteliklerine bakmadan, sadece metin merkezli özelliklerine odaklanıldığında bile kıyaslama yapabilecek ve aşamalara ayrılabilen yeterli verinin toplanabildiği görülmüştür. Dolayısıyla görsel halkbilimi ürünlerinin de kendi biçim özellikleri ortaya çıkarılarak metin merkezli olarak incelenebileceği görülmüştür.

TCFY'nin derlenmiş halk anlatısının derlenme yerine göre coğrafi dağılımının değerlendirilmesi adına coğrafi kod verilerek incelemesi bu çalışmada kullanılamamıştır. Metodolojide anlatıldığı üzere kepslerin paylaşıldığı farklı internet sayfalarının sanki coğrafi konummuş gibi değerlendirilerek incelenmesi yapılamamıştır. Bunun nedeni, aramalarda, başka sayfalarda karşımıza çıkan yüzlerce kepsin zaten ilk keps olmadığına anlaşılacak, inceleme dışına çıkarılmış olmasıdır. Dolayısıyla coğrafi veya bu çalışma kapsamında site temelli kodlama doğrudan ilk keps ulaşmak istenmesi nedeniyle kullanılamamış. Bunun başka bir nedeni de özellikle katılımcı sözlüklerin kepslerle ilgili pek çok başlıkta o dönemin girdilerinin İnci Sözlük'ü kaynak gösteriyor olmasıdır. Bu referanslarla görseller zaten takip edilebilmiştir. Yine de site temelli kodlama veya ayrımlar yaparak araştırmanın; çıkış noktası bilinmeyen bir internet söylentisi gibi, kaynaksız internet kültür ortamı ürünlerinin incelenmesinde verimlilikle kullanılabileceği düşünülmektedir.

Çalışmanın başında sınırlandırılmış problemin ilk kepsine ulaşmak olması nedeniyle kepslerin kendi aralarında girdikleri resim temelli sınıflandırma dikkate alınmamıştır. Yani çalışmada ilk baykuş kepsinin hangisi olduğunun ortaya çıkarılabilmesi amacı bulunmamaktadır. Fakat, çalışma sırasında ilk baykuş kepsine de (Eyvallah gardaş, Görsel 4.-14), ilk baykuş öncel kepsine de (Harbi mi lan?, Görsel 4-6) ulaşılabilirdiği görülmüştür. Dolayısıyla resimlerine göre yapılabilecek, ilk Devlet Bahçeli kepsinin veya ilk İlber Ortaylı kepsinin bulunması gibi araştırmaları sonuçlanma şansı olduğu görülmektedir.

Görsel 4-18: İlk Kepsin Kökenleri

4.3.1. Ortaya Çıkmış Sorunlar

Oluşumları gereği kepsler bağlam merkezli olsa da metin merkezli olarak nasıl incelenebilecekleri çalışmanın başlarında çözülmesi gereken önemli bir çıkmazdı. İnternette 15 yıl öncesinden erişilebilir görsellerin az kalması, zaten önemli bir araştırma kaynağı olan İncicaps'ın artık kapanmış olması araştırma malzemesine ulaşımın imkansız olacağı anlamına gelmekteydi. Fakat bu çalışmada önerilen İHAY'ın sistematik olarak internetteki bilgi kaybını azaltabilecek yapıda olmasından dolayı gerekli malzeme toplanabilmiş ve

incelemeye geçilebilmiştir. Bu bağlamda 3. Bölüm'de bahsi geçen basamaklarla yeterli halkbilimi malzemesinin toplanabileceği ve elde edilen farklı niteliklerdeki malzemenin metin merkezli olarak incelenebileceği bu çalışmayla gösterilmiştir.

Akademik zorluklardan birisi, TCFY'ye göre elde edilen verilerin nasıl incelenebileceğidir. Çalışmada elde edilen pek çok malzemenin birbirleriyle neye göre kıyaslanacağı, kaynak kişilerin aktardıklarının incelemeye nasıl dahil edilmesi gerekliliği gibi sorunların bu çalışmayla çözülmesi gerekmiştir. İnternet sayfalarının coğrafi sınırlarının olmaması temelde TCFY'yi savunduğu coğrafi yaklaşımdan mahrum bırakmış gibi görünmektedir. Gerçekten de geçmiş zamanın Finli araştırmacılarının bu yöntemi adlandırırken tarih ve coğrafya kelimeleri kullanmaları yüksek değerdedir. Örneğin “Napak inanak mı kanka” öncel kepsi meraklı grubu için yüksek önemdedir, çünkü öncel keps üretiminde ve tüketiminde bir patlamaya neden olmuştur. Kaynak kişiler, Donanım Haber başlığını bilmeden bu öncel kepsin önemli olduğunu aktarmış ama kaynak verememişlerdir. Detaylı araştırma yapılırken başlık bulunmuş ve Murtaza'nın resmine ulaşılmıştır (Donanım Haber 8, 2010). Resmin altında saniye saniye yapılmış yorumlar takip edilmiş ve “O RLY?” varyantlarıyla karşılaşılmasına rağmen “Napak inanak mı kanka” o başlıkta görülmemiştir. Bu öncel kepsin İnci Sözlük'ten artık genele yayılmasının ardından Murtaza'ya ait başlıkta durumun yorumlara yansıdığı görülmektedir. Kaynak kişilerin aktardıkları, sayfalardaki tarih kayıtları ve site dağılımı (coğrafya) bulgularıyla bir arada yorumlanabilmiş ve “Napak inanak mı kanka”nın bir miktar Donanım Haber etkisi olmakla birlikte İnci Sözlük ortamının bir eseri olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu, metin merkezli incelemeye varılmış bir sonuç olmasına rağmen bağlam merkezli halkbilimi kuramları için önemli bir girdi olacaktır. Sadece bu sonuçtan, iki farklı internet sitesinin, kullanıcılarına aynı dönemde sunduğu ortamların; birbirlerinden farklı bağlamlar ve ortamlar oluşturarak, farklı halkbilimi üretimlerini teşvik ettiği anlaşılabilir.

TCFO'nun gerçek anlamında kullandığı coğrafya kelimesi bu çalışmada gerçek anlamında kullanılamamıştır. Bunun nedeni bahsi geçtiği üzere internet sayfalarının coğrafi bir sınırının olmamasıdır. İnternet araştırmasında, fiziksel

sınırların ve mesafelerin yerine internet siteleri koyulmuş; internet siteleri arası bir karşılaştırma yapılmıştır. Yani, coğrafi sınırlar yerine sanal sınırlar kullanılmıştır. Bu sanal sınırları, kendi kullanıcılarına farklı dinamikler sunan internet sitelerinin oluşturduğu farklı ortamları belirlemektedir. Yani, kullanıcı Ekşi Sözlük'e girdiği zaman Ekşi'nin sunduğu ortamın gerektirdiği biçimde davranmakta, İnci Sözlük'e geldiği zaman da İnci'nin ortamına ayak uydurmaktadır. Aynı kişi farklı sürelerle de olsa, tüm sitelerde bulunabilirken; o internet sitesinin sanal sınırlarıyla belirlediği ortamda oradan birisi olmaktadır. Murtaza'nın resminin Donanım Haber'de ortaya çıkmasına rağmen orada asla bir mizah ögesine dönüşmemesi bu durumu destekler. Birisinin Donanım Haber'den o resmi alarak eklemelerle İnci Sözlük'e paylaştığı kesindir; fakat Murtaza bir mizah ögesi olarak sadece İnci Sözlük'ün sanal sınırlarında değer ifade etmiş ve İnci'nin ortamında yaygınlaşabilmiştir. Donanım Haber'in ortamıysa ancak birkaç "O RLY" varyantı oluşumuna neden olmuştur.

Aynı kişinin birden fazla (sanal) sınırlı ortamı sürekli olarak kullanabilmesi ve her ortamın niteliğine göre ayrı ürünler ortaya koyabilmesi, TCFO'nun halk anlatıları için önerdiği ticaret veya nüfus hareketlerinin neden olacağı değişimlerden daha karmaşık çözümler yapmayı mümkün kılacaktır. Özetle, bu araştırmada internet sitelerinin sanal sınırlarıyla bir araştırma yapılmıştır. Bu sanal sınırın da internet adresi olduğu kabul edilmiştir. Daha ayrıntılı inceleme gereken çalışmalar için bu sanal sınırların daraltılabilecektir. Aynı katılımcı sözlük içindeki farklı başlıkları incelerken bu sanal sınırlar, konu başlıkları seviyesinde daraltılabilir. Başka bir örnek de, Instagram sosyal medya platformu üzerindeki farklı hesapların sanal sınırlar olarak kabul edilmesi olabilir.

TCFO'nun inceleme konusu zaten çok uzun yıllar boyu halk anlatılarında meydana gelmiş değişimlerin ortaya çıkarılması ve takip edilmesidir. Bu konu da doğal olarak, araştırılan halk anlatılarının ilk oluşum zamanına şahitlik etmiş kaynak kişilere ulaşılabilmesini imkansız hale getirmektedir; çünkü söz konusu kaynak kişiler artık hayatta değildir. Bu nedenle, TCFO araştırmacıları, temel yapı araştırması yaparken sadece yazıya geçirilebilmiş malzemeyi değerlendirebilmişlerdir. Fakat internette doğmuş halkbilimi ürünleri için durum

aynı değildir. Bu ürünlerin hem doğum sancıları hem de doğum anları hala kayıt altındadır. Kepsler gibi, oluşumlarının üzerinden çok uzun süre geçmemiş halkbilimi ürünleri için de üreticilerin ve doğuma şahitlik eden kaynak kişilerin hayatta olma olasılığı bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında olmuş olan da budur. Kepslerin doğumunun tam 15. yıl dönümünde tamamlanmış bu çalışma; İncici addedilmiş, o ortamı ve kepslerin şafağını bizzat yaşamış kişilerle yapılabilen görüşmelerle yüksek güvenilirlik seviyesine yükselmiştir. Bu kaynak kişiler hem internet bulgularını teyit ederken hem de doğum anına dair tanıklıklarını aktarmışlardır. Bu gibi bir durum maalesef, TCFO'nun ancak düşleyebileceği bir şanstır.

İlkel kepslerdeki konuşma balonunun doğrudan hangi görselle İnci Sözlük ortamının bir parçası olduğuna erişilememiştir. Görsel 4-4 internet araştırmaları sırasında karşılaşılmış en eski tarihli ilkel kepstir. Bu ilkel kepsle Görsel 4-5'in yakın tarihlerde oluştuğu düşünülmektedir. İnci Sözlük'ün ilk dönemlerinde İnternet Arşiv'in bu siteyi az sayıda arşivlemiş olması, İlkel kepslerin serbest konularda açılmış pek çok başlıkta paylaşılası ve en çok da İnci'ye yapıştırılmış görsel bağlantılarının pek arşivlenmemiş olması nedeniyle daha eskilere gitmek zorlaşmaktadır. İnci Sözlük dışındaki diğer sitelere ancak belirli bir beğeniye ve yayılıma erişmiş görsellerin taşabildiği de unutulmamalıdır. Gelişmiş internet araçları ve yapay zeka gibi teknik arama imkanları kullanılarak, eldeki görsellerin kompozisyonunu kullanarak; bağlam, icra merkezli araştırma yöntemleriyle veya gelecekte geliştirilecek başka yöntemlerle incelenmesi ilk ilkel kepsle ulaşmayı veya ona yaklaşmayı sağlayabilir. An itibariyle eldeki en net bilgi karikatürlerden gelen konuşma balonunun İnci Sözlük'te değişim geçirerek görsellerde kullanıldığı ve bu görsellerin tepkisel olarak kullanılmasının bir üretim ve paylaşım dalgası yarattığıdır.

4.3.2. Kepslerin Temel Yapısı (Ur-Form)

İHAY takip edilerek elde edilmiş görsel malzemeye dayanarak kepslerin zaman içindeki biçim özellikleri çıkarılmıştır. Bu biçim özellikleri kepslerin metin merkezli gelişimlerini açıklamakta ve anlamlı veriler sunmaktadır. Yeni kaynak kişilerin aktardıkları, kişisel arşivlerden çıkarılan görseller, internet kaynaklarının daha

derin araştırılması gibi gelişmeler bu çalışma sırasında ulaşılamamış malzemelerin gelecekte ortaya çıkarılmasını sağlayabilir; böylece de ilk kepslerin hangi görseller olduğunu değiştirebilir. Fakat tüm bu yeni malzemenin bulunması ve çalışmaya dahil edilmesi yine bu çalışmada geliştirilmiş İHAY basamaklarını kullanmayı ve metin merkezli bir araştırma yapmayı gerektirecektir. Dolayısıyla bu çalışmada bulunmuş “ilk” görsellerin değişmesi için; yine bu çalışmanın, daha fazla zaman, veribankası taraması, daha fazla kaynak kişi gibi, daha fazla kaynakla yapılması gerekecektir. Başka bir metin merkezli yöntem geliştirilmesi veya icra ve bağlam merkezli başka çalışmalarsa ilk görselin bulunmasından farklı bilgiler üretecektir. Bu öngörünün nedeni, TCFO'nun ilk masala ulaşamadığı eleştirilerine rağmen kayıtlardaki en eski masalı tespit edebilecek güçte, tek sistematik yöntemi geliştirmiş olmalarıdır.

Bu çalışmada kepslerin biçimsel oluşum basamakları ortaya çıkarılmıştır. Kepslerin internet ortamındaki doğumu sonrasındaki macerası zaten bilinmekle birlikte doğum anına ve öncesine de bu çalışmada ulaşılabilmektedir. Dolayısıyla, bu çalışmanın bir sorusu da temel yapı bulunamaması değil; bulunmuş hangi görsel biçimin kepslerin temel yapısı olduğudur. Eldeki soruya tekrar bakış atılırsa; sanal sınırlarda yayılmış ve varyantlaşmış halkbilimi ürününün sadece doğum anına değil, daha doğmadan önceki gelişim aşamalarına da bu çalışmada ulaşılabilmektedir. Bu doğum aşamalarından hangisinin temel yapı olduğu veya olmadığı, birisi temel yapıysa diğerlerinin ne olduğu gibi bir tartışma literatürde bulunmamaktadır. Çünkü, sözlük kültür ortamı ürünlerinde bu kadar derinlere şimdiye kadar gidilememiştir.

TCFO'nun aradığı temel yapı, bir masalın anlatılmış ilk haliyken, burada bir görselin ilk hali aranmaktadır. Bir masalda hangi kalıpların, hangi motiflerin kullanıldığına göre bir temel yapı tanımı yapılmaya çalışılırken; ortaya zaten bir masal yapısı çıkmaktadır. Daha açıklayıcı olmak gerekirse, içinde belirlenmiş kahramanların, belirlenmiş motiflerin, belirlenmiş kalıpların ve belirlenmiş epik yasaların bulunduğu anlatı zaten seslendirilebilir bir anlatı ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla bir masalın temel yapısını bulma çalışmasıyla ortaya çıkacak sonuç yine sadeleştirilmiş bir masal olacaktır. Peki bu çalışmada da örnek alınmış

atasözü ve bilmece gibi az sayıda biçim özelliği olan ürünlerin temel yapısı nasıl bir nitelikte olmalıdır?

Kepslerin metin merkezli olarak incelenebilmesi için eldeki malzemenin görsel biçim özelliklerine göre değerlendirilmesini gerektirmektedir. Kepsler için bunlar Başlık 1.4.1'de incelenmiştir. Fakat kepslerin ortak biçim özellikleri bir araya getirilince karşılığının şematik bir görsel olacağı ortadadır: Bir resmi olan, kırmızı bir şeridi olan, şeridi alt kenarda olan, şerit üzerinde bir yazısı olan, yazısı beyaz olan şey; net bir görsel oluşturmaktan çok bir kavram veya görsel bir şablondur ve kendi başına bir anlatı veya mizah değeri yoktur. Bu nedenle, kepslerin temel yapısının tam bir görselden çok, biçim özellikleriyle oluşmuş soyut bir kavramsal görsel olmalıdır. Bu önerme K Krohn'un kitabında verdiği temel yapının çerçevesiyle çelişmektedir. Çerçeve şöyle verilmiştir:

Bir geleneğin temel ya da temel yapısı (ur-form), elimizdeki tüm ölçütleri uygulayarak yeniden yaratmaya çalıştığımız şey, soyut ya da şematik bir temsil değildir; aksine, ona ait tüm özellikleri barındıran tamamlanmış bir yaratıdır (Krohn 1971).

Krohn burada temel yapının soyut bir temsil olmadığını kesin yargıyla savunmaktadır. Burada "yaratı (creation)" olarak kastedilenin artık masal gibi karşdakine aktarılabilen bir halk anlatısı olduğu yorumu çıkmaktadır. Bizzat TCFO mensupları tarafından bir temel yapı araştırmasının nasıl yapıldığını ise R. L. Zumwalt özetlemiştir:

...Bu yöntem, bir anlatının mevcut tüm yazılı versiyonlarının toplanması ve kronolojik olarak sıralanması gibi zorlu bir süreci içeriyordu; böylece tarihsel boyut da kapsanmış oluyordu. Ardından, sözlü versiyonlar coğrafi sıraya göre yerleştiriliyordu. Araştırmacı, metin külliyatını inceleyip bunları temel öğelerine ayırıyor ve bu öğeleri, birçok varyantın karşılaştırmasını kolaylaştırmak için genellikle kodlarla temsil ediyordu. Her öge için arketip belirlendikten sonra, bu öğeler birleştirilerek anlatının varsayımsal Ur-formu oluşturuluyordu (Zumwalt, 1988).

Dolayısıyla TCFO çalışmalarında anlatının metni en küçük parçalarına ayrılıp yeni bir düzenle tekrar birleştirilmektedir. Fakat, bu yeniden birleştirmeye yine bir masal mı elde edilmektedir? Bu soruyu örneklemek için Aarne-Thompson 310 numaralı çözümlemesi incelenebilir:

310.

Kuledeki Genç Kız. Cadı için saç merdiveni. Prens kör olur.

I. Çocuk Sözü. Kızdırdığı bir cadıyı yatıştırmak için bir adam, doğduğunda çocuğunu ona vaat eder [S 223].

II. Saç Merdiveni. (a) Kız, penceresiz bir kuleye hapsedilmiştir ve cadı içeriye onun saçlarını merdiven gibi kullanarak tırmanır [F 848.1].(b) Prens bunu görür ve aynı şekilde içeri girer.

III. Terk Edilme ve Körlük. (a) Cadı, aldatıldığını fark ettiğinde kızın saçlarını keser ve onu bir çöle terk eder [S 144].(b) Prens geldiğinde, kendini kuleden atarak kurtulur fakat kör olur [S 165].

IV. Körlüğün İyileşmesi. Sonunda eşinin gözyaşları onun gözlerine düşer ve onu iyileştirir [F 952.1].

(Aarn & Thompson, 1961)

Bu metin incelendiğinde Grimm Kardeşler'in Rapunzel'inin (Grimm & Grimm, 1857) bir çözümlemesi olduğu anlaşılmaktadır. Bu çözümleme metni, K. Krohn'un "yaratı" olarak tanımladığı olgudur. Fakat bu metnin "soyut veya şematik bir temsil olmadığı" yorumu tartışmaya açıktır. En basit tanımıyla Rapunzel masalının "motif yapısı" denilebilecek bu çözümleme metni bir masal olmamakla birlikte, bir masalı tarif ettiğine de kuşku yoktur. TCFO temel yapı çalışmalarını benzer çözümlmeler ve dolayısıyla motif yapıları üzerinden yaptığına göre bir masalın temel yapısının da zaten bir motif yapısı biçiminde olması doğal bir beklentidir.

1888'de K. Krohn tarafından gerçekleştirilen benzer bir çözümlemde de, bir Tilki ile Ayı masalının temel yapısından bahsedilir. Aynı masalın pek çok varyantını kaba bir şekilde motiflerine ayırarak iki sonuca varan K. Krohn elde edilen ürünü "urform" olarak sunmuş; sonunda da bu iki urform içerisinde mutlaka olması gereken üç özelliği aktarmıştır:

Basit Urform: Tilki kışın, yakaladığı balıkları yer. Ayı gelir ve ondan biraz balık ister. Tilki ona hiçbir şey vermez (ya da en fazla bir lokma, o da karşılığında bir şey alırsa). Bunun yerine ayıya balıkları kendisinin yakalamasını söyler. Tilki, bir gece donarken kuyruğunu bir oyukta suya sokarak balık tuttuğunu söyler. Ayı da aynısını denemeye kalkışır. Tilki ona, kuyruğunu hiç kıpırdatmadan, balıklar yapışana kadar kuyruğunu sabit tutmasını söyler. [Soğuğu artırmak için büyü sözleri söylemeye başlar.] Ayı, suyun donduğunu fark ettiğinde kuyruğunu çekmek ister. Tilki onu biraz daha beklemesi için uyarır, böylece daha fazla balık yapışabilir. Sonunda kuyruğunun donduğunu anlayan ayı, onu çekmeye çalışır. Ancak kuyruğu öylece buzun içine saplanmıştı. Ayı, çok balık yakaladığını sanarak çeker ve zorlar; sonunda kuyruğu parçalanır. İşte bu yüzden ayıların artık kısa kuyrukları vardır.

Gelişmiş Urform (s. VI): Önceki gibi, tilki ayıya insanların su aldığı bir kuyuyu gösterir. Sabah olunca ayı, evin avlusuna gider ve ev sahibine şöyle bağırır: “Ayın senin kuyunu kirletti!” Ev kadını işini yarıda bırakır ve bir fıçıda sopayı alarak buzun üstüne koşar, ayıyı dövmeye gider. Ayı korku içinde kuyruğunu çeker ve zorlar, sonunda kuyruğu parçalanır. Bu sırada tilki açık bırakılan kapıdan eve gizlice girmiştir. (s. VIII)

...

Bu masalın temel unsurları şöyledir: Bir yandan kuyrukla balık tutma, diğer yandan kuyruğun donması. Dolayısıyla masalda üç temel unsur öne çıkar: kuyruk, balıklar ve buz. Bu nedenle, bu temel unsurların herhangi birinin kaybolduğu ya da değiştirildiği varyantlar, eksik ya da bozulmuş olarak değerlendirilmelidir (Krohn, 1888).

Kç Krohn'un belirtmesine göre, en sonda bahsi geçen üç özelliğin olması şartıyla anlatılacak her çeşit masal, kahramanları farklı hayvanlar olsa da aynı masalın varyantı kabul edilecektir. Bu değerlendirme anlamlı görülmekte birlikte, sadece bu üç özelliğin başkasına söylenmesi, masal anlatmak anlamına gelmeyecek; fakat bir masaldan bahsedildiği anlaşılacaktır. Kepsler ve kepslerin temel yapısı için de durum benzerdir. Kepsleri ifade eden görsel bir temel yapının keps olması beklenmemeli; fakat bir kepsi tarif ettiği anlaşılmalıdır.

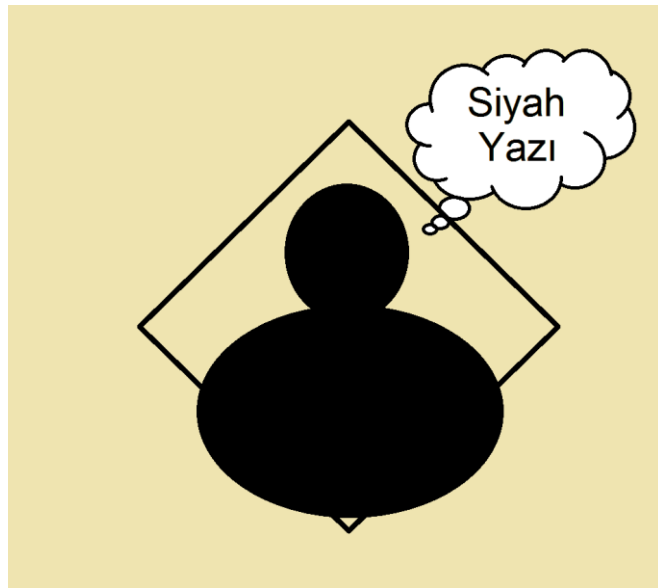
Bağlam ve icra merkezli bütün özelliklerinden arındırılmış masalların temel inceleme konusunun yazılı metin olması masal metinlerinin temel yapısının da

yazılı bir metin halinde olmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla herhangi bir masalın çözümlenmesi sonucunda ortaya çıkan motif yapısı da bir metindir. Kepslerse görsel bir halkbilimi ürünü olmaları nedeniyle bağlamdan ve icradan koparıldıklarında (bkz. nesneleştirme (artifactualization), Kaplan, 2013) elde hem yazı hem de görüntü kalmaktadır. Bu çalışmada motif değil de biçim özelliklerini kullanmamız nedeniyle; kepslerin “biçim” yapılarının hem yazı hem de görsel içermesi anlamlıdır. Bahsi geçen görsel özellikler yazıyla da tarif edilebilir, fakat bu bile masallardan farklıdır. Masalların çözümlenmesi sonucunda ortaya çıkan motifler şekillerle gösterilerek, çizgi romana dönüştürülerek, video gibi oynatılarak görselleştirilebilir. Yani, önce yazıya aktarım sonra da görsele aktarım söz konusudur. Fakat kepsler gibi kendiliğinden görsel biçimlerde olan türler için bu aktarım ancak tersi yönde; görselden yazıya çevirme doğrultusunda olabilir. Bu çevirme bir kere yapılarak artık yazıya geçirilmiş görsel bir biçim yapısını ek bir adımla tekrar görselleştirmek de mümkündür.

Bu durum görsellerin temel yapısının doğrudan bir resme karşılık gelmesi beklentisiyle çelişir. Yani, kepslerin temel yapısı nedir, sorusunun yanıtıyla ilk keps hangisidir, sorusunun yanıtının aynı olacağı düşünülmektedir. Fakat temel yapının, kepslerin biçim özelliklerine göre incelenmesi gerekmesi nedeniyle bu ikisi birbirlerine karşılık gelmeyecektir. Yani ilk keps, resim gibi mizah ögesi barındırabilecek bir görselken; kepslerin temel yapısı, yine görsel olarak görsel biçim özelliklerinin betimlenmesinden ibaret bir gösterim olacaktır.

Bu çalışmada keps gelişim zincirinde yer almış görseller, biçim özelliklerine göre üçe ayrılmışlardır. Bu üç görsel biçim de kendinden önce gelenin üretimini durdurmuş ve paylaşımını yüksek oranda azaltmıştır; yani birisi ortaya çıktıktan bir süre sonra, önce gelen internette etkin kullanımdan kalkmıştır. Bu nedenle bu üç görsel biçim birbirinden ayrı kabul edilmelidir. Aynı ortamda, aynı tepkileri göstermek için kullanılacaklar da bu üç görselin sırayla ortaya çıkarak birbirlerinin önünü kesme nedenlerinin metin merkezli araştırmanın ötesinde incelenmesi gerekmektedir. Metin merkezli araştırma açısından, bu ortaya çıkış anları biçim özelliklerini değiştirmesi nedeniyle birer kırılma ve tür değişikliği olarak değerlendirilmiştir.

İlkel kepsler, öncel kepsler ve gerçek kepsler olarak adlandırılan bu görsel biçimlerinden ilkel kepslerin biçim yapısı bir resim, siyah çerçeveli beyaz konuşma balonu ve siyah yazıdan oluşmaktadır (Görsel 4-18). Resim, balon şekli ve yazı seçimi üreticinin istediği herhangi bir şekilde olabilir. Bu çalışmanın kapsamına sadece metin merkezli özellikler dahil edilmiş olması nedeniyle söz konusu temel yapıya bağlam veya icrayla ilgili kriterler dahil edilmemiştir. Bu gibi değişkenlerin dahil edilmesi araştırmaya daha fazla inceleme verisi sağlayacak olmasına karşın, an itibarıyla görsel olan temel yapıyı; gelen verilerin niteliğinin farklı olması nedeniyle melez bir yapıya çevirecektir. Örneğin, belirli bir içeriğe (metin) sahip görsellerin (görsel) sadece belirli bir zamanda (icra) paylaşılması durumunda oluşacak bir temel yapı hibrit bir nitelikte olacaktır. Örneğin, sadece bini bayram günlerinde paylaşılan resimli bayram mesajlarının temel yapısında icra niteliklerinin de yer alması beklenmelidir. Benzer biçimde kepslerin temel yapısına bağlam dahil edilirse tepkisellik dahil edilebilecektir.

Görsel 4-19: İlkel Keps Biçim Yapısı

Öncel kepslerin de biçim yapısı çıkarılmalıdır. Öncel kepsler bir resim ve çoğunlukla alttaki yazıdan oluşmaktadır (Görsel 4.19). Üreticisi yazıyı istediği yazı tipinde ve renkte seçebilir.

Görsel 4-20: Öncel Keps Biçim Yapısı ve Kepslerin Ön Yapısı

Gerçek kepslerin biçim yapısıysa yukarıda da bahsi geçmiş olan; bir resim, alt kenarda bir kırmızı şerit, şerit üzerinde bir beyaz yazı ile ifade edilmektedir (Görsel 4-20). Şerit koyu veya açık kırmızı değil, #FF0000 renk koduna yakın bir kırmızı tonu ve okunabilir bir yazı tipi seçilmelidir.

Görsel 4-21: Gerçek Keps Biçim Yapısı ve Kepslerin Temel Yapısı

İleri dönem çoklu kepsleri için gerçek kepslerin görsel biçim yapısı üretici tarafından uygun gördüğü sayı ve yerleşimde kopyalanarak kullanılabilir.

Dolayısıyla gerçek keps yapısının herhangi bir çoklu kombinasyonu çoklu kepslerin biçim yapısıdır.

Masalların motif temel yapısı gibi kepslerin temel yapısının görsel temel yapı diye tarif edilebilecek bir nitelikte olacağı netleşmiştir. Yine de kepslerin temel yapısının bu çalışmada bulunmuş üç biçim yapısından hangisine karşılık geldiği tartışılmalıdır. İlkel keps olarak tanımlanmış görsellerin sadece resimden ve yazılı bir konuşma balonundan oluşan biçim yapısı aynı zamanda kepslerin temel yapısı olabilir mi? Öncel kepsler diye adlandırılmış resim ve tek satır yazı içeren biçim yapısı mı; yoksa gelişim basamağı olarak diğer ikisinden sonra gelen gerçek kepslerin biçim yapısı mı kepslerin temel yapısıdır? Daha öncesinde TCFY veya ondan devşirilmiş metin merkezli bir yöntem doğrudan görsellere uygulanmadığı için bu sorulara, literatürden, hazır bir yanıt vermek mümkün değildir.

Çalışmanın başında ilk keps hangisidir ve kepslerin temel yapısı nedir sorularının yanıtının aynı olduğu sanılmaktaydı. Yani ilk keps aynı zamanda temel yapıdır, kabulü bulunmaktaydı. Fakat bunun bir yanılgı olduğu metin merkezli çözümlenmeler sırasında fark edilmiştir. Elde edilmiş veri ve incelemeler, gerçek kepslere giden zincirindeki ilk kepsleri ortaya çıkarmaktadır; fakat ortaya çıkmış olan bu kepslerin temel yapı olmadığı biçim yapısı çözümlenmesiyle anlaşılmıştır. Dolayısıyla, “Eyvallah gardaş (Görsel 4-14)” gerçek kepslerin ilki, “Harbi mi lan? (Görsel 4-6)” öncel kepslerin ilki, Hz. İsa’lı “Adam haklı beyler! (Görsel 4-4)” de ilkel kepslerin ilkidir. Fakat bu görseller doğrudan birer temel yapı değildir. Sınırlı sayıdaki örnek dışında ne kullanılan resimlerin ne de yazılı mesajların genel keps kültürüne yayılmış bir kullanımı olmamıştır. Hatta ilkel kepslerden beri kullanılarak varyantlanmış “Adam haklı beyler?” sözü bile tüm keps türüne mal olmuş kalıcı bir biçim olarak kullanılmamıştır.

Kepslerin temel yapısının ne olduğu tartışmasında incelenmesi gereken bir konu da kepslere ait olmayan, dışarıdan gelmiş özelliklerin çıkarılması konusudur. TCFO incelediği masalın saf ve temiz halini bulmak için, masalın yaygın olduğu bölgeye dışarıdan gelmiş özellikleri ve motifleri o masalın yapısından

çıkarmaktaydılar. Bu çıkarma işini kepslere uygularsak neler elde edileceğinin anlaşılması gerekmektedir.

Meraklılarının keps olarak tanımladığı ve üretim ve tüketiminde bulunduğu kepsler bu çalışmada tanımlanan gerçek kepslerdir. Görselin kullanıldığı bağlamı için içine katmadan geriye gidilirse; gerçek kesplerdeki kırmızı şeridin ve beyaz yazı renginin 90'ların ana haber bültenlerinden geldiği bu araştırmayla ortaya çıkarılmıştır. Yine gerçek kepslerdeki anlatı şeklinin öncel kepslerden, öncel kepslerin anlatı şeklinin de ilkel kepslerin "O RLY?" dönüşümü geçirip balonsuzlaşmasıyla oluştuğu gösterilmiştir. İlkel kepslerin doğrudan karikatürlerdeki konuşma balonuyla yeni bir anlatı biçimi oluşturması onların karikatürlerden geldiğini zaten ortaya koymaktadır. Keps isminin de tartışılarak fikir birliğiyle koyulmasına rağmen "capture" ve "caption" anlamlarını da üstlendiğini bilinmektedir. Bu durumda kepslerin başka türlerden aldığı bu biçim özelliklerini, saf kepsle ulaşmak adına kepslerden çıkarırsak elde ne kalacaktır? Böyle bir durumda kepslerin temel yapısı karikatürdür, önermesi mi kabul edilmelidir? Yoksa karikatürlerin de aslında yazılı görseller olması nedeniyle; fotoğraf üzerine yazı yazmak mı, temel yapı kabul edilecektir? 19. YY'da mizahi amaçlarla fotoğraf üzerine yazı yazıldığı not edilmiştir (Know Your Meme1, 2020). Yani kepslerin temel yapısı yazılı fotoğraf mıdır? Peki, fotoğraflardan önce var olmuş yazılı tablolar, yazılı bir minyatür ve hatta yazılı bir duvar resmi bu durumu nasıl değiştirir?

Görsele yazı yazmanın insanların yüzyıllardır devam eden ihtiyaçlarını karşıladığı ortadadır. Fakat sadece görsele yazı yazmanın bir geleneğe dönüştüğü ve üreticilerini birer gelenek taşıyıcısına dönüştürdüğü görseller bizim için önemlidir. Kepsler, üreticilerini birer gelenek taşıyıcısına dönüştürdükleri için daha önceki yazılı görsellerden farklıdırlar. İnsanlar yüzyıllar boyunca, sıra kepslere gelene kadar pek çok yazılı görsel oluşturmuş ama bu görsellerin pek azı kendine bir meraklı grubu bulabilmiştir. Film sahnelerine ait "capture"ler, filmin içeriğinin anlaşılabilmesi ihtiyacını; haberlerdeki kırmızı şerit, haberin içeriğinin anlaşılabilmesi ve konuşma balonu, yazıları karikatür resminden ayırabilme ihtiyaçlarına hizmet etmiş; insanlar da bu ihtiyaçlarını gidermek için bunları

kullanmıştır. Fakat tüm bunlar ve başkaları da kepslerde harmanlanarak, bir meraklı grubunda görsel üretiminde kullanılmaya başlanmış; yeni bir halkbilimi ürünü oluşturulmuştur. Dolayısıyla ortaya çıkmış bu ürünün “safılaştırmak” adına bazı biçim özelliklerinin çıkartılması geleneğe dönüştüğü söylenebilecek o ürünün başkalaşmasına ve bozulmasına neden olabilecektir.

TCFO bir halk anlatısının değışmeden önceki ilk, tam ve en saf haline temel yapı demiştir (Krohn, 1971). Bu çalışmada ortaya çıkarılan kepslerin temel yapısı olmaya aday üç biçim yapısının kronolojik sıralaması yapılabilmiş olmasına rağmen hangisinin tam ve saf olduğu konusu tartışılmalıdır. Tamlık tanımından kepslerin bütün özelliklerinin görüldüğü bir yapının işaret edildiği düşünülmektedir. Safılıktansa bu kepsin keps olduğunu anlayabileceğimiz en saf yapının. Yükseliş dönemi kepsleri de değerlendirmeye dahil edildiğinde, çoklu kepslerin yanında gerçek kepslerin daha saf olduğu söylenebilir. Fakat çoklu kepslerin saf olduğu söylenemez. Zaten aynı biçim yapısının tekrar tekrar kullanımını içermeleri saflık iddiasının önüne geçer. Dolayısıyla kendinden sonra gelmiş biçimler için gerçek kepslerin biçim yapısı daha temel bir haldedir.

İlkel kepslere baktığımızda kendinden önce gelen karikatürlerden fotoğraf kullanmaları ve tek balon içermeleriyle ayrıştıkları görülür. Kepsler açısından bakıldığında, ilkel kepsler karikatürlerden daha çok keps benzemektedirler. Bu nedenle kepsler açısından, ilkel kepslerin karikatürlerden daha tam oldukları söylenebilir. Fakat hangisinin saf olduğu konusu tartışmaya açıktır. TCFO bir masala hangi motiflerin sonradan dahil edildiğini değerlendirebilse de ilgili motifler o masaldan çıkarıldığında elde yine bir masal kalmaktadır. Fakat bu konuda ilkel kepslerden fotoğrafı çıkarmakla ortaya başka bir görsel mizah ürünü olan karikatür çıkmaktadır. Yani burada saflığa ulaşma iddiası başka bir türle sonuçlanmaktadır. Kepslerle ilgili bir inceleme yapılması nedeniyle saflık kriteri ilkel kepslerin öncesine gidildiğinde uygulanamaz hale gelmekte, elde en saf olarak sadece ilkel kepsler kalmaktadır.

Saflık iddiasında olabilecek en eski biçim olan ilkel kepsler ve kendinden türemiş öncel kepsler karşılaştırıldığında, bir balonun da olmaması nedeniyle ilkel kepslerin daha saf olduğu düşünülmektedir. Tamlık iddiası olarak ikisinde de

yazının çok önemli bir biçim özelliği olarak yer alması nedeniyle ikisi de aynı düzeyde tam kabul edilmiştir. Bu iki keps biçiminin karşılaştırmasından saflık iddiasında önde olması nedeniyle öncel kepsler çıkabilmiştir.

Öncel kepslerle gerçek kepsler arasındaki tamlik karşılaştırmasını meraklı grubunun öncel keps üreticilerini tenkit etmesi nedeniyle gerçek kepsler kazanmaktadır. Saflık tartışmasında öncel kepslerin değişkenleri görselin herhangi bir yerine gelebilen yazı ve yazı rengi seçenekleridir. Buna karşılık gerçek kepslerdeki değişkenler, kırmızı şerit ve beyaz yazı rengidir. Bu dört değişkense birbirleriyle saflık karşılaştırmasına tutulamamaktadır. Çünkü birbirleriyle karşılaştırılabilmesi için belirli bir ölçüt TCFO önerilerinde bulunmamaktadır. Bu durum TCFO'nun masalarda uyguladığı, birinci motifinin başka masalda olup olmaması veya ikinci motifinin hangi bölgeden geldiği gibi araştırmalardan farklıdır. Bu dört görsel biçim özelliğinin kendi niteliklerini ve işlevlerini inceleyerek, bu görsellerin bağlam ve icra ortamlarının da araştırmaya dahil edilmesi, görsellerdeki saflık tanımının yapılabilmesini sağlayacaktır.

K. Krohn kitabında ayrıca, en güzel veya en tutarlı yapının her zaman en eski yapı olmayabileceği, bazı yapıların zamanla gelişerek daha etkileyici hale gelebileceğini aktarmıştır (Krohn, 1971). K Krohn bu açıklamasıyla ilk örneklerden daha sonra çıkmış olmalarına rağmen bir masalın bazı varyantlarının daha güzel ve daha tutarlı olması nedeniyle temel yapı olabileceğini belirtmiştir. Kendisi bu açıklamasıyla temel yapının seçilmesi ölçütlerine güzellik ve tutarlılık ölçütlerini de eklemektedir.

Tutarlılık ölçütü, masalda anlatılanların o masalın hikaye bütünlüğüyle olan tutarlılığı olarak düşünüldüğü için bu çalışmanın çerçevesi olan genel kepslere uygulanamamıştır. Baykuş kepsleri gibi kepslerin alt sınıflandırmalarıyla ilgili çalışmalarda tutarlılık ölçütünün kullanılabilmesi düşünülmektedir. Bu nedenle tüm kepslerin temel yapısının arandığı bu çalışmada tutarlılık ölçütünün doğrudan uygulanabilir olmadığı söylenebilir. Fakat tutarlılığın tek başına kepslerin biçim özelliklerinde bir ölçüt olamamasına rağmen, temel yapının bulunmasındaki tamlik ölçütünü pekiştirdiği görülebilir.

Temel yapı için güzelliğin bir ölçüt olarak kullanılması özneliği nedeniyle sıkıntılıdır. Bu nedenle güzellik ve keps kullanımı, paylaşımı arasında bir bağlantı olduğu düşünülmüştür. Beğenilen kepslerin daha çok kullanılması ve paylaşılması onların yayılma hızını arttırmış; daha çok kişiye erişebilmiş kepsler de varyantlanmıştır. Böylece güzellik ölçütü daha nesnel hale getirilmeye çalışılmıştır. İlkel kepslerin üretimi ve yayılımı sınırlı olabilmişken, öncel kepsler İnci Sözlük dışına da taşabilmişlerdir; fakat gerçek kepslerin yayılım ve varyantlanma hızının diğer ikisinden kat kat yüksek olduğu görülmektedir. Dolayısıyla meraklı grubu üyeleri toplu olarak gerçek kepsleri daha güzel kabul ettikleri ve yoğun olarak tükettikleri söylenebilir.

Son olarak, kepslerin doğum ortamı olan İnci Sözlük'te, öncel kepsler de dahil, gerçek keps biçimine uygun olmayan kepslerin tenkit ediliyor olması nedeniyle İnci Sözlük meraklı grubundaki "tam" ölçütünün "saf" ölçütünden daha değerli görüldüğünü düşündürmektedir. Buna dayanılarak, son aşamada kepslerin temel yapısı, Görsel 4-20'de yer alan, gerçek kepslere ait biçim yapısı olarak belirlenmiştir. Böylece, bu temel yapıya uyan ilk keps "Eyvallah gardaş (Görsel 4-14)"; ikinci keps de "Ciddi olun beyler (Görsel 4-15)" olmaktadır.

Bu çalışmada önerilen İnternet Halkbilimi Araştırması Yöntemi ile derlenen halkbilimi malzemesi görsel bir anlatı türü olan kepslerin doğum anının ve temel yapısının teşhis edilebilmesine yol açmıştır. Fakat bunlar dışında eldeki malzemeyle kepslerin doğumunun da öncesine ulaşılabilmesini sağlayarak internette doğmuş bir halkbilimi türünün daha doğmadan öncesinin de incelenebilmesine olanak vermiştir. Dolayısıyla ilk defa bir halkbilimi türünün oluşmadan önce geçirdiği biçim yapısı değişiklikleri ortaya koyulabilmiştir. Temel yapının hemen öncesini oluşturması, bağlam ve icra merkezli araştırmalarda kepslerle hemen öncesinin karşılaştırılabilmesinde kullanabilmek adına son değişimini geçirerek temel yapıya evrilmiş, temel yapıdan hemen önceki yapıya ön yapı (ön-form) adı verilmiştir. Dolayısıyla kepslerin ön yapısı öncel kepslerin biçim yapısı da olan Görsel 4-19'tür.

Eldeki tüm malzemenin toplanabilmesini sağlamış, zamana ve internet sitelerine yayılmış sınıflandırmaya olanak tanımış, kepslerin oluşum aşamalarının ayırt

edilebilmesi, kepslerin yayılımlarının tahmin edilebilmesi gibi bağlam ve icra merkezli araştırmalarla elde edilemeyecek verileri sağlamış metin merkezli çalışma; buradaki saflık karşılaştırmasında bize bir sonuç sağlayamamıştır. Bu durum, temel yapıda saflık ölçümünün nasıl yapılacağı sorusunun metin merkezli araştırmaların sınırlarını göstermesi açısından önemlidir. Kepslerdeki rnek gibi bazı durumlarda temel yapı lt olarak saflık düzeyine karar verebilmek için farklı halkbilimi kuramlarına ve yöntemlerine başvurmak gerekecektir.

Temel yapı bulma çalışmasında yaşanmış sıkıntıların iki ana nedeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki araştırılan halkbilimi ürünün görsel biçiminde olmasıdır. Bu nedenle TCFO'nun yazıya geçmiş masallar ve halk anlatıları için önerdikleri aynen uygulanamamaktadır. Motif değil de biçim özelliği temelli bakmak TCFO tarafından önerilse de literatürde rneklenmemiştir. Bu çalışmayla görsellerin biçim temelli incelenmesine bir örnek oluşturulmuştur.

Temel yapı bulma çalışmasının ikinci ve en belirgin zorluğuyrsa bu çalışmada tümden bir anlatı türünün incelenmesidir. TCFO kendi yöntemleriyle masalları incelerken masal anlatı türünün erevesi zaten belirlenmişti. yeleri de bu nedenle belirli bir masalın temel yapısını çıkartmaya veya bir motifin yayılımını takip etmeye çalışmışlardır. Örnekleme gerekirse, araştırmacılar doğrudan Rapunzel masalının veya tilkili masalları incelediler ve çalışmalarını gerçekleştirdiler; masalların kökenine veya ilk masala ulaşmaya alışmadılar. Fakat bu çalışmada yapılan belirli bir masalın incelenmesine değil masal türünün incelenmesine benzemektedir. Yani, sadece baykuş kepsleri ve onların özellikleri değil tüm keps türünün özellikleri bu çalışmada konu edinilmiştir. İlkel, ncel ve gerçek diye ayrıma gidilmesinin; karikatür gibi başka görsel türlerle karşılaştırma yapılmasının nedeni budur. TCFO'ya ilk Rapunzel temel yapısı hangisidir diye değil de ilk masal hangisidir diye sorulsaydı; masalların genel özellikleri çıkarılarak, bu özellikler araştırılırdı. Bu çalışmada da yapılmış olan budur Sadece baykuş kepsleri, sadece Fatih Terim kepsleri veya sadece "Adam haklı beyler" kepsleri incelenseydi daha sınırlı görselle çalışarak, karşılaştırılabilecek daha fazla değişkenle, belki motif değil ama görsel desenlerle çalışma yapılabilirdi.

Bu çalışmada ortaya çıkarılmış kepslerin oluşum aşamaları, kepslerin karikatürlerden nasıl geliştiğini ve nasıl oluştuğunu ortaya koymaktadır. Benzer biçimde kayıtlı olmaması ve asırlara yayılması nedeniyle ilk masalın tarihte nasıl oluştuğu bilinmese de kepslerdeki bu biçim özellikleri takip edilerek masal türüne uygulanabilmesi olasıdır. Yani, bir masalın ilk anlatılmış hali masal değil de fıkra, gündelik konuşma veya bir destan gibi farklı bir anlatı ürünü olabilir. Kepslerin bu aşamalı gelişimi masal türünün gelişimine fikir verebilir.

Halk anlatılarının metin merkezli incelenmesinde kullanılmış bir yöntem olarak TCFY temel yapı bulmaya yüksek önem atfetmiş ve hedeflerinden biri haline getirmiştir. Fakat bu yüksek önemle bulunabilmiş temel yapı sayısı arasında maalesef ters orantı vardır. Bölüm 2.2.1'de de bahsedildiği üzere araştırmaların pek azı temel yapıya erişebilmiştir, üstelik bunlar da daha sonraları tartışılmıştır. Özellikle C.W. von Sydow'un TCFY'yi temel yapı bulmanın imkansızlığıyla tenkit etmesinin en büyük nedeni de bu az sayıdaki temel yapı çalışmasıdır (von Sydow, 1977). Bu olumsuz durumun nedeninin TCFO'nun odaklandığı halkbilimi malzemesinin sınırlı imkanlarla kayda geçirilebilmiş olduğu söylenebilir. İnternet ortamındaki gibi her masal anlatıcısının kaydı yapılabilmiş olsaydı TCFO'nun da masalların temel yapısına erişebilmiş olacağı düşünülmektedir. Masalların zamanla kaybolması sıkıntısı gibi, internet üzerinde gerçekleştirilen metin merkezli çalışmalar da internet kaynaklarının silinmediği, hala erişilebilir olduğu çerçevede başarılı sonuçlar verebilecektir. İnternet ortamında her hareketin kaydı tutulsa bile bunlar zaman geçtikçe erişilemez hale gelecektir. Şimdilik 15 yıl sonra yapılmış bu çalışmanın ne derecede veri toplayabildiği görülmektedir. Veri toplama aşaması tek kişi için geniş ve zahmetli olduğu da belirtilmelidir. 15 yıl sonra bile araştırılanın "erişilemeyen girdi oranı"nın %70 kadar olduğu söylenebilir. 25, 50 veya 100 yıl sonra bu oranın ne kadara düşeceğini ancak zaman gösterecektir.

4.3.3. Kepslerin Yerel Türü (Ekotip, Oikotype)

Halkbilimciler yerel tür incelemelerini hem yazılı hem de sözlü kültür ürünleri üzerinde incelemiştir. Fakat, internet kültür ortamında bir yerel tür incelemesine literatürde henüz rastlanmamıştır. Bu çalışma kapsamında çevre,

gelenek ve bağlam gibi unsurlar çalışmanın sınırları nedeniyle ele alınmamış olsa da kepslerde zaman içinde gözlemlenen değişimlerden yola çıkılarak internet ortamındaki yerel türlere dair bazı ipuçları toplanmıştır.

Bu çalışmayla kepslerin gelişimiyle ilgili zincir ortaya çıkarılmıştır (Görsel 4-17). Dolayısıyla bir temel yapıdan da söz edilebilir. Fakat, aynı keps zincirinin daha sonraları geçirdiği değişimler, yerel tür araştırması kapsamında da bilgi sağlıyor olabilir. Bu durumu açıklığa kavuşturmak amacıyla C.W. von Sydow'un öne sürdüğü ve bilim insanlarınca da incelenmiş yerel tür çerçevesi kepslere de uygulanmıştır. C.W. von Sydow'un yerel tür incelemesinde bağlam gibi metin dışı özellikleri de önemli olduğunu (von Sydow, 1977) belirtmesine rağmen bu çalışmada biçim özellikleri üzerinden bir inceleme yapılmış ve kepslerin bağlamı hakkında ancak kısa bilgilendirmeler yapılmıştır.

C.W. von Sydow'un yerel tür hakkında aktardıklarını derleyen T. Cochrane'in yerel tür tanımını düzenlenirse şu şekilde olmaktadır: Göçmen anlatıların belirli bir halk grubunun "egemen zevki" tarafından yönlendirilerek ve şekillendirilerek bir bölgeye uyum sağlamasına yerel türleşme (ekotipleşme), ortaya çıkana da yerel tür (ekotip) denir (Cochrane, 1987).

Her şeyden önce, kepslerin kendisinin bir yerel tür olup olmadığı konusu incelenmelidir. Bu çalışmayla ortaya çıkarılmış olan, kepslerin oluşum basamakları incelendiğinde ilkel kepslerin karikatürlerden türetildiği görülmektedir. Bu da kepslerin, karikatürlerin İnci Sözlük ortamına uyarlanmış bir yerel türü olup olmadığı sorusunu akla getirir. Biçim özellikleri açısından karikatürler çizim ve konuşma balonundan, ilkel kepsler fotoğraf ve konuşma balonundan oluşmaktadır. Bu görsellerdeki farklı biçim özelliği olan fotoğrafın ve çizimin kattığı işlevleri ve bağlamını incelemeyen bu konunun ayrıntılandırılmayacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla metin merkezli araştırma, C.W. von Sydow'un savunduğu şekilde, bu konuda fazla bilgi üretmemiştir.

Benzer bir durum öncel kepsler ve "O RLY?" arasında da bulunmaktadır. Öncel kepslerin ve "O RLY?"nin biçim özellikleri birbirine denktir. Dolayısıyla sadece metin merkezli bir incelemede bunları aynı türden saymaktan başka çıkar yol

görülmecek, hatta konuşma balonunun ortadan kalkmasının tarif edildiği Bölüm 4.1.3'te aktarılan aksine öncel kepslerin “O RLY?”nin yerel türü olduğu bile iddia edilebilecektir. Gelenek çerçevesi, üretim süreçleri, paylaşım ve icra bağlamı takip edilebilirliğe katkı sağlarken gelişim zincirinin aslının bulunmasında büyük önem taşımıştır. Küçük bir meraklı grubu tarafından kullanılmış kepslerin neden çıktığı ve nasıl kullanıldığı önem arz etmesi nedeniyle bu çalışmada işlenmiştir. Dolayısıyla öncel kepslerin kendilerinden önceki ilkel kepsler gibi tepkisel olarak kullanıldığına, bağlamsal bir özellik olmasına rağmen bu çalışmada yer verilmiştir. Sadece bu kullanım bağlamına yönelik bilgi bile “O RLY?” ve öncel kepsleri ayırabilmemizi sağlarken Frog’un önerisini haklı çıkarmaktadır. Frog TCFY’nin klasik çalışmalardaki gibi salt metin merkezli değil içerisine bağlama yönelik değişkenlerin de eklenmesini önerir (Frog, 2013). Eldeki örneklerden de anlaşılacağı üzere bağlamın da metin merkezli çalışmalara dahil edilmesi inceleme derinliğini arttıracak ve ek bilgiler üretilebilmesini sağlayacaktır.

Kepslerin temel yapısının gerçek kepslerin biçim yapısı olduğu Bölüm 4.3.2'de incelenmiştir. Kepsler, TCFO’nun bir masalın tek bir anavatanı olduğunu kabulündeki gibi, tek merkezde oluşup yayılmaları nedeniyle daha sonraları farklı internet ortamlarına dahil olmuşlardır. İnci Sözlük dışındaki hiçbir katılımcı sözlükte ve forumda keps üretimi görülmezken İncicaps ve buna benzer kurulmuş sitelerde keps üretimi görülmeye başlanmıştır (Bölüm 4.1.7). Fakat bu sitelerde üretilen kepsler zamanla farklılaşmıştır. Sadece biçim özelliklerine dayanarak çoklu kepsler, gerçek kepslerden ayrılabilir. Birden çok resmin ve her resmin altında bir kırmızı şeridin beraber kullanılmasıyla oluşan çoklu kepsler, doğrudan İnci Sözlük dışında oluşarak yine İnci Sözlük dışındaki ortamlarda yaygınlaşmış, üretimleri devam etmiştir. Bu nedenle çoklu kepsler farklı ortamlarda tutunabilmiş bir keps biçimi ve bir yerel tür olarak değerlendirilmiştir. Bu yerel tür tespitine; kepslerin tepkisel kullanımı, çoklu kepslerin kendi başlarına bir mizah unsuru olmaları gibi nitelik ve bağlama özgü değişkenler araştırma konusuna dahil edilmeden, sadece biçim özellikleriyle ulaşılabilmektedir. Bu durum, metin merkezli verilerin çoklu kepslerin yerel tür olarak ayrılabilmesi için gerekli veriyi sağlayabildiğini göstermektedir. Dolayısıyla metin merkezli araştırmanın

yeterliliği çalışma konusuna göre değiştiği görülmektedir. Bir halkbilimi türü için bağlam veya icra merkezli bir çalışma yapılacaksa bile metin merkezli çalışmanın hiç yapılmadan geçilmemesi o çalışmanın bütünlüğüne katkı sağlayacaktır.p

Bu çalışmada paylaşım bağlamı hakkında verilmiş bilgiler işığında temsili veya tanımlayıcı kepslerin de başka bir yerel tür olduğu söylenebilir. Biçim zellikleri açısından gerçek kepslerle aynı nitelikte olmalarına rağmen, tanımlayıcı kespler seslendirme değil de tanımlayıcı bir yazı bulundurlar. Tanımlayıcılık niteliği bu alt keps grubunun tepkisel kullanımının önüne geçerken, görsellerin kendi başlarına birer mizah aracı olarak kullanılmalarına imkan tanır. Çoklu kepsler gibi İnci Sözlük'te yaygın kullanım bulamasalar da İncicaps gibi görsel üretimi ve paylaşımına özel sitelerde üretim ve paylaşımları yüksek dzeyleye çıkmıştır. Yapı zellikleri gerçek kepslerle aynı olmalarına rağmen, tanımlayıcı kepslerin üretim, kullanım, yayılma ortamları; mizah unsurları tamamen farklıdır. Temsili kepsler diye de anılan bu görseller adeta liselilerin kepslere bir kazığı gibidir.

4.3.4. Kepslerin Kökeni

TCFO zellikle, Theodor Benfey'in bütün masalların ana vatanının Hindistan olduğu (Krohn, 1971) savına karşı durmaktadır. Masallar tek merkezli değil çok merkezli biçimde de üretilbilir ve tarihi olaylardan etkilenen insan hareketleri nedeniyle farklı rotalarla dağılabilir. TCFO tüm masalların kaynağının Hindistan olması durumunu eleştirirken (bkz. [Bölüm 2.1.15](#)) tek bir masalın ana vatanının tek bir yer olduğu kabulünü ortaya koyar. Yani TCFO bir temel yapıya ulaşabilmek için masalın tek bir coğrafi kökeni olduğu kabulüne (bkz. [Bölüm 2.1.14](#)) göre kendi yöntemini kurgular. Masalların veya halk anlatılarının tek değil de çok merkezli bir biçimde retildiklerine yönelik eleştiriler TCFO'ya yöneltilmiştir. Masalların çok merkezli biçimde üretildiğine yönelik destek gören savlar (von Sydow,1977; Zumwalt, 1988) tek merkezli üretime karşı çıksa da bu çalışma kapsamındaki incelemeler, halkbilimi ürününe göre merkez sayısının değişebileceğini göstermektedir.

Kepslerle ilgili bu çalışmanın başlamasından önce, internetteki genel aramalarda İnci Sözlük'e gönderme yapılması nedeniyle kepslerin İnci Sözlük merkezli

oluştukları kabulü bulunmaktaydı. Burada merkezden kasıt, TCFO'nun coğrafya terimi karşılığı olarak çalışma boyunca kullanılmış, internet sitesidir. Yani çalışmanın başlangıcında, kepslerin başka bir internet sitesinde oluşmadığı kabulü bulunmaktadır. Bu çalışmadaki incelemeler de bu İnci Sözlük merkezli keps yaratımı kabulünü doğrulamıştır.

Kepsler karikatürlerden devşirilerek farklı amaçlarla İnci Sözlük'te kullanılmıştır. Devamında kepsler, başka internet sitelerinden ve türlerden etkilere maruz kalmalarına rağmen; yine sadece İnci Sözlük'te bir yaratım ve icra döngüsünde kalmış ve keps temel yapısının oluşmasından başka sitelere yayılmasına kadar tek üretim kaynağı yine İnci Sözlük olmuştur. Bu durum keps kültürünün tek merkezli bir yaratıma sahip olduğunu göstermektedir.

TCFO'nun dolaylı olarak yaptığı temel yapı varsa tek merkez olmalı kabulünün bu çalışmayla örneklenmiş olması kendi başına önemli bir durumdur. TCFY'e göre temel yapının var olduğu ve tek merkezden yayılım kabullerinin kepsler için geçerli olduğunun teyidi internette doğmuş tüm halkbilimi ürünlerin TCFY'nin kabullerine uyup uymayacağını akla getirmektedir. İnternette doğmuş ve doğacak tüm ürünler için yorum yapmak zor olmakla birlikte sadece bu tek veya çok merkezliliğin o türün olduğu kültür ortamının bir özelliği olduğu düşünülmektedir. Keps örneğinde, kepsler oluşmaktayken İnci Sözlük kullanıcılarının toplu bir şekilde yarattığı ortam başka bir sitede bulunmamaktaydı.

İnci Sözlük başlangıcında eleştiriye açık ortamıyla keps kültürünün oluşumunu desteklemiş ve himaye etmiştir. Benzer şekilde, aynı ihtiyaçları karşılayan birden çok ortamda benzer bağlam ve işlevlerde üretilen halkbilimi ürünlerinin karşılıklı etkileşimle çok merkezli üretilebileceği tahmin edilebilir. Dolayısıyla, tek veya çok merkezli yaratım kavramının internette doğan tüm halkbilimi ürünleri için hangi seviyede geçerli olacağına, incelenecek ürüne göre değişeceği düşünülmektedir.

4.3.5. Eldeki Verilerin Netliği

Bu çalışmada ortaya atılmış İHAY basamaklarıyla derlenen verilerin netliği, Yöntem tekrarlandıkça arttırılmaya çalışılmıştır. Kabul edilmiş keps biçiminin 2010 yılında oluştuğunun anlaşılmasının ardından bu yıl içinde gerçekleşmiş internet paylaşımları üzerinde özellikle durulmuştur. Hala yayında olan katılımcı sözlük başlıklarının eski halleri İnternet Arřivi'nden de incelenerek daha dūřük erişilemeyen girdi oranlarına ulaşılmaya çalışılmıştır.

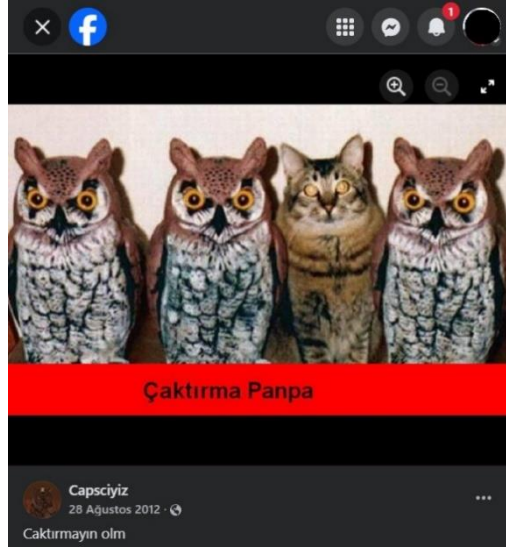
İnci Sözlük ve diğer katılımcı sözlüklerle Donanım Haber forumları gibi sayfalardaki araştırmalarda, eklenen yorumlara dakika, hatta saniye çözünürlüğünde ulaşmak mümkün olmuştur. Gönderi zamanına yüksek çözünürlükte ulaşılabilse de önemli olan amaçlanan başlığın binlercesi arasından bulunabilmesidir. Bu durum kütüphanede adı bilinmeyen bir kitabın tek bir sayfasını bulmaya benzetilebilir. Açılan her kitap, başka bir kitaba yönlendirdiği için araştırmacı raflar arasında koşuşturmaktadır. Benzer bir araştırmanın internet kütüphanelerinde yapılması harcanan eforu ve zamanı kısaltsa da araştırma konusunun büyüklüğü ve erişilemeyen girdi oranlarının yüksekliği; tek bir masal için belki de elli köyü gezmek zorunda kalmış, eski zamanın halkbilimcilerine önce sempati sonra da empati duyulmasını sağlamaktadır.

Eldeki verilerin netliği internet kaynaklarından değil de sözlü kaynaklardan faydalanıldığı kısımlarda dūřmektedir. Fakat bu daha dūřük netlik seviyesinin tespit edilen keps biçimlerinde bir değişim yaratması beklenmemektedir. Örneđin, ilk kırmızı şeritli keps olarak iki kaynak kiři de “Eyvallah gardaş” kepsini göstermiştir. Yine ikisi de “Ciddi olun beyler” kepsini ikinci olarak göstermiştirler. Bu kepslerin ilk paylaşıldığı başlıkların bulunarak üzerlerindeki zaman damgalarının incelenmesinin, araştırmanın kesinliğini arttıracadı tartışılmazdır. Fakat, Temmuz ve Ađustos 2010'da, herhangi bir konuda, İnci Sözlük'te binlerce başlık açıldığını ve her başlığa onlarca yorum girildiğini değerlendirmemiz gereklidir. Bu başlıkların ve yorumların büyük bir kısmının arşivlenmediğini; görsel bağlantılarının da artık çalışmadığını göz önünde bulundurursak, kaynak kişilerle erişilebilecek kesinlik seviyesinin hem daha hızlı hem de yeterli olduğu değerlendirilecektir.

Bir not olarak, TCFO mensupları 19. ve 20. YY'da Finlandiya'nın her yerinden edindikleri masalları, külliyyatın genişliği nedeniyle birkaç nesil boyunca incelemek zorunda kalmışlardır. Tek bir masal incelemesi için birkaç yüz varyantın bulunması gerekliliği (Rosenberg & Smith, 1974) ayrıca not düşülmüştür. Sadece bu çalışmada erişilebildiği için incelenebilmiş keps sayısı binin üzerinde olmakla beraber, 2010'da bahsi geçen iki aylık toplam yazılı malzeme üretiminin TCFO'nun derleyebildiği halk anlatısı arşiviyle yarışacak hacimde olduğu tahmin edilebilir. TCFO nesillere yayılan araştırmalarını Fin milli kimliğinin inşası için kullanmış olmasına rağmen; bu çalışmanın konusu Türk görsel mizah türlerinden sadece birine dair ilk mesajın ne zaman atıldığı olmaktadır. Yine de gerekli izinlerin alınarak, günümüzün veribankası (konuyla ilgili bir çalışma için Tangherlini, 2016) veya yapay zeka araçlarıyla taramalar yapılarak kısa sürede söz konusu başlıkların bulunabilmesinin artık mümkün olduğunu eklenmelidir. Gerçekten de geçmiş halkbilimcilerin rüyası artık gerçekleşmiştir.

4.3.6. Keps Örnekleri

Bu kısımda keps kültürünün daha iyi anlaşılabilmesi adına bazı örnekler verilmiştir. Keps üreticileri akıllarına gelmiş her türlü konuda üretkenliklerini sergilerken, paylaşımlar da en güzel bağlama yanıt verme konusundaki hünerlerini göstermekteydiler. Bu nedenle hem ünlü hem de siyasi kişiliklerin kepslerde kullanıldığı hem de siyasi olaylarla ilgili kepslerin çok üretildiği görülmüştür. Pek çok keps tepki olarak kullanılmak üzere üretildiğinden anlam kazanabilmek için ön bağlama ihtiyaç duymaktadır. Kepslerin kullanıldığı ortamda kişilerin eleştirilere ve hatta küfürlere hoşgörülü yaklaştığı; ortamın bu özelliklerini anlayan kullanıcıların bunlara takılmadan eğlenmeye çalıştığı unutulmamalıdır. Yine de eleştirel ve aşındırıcı nitelikte görülebilecek tüm harika kepslere burada yer vermemek uygun görülmüştür. Fakat, rastlanan muhteşem kepsler gelecekte İnternet Halkbilimi Araştırması Yöntemi'ni kullanmak isteyen araştırmacılar için sistemlerine arşivletilmiştir.

Görsel 4-22: “Çaktırma Kanka” Öncel Kepsisi Varyantı (Facebook 2, 2012)

Görsel 4-23: Liseli Öncel Kepsisi Örneği (Uludağ Sözlük 14, 2010)

Görsel 4-24: Kırmızı Şeritli, Haber Görünümlü Keps Örneği (Uludağ Sözlük 15, 2010)

Görsel 4-25: Öncel Keps Örneği (Onedio 5, 2025)

Görsel 4-26: Karikatür Üzerine Yapılmış Keps Örneği (Haber Türk 1, 2015)

Görsel 4-27: Baykuşlu Öncel Keps Örneği (Uludağ Sözlük 17, 2010)

Görsel 4-28: Öncel Keps Örneği (Uludağ Sözlük 18, 2010)

Görsel 4-29: Futbol Bağlamında Kullanılmış "Napak İnanak Mı Kanka" Öncel Keps Varyantı (Uludağ Sözlük 19, 2010)

Görsel 4-30: Liseli Öncel Keps Örneği (Uludağ Sözlük 20, 2010)

Görsel 4-31: Baykuş Öncel Kepsî Örneği (Donanım Haber 12, 2013)

Görsel 4-32: Bayram Kepsî Örneği (Neolacakki.com 1, 2018)

Görsel 4-33: Fatih Terim "Ne Diyon Sen" Varyantı (Memurlar.net 2, 2013)

Görsel 4-34: Keps Örneği: (Steemit 1, 2018)

Görsel 4-35: İliber Ortaylı Keps Örneği (Gazete Vatan 1, 2014)

Görsel 4-36: "Adam Haklı Beyler" Varyantı (Reddit 1, 2019)

Görsel 4-37: Şenyuva Dizisi Gösterimi (Dailymotion 1, 2010)

Görsel 4-38: Küçük İbolu Öncel Keps Örneği (Uludağ Sözlük 13, 2010)

Görsel 4-39: Öncel Keps Örneği (Dailymotion 1, 2010)

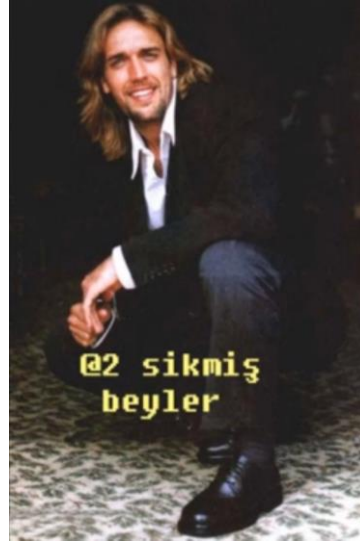
Görsel 4-40: Çok kullanılan “Anan” Kepsî (Uludağ Sözlük 21, 2012)

Görsel 4-41: Başka Bir Fatih Terimli “Ne Diyon Amk” Öncel Kepsî Örneği (Dailymotion 1, 2010)

Görsel 4-42: Farklı Renkte Şerit Denemeli Öncel Kepsî Örneği (Dailymotion 1, 2010)

Görsel 4-43: Eski İnci Sözlük Arayüzünde Başlığı Açandan Sonraki İlk yorumu (@2) Öven Öncel Keps Örneği (Dailymotion 1, 2010)

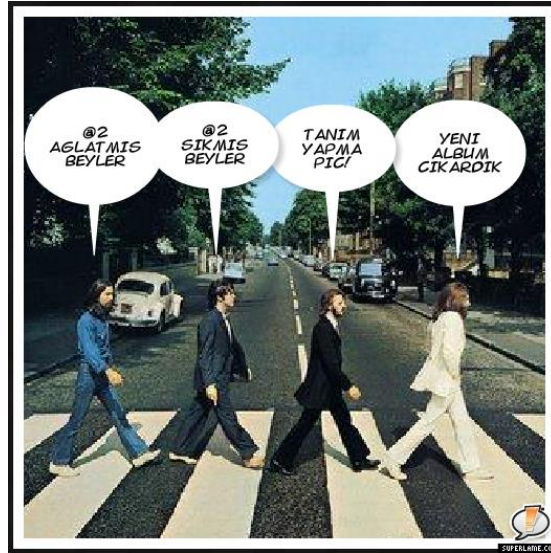
Görsel 4-44: Öncel Keps Örneği (Dailymotion 1, 2010)

Görsel 4-45: İlkel Keps Örneği (Dailymotion 1, 2010)

Görsel 4-46: Küçük İbolu Keps Varyantı (CNN Türk 2, 2014)

Görsel 4-47: İkel Keps Örneği (Uludağ Sözlük 22, 2010)

Görsel 4-48: İkel Keps Örneği (Uludağ Sözlük 23, 2010)

Görsel 4-49: Keps Örneği (Facebook 3, 2014)

Görsel 4-50: Keps Örneği (Ayı Sözlük 1, 2023)

Görsel 4-51: Keps Örneği (Uludağ Sözlük 24, 2017)

Görsel 4-52: Keps Örneği (Güldüm.net 2, 2017)

Görsel 4-53: Sonraki Dönemde Resim Kısayolu Görseli Üzerine Yapılmış Bir Öncel Keps, Tepkisel Kullanımı ve Capsomat Sitesinde Yapılmış Olması Dikkat Çekmektedir (Uludağ Sözlük 25, 2014)

Görsel 4-54: Tombili Keps (Uludağ Sözlük 26, 2016)

Görsel 4-57: Keps Örneği (WM Aracı 1, 2016)

Görsel 4-58: Keps Örneği (Uludağ Sözlük 27, 2017)

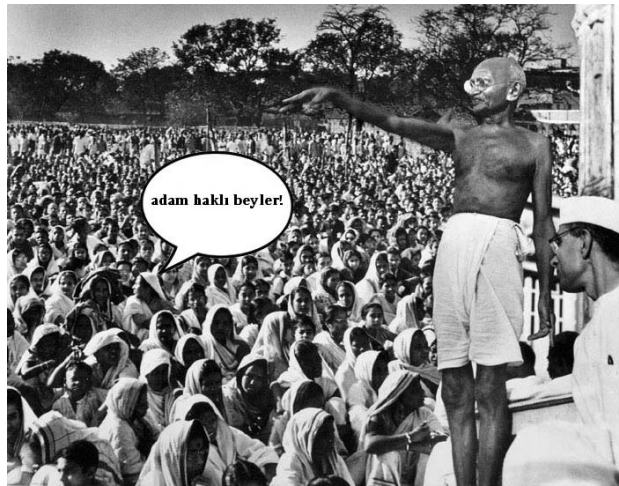
Görsel 4-59: Keps Örneği (Donanım Haber 13, 2012)

Görsel 4-60: Tanımlayıcı Keps Örneği (En Komik Capss 7, 2015)

Görsel 4-61: Keps Örneği (Facebook 5, 2012)

Görsel 4-62: İlk İlkel Kepslerden Mahatma Gandhi (Uludağ Sözlük 8, 2010)

Görsel 4-63: Keps Örneği (Toknoseyir 1, 2017)

Görsel 4-64: Keps Örneği (Milimaj.com 1, 2025)

Görsel 4-65: Keps Örneği (Facebook 4, 2012)

Görsel 4-66: Yazmak İçin Dışarı Çıkamayan Keps (Uludağ Sözlük 28, 2014)

Görsel 4-67: Tezi Gören Özkul Hoca'nın Tepkisini Belirten Keps Örneği (Uludağ Sözlük 29, 2013)

Görsel 4-68: Hocadan Dönene Arkadaşının Tepkisini Belirten Keps Örneği (Uludağ Sözlük 30, 2014)

Görsel 4-69: Çoklu Keps Örneği (Uludağ Sözlük 31, 2014)

Görsel 4-70: Keps Örneği (Haber Türk 2, 2014)

Görsel 4-71: Cüneyt Arkın Keps Örneği (Haber Türk 3, 2014)

Görsel 4-72: Bitince Yazarın Tepkisini Belirten Keps Örneği (Uludağ Sözlük 32, 2017)

SONUÇ

Bu çalışmada doğrudan internet ortamında doğmuş halkbilimi ürünlerinin metin merkezli incelemesi yapılmıştır. Yaklaşık 150 yıl önce akademideki farklı bakış açılarıyla Fin Okulu olarak anılmış bilim insanlarınca; halk anlatılarının analitik inceleme adına pek çok niteliğinden ayrılarak sadece tarih, coğrafya ve metin özellikleri temelinde geliştirdikleri inceleme yönteminin internet kültür ortamında, görseller üzerinde nasıl kullanılabileceğine bir çözüm aranmıştır. İnternette doğmuş halkbilimi ürünlerinin metin merkezli incelenebilmesi adına, internetin kendine has özelliklerinin malzeme toplamak amaçlı nasıl kullanılabileceği, izlenebilecek araştırma basamakları ve bunların uygun biçimde bir araya getirilerek sistematik bir İnternet Halkbilimi Araştırması Yöntemi haline getirilmiştir. Geliştirilmiş bu yöntem internette doğduğu tahmin edilen kepslere uygulanmış ve pek çok malzeme ve yeni veri elde edilmiştir. Toplanmış tüm bu malzemenin incelenmesiyle kepslerin doğumu ve doğum öncesi aşamaları tespit edilebilmiştir.

Bu çalışma akademide yapılmış metin merkezli çalışmalardan da görselleri işlemeyle ayrılmaktadır. Görsel halkbilimi ürünlerinin metin merkezli olarak nasıl incelenebileceği ve inceleme değişkenleri yine bu çalışmada önerilerek kepslere uygulanmıştır. Önerilen bu değişkenler İnternet Halkbilimi Araştırması Yöntemi ile sistematik olarak elde edilmiş verilerin incelenmesinde kullanılabilmıştır.

TCFO'nun temel yapı bulma veya inşa etme önerisi, TCFY'yi kullanmış kişilerce az sayıda örnekle desteklenebilmiştir. Bu çalışmada gerçekleştirilen internet araştırmaları ve malzeme incelemelerinin sonucunda kepslerin temel yapısına (ur-form) ulaşılmış, hatta kepslerin gelişim zinciri tamamen ortaya çıkarılarak doğum öncesi aşamalarına ait ön yapı (ön-form) da tespit edilebilmiştir. TCFO'nun az sayıda masalın temel yapısına ulaşması nedeniyle eleştirilmesinin nedeninin sözlü kültür ortamının kendi niteliklerinden kaynaklandığı, buna karşılık

internet kültür ortamının kendine içkin kayıt altında olma özelliği sayesinde internet kültür ortamında temel yapıların ve temel yapıya uygun ilk ürünlerin bulunabilme olasılığının daha yüksek olduğu değerlendirilmiştir.

İnternet ortamında metin merkezli araştırmanın nasıl yapılacağına bir yanıt arayan bu çalışmada, kepslerin temel yapısına ulaşılmaya çalışılırken ilk kepslerin görsellerine de ulaşılmıştır. Baykuş resimlerinin kullanıldığı bu görseller internet ortamının kendine has yapısının üretilmiş halkbilimi ürünlerinin sadece biçimlerini değil doğrudan kendilerinin de bulunabileceğini göstermektedir.

Üretim tarihleri 15 yıl gibi görece geçmişte kalmış halkbilimi ürünlerinin internette aranarak bulunduğu ve incelendiği literatürdeki ilk çalışma budur. Şimdiye kadar yapılmış çalışmalar, araştırmacıların kendi çalışmalarını kaleme aldıkları tarihte yakın zamanlarda, doğrudan internet sayfaları üzerinden topladığı halkbilimi malzemesiyle gerçekleştirilmiştir (bkz. Bölüm 1.1). İnternetin 1995 yılında ticari kullanıma açıldığı (OECD, 1998) düşünülürse; bu çalışma halkın internete erişebildiği 30. yılda gerçekleştirilmiş ve 2010 yılındaki bilgilere erişmeye çalışmıştır. 15 yıllık bu süre ticari internet ömrünün yarısına karşılık gelmektedir. Geçmişte üretilmiş internet halkbilimi malzemesine erişmesiyle bu çalışma ilktir.

TCFO'nun kabul ettiği ve daha sonraki halkbilimciler tarafından masallar özelinde eleştirilen tek merkezli yaratım kabulünün kepsler özelinde doğru olduğu ortaya çıkarılmıştır. Benzer şekilde TCFY ile incelenmemiş görsel halkbilimi ürünlerinin de kendi biçim özellikleri ortaya çıkarılarak metin merkezli olarak incelenebileceği bu çalışmayla ortaya koyulmuştur.

İnternette doğmuş halkbilimi ürünlerinin incelenebileceği, doğum anlarının ve hatta doğum öncesi süreçlerinin bulunabileceği bu çalışmada gösterilmiştir. Ayrıca diğer kültür ortamlarında doğmuş fakat ömrünün belirli bir anında internet kültür ortamına geçerek yayılmış halkbilimi türleri için de internet ortamına girdikleri anın bulunması için kullanılabilirliği düşünülmektedir. Dolayısıyla bu çalışma farklı kültür ortamları hakkında halkbilimi araştırması yaparken internet kaynaklarının da araştırmaya dahil edilebileceğine ve kullanılabilirliğine de bir örnektir.

TCFY'nin, sözlü kültür ortamı dışında gelişmiş halkbilimi ürünlerine uygulanabileceğini gösteren başka bir çalışmaya literatürde rastlanmamıştır. Halkbilimcilerin TCFY'nin ana çalışma konusu olarak sözlü halk anlatılarına odaklanmaları nedeniyle bu, odak dışında kalan, diğer kültür ortamı ürünlerini incelememişlerdir. Yapılmış bu çalışmayla incelenebileceği gösterilen farklı kültür ortamı ürünlerinin, TCFY'e göre de çalışılarak yeni bilgilerin üretilebilmesi ve farklı halkbilimi kuramlarıyla değerlendirilebilmesi mümkündür.

Kepsler internetin karanlık köşelerinde hala var olsalar da halkın kullanımı açısından ölmeye yüz tutmuş bir halkbilimi ürünüdür. Neredeyse kimsenin artık keps paylaşmaması, onları arayıp bulmak veya arşivlemek için kimsenin uğraşmamasına; yenilerinin üretilmemesine neden olmaktadır. İnsanlar artık birbirleriyle keps paylaşmak yerine sosyal medyada hızla gönderilebilecek emoji, giphy veya sosyal medya videoları gibi farklı görsel mizah ürünlerini kullanmaktalar. Aynı teknik altyapının kepslerin de paylaşımına olanak vermesine rağmen kişiler neredeyse hiç keps paylaşımı yapmamaktadır.

İNTERNET ORTAMI ÇALIŞMALARININ GELECEĞİ

Bu çalışmanın yapıldığı dönemde İnci Sözlük'ün ilk nesillerini oluşturan yazarlar, ömürleri bol olsun, hala hayattadır. Dolayısıyla araştırmalarda ortaya çıkarılabilemiş buluntuları doğrudan kendileriyle görüşüp kepslerin yaratım süreçleriyle ilgili bizzat kendilerinden bilgi alabilme olanağı bulunmaktaydı. Görselleri, keps yaratmaktaki güdülerini, gerekli yetenek seviyelerini, keps yaratma ve kullanma nedenlerini, keps üretirken ve yüklerken hissettiklerini son olarak da şuku (beğeni) aldıklarındaki sevinçlerini sorma şansı bulunabilmiştir. Aynı şekilde bu çalışmada erişilememiş diğer kişilere de bu yaratım çılgınlığına nasıl katıldıkları, onlar için bu maceranın nasıl tecrübe edildiği, kendilerine etki eden itici güçler sorulabilir. Bu yaratım ortamını paylaşmış kişilere hala sorular sorabilmek, 19.YY'dan beri TCFO mensuplarının ancak rüyalarını süsleyen bir durumdur. O masalın ilk anlatıcısına, ilk dinleyicilerine; beğenilerini, eleştirilerini, motif tercihlerini, kendi yaptıklarını sorabilmek TCFO mensuplarının hiç bulamadığı büyük bir şanstır. Dolayısıyla internet ortamının hızlı yaratım ve yayılım dünyası bile olsa halkbilimi ürünlerinin yaratımı içinde bulunan kişilerin

tecrübelerinin kayda geçirilmesi önemini korumaktadır. İnternet ortamı ürünleri de olsa halkbilimi ürünlerinin yaratımına insanlar da katıldığı sürece kaynak kişilerin tecrübeleri gelecek çalışmalarda da önemini kaybetmeyecektir.

Bu çalışmada odaklanılmış metin merkezli araştırmadan elde edilebilmiş bilgiler sınırlıdır. Kepslerin daha iyi anlatılabilmesi adına, kepslerin doğduğu ortama, bağlama ve paylaşımın icra niteliğine yönelik bilgilendirmeler yapılmış olsa da bu bileşenlerin gelecekte incelenmesiyle daha başka bilgiler ortaya çıkabilecektir.

TCFO incelemelerinin odaklandığı masallar, gelenek taşıyıcıları tarafından icra yoluyla başkalarına sunulmaktaydı. Ya derleyici bu icrayı yazıya geçirmekte ya da bizzat gelenek taşıyıcısı veya etrafındakiler tarafından yazıya geçirilmekteydi. Kepslerde de aynı ilke söz konusudur. Hem üreticisi hem de paylaşıcısı tarafından meraklı grubuna, bir internet sayfası ortamında sunulan kepslerin icra kuramına göre incelenmesi bir ihtiyaçtır. Dolayısıyla keps paylaşımının bir icra olarak değerlendirilmesi ve kepslerin icra yoluyla şekillenmesinin incelenmesi gelecekte yapılması değerli araştırmalar olacaktır.

Kepslerin hangi amaçlarla, hangi işlevleri bulunduğunu; hangi ihtiyaçları karşılayarak, nasıl bir ortamda ve nasıl bağlamlarda kullanıldığı gelecek çalışmalarda incelenerek kepslerin bağlamının ortaya konulması görsel halkbilimi ürünleri için önemli bilgiler ortaya çıkaracak gelişmelerdir.

Kepslerin doğum süreçleri boyunca İnci Sözlük'te keps üretimi yaparak paylaşan kişiler, gelenek taşıyıcısı kavramını karşılamaktadır. Bu doğrultuda keps üretiminin geleneklere uyan veya uymayan yönlerinin incelenmesi; kepslerin gelenek çevresinin incelenmesi, bu görsel ürünlerin gelenek olup olmadıkları konularının incelenmesi gelecek çalışmalar içerisinde bulunabilir.

Bu çalışmada da işlendiği üzere keps ve mem farklı kavramlardır. Bunlar birer terimdir ve kendi anlamları vardır. Özellikle de akademide bunları birbirinin eşleniği olarak kullanmak hatalıdır. Kişiler yine de sanal ortamdaki görsellerden bahsederken hızlıca yazabilecekleri ve söyleyebilecekleri bir sözcüğe ihtiyaç

duymaktadırlar. Sanal ortam görsellerine kısa bir ad vermek bu ihtiyacı karşılayabilir. Bu amaçla “im” sözcüğü önerilmektedir.

İnci Sözlük'teki tüm görsellere “caps” denilmesinin kararlaştırıldığı tartışmaların yapıldığı başlık veya başlıkların hala İnci Sözlük'te yayında olması olasıdır. Bu, görsellerin aksine yazılı tartışmaların eski tarihli İnci Sözlük başlıklarında anlaşılır oranda kayıtlı olması nedeniyle, ayrı bir çalışmada incelenebilecek bir konudur.

İnci Sözlük'ün yayına başladığı dönemlerde de var olan ve internet ortamlarının neredeyse vazgeçilmez davranış kalıplarından birisi olan trollük internet kültür ortamı ürünlerinin incelenmesi için zararlı bir bileşen olabilmektedir. Araştırma konusunun doğrudan trollüğün kendisi olmadığı çalışmalarda, araştırılan metne ulaşımı zorlaştıran bir bileşen olarak trollük başlık kalabalığına, çok fazla gereksiz girdinin yapılmış olmasına yol açtığı için incelenecek verinin şişmesi nedeniyle araştırmaların çok zaman almasına neden olmaktadır. Gelecekte internet kültür ortamındaki trollüğün mutlaka incelenmesi gerekmekte ve halkbilimi araştırmalarına olan -varsa- olumlu veya olumsuz etkisinin ortaya konması araştırma verimliliğini yükseltecek yönde etkileyebilecektir.

Gelecekteki internet ortamı halkbilimi araştırmalarında yapay zekayla başlık oluşturmanın ve girdi yapmanın olumsuz etkileri olacağı düşünülmektedir. Tartışmaların olduğu sitelerde açılacak sahte başlıkların gelecekteki bilimsel araştırmaları zorlaştıracığı düşünülmektedir. Bu çalışma yapay zekanın forum veya sözlük sayfalarında henüz kullanılmadığı dönemleri kapsadığı için yapay zekanın yarattığı bir zorlukla henüz karşılaşmamıştır. Fakat daha yakın geçmişteki veya gelecek dönemleri inceleyecek bir halkbilimci benzer bir araştırmayı sonuçlandırmak için farklı yöntemleri de araştırma ve inceleme sürecine katmak zorunda kalabilir. Yapay zekayla oluşturulmuş mesajların yine yapay zekayla ayıklanarak, sadece insan elinden çıkan girdilerin incelenebilmesi örnek bir ek basamak olarak verilebilir. Benzer şekilde, hem insan hem de yapay zeka tarafından yapılan girdilerin aynı ortamda olması kendi başına bir araştırma sahası ortaya çıkarabilir.

KAYNAKÇA

- Aarne, A. A., & Thompson, S. (1961). The types of the folk tales: A classification and bibliography. *Academia Scientiarum Fennica*.
- Acun, R. (2011). Her dem yeniden doğmak: Online sosyal ağlar ve kimlik. *Milli Folklor*, (89).
- Aktaş, Ö. (2016). Bir İletişim Yöntemi Olarak Caps / Memes, *İnönü Üniversitesi Sanat Ve Tasarım Dergisi*, c.6, say.14, s.1–14.
- Alpyıldız, E. (2023). *Sanal-Dijital Kültür Çağında Geleneksel Türk Yemek Kültürü*, [Doktora Tezi, Ankara].
- Arslan, A. S. (2020). Dijital kültürde anlatı ve anlatıcılık: Yeni bir sözlü anlatı ortamı olarak capsler. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(2), 117–133. <https://doi.org/10.34246/ahbvuhfd.775447>
- Arslan, A.S. (2023). *Dijital Halkbilimi Bağlamında Oyun Kültüründe Anlam ve Anlatı*, [Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi]
- Baki, Z. S. (2014). İnternet folkloru/Netlore bağlamında sözlü kültürün dönüşümüne netnografik yaklaşımlar: Katılımcı sözlük örnekleri [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi].
- Baki Nalcioğlu, Z. S. (2020). Folklorun elektronik bağlamı: İnternet. *Gazi Türkiyat*, (26), 187–205. <https://doi.org/10.34189/gtd.26.011>
- Balcı Aydoğan, B., & Abuşoğlu, H. Ö. (2022). Capslerde yeni neslin “öteki”si: Yaşlılar. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(3), 41–60. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.1068422>
- Bannister, C. & Bishop, J., & Cowan, K. (2025). Half-belief and ‘belief play’ in the haunted primary school: Children’s supernatural play in a digital era. In A. Burn, J. Potter, K. Cowan, & J. Bishop (Eds.), *Playing the archive: From the Opies to the digital playground* (pp. 85–101). UCL Press. <https://www.jstor.org/stable/jj.19724094.10>
- Blank, T.J. (2007). Examining the Transmission of Urban Legends: Making the Case for Folklore Fieldwork on the Internet, *Folklore Forum* 37 (1). <http://hdl.handle.net/2022/3231>.

- Blank, T.J. (2009). Toward a Conceptual Framework for the Study of Folklore and the Internet, *In Folklore and the Internet: Vernacular Expression in a Digital World*, ed. T. Blank, 1–20. Logan: Utah State University Press.
- Blank, T. J. (2012). Pattern in the Virtual Folk Culture of Computer-Mediated Communication, *In Folk Culture in the Digital Age: The Emergent Dynamics of Human Interaction*, ed. T.J. Blank, 1–24. Logan: Utah State University Press.
- Blank, T.J., R.G. Howard, ed. (2013). *Tradition in the Twenty-First Century: Locating the Role of the Past in the Present*, Logan: Utah State University Press.
- Blank, T.J. (2015). Faux Your Entertainment: Amazon.com Product Reviews as a Locus of Digital Performance, *Journal of American Folklore* 128 (509): 286–297.
- Blank, T. J. (2018). Folklore and the internet: The challenge of an ephemeral Landscape1. *Humanities*, 7(2), 50. <https://doi.org/10.3390/h7020050>
- Brodie, R. (1996), *Virus of the Mind: The New Science of the Meme*. Hay House INC..
- Buccitelli, A. (2012). Performance 2.0: Observations toward a theory of the digital performance of folklore. In T. J. Blank (Ed.), *Folk culture in the digital age: The emergent dynamics of human interaction* (pp. 60–84). Logan: Utah State University Press.
- Cochrane, T. (1987). The Concept of Ecotypes in American Folklore. *Journal of Folklore Research*, 24(1), 33–55.
- Çobanoğlu, Ö. (2024). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş* (13. Baskı, pp. 114–115). Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş.
- de Seta, G. (2019). Digital folklore. In J. Hunsinger, M. Allen, & L. Klastrup (Eds.), *Second International Handbook of Internet Research* (pp. 167–183). Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-024-1555-1_36
- Dégh, L. (1986). Introduction: [Special Double Issue: The Comparative Method in Folklore]. *Journal of Folklore Research*, 23(2/3), 77–85. <http://www.jstor.org/stable/3814441>
- Demirkol, G. (2016). Türkiye'nin İlk Türkçe Mizah Dergisi: Terakki, *Akademik Bakış*, c.10, s.19, s.141–160.
- Domokos, M. (2014). Methodological Issues in Electronic Folklore. *Slovenský národopis / Slovak Ethnology*, 62(2), 283-298. ISSN 1335-1303.
- Dundes, A. (1986). The Anthropologist and the Comparative Method in Folklore. *Journal of Folklore Research*, 23(2/3), 125–146. <http://www.jstor.org/stable/3814444>
- Ekşi, Ö. (2025), Yüksek lisans mezunu, Nida KUŞKU'nun 18.05.2025 tarihli telefon görüşmesi.

- Erdem, B. K. (2020). Sosyal medya mizahında halk kültürü ürünlerinin kullanımı. *Turkologya*, 4(102), 125–143. <https://doi.org/10.47526/2020/2664-3162.008>
- Eskicioğlu, Y. C. (2022). *İslamofobik nefret söylemi aracı olarak 'mem'ler*. 16th International Communication in the Millennium, Eskişehir, Türkiye. Tam Metin Olarak Yayınlanan Tebliğ. TRT Akademi, 7(15), 704–733. <https://doi.org/10.37679/trta.1101280>
- Fialkova, L., & Yelenevskaya, M. N. (2001). Ghosts in the cyber world: An analysis of folklore sites on the internet. *Fabula*. <https://doi.org/10.1515/fabl.2001.011>
- Foote, M. (2007). Userpicks: Cyber folk art in the early 21st century. *Folklore Forum*, 37(1), 27–38.
- Fox, W. S. (2007). Computerized creation and diffusion of folkloric materials. *Folklore Forum*, 37(1).
- Frog, E. (2013). Revisiting the Historical-Geographic Method(s), *The retrospective methods network newsletter textual scholarship and the challenges of oral and written texts*. (Frog, H. F. Leslie, & J. S. Hokins, Eds.).
- Galit Hasan-Rokem. (2016). Ecotypes: Theory of the Lived and Narrated Experience. *Narrative Culture*, 3(1), 110–137. <https://doi.org/10.13110/narrcult.3.1.0110>
- Geismar, H. (2020). Folklore and heritage in the digital age: Telling our stories through new media. *Journal of Folklore Research*, 57(2), 41–67. <https://doi.org/10.2979/jfolkrese.57.2.03>
- Gencer Çıtak, Ö. (2023). Türkçe ve Almanca internet memlerinin söz edimleri kuramı bağlamında analizi. *Diyalog*, 2, 333–359. <https://doi.org/10.37583/diyalog.1404198>
- Genç, K. (2010). *Sanal ortamda Türk mizahı* [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi].
- Goldberg, C. (1984). The Historic-Geographic Method: Past and Future. *Journal of Folklore Research*, 21(1), 1–18. <http://www.jstor.org/stable/3814340>
- Grimm, J., & Grimm, W. (n.d.). Rapunzel, *Kinder- und Hausmärchen, gesammelt durch die Brüder Grimm [Children's and Household Tales -- Grimms' Fairy Tales]*, 7th ed., vol. 1 (Göttingen: Verlag der Dieterichschen Buchhandlung, 1857), no. 12, pp. 65-69. <https://web.archive.org/web/20250408144706/https://sites.pitt.edu/~dash/grimm012.html>
- Gümüş, İ. (2011). *Sözlü kültür ortamı ürünlerinin sanal kültür ortamında yeniden yaratılmaları* [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi].

- Gümüş, T. (2023). *2000-2020 Döneminde Sanal Bağlamdaki Yerel ve Gelenek Kültürü İmgeleri*, [Doktora Tezi, Ankara].
- Gümüştü, C. (2025). Üniversite Mezunu, Nida KUŞKU'nun 17.05.2025 ve 28.05.2025 tarihli videokonferans görüşmeleri.
- Gürçayır, S. (2008). Kuşaktan Forumla Geçiş ve Bilgisayar Atasözleri. *Milli Folklor*, 20(79), 70–77.
- Gürel, E & Yakın M., (2013). Ekşi Sözlük: Postmodern Elektronik Kültür. *Selçuk İletişim*, c.4, say.4, s.203–209.
- Güvenç, A. Ö. (2014). İnternet folkloru üzerine önerilen bir terim: E-folklor. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(2).
- Hajduk-Nijakowska, J. (2015). Towards the new folklore genre theory. *Slovak Ethnology*, 63.
- Honko, L. (1979). A Hundred Years of Finnish Folklore Research: A Reappraisal. *Folklore*, 90(2), 141–152. <http://www.jstor.org/stable/1259593>
- Jackson, B., (1987). *Fieldwork*. Chicago: University of Illinois Press.
- Kahya, Y., (2018). Bir İletişim Aracı Olarak Mizah: Sosyal Medyada Spor Temalı 'Caps' ültürü. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, c.6, say.15, s.1020–1030.
- Kaplan, M. (2013). Curation and tradition on Web 2.0. In T. J. Blank & R. G. Howard (Eds.), *Tradition in the twenty-first century: Locating the role of the past in the present* (pp. 123–148). Logan: Utah State University Press.
- Karaboğa, F. (2008). *Evlenme geleneğinin değişen karakteri üzerine bir inceleme: Sanal ortam ve evlenme* [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi].
- Karataş, D. (2025). Üniversite mezunu, Nida KUŞKU'nun 16.05.2025 ve 27.05.2025 tarihli videokonferans görüşmeleri.
- Karataş, Ş. & Binark M. (2016). Yeni Medyada Yaratıcı Kültür: Troller ve Ürünleri 'Caps'ler, *TRT Akademi*, c.1, say.2, s.426–448.
- Karataş, P., (2012). Elektronik Kültür Ortamında Türk Yunan Milli Kimlik Mücadeleleri Bağlamında Youtube Videoları Yorumları. *Folklor Edebiyat*, vol.18, no.72, 91-111.
- Karaaslan, P. (2020). Sosyal medyada kullanılan caps'lerin telif hukuku boyutu ve yasal düzenlemelerin yeterliliği. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 24(3), 341–364. <https://doi.org/10.34246/ahbvuhfd.775447>
- Kırık, A. M. & R. Saltık (2017). Sosyal Medyanın Dijital Mizahı: İnternet Meme/Caps *Atatürk İletişim Dergisi*, say.12, s.99–118.

- Kibby, M. D. (2005). Email forwardables: Folklore in the age of the internet. *New Media & Society*, 7(6), 770–790. <https://doi.org/10.1177/1461444805058161>
- Köiva, M., et al. (2009). Contemporary folklore, internet and communities at the beginning of the 21st century. In *Media & Folklore*. Tartu: ELM Scholarly Press.
- Köse, A., & Yılmaz, M. (2009). Fısıltı gazetesi için yeni bir mecaz: Söylentilerin iletim mekanı olarak çevrimiçi forumlar. *Milli Folklor*, (85).
- Kutlu, M. (2022). Yeni medya ile dijitalleşen dini mizah. *Akdeniz İletişim Dergisi*, 39, 135–157. <https://doi.org/10.31123/akil.1169648>
- Küçükbasmacı, G. (2009). Sözlü kültür ortamından elektronik kültür ortamına geçiş sürecinde Kastamonu halk anlatıları [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi].
- Krohn, K. (1888). *Bär (wolf) und Fuchs. Eine Nordische Tiermärchenkette*. (O. Hackman, çev.). Druckerei der Pinnischen Litteratur-Gesellschaft.
- Krohn, K. (1971). *Folklore methodology Kaarle Krohn. formulated by Julius Krohn and expanded by Nordic Researchers*. (Roger L., çev.) Welsch. publ. for the American Folklore Society. University of Texas Press.
- Krohn, K. (2004). *Halk Bilimi Yöntemi* (G. İçöz, Çev.). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Kullar, U., & İnci, S. (2015). *İncicaps Kutsal Mizah Kırbacı*. Epsilon Yayın Evi.
- Kutlu, M. (2021). Covid-19 capslerinin Henri Bergson'un gülme teorisiyle gösterebilimsel analizi. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 37, 125–146. <https://doi.org/10.17829/turcom.858584>
- Mauro-Flude, N. (2019). Performing the Internet: Post-Internet folklore. S.-h. R. Wong, H. Li, & M. Chou (Ed.), *Digital humanities and scholarly research trends in the Asia-Pacific* (pp. 200–220). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-7195-7.ch010>
- McLuhan, M. (2014). *Gutenberg Galaksisi* (G. Çağalı Güven, Çev.; 3.). YKY.
- McNeill, L. S. (2013). *Folklore Rules: A Fun, Quick, and Useful Introduction to the Field of Academic Folklore Studies*. University Press of Colorado. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt5hjz10>
- Mendil Bora, E. (2011). Sanal ortamda mezar ziyaretleri [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi].
- Morais, G. M., Santos, V. F., & Gonçalves, C. A. (2020). Netnography: Origins, foundations, evolution and axiological and methodological developments and trends. *The Qualitative Report*, 25(2), 441–455.
- Naberlankeranaci (2025). Üniversite mezunu, Nida KUŞKU'nun 15.05.2025 tarihli videokonferans görüşmesi.

- Olrik, A. (1909). Epische gesetze der volksdichtung. *Zeitschrift Für Deutsches Altertum Und Deutsche Literatur*, 51(1), 1–12.
- Olsen, T. (1997). Definition Correction: Internet Glossary. *Technical Communication*, 44(2), 117–117. <http://www.jstor.org/stable/43088687>
- Öğüt Eker, G. (2014). *İnsan Kültür Mizah*, 2. baskı, Grafiker Yayınları.
- Öncül, K. (2018). Sözlü Kültürden Elektronik Kültüre, Fıkradan Capsa, 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, c.7, say.20, s.329–338.
- Önürmen, O., & Doğan Topçu, A. (2018). Kültür Endüstrisinin Eğlencelik Yüzleri: Fotoroman’Dan Caps’e Bir Bakış. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(4), 263–283. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.421698>
- Özdemir, N., (2006). Sanal Dünyanın Köy Monografileri, *Milli Folklor*, ser. 72, 2006. 72.
- Peck, A., & Blank, T. J. (Eds.). (2020). *Folklore and social media*. Utah State University Press. <https://doi.org/10.7330/9781646420599>
- Polat, H. (2018, Nisan). *Yeni medyayı mizah perspektifinden okumak: Karikatür ve caps’lerin karşılaştırmalı göstergebilimsel analizi*. 16th International Communication in the Millennium (25–28 Nisan 2018), Eskişehir, Türkiye. Tam metin olarak yayımlanan hakemli bildiri.
- Potter, J., & Cowan, K. (2025). Play and digital media: Laminates, frames and lifeworlds. In A. Burn, J. Potter, K. Cowan, & J. Bishop (Eds.), *Playing the archive: From the Opies to the digital playground* (pp. 125–142). UCL Press. <https://www.jstor.org/stable/jj.19724094.12>
- Propp, V., Scott, L., & Wagner, L. A. (2021). *Morphology of the folktale*: Second edition. University of Texas Press.
- Rosenberg, B. A., & Smith, J. B. (1974). The Computer and the Finnish Historical-Geographical Method. *The Journal of American Folklore*, 87(344), 149–154. <https://doi.org/10.2307/539475>
- Russell, F. (2011), *Newslore Contemporary Folklore on the Internet*, University Press of Mississippi / Jackson.
- Russell, F. (2004), When the Going Gets Tough, the Tough Go Photoshopping: September 11 and the Newslore of Vengeance and Victimization, *New Media & Society*, vol. 6, no. 5, DOI: 10.1177/146144804047084
- Sezgin, Ş.S. (2024). “Unhomesickness”: An Analysis Of Folk Horror Narratives in Robert Eggers’ Cinema, [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi].
- Shifman, L. (2014). *Memes in Digital Culture*. MIT Press.
- Subaşı, N. (2001). Sanal Cemaat Örüntüleri, *Bilişim Toplumuna Giderken: Sosyoloji ve Hukukta Etkiler Sempozyumu 2001*, s.105–112.

- Şahin, E. & Duğan Ö (2020). Dijital Çağın Mizahi Anlatım Türü Capslerle Sağlık Konulu Mesajların Yayılımı, *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* (UKSAD), c.6(1), s.191–207.
- Şahin, V. (2021). Capslerin mizahi anlamı: Çok katmanlı eleştiri aracı olarak caps. *e-Journal of GIF Communication Review*, 5(1), 268–291.
<https://doi.org/10.19145/e-gifder.918565>
- Tangherlini, T. R. (2016). Big folklore: A special issue on computational folkloristics. *Journal of American Folklore*, 129(511), 5–13.
<https://doi.org/10.5406/jamerfolk.129.511.0005>
- Thompson, S. (Ed.). (1953). *Four Symposia on Folklore: Indiana University Folklore Series, No. 8*. Indiana University Press.
- Thompson, S. (1993). *Motif Index of Folk Literature*. Indiana University Press.
- Tolbert, J. A., & Johnson, E. D. M. (2019). Digital folkloristics: Text, ethnography, and interdisciplinarity. *Western Folklore*, 78(4), 327–356.
<https://www.jstor.org/stable/10.2307/26864167>
- Tucker, E. (2009). Guardians of the Living: Characterization of Missing Women on the Internet. In T. J. Blank (Ed.), *Folklore and the Internet: Vernacular Expression in a Digital World*. University Press of Colorado, s.67–79.
<https://doi.org/10.2307/j.ctt4cgrx5.6>
- Turhan, Ş. (2022). Pandemi sürecinde mizahın dijital yüzü: Capsler üzerinden toplumsal belleğin inşası. *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, 16(33), 261–289.
<https://doi.org/10.37679/trta.1101280>
- Türk, G. D., Tugen, B., Ay, A., Demirci, E. (2016). Virtual Sensitivity for Social Events; Interactive Dictionaries and Sample of Right to Paid-for Military Service. *AJIT-e Online Academic Journal of Information Technology*, 7(22), s.67–82.
<https://doi.org/10.5824/1309-1581.2016.1.005.x>
- Uzgaş, İ. (2024). *Dijital Kültür Ortamında Köy Seyirlik Oyunları*, [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi].
- Virtanen, L. (1986). Modern Folklore: Problems of Comparative Research. *Journal of Folklore Research*, 23(2/3), 221–232. <http://www.jstor.org/stable/3814450>
- von Sydow, C. W. (1977). *Selected Papers on Folklore*. Arno Press.
- Wolf-Knuts, U. (2000). On the History of Comparison in Folklore Studies. *Thick Corpus, Organic Variation and Textuality in Oral Tradition* (Ed. Honko, L.), Finnish Literature Society.
- Yelenevskaya, M. N. (2016). Nomads online: Travel notes in the cyber age. *The Humanities and Social Sciences in Far East Journal of Theoretical Research*, (7), 1–14.

- Yeniceler, İ. & Karadağ, G. H. (2019). Dijitalleşmeyle Birlikte Mizah Yayıncılığının Dönüşümü. *Electronic Journal of New Media*, 3(2), 102–118.
<https://doi.org/10.17932/iau.ejnm.25480200.2019.3/2.102-118>
- Yıldırım, O. (2020). Katılımcı kültürü eleştirmek: Dr. Younan Nowzaradan ile ilgili caps, tweet ve Ekşi Sözlük entrylerinin değerlendirilmesi. *Kritik İletişim Çalışmaları Dergisi*, 2020(İlkbahar-01), 13–22. E-ISSN: 2667-6850.
- Yılmaz, Ç. (2017). İnternet-ortamlı mem çalışmaları: Tanım, kapsam ve yöntem üzerine bir değerlendirme. *Milli Folklor*, 29(116), 5–20.
- Yılmaz, E. C. (2021). *Postmodern Dijital Tüketim Kültürü Bağlamında Youtuber Folklorunun Performans Merkezli Analizi: Oğuzhan Uğur Örneği*. [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara].
- Yücel, R., & Arık, M. B. (2020). Bir dijital Kültür örneği Olarak Katılımcı Sözlükler ve Türkiye'Deki Görünümleri. *MEDIAJ - Uluslararası Medya Ve İletişim Araştırmaları Hakemli Dergisi*, 3(2), 27–41.
<https://doi.org/10.33464/mediaj.835721>
- Zumwalt, R. L. (1988). *American folklore scholarship a dialogue of dissent*. Indiana University Press.
- (1998) *Internet Traffic Exchange (Report)*. OECD Digital Economy Papers. Organisation for Economic Co-Operation and Development (OECD). 01.04.1998. doi:10.1787/236767263531
- (2016). *Adil Kullanım Noktası Düzenlemesi*, T.C. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, 31.12.2016.
- (4chan) Haz.2025, My post disappeared! Where'd it go?, *4chan*,
<https://www.4chan.org/faq> (Bu sayfa arşivlenmemektedir)
- (Ayı Sözlük 1) Eki.2023, Hoşlandığım Kişiyile Aramızda Geçen İlginç Tesadüfler, *Ayı Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250624121205/https://ayisozluk.com/hoslandigim-kisiyle-aramizda-gecen-ilginc-tesadufler-1861649920.html>
- (Caps Yap 1), Mar.2025, Caps Yap, Caps Oluştur, *Caps Komik*,
<https://web.archive.org/web/20250331213359/https://capskomik.com.tr/>
- (CNN Türk 1) May.2016, Fatih Terim Cep Telefonunu Hakeme Verince Capsler, *CNN Türk*,
<https://web.archive.org/web/20250420202447/https://www.cnnturk.com/spor/futbol/fatih-terim-cep-telefonunu-hakeme-verince-capsler-543955?page=2>
- (CNN Türk 2) Tem.2014, Bayram Capsleri, *CNN Türk*,
<https://web.archive.org/web/20250501144826/https://www.cnnturk.com/yasam/diger/bayram-capsleri-419532?page=3>

- (CNN Türk 3) Haz.2014, Bu Caps'ler Çok Güldürecek, *CNN Türk*,
<https://web.archive.org/web/20250525130758/https://www.cnnturk.com/yasam/diger/bu-caps-ler-cok-guldurecek-414155?page=61>
- (Dailymotion 1) Eyl. 2010, Adam Haklı Beyler by Elclasico, *Dailymotion*,
<https://www.dailymotion.com/video/xenmrb> (Bu sayfa arşivlenmemektedir)
- (Donanım Haber 1) Ara.2014, Yılbaşı Yine 31 Aralığa Denk Geldi. *Donanım Haber*,
<https://web.archive.org/web/20250517130526/https://forum.donanimhaber.com/yilbasi-yine-31-araliga-denk-geldi--100633636-2>
- (Donanım Haber 2) Nis.2000, *Donanım Haber*,
<https://web.archive.org/web/20000407100715/http://www.donanimhaber.com/>
- (Donanım Haber 3) Mar.2001, *Donanım Haber Forum*,
<https://web.archive.org/web/20010302033124/http://forum.donanimhaber.com/>
- (Donanım Haber 4) Tem.2021, Yanıyorsun Fuat Abi, *Donanım Haber*,
<https://web.archive.org/web/20250525155135/https://forum.donanimhaber.com/tipim-nasil-ss-li--149935423>
- (Donanım Haber 5) Oca.2014, Adolf Hitler Hakkında Bildikleriniz, *Donanım Haber*,
<https://web.archive.org/web/20250420181637/https://forum.donanimhaber.com/adolf-hitler-hakkinda-bildikleriniz--86438624-8>
- (Donanım Haber 6) Tem.2016, Caps Yap Android Uygulaması (Material Design),
Donanım Haber,
<https://web.archive.org/web/20250527170941/https://forum.donanimhaber.com/caps-yap-android-uygulamasi-material-design--118420470>
- (Donanım Haber 7) May.2012, SS Ne Demek Biliyor Musunuz?, *Donanım Haber*,
<https://web.archive.org/web/20250619194406/https://forum.donanimhaber.com/ss-ne-demek-biliyor-musunuz--61058926>
- (Donanım Haber 8) Tem.2010, Baykuş yakaladık. SS'li, *Donanım Haber*,
<https://web.archive.org/web/20250424193055/https://forum.donanimhaber.com/baykus-yakaladik-ss-li--40999131>
- (Donanım Haber 9) Ağu.2010, Napak İnanak Mı Kanka 12409, *Donanım Haber*,
<https://web.archive.org/web/20250426182314/https://galeri.uludagsozluk.com/r/napak-inanak-m%C4%B1-kanka-12409/>
- (Donanım Haber 10) Haz.2025, *Donanım Haber*,
<https://web.archive.org/web/20250620195345/https://forum.donanimhaber.com/store/6b/48/da/6b48dae3fecf5a13991b0c0c648555c9.jpg>
- (Donanım Haber 11) Haz.2025, *Donanım Haber*,
<https://web.archive.org/web/20250622180807/https://forum.donanimhaber.com/store/5a/4a/e0/5a4ae09bc423471cdeda63d35bb8002a.jpeg>

- (Donanım Haber 12) Eyl.2013, Fatih Terim Bugün 13.30'da Açıklama Yapacak (Habertürk) (Anakonu) *Donanım Haber*,
<https://web.archive.org/web/20250624070001/https://forum.donanimhaber.com/fatih-terim-bugun-13-30-da-aciklama-yapacak-haberturk-anakonu--81741774-2>
- (Donanım Haber 13) Mar.2012, Espirisine Gülünmeyen Adanı Buldum Hasan Mezarıcı, *Donanım Haber*,
<https://web.archive.org/web/20250420174352/https://forum.donanimhaber.com/epirisine-gulunmeyen-adami-buldum-hasan-mezarici--58359717>
- (Ekşi Sözlük 1) Haz 2005, *Ekşi Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20050630235925/http://sozluk.sourtimes.org/>
- (Ekşi Sözlük 2) Eyl 2003, Ekşi Sözlük Klonu, *Ekşi Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20200928140959/eksisozluk.com/eksi-sozluk-klonu--644169>
- (Ekşi Sözlük 3) Şub.2002, Sözlükte Url Vermek, *Ekşi Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250527160604/https://eksisozluk.com/sozlukte-url-vermek--255114>
- (Ekşi Sözlük 4) Kas.2006, Dostum Capslar Kurbağa Olmuş Bi El At İstersen, *Ekşi Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250527190343/https://eksisozluk.com/dostum-capslar-kurbaga-olmus-bi-el-at-istersen--1625044>
- (Ekşi Sözlük 5) Kas.2006, Caps, *Ekşi Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250424144101/https://eksisozluk.com/caps--134622>
- (Ekşi Sözlük 6) Ara.2013, Caps, *Ekşi Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250424151834/https://eksisozluk.com/caps--134622?p=2>
- (Ekşi Sözlük 7) Nis.2010, Adam Haklı Beyler, *Ekşi Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250426202928/https://eksisozluk.com/adam-hakli-beyler--2388011>
- (Ekşi Sözlük 8) Ağu.2007, Şuku, *Ekşi Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250622181640/https://eksisozluk.com/suku--1002095>
- (Eksi Up 1) May.2025, *Eksi Up*,
<https://web.archive.org/web/20250525141124/https://eksiup.com/p/b299e3ce833>
- (Eksi Up 2) Haz.2025, *Eksi Up*,
<https://web.archive.org/web/20250620200901/https://eksiup.com/images/16/31/yj57946fdvsh.jpg>

- (En Komik Capss 1) Tem.2015, Caps 75, *En Komik Capss*,
https://web.archive.org/web/20250327164910/https://enkomikcapss.blogspot.com/2015/07/caps_75.html
- (En Komik Capss 2) Tem.2015, Komik Capsler 62, *En Komik Capss*,
https://web.archive.org/web/20250327165257/https://enkomikcapss.blogspot.com/2015/07/komik-capsler_62.html
- (En Komik Capss 3) Tem.2015, Hayvan Capsleri 14, *En Komik Capss*,
https://web.archive.org/web/20250327164629/https://enkomikcapss.blogspot.com/2015/07/hayvan-capsleri_14.html
- (En Komik Capss 4) Ağu.2015, Capsler 46, *En Komik Capss*,
https://web.archive.org/web/20231204060039/http://enkomikcapss.blogspot.com/2015/08/capsler_46.html
- (En Komik Capss 5) Tem.2015, Hayvan Capsleri 11, *En Komik Capss*,
https://web.archive.org/web/20250327162341/https://enkomikcapss.blogspot.com/2015/07/hayvan-capsleri_11.html
- (En Komik Capss 6) Ağu. 2015, En Komik Capsler, *En Komik Capss*,
<https://web.archive.org/web/20250327163300/https://enkomikcapss.blogspot.com/2015/08/en-komik-capsler.html>
- (En Komik Capss 7) Oca.2015, Komik Caps 91, *En Komik Capss*,
https://web.archive.org/web/20250327183748/https://enkomikcapss.blogspot.com/2015/01/komik-caps_91.html
- (En Son Haber 1), Oca.2017, Birbirinden Komik Karne Günü Capsleri, *En Son Haber*,
<https://web.archive.org/web/20250525183405/https://www.ensonhaber.com/galeri/birbirinden-komik-karne-gunu-capsleri>
- (En Son Haber 2) May.2016 Fatih Terim ile Hakem Arasındaki Diyalog Capslere Konu Oldu, *En Son Haber*,
<https://web.archive.org/web/20250420202837/https://www.ensonhaber.com/galeri/fatih-terim-ile-hakem-arasindaki-diyalog-capslere-konu-oldu/2>
- (Facebook 1) Mar.2013, Caps Ver Lan, *Facebook*,
<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=510276119031158&id=193377277387712&set=a.326428394082599> (Bu sayfa arşivlenmemektedir)
- (Facebook 2) Ağu.2012, Capsciyiz, *Facebook*,
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=338288849595844&set=pb.100068616132345.-2207520000> (Bu sayfa arşivlenmemektedir)
- (Facebook 3) Oca.2014, Burayı Terket., *Facebook*,
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=453613918074068&set=a.441197879315672>

(Facebook 4) Haz.2012, Harun Abi Was Here., *Facebook*,
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=231607843623557&set=a.225293697588305>

(Facebook 5) May.2012, Harun Abi Was Here., *Facebook*,
<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=225293700921638&id=225095207608154&set=a.225293697588305>

(Facebook 6) Tem.2014, Futboldaki Komik Hareketler, *Facebook*,
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=255239534683735&set=a.255139694693719> (Bu sayfa arşivlenmemektedir)

(Gazete Vatan 1) Oca.2014, İlber Ortaylı'nın Efsane Caps'leri, *Gazete Vatan*,
<https://web.archive.org/web/20250426135925/https://www.gazetevatan.com/yasam/galeri-ilber-ortayli-nin-efsane-caps-leri-1532504>

(Google 1) Haz.2025, Liseli Capsleri, *Google*,
https://web.archive.org/web/20250620202544/https://www.google.com/search?scas_esv=f7661461505a9ca6&sxsrf=AE3TifP_EE1SL9o4erkhFWqu_PwR4_RXKw:1750451119886&q=liseli+capsleri&udm=2&fbs=AlljpHwG1hK-M9hnmV5pjRard6zfHIY1XICdN3n4EedpPPZ4GKc20voTBumvheIMxvP_yJBi77HrmN_kA-35KjNTfguoozUizL3SEof_AMnwMA60kGg7ihhUO6l373EZQDdS6PXvgV5HCd6xq3VOs2AExHNNxNbJSYwG6ODxtsrHTVoaX82qBCj8wgXP21jXAUf9MURM11cy1uuXsMFDyAw1slXst8SRajdcT2yEbniOWEp833Q813BXVj7G6gMcXWIEc3Pb17tE&sa=X&ved=2ahUKEwim_cnJ6oCOAxXgQvEDHZkvMqwQtKgLegQIExAB&biw=1536&bih=755&dpr=1.25

(Google 2) Haz.2025, How Lens Works, *Google*,
<https://web.archive.org/web/20250226130734/https://lens.google/intl/tr/howlensworks/>

(Güldüm.net 1) Nis.2025, Paint Terk, *Güldüm.net*,
<https://web.archive.org/web/20250427190257/https://guldum.net/post/136878341998/paint-terk>

(Güldüm.net 2) 2017, Sus ve Yapovaya Devam Et, *Güldüm.net*,
<https://web.archive.org/web/20250517130900/https://guldum.net/post/151491120103>

(Gstatic.com 1) Nis.2025, *Gstatic.com*,
https://web.archive.org/web/20250424213000/https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQuj0ZTdjlrSMG68K-T3kDcx7YcB-iHfrvtwQX_uq9HPbnSnsqw&s

(GZT 1) Mar.2017, Fikret Orman Bunu Beğendi Milli Maça Damga Vuran 10 Caps, *GZT*,
<https://web.archive.org/web/20250612142527/https://www.gzt.com/gztmzt/fikret-orman-bunu-beğendi-milli-maca-damga-vuran-10-caps-2633601>

- (Haber Vaktim 1) May.2016, Terim Telefonu Hakeme Verince Capsler Coştı, *Haber Vaktim*,
<https://web.archive.org/web/20250420202341/https://www.habervaktim.com/foto-galeri/terim-telefonu-hakeme-verince-capsler-costu-13427.htm>
- (Haber Türk 1) Ağu.2015, Komik Capsler, *Haber Türk Hayat*,
<https://web.archive.org/web/20250626194128/https://hthayat.haberturk.com/yasam/guncel/haber/1030685-komik-capsler>
- (Haber Türk 2) Tem.2014, Mahmut Tuncer Caps'leri, *Haber Türk*,
<https://web.archive.org/web/20250626194021/https://www.haberturk.com/galeri/yasam/439711-mahmut-tuncer-capsleri-mahmut-tuncer-komik-capsleri-komik-capsler-halay-capsleri/>
- (Haber Türk 3) Tem.2014, Cüneyt Arkin Caps'leri, *Haber Türk*,
<https://web.archive.org/web/20250626200454/https://www.haberturk.com/galeri/diger/440367-cuneyt-arkin-capsleri/>
- (Hürriyet 1) Eki.2017, Trabzonspor-Galatasaray Maçı Sonrası Caps'ler, *Hürriyet*,
<https://web.archive.org/web/20250502105919/https://www.hurriyet.com.tr/sporar-ena/galeri-trabzonspor-galatasaray-maci-sonrasi-capsler-40627322>
- (I Can Has Cheeseburger 1) Nis.2025, *I Can Has Cheeseburger*,
<https://web.archive.org/web/20250426192223/https://icanhas.cheezburger.com/>
- (Internet Archive 1) May.2025, About, *Internet Archive*,
<https://web.archive.org/web/20250427000132/http://archive.org/about/>
- (İncicaps 1) Eki.2010, *İncicaps*,
<https://web.archive.org/web/20101024024620/http://www.incicaps.com:80/>
- (İncicaps 2) Eki.2010, Baykuş, *İncicaps*,
<https://web.archive.org/web/20101022014902/http://www.incicaps.com/k/baykus/3/>
- (İncicaps 4) Eki.2010, Şukuluk, *İncicaps*,
<https://web.archive.org/web/20101020042605/http://www.incicaps.com/k/sukuluk/7>
- (İncicaps 5) Eki.2010, Baykuş, *İncicaps*,
<https://web.archive.org/web/20101022191820/http://www.incicaps.com/k/baykus/>
- (İnci Sözlük 1) May.2025, naberlankeranaci, *İnci Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250525132211/https://incisozluk.co/u/naberlankeranaci>
- (İnci Sözlük 2) Ara.2009, *İnci Sözlük*,
<http://web.archive.org/web/20091221003535/inci.sozlukspot.com/>

- (İnci Sözlük 3) Oca. 2011, İnci Sözlük Caps Arşivi Beyler, *İnci Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250426201148/https://incisozluk.co/w/incis-%C3%B6zl%C3%BCk-caps-ar%C5%9Fivi-beyler/>
- (İnci Sözlük 4) Ara.2009, Sözlükspot, *İnci Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20091228120438/http://inci.sozlukspot.com/w/sozlukspot/>
- (İnci Sözlük 5) Haz.2010, Sözlükspot, *İnci Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250330140619/https://incisozluk.co/?k=sozlukspot+&ce=goster>
- (İnci Sözlük 6) Şub.2010, Capsli, *İnci Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250619195359/https://incisozluk.co/?k=capsli&ce=goster>
- (İnci Sözlük 7) Nis.2018, Caps, *İnci Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20180518122618/http://www.incisozluk.com.tr/u/caps/>
- (İnci Sözlük 8) Ara.2009, Baykuş, *İnci Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250424220134/https://incisozluk.co/?k=bayku%C5%9F&ce=g%C3%B6ster>
- (İnci Sözlük 9) Oca.2010, Caps, *İnci Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250424195540/https://incisozluk.co/?k=caps&ce=goster>
- (İnci Sözlük 10) Ara.2012, 1995 Şırnak Askerlik Hikayemi Anlatıyorum, *İnci Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20130915054447/http://inci.sozlukspot.com/w/1995-%C5%9F%C4%B1rnak-askerlik-hikayemi-anlat%C4%B1yorum/>
- (Image Shack 1) Mar.2013, *Image Shack*,
<https://web.archive.org/web/20130316094328/http://img225.imageshack.us/img225/3669/adamhaklibeyler.jpg>
- (Imgflip 1) Kas.2011, Meme Generator, *Image Flip*,
<https://web.archive.org/web/20191129175855/https://imgflip.com/memegenerator>
- (Know Your Meme 1) Şub.2012, Image Macros, *Know Your Meme*,
<https://web.archive.org/web/20200401081419/https://knowyourmeme.com/memes/image-macros>
- (Know Your Meme 2) Ağu.2011, Advice Animals, *Know Your Meme*,
<https://web.archive.org/web/20250503195201/https://knowyourmeme.com/memes/advice-animals>

- (Know Your Meme 3) Tem.2009, Demotivational Posters, *Know Your Meme*,
<https://web.archive.org/web/20240701063426/https://knowyourmeme.com/memes/demotivational-posters>
- (Know Your Meme 4) Tem.2020, Demotivational Posters – MIRRORS, *Know Your Meme*,
<https://web.archive.org/web/20250524211654/https://knowyourmeme.com/photos/1876689-demotivational-posters>
- (Know Your Meme 5) Nis, 2025, *Know Your Meme*,
<https://web.archive.org/web/20250427134148/https://knowyourmeme.com/>
- (Know Your Meme 6) Ara.2008, O-Rly, *Know Your Meme*,
<https://web.archive.org/web/20250424212246/https://knowyourmeme.com/memes/o-rly>
- (Know Your Meme 7) Ağu.2009, Caturday, *Know Your Meme*,
<https://web.archive.org/web/20250309062126/https://knowyourmeme.com/memes/caturday>
- (Kral Caps 1) Tem.2017, HamdiBeyin Teklifi 1.6-TL, *Kral Caps*,
<https://web.archive.org/web/20140702180236/http://kralcaps.com/character/hamdi-beyin-teklifi-1-6-tl>
- (Listelist 1) Oca.2014, İlber Ortaylı Capsleri, *Listelist*,
<https://web.archive.org/web/20250426135439/https://listelist.com/ilber-ortayli-capsleri>
- (Meme Generator 1), Tem.2020, Bad Luck Brian Finds Pill of Immortality Chokes on It, *Meme Generator*,
<https://web.archive.org/web/20200724072705/https://memegenerator.net/instance/34413428/bad-luck-brian-finds-pill-of-immortality-chokes-on-it>
- (Memelerimiz 1) Nis.2019, Özet Geç, *Memelerimiz*,
https://web.archive.org/web/20200224062339/http://www.memelerimiz.com/index.php/%C3%96zet_ge%C3%A7
- (Memurlar 1) Tem.2015, En Komik Bayram Capsleri, *Memurlar.net*,
<https://www.memurlar.net/album/9286/en-komik-bayram-capsleri.html> (Bu sayfa arşivlenmemektedir)
- (Memurlar 2) Eyl.2013, Güldüren Spor Caps'leri, *Memurlar.net*,
<https://www.memurlar.net/album/2552/gulduren-spor-caps-leri.html> (Bu sayfa arşivlenmemektedir)
- (Milimaj.com 1) Haz.2025, *Milimaj.com*,
<https://web.archive.org/web/20250622183958/https://image.milimaj.com/i/milliye/t/75/0x0/5c8d5e1445d2a09e00971bcf.jpg>

- (Milliyet 1) Ağu.2017, Kemal Sunal Capsleri, *Milliyet*,
<https://web.archive.org/web/20250525122945/https://www.milliyet.com.tr/galeri/kemal-sunal-capsleri-58115/1>
- (Milliyet 2) Ağu.2017, En Komik 16 Caps, *Milliyet*
<https://web.archive.org/web/20250327143030/https://www.milliyet.com.tr/galeri/en-komik-16-caps-58109/1>
- (Milliyet 3) Ara.2011, İnci Sözlük Engellendi, *Milliyet*,
<https://web.archive.org/web/20250620213833/https://www.milliyet.com.tr/teknoloji/inci-sozluk-engellendi-1476387>
- (Motosiklet.net 1), Eyl.2020, Honda CBR 1000RR-R Geliyor Savulun, *Motosiklet.net*,
<https://web.archive.org/web/20250525160543/https://www.motosiklet.net/forum/konu/honda-cbr-1000rr-r-geliyor-savulun.204374/page-2>
- (Neolacakki.com 1), Oca.2018, Gülmekten Yerlere Yatacağınız En Komik 19 Caps!,
Neolacakki.com,
<https://web.archive.org/web/20250412133911/https://www.neolacakki.com/komik/gulmekten-yerlere-yatacaginiz-en-komik-19-caps-89>
- (Onedio 1) Ağu.2014, İnternette Dolanan Kediler Üzerinden Dönmüş En Geyik 45 Caps, *Onedio*,
<https://web.archive.org/web/20250524202544/https://onedio.com/haber/internette-dolanan-kediler-uzerinden-donmus-en-geyik-45-caps-354572>
- (Onedio 2) Şub.2025, Kırmızı Şerit Üstüne Yazılan Yazılarıyla Bir Zamanlar Milyonları Güldüren Capsler, *Onedio*,
<https://web.archive.org/web/20250327175327/https://onedio.com/haber/kirmizi-serit-ustune-yazilan-yazilariyla-bir-zamanlar-milyonlari-gulduren-caps-ler-1275880>
- (Onedio 3) Nis.2016, Atatürk Yaşasaydı Asla Dava Açmayacağı Hatta Bizimle Birlikte Güleceği 19 Atatürk Capsi, *Onedio*,
<https://web.archive.org/web/20250327182428/https://onedio.com/haber/ataturk-yasasaydi-asla-dava-acmayacagi-hatta-bizimle-birlikte-gulecegi-19-ataturk-capsi-708198>
- (Onedio 4) Aksüt, Y., May.2021, Türkiye'de İnternetin 21 Yılı, *Onedio*,
<https://web.archive.org/web/20210512060315/https://onedio.com/haber/turkiye-de-internetin-21-yili-375319>
- (Onedio 5) Haz.2025, *Onedio*,
<https://web.archive.org/web/20250627163258/https://img-s1.onedio.com/id-661d087a46b5a075a09c17f3/rev-0/raw/s-17ace1e796fe17cb621112617e76ffdab5e03741.jpg>

(Pinimg 1) Haz.2025, *Pinimg*,

<https://web.archive.org/web/20250620180120/https://i.pinimg.com/originals/c0/7e/61/c07e613801e76b1a92e5f9bb4c6caf8b.jpg>

(Pinimg 2) Nis.2025, *Pinimg*,

<https://web.archive.org/web/20250427151341/https://i.pinimg.com/originals/60/b4/f7/60b4f722b3e8d4ba71fa4242affd0dfd.png>

(Pinterest 1) May.2025, *Pinterest*,

<https://web.archive.org/web/20250525133257/https://tr.pinterest.com/pin/539657967829558213/>

(Play Google 1) Eyl.2016, Caps Yapma Programı, *Play Google*,

<https://web.archive.org/web/20161123172922/https://play.google.com/store/apps/details?id=com.capsyap.efsanecapsyap>

(Reddit 1) Ağu.2019, Caps'leri Hatırlayan/Özleyen varmı?, r/Turkeyjerky, *Reddit*,

https://www.reddit.com/r/TurkeyJerky/comments/cxg7qg/mass_downvote_yi_g%C3%B6ze_ald%C4%B1m_da_payla%C5%9F%C4%B1yorum/ (Bu sayfa arşivlenmemektedir)

(Reddit 2) Nis.2009, Caption This, *Reddit*, <https://www.reddit.com/r/captionthis/> (Bu sayfa arşivlenmemektedir)

(Sabah 1) Oca.2018, e Okula Bakarken Babam Karne Capsleri Sosyal Medyayı Sallıyor, *Sabah*,

<https://web.archive.org/web/20250525182919/https://www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/e-okula-bakarken-babam-karne-capsleri-sosyal-medyayi-salliyor/10>

(Screen Caps Movie) May.2023, The Matrix (1999), *Screen Caps Movie*,

<https://web.archive.org/web/20250424154801/https://www.screencapsmovie.com/2023/05/the-matrix-1999.html>

(Steemit 1) Oca.2018, Go Talk If You Love Your Brother-Abi Seviyorsan Git Konuş Bence, *Steemit*,

<https://web.archive.org/save/https://steemit.com/tr/@karizma3225/go-talk-if-you-love-your-brother-abi-seviyorsan-git-konus-bence>

(Swfci.blogspot 1) Haz.2012, Adam Haklı Beyler, *Swfci.blogspot*,

<https://web.archive.org/web/20250620184627/https://swfci.blogspot.com/2012/06/adam-hakl-beyler.html>

(Tamindir 1) May.2025, Caps Yap 2, *Tamindir*,

https://img.tamindir.com/ti_e_ul/canerdil/p/caps-yap_2_447x496.jpg (Bu sayfa arşivlenmemektedir)

(Tamindir 2) Ağu.2018, Caps Yap, *Tamindir*, <https://www.tamindir.com/indir/caps-yap/>

(Bu sayfa arşivlenmemektedir)

- (Tamindir 3) Şub.2016, Online Caps Yapıcı, *Tamindir*,
<https://www.tamindir.com/indir/online-caps-yapici/> (Bu sayfa arşivlenmemektedir)
- (Teknoseyir 1) Tem.2017, Narin Hosting Müşteri Yorumları. Harun Abi, *Teknoseyir*,
<https://teknoseyir.com/durum/729583> (Bu sayfa arşivlenmemektedir)
- (TFF 1) Oca.2012, 2010-2011 Sezonu 1. Hafta, *TFF*,
<https://web.archive.org/web/20120119103527/https://www.tff.org/Default.aspx?pageID=1059&hafta=1>
- (Tin Eye 1) Haz.2025, About, *Tin Eye*,
<https://web.archive.org/web/20250221140948/https://tineye.com/about>
- (Tin Eye 2) Haz.2025, Search, *Tin Eye*,
<https://tineye.com/search/a268ff4f232a4a28f72c4af30b36a4a55e7d011b?sort=score&order=desc&page=1>
- (Twitter 1) Eki.2014, İnci Caps, *Twitter (X)*,
<https://x.com/incicaps/status/521631483081924611> (Bu sayfa arşivlenmemektedir)
- (Uludağ Sözlük 1) Kas.2010, Yaran İnci Sözlük Capsleri 76686, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250427010849/https://galeri.uludagsozluk.com/r/yaran-inci-s%C3%B6zl%C3%BCk-capsleri-76686/>
- (Uludağ Sözlük 2) Nis.2019 İnci Sözlük, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20200409082239/https://www.uludagsozluk.com/k/inci-s%C3%B6zl%C3%BCk/>
- (Uludağ Sözlük 3) Ağu.2010, Yaran İnci Sözlük Capsleri 17082, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250424200742/https://galeri.uludagsozluk.com/r/yaran-inci-s%C3%B6zl%C3%BCk-capsleri-17082/>
- (Uludağ Sözlük 4) Şub.2017, Lütfen Biri Bana Aşık Olabilir Mi 1341635, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250525150017/https://galeri.uludagsozluk.com/r/l%C3%BCtfen-biri-bana-a%C5%9F%C4%B1k-olabilir-mi-1341635/>
- (Uludağ Sözlük 5) Ağu.2010, Yaran İnci Sözlük Capsleri 17105, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250424214141/https://galeri.uludagsozluk.com/r/yaran-inci-s%C3%B6zl%C3%BCk-capsleri-17105>
- (Uludağ Sözlük 6) Haz.2011, Önce Güldüm Sonra Bastım Eksiyi 145520, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250527154925/https://galeri.uludagsozluk.com/r/%C3%B6nce-g%C3%BCld%C3%BCm-sonra-bast%C4%B1m-eksiyi-145520/>
- (Uludağ Sözlük 7) Haz.2025, Caps, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250619202643/https://www.uludagsozluk.com/k/caps/>

- (Uludağ Sözlük 8) Nis.2010, Adam Haklı Beyler, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250426210942/https://www.uludagsozluk.com/k/adam-hakl%C4%B1-beyler/>
- (Uludağ Sözlük 9) Ağu.2010, Adam Haklı Beyler 16316, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250427084938/https://galeri.uludagsozluk.com/r/adam-hakl%C4%B1-beyler-16316/>
- (Uludağ Sözlük 10) Ağu.2010, Napak İnanak Mı Kanka, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250426185534/https://www.uludagsozluk.com/k/napak-inanak-m%C4%B1-kanka/>
- (Uludağ Sözlük 11) Ağu.2010, Yaran İnci Sözlük Capsleri, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250424201954/https://www.uludagsozluk.com/k/yaran-inci-s%C3%B6zl%C3%BCk-capsleri/>
- (Uludağ Sözlük 12) Tem.2015, Yaran İnci Sözlük Capsleri - Galeri, *Uludağ Sözlük*
<https://web.archive.org/web/20150611143544/http://galeri.uludagsozluk.com/g/yaran-inci-s%C3%B6zl%C3%BCk-capsleri/>
- (Uludağ Sözlük 13) Ağu.2010, Yaran İnci Sözlük Capsleri 17090, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250424211132/https://galeri.uludagsozluk.com/r/yaran-inci-s%C3%B6zl%C3%BCk-capsleri-17090/>
- (Uludağ Sözlük 14) Ağu.2010, Yaran İnci Sözlük Capsleri 21168, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250424213746/https://galeri.uludagsozluk.com/r/yaran-inci-s%C3%B6zl%C3%BCk-capsleri-21168/>
- (Uludağ Sözlük 15) Ağu.2010, Yaran İnci Sözlük Capsleri 20504, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250424211751/https://galeri.uludagsozluk.com/r/yaran-inci-s%C3%B6zl%C3%BCk-capsleri-20504/>
- (Uludağ Sözlük 16) Ağu.2010, Yaran İnci Sözlük Capsleri 20497, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250424212551/https://galeri.uludagsozluk.com/r/yaran-inci-s%C3%B6zl%C3%BCk-capsleri-20497/>
- (Uludağ Sözlük 17) Ağu.2010, Yaran İnci Sözlük Capsleri 16661, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250427011121/https://galeri.uludagsozluk.com/r/yaran-inci-s%C3%B6zl%C3%BCk-capsleri-16661/>
- (Uludağ Sözlük 18) Eyl.2010, Yaran İnci Sözlük Capsleri 27165, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250424214155/https://galeri.uludagsozluk.com/r/yaran-inci-s%C3%B6zl%C3%BCk-capsleri-27165/>
- (Uludağ Sözlük 19) Eyl.2010, Yaran İnci Sözlük Capsleri 24736, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250424214404/https://galeri.uludagsozluk.com/r/napak-inanak-m%C4%B1-kanka-24736/>

- (Uludağ Sözlük 20) Eyl.2010, Baykuş Reyiz 73106, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250426131857/https://galeri.uludagsozluk.com/r/bayku%C5%9F-reyiz-73106/>
- (Uludağ Sözlük 21) Tem.2012, İnci nin Anan Caps indeki Çocuğu Bulması 304012, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250426225013/https://galeri.uludagsozluk.com/r/inci-nin-anan-caps-indeki-%C3%A7ocu%C4%9Fu-bulmas%C4%B1-304012/>
- (Uludağ Sözlük 22) May.2010, İnci Sözlük 2540, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250524201121/https://galeri.uludagsozluk.com/r/inci-s%C3%B6zl%C3%BCk-2540/>
- (Uludağ Sözlük 23) May.2010, İnci Sözlük 2542, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250524201235/https://galeri.uludagsozluk.com/r/inci-s%C3%B6zl%C3%BCk-2542/>
- (Uludağ Sözlük 24) Nis.2017, Sözlükçülerin Ateist olma Hikayeleri 1382119, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250517130350/https://galeri.uludagsozluk.com/r/s%C3%B6zl%C3%BCk%C3%A7%C3%BClerin-ateist-olma-hikayeleri-1382119/>
- (Uludağ Sözlük 25) Haz.2014, Yılın Capsi 652996, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250525112933/https://galeri.uludagsozluk.com/r/y%C4%B1n-capsi-652996/>
- (Uludağ Sözlük 26) Ara.2017, Nabıyonuz La Yazarlar Galeri, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250427190238/https://galeri.uludagsozluk.com/g/nab%C4%B1yonuz-la-yazarlar/>
- (Uludağ Sözlük 27) Kas.2017, Atatürk ün Partisi Artık AKP dir 1573341, *Uludağ Sözlük*
<https://web.archive.org/web/20250525150106/https://galeri.uludagsozluk.com/r/atat%C3%BCrk-%C3%BCn-partisi-art%C4%B1k-akp-dir-1573341/>
- (Uludağ Sözlük 28) Nis.2014, Tarkan ın Seviştiği Hancı Kızları 619024, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250624144052/https://galeri.uludagsozluk.com/r/tarkan-%C4%B1n-sevi%C5%9Fti%C4%9Fi-hanc%C4%B1k%C4%B1zlar%C4%B1-619024/>
- (Uludağ Sözlük 29) Tem.2013, Önce Güldüm Sonra Bastım Eksiyi 470903, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250527155123/https://galeri.uludagsozluk.com/r/%C3%B6nce-g%C3%BCld%C3%BCm-sonra-bast%C4%B1m-eksiyi-470903/>
- (Uludağ Sözlük 30) Tem.2014, Yaran Capsler 669812, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250624071231/https://galeri.uludagsozluk.com/r/yaran-capsler-669812/>

- (Uludağ Sözlük 31) Mar.2014, Hain Kostok 603761, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250624143720/https://galeri.uludagsozluk.com/r/hain-kostok-603761/>
- (Uludağ Sözlük 32) Eki.2017, Atatürk ün Partisi Artık AKP dir 1547390, *Uludağ Sözlük*,
<https://web.archive.org/web/20250525145905/https://galeri.uludagsozluk.com/r/atat%C3%BCrk-%C3%BCn-partisi-art%C4%B1k-akp-dir-1547330/>
- (Uykucu 1) Oca.2008, Caturday, *Uykucu.org*,
<https://web.archive.org/web/20080107224921/http://www.uykucu.org/searchpage/Caturday/1.aspx>
- (Webtekno 1) Eki.2019, *Webtekno*,
<https://web.archive.org/web/20191011154106/https://www.webtekno.com/unutulmaz-forum-siteleri-h77556.html> (Bu sayfa arşivlenmemektedir)
- (WM Aracı 1) Haz.2016, Caps, *WM Aracı*,
<https://web.archive.org/web/20250626191619/https://wmaraci.com/nedir/caps>
- (Yeni Şafak 1) Mar,2016, YGS Capsleri, *Yeni Şafak*,
<https://web.archive.org/web/20250327150415/https://www.yenisafak.com/foto-galeri/hayat/ygs-capsleri-2017559/1>
- (Yemek 1) .2016, Ramazan Capsleri, *Yemek*,
<https://web.archive.org/web/20250525172234/https://yemek.com/ramazan-capsleri/>
- (Youtube 1) Nis.2012, Adam Haklı Beyler-Süleyman Demirel, *Youtube*,
<https://www.youtube.com/watch?v=WR9opRll8dk> (Bu sayfa arşivlenmemektedir)
- (Youtube 2) Nis.2017, 12 Mart Belgeseli 5. Bölüm | "Demir-Ei" | 32.Gün Arşivi, *Youtube*
<https://www.youtube.com/watch?v=vXbqTm8ySpE&t=1913s> (Bu sayfa arşivlenmemektedir)
- (Youtube 3) Ağu.2019, Süleyman Demirel Çevirinin Tamamlanmasını Beklerken – 1995, *Youtube*, https://www.youtube.com/watch?v=S_i5ExYZxUY (Bu sayfa arşivlenmemektedir)